

ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร

วิทยานิพนธ์
ของ
พนมพร สารสิทธิ์ยศ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

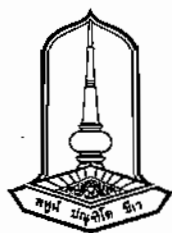
ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร

วิทยานิพนธ์
ของ
พนมพร สารสิทธิยศ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
พฤษภาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวพนมพร สารสิทธิ์ยศ
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอร) ประธานกรรมการ
(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคชะ) กรรมการ
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.สุเนตร โพธิสาร) กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี) กรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....
(รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ) กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอร)

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 15 เดือน ..... พ.ศ. 2552

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรณะ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สุเนตร โพธิสาร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี กรรมการสอบ และรองศาสตราจารย์ ดร.นิม วงศ์พงษ์คำ ที่ให้ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องจนสำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ ครอบครัว สารสิทธิ์ยศ ที่เป็นกำลังใจให้ในทุกด้านด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณ คุณพงษ์ศิลป์ สิมวิเศษ ที่ให้คำปรึกษาช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนเพื่อนปริญญาโท รุ่น 5 สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกัตัญญาตานุชาติแด่คุณงามความดีของบุพการี ตลอดจนครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พนมพร สารสิทธิ์ยศ

ชื่อเรื่อง	ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
ผู้วิจัย	นางสาวพนมพร สารสิทธิ์ยศ
กรรมการควบคุม	อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรณะ และอาจารย์ ดร.สุนทร โพธิสาร
ปริญญา	ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2552

บทคัดย่อ

จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดที่มีหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวในประเทศให้มากขึ้น แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 20 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านของชาวไทย ที่ถูกกวาดต้อน อพยพ และติดตามญาติพี่น้องมา ส่วนมากมาจากเมืองในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาก่อตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ด้านที่พักอาศัย ที่พักอาศัยมีโครงสร้างแข็งแรง ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว สะอาดพร้อมสำหรับการใช้ ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ และอาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้าน ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าบ้านนักท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน และจำหน่ายตามงานแสดงสินค้า OTOP ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีกิจกรรมท่องเที่ยวและ กิจกรรม

ฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการจัดพิมพ์ทำคู่มือแนะนำการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และจัดทำเว็บไซต์ สำหรับปัญหาปัจจุบัน พบว่า ด้านที่พักอาศัย จำนวนที่พักไม่เพียงพอกรณีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูฝนมีแมลงรบกวนด้านอาหาร นักท่องเที่ยวต่างชาติ ต่างภูมิภาคบางส่วนรับประทานอาหารพื้นบ้านไม่ได้ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่าง เช่น พิธีกรรมรักษาโรคแบบผู้ไทย ด้านผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ขาดวัตถุดิบในการผลิต ขาดผู้ชำนาญการเฉพาะในการผลิต ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวบางส่วนทิ้งขยะในสถานที่ท่องเที่ยว และด้านการประชาสัมพันธ์ หมู่บ้านส่วนใหญ่ขาดผู้รู้ในการจัดทำเว็บไซต์ หน่วยงานราชการไม่ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ และขาดงบประมาณในการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์

แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีแนวทางการจัดการหมู่บ้าน ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ ด้านที่พักอาศัย มีการจัดสร้างที่พักสำรองในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวมาพักเป็นจำนวนมาก ด้านอาหาร มีการปรับปรุงเกี่ยวกับรสชาติของอาหารให้มีรสชาติปานกลาง ตามความแตกต่างทางรสชาติการบริโภคของนักท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม มีการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักท่องเที่ยวเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันด้านแหล่งท่องเที่ยว มีการแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ มีการเพิ่มการผลิตด้วยกรอบรมทักษะการผลิตแก่ผู้ผลิต ส่งเสริมให้มีการผลิตวัตถุดิบในท้องถิ่น และด้านการประชาสัมพันธ์ มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์แก่บุคลากรที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน

โดยสรุป ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร พบว่า แต่ละหมู่บ้านมีการจัดการด้านที่พักอาศัย ด้านอาหารด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์ อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไทย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในหมู่บ้านวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น

TITLE Phuthai : The Ways to Manage Cultural Villages for Tourism
(Home Stay) in Changwat Mukdahan

AUTHOR Miss Panomporn Sarnsittiyot

ADVISORS Dr.Sastra Laoakka and Dr.Suoneth Phothisan

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2009

ABSTRACT

Mukdahan is a province where has cultural villages for tourism (home stay) with their cultural identity and other interesting-natural traveling places. In accordance with the government's policy that encourages the Thai people to travel increasing in the country, the appropriate ways to manage cultural villages for tourism (home stay) are very necessary.

This research aimed at investigating the background of cultural villages, the present situations, the present difficulties and the ways to manage cultural villages for tourism (home stay) in Changwat Mukdahan. The sample consisted of 20 key-informants, 60 casual informants and 20 general informants. The data were collected by an interview, an observation and a focus group discussion. A triangulation technique was used for examining the validity of the data and a descriptive analysis was used for presenting the research results.

The research results revealed that cultural villages for tourism (home stay) in Changwat Mukdahan were the villages of Phuthai people who were captured as the captives and some migrated to join with the former people in subsequent period. The majority of Phuthai came from the lower-Mekhong towns in Lao People's Democratic Republic where were far from Sib Song Ju Thai territory in the south ; such as Mueang Wang, Mueng Sepone and Mueng Phin in order to settle and earn a living in Thailand.

The present situations of cultural villages for tourism (home stay) in Changwat Mukdahan reveal that : in terms of the dwellings ; They have stable structures, including bedrooms, bathrooms, toilet rooms and kitchens that are clean for using; in terms of food; it is cooked according to the principle of good nutrition and the majority of food is native

Phuthai food; in terms of culture : Phuthai people maintain their identity such as native dressing, spoken language and they have cultural exchanges with tourists; in terms of the products : there are shops for selling products in communities and in the OTOP fairs; in terms of traveling places : there are natural-traveling places, historical monuments that have a historical value, traveling activities and practical activities on folk handicraft; in terms of public relations : there are home stay-tourism guidebook publishing and home stay-tourism website creation. For the present difficulties reveal that : in terms of the dwellings : there are not enough dwellings in case of many tourists come to stay, it is very hot in hot season and there are many insects in rainy season; in terms of food : some foreign tourists cannot dine native food, in terms of culture ; a lot of tourists do not understand some folk culture such as a natural of Phuthai-cure; in terms of the products : some products are not enough to respond to the demand of tourists, lack of productive materials and lack of the experts at production; in terms of traveling places : some tourists litter rubbish in the traveling places; in terms of public relations : the majority of villages lack the experts at website creation, state agencies do not support in publication and budget for promoting public relations.

The ways to manage cultural villages for tourism (home stay) in Changwat Mukdahan of 3 villages should consist of 6 terms of village management. Those are as follows: in terms of the dwellings ; constructing reserved dwellings for tourists in case of there are a lot of tourists come to stay; in terms of food : cooking all foods to a mild taste according to the taste-differences of the tourists; in terms of cultures : informing the tourists about folk culture in order to understand the same thing; in terms of traveling places : suggesting the tourists on keeping clean in traveling places; suggest the tourists on keeping clean in traveling places; in terms of the products : increasing productivity by training producers on productive skills, encouraging raw-material production in local communities; in terms of public relations : training the people who involve community-tourism promotion on website creation.

In conclusion, the ways to manage cultural villages for tourism (home stay) in Changwat Mukdahan found that each village had a systematic management of the dwellings, food, culture, traveling places, products and public relations according to native Phuthai culture. Thus, it caused an increase of the tourists who came to stay at cultural villages.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	ภูมิหลัง 1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย 7
	คำถามการวิจัย 8
	ความสำคัญของการวิจัย 8
	นิยามศัพท์เฉพาะ 9
	กรอบแนวคิดในการวิจัย 10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 12
	องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม 12
	องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โสมสเดย์ ผู้ไท ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม 27
	องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายการท่องเที่ยว 80
	บริบทพื้นที่ที่วิจัย 96
	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 108
	แนวคิด 108
	ทฤษฎีหลัก 113
	ทฤษฎีเสริม 118
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 120
	งานวิจัยในประเทศ 120
	งานวิจัยต่างประเทศ 129
3	วิธีดำเนินการวิจัย 135
	ขอบเขตของการวิจัย 135
	เนื้อหา 135
	วิธีวิจัย 136

บทที่	หน้า
ระยะเวลาในการวิจัย	136
พื้นที่ที่ทำการวิจัย	136
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	136
วิธีดำเนินการวิจัย	138
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	138
การเก็บรวบรวมข้อมูล	138
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	139
การนำเสนอผลการวิจัย	139
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	140
พื้นที่ที่ทำการวิจัย	140
ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเคย์) จังหวัดมุกดาหาร	157
สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเคย์) จังหวัดมุกดาหาร	171
แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเคย์) จังหวัดมุกดาหาร	207
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	214
ความมุ่งหมายของการวิจัย	214
สรุปผล	214
อภิปรายผล	218
ข้อเสนอแนะ	226
บรรณานุกรม	228

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	238
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	239
ภาคผนวก ข ราชนามผู้ให้สัมภาษณ์	250
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล	254
ประวัติย่อของผู้วิจัย	258

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังประเทศไทยแยกตามสัญชาติ ในปี พ.ศ. 2544-2550	82
2 สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเด็จย์) จังหวัดมุกดาหาร	203

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
2 สัญลักษณ์โฮมสเตย์	48
3 เป้าหมายด้านการตลาด	86
4 แผนที่จังหวัดมุกดาหาร	96
5 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	141
6 แผนผังหมู่บ้านบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	141
7 ป้ายทางเข้าบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	142
8 สภาพถนนและบ้านเรือนในบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	142
9 ลักษณะภูมิประเทศของบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	143
10 การทำนาของบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	145
11 สถานีอนามัยตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	145
12 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	146
13 แผนผังบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	147
14 ป้ายทางเข้าบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	147
15 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	148
16 สภาพภูมิประเทศบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	149
17 วัดศรีนันทารามบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	151
18 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร	153
19 ป้ายทางเข้าบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร	153
20 แผนผังหมู่บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	154
21 สภาพบ้านเรือนและถนนบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร	154

ภาพประกอบ

หน้า

22	บริเวณหนองหล่มในบ้านหนองหล่ม	155
23	สภาพภูมิประเทศบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร	157
24	ตัวอย่างบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นโฮมสเตย์ ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	172
25	ห้องนอนบ้านพักโฮมสเตย์บ้านเป่า	173
26	อาหารประเภทแกงหอย แกงหน่อไม้ น้ำพริกที่ทำได้จากธรรมชาติ	175
27	พิธีบายศรีสู่ขวัญของบ้านเป่า	176
28	การฟ้อนผู้ไทยของบ้านเป่า	176
29	พระพุทธรูปในวัดกุฎาขาว (วัดโสม)	178
30	บริเวณวัดกุฎาขาว (วัดโสม)	178
31	ทางขึ้นวัดกุฎาขาว (วัดโสม)	179
32	การเลี้ยงจิ้งหรีดในบ้านเป่า	180
33	การทอผ้าของชาวบ้านเป่า	180
34	เว็บไซต์ของบ้านเป่า	181
35	บ้านพักโฮมสเตย์บ้านภู	183
36	ห้องนอนบ้านพักโฮมสเตย์บ้านภู	183
37	พืชผักสวนครัวในบริเวณบ้านพัก	184
38	อาหารประเภทผักนึ่ง ผักต้ม และน้ำพริกของบ้านภู	185
39	การแต่งกายของชาวผู้ไทยบ้านภู	186
40	การทำบุญใส่บาตรตอนเช้าในบ้านภู	187
41	น้ำตกตาดโตน	188
42	วัดภูซ้อก่อ	188
43	ผลิตภัณฑ์ข้าวซ้อมมือในบ้านภู	189
44	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือในบ้านภู	190
45	การจัดสานในบ้านภู	190
46	เว็บไซต์ของบ้านภู	192

ภาพประกอบ

หน้า

47	บ้านพักโฮมสเตย์บ้านหนองหล่ม	194
48	ภายในห้องพักโฮมสเตย์บ้านหนองหล่ม	195
49	อาหารประเภทแกง ต้ม อ่อม คั่วแมง และผักพื้นบ้านของบ้านหนองหล่ม	196
50	อาหารของชาวบ้านหนองหล่ม	196
51	เครื่องบูชาหรือเครื่องคายในพิธีบายศรีสู่ขวัญของบ้านหนองหล่ม	198
52	การแข่งเรือพายในบ้านหนองหล่ม	199
53	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบ้านหนองหล่ม	200
54	การเย็บเสื้อด้วยมือของชาวบ้านหนองหล่ม	200
55	เว็บไซต์ของหมู่บ้าน	202

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

หลายประเทศในโลกให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ส่งผลให้การท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาล ตามสถิติองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) (1995) พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวนานาชาติในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวนถึง 661 ล้านคน และจะเพิ่มขึ้นเป็น 937 ล้านคนในปี พ.ศ. 2553 จากการเดินทางท่องเที่ยวทุกภูมิภาค และองค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) เปิดเผยว่า ธุรกิจท่องเที่ยวทั่วโลกเฟื่องฟูในปี 2549 โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ถึง 842 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 จากปีก่อนหน้านี้ ซึ่งจีนขึ้นเป็นตลาดเกิดใหม่ที่สำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวระดับโลก ฝรั่งเศส และสเปน เป็นประเทศมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนมากที่สุด โดยมีจีน และสหรัฐอเมริกาอันดับ 3 ก่อนหน้านี้ สหรัฐ เยอรมนี และญี่ปุ่น ติดอันดับประเทศที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด โดยจีน และอินเดีย เป็นประเทศที่มีอัตราการหมุนเวียนของนักท่องเที่ยวค่อนข้างดี ถ้าจีนยังรักษาอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวไว้ได้ จะทำให้จีนสามารถแซงหน้าสเปน และฝรั่งเศสในปี 2553 และ 2563 ตามลำดับ สำหรับทวีปแอฟริกาติดอันดับพื้นที่ที่มีอัตราการขยายตัวของนักท่องเที่ยวสูงสุดร้อยละ 8.6 ในปี 2549 รองลงมาคือภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกร้อยละ 7.6 ยุโรป และตะวันออกกลางร้อยละ 4 และสหรัฐอเมริการ้อยละ 2 ขณะที่องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ประเมินการณ์ว่า ธุรกิจท่องเที่ยวจะขยายตัวขึ้นร้อยละ 4 ในปี 2550 และคาดว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยจะอยู่ที่ร้อยละ 4.1 ต่อปี ไปจนถึงปี พ.ศ. 2563 (กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. 2551 : 5)

ปัจจุบันประเทศไทยได้พัฒนาตนจนกลายเป็นประเทศที่ได้รับความนิยมในการเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคแปซิฟิกรองจากประเทศจีนและฮ่องกง และยังถูกจัดให้เป็นหนึ่งในสิบประเทศของแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมทั่วโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2544 : 56) จากการที่เป็นจุดท่องเที่ยวยอดนิยมแห่งหนึ่งของโลก มีจำนวนการท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ปัญหาที่ตามมาของการท่องเที่ยวกระแสหลักหรือการท่องเที่ยวมวลชนก็คือเรื่องของความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540 : 8) และจากเหตุนี้เองที่ทำให้วงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย

หันมาให้ความสนใจการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา หรือทำความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9) โดยเชื่อว่าจะสามารถสามารถลดภาวะเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวลงได้ เพราะแกนหลักของการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่เหล่านี้ คือการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนาน ประกอบกับการหาประสบการณ์และการเรียนรู้ที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีนโยบายด้านการท่องเที่ยวเพื่อเร่งฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้ไทยเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาคทั้งด้านการตลาดการขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการ รวมถึงการจัดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว ยกประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมการสัมมนา และการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชีย เร่งพัฒนา บุรณะ พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 6)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มสมรรถนะและขีดการแข่งขันของประเทศไทยต่อประเทศคู่แข่งได้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 การท่องเที่ยวได้ถูกกล่าวถึงในฐานะของธุรกิจการค้าบริการที่มีศักยภาพที่สามารถช่วยขยายการจ้างงาน การกระจายรายได้และการหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุให้เป็น “แนวทางเร่งด่วนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม” จากตัวเลขของฝ่ายสถิติและการวิจัยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2550 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย จำนวน 547,782 ล้านคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2551 : 6-8) จากข้อมูลดังกล่าวสามารถบ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มการขยายตัวและความนิยมในด้านเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติได้อย่างชัดเจน ประกอบกับสภาพค่าเงินบาทที่อ่อนตัวในปัจจุบัน เป็นปัจจัยเสริมให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีอำนาจในการใช้จ่ายสูงขึ้นประเทศไทยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คุ้มค่าเงิน (ธนาคารแห่ง

ประเทศไทย. 2551 : วิวีปไซค์) ในทางตรงกันข้าม ปัจจัยตัวเดียวกันนี้ทำให้ความสามารถในการเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศของคนไทยลดลง โดยเปลี่ยนเป็นการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2546–2549) จากนโยบายระดับชาติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวในภาพกว้างจึงกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2546 – 2549 ที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาลโดยส่งเสริมการพัฒนาการดำเนินด้านการตลาดเชิงรุก การเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งกำหนดจุดขายของประเทศไทย (Positioning Thailand) ให้มีความชัดเจนภาครัฐเห็นว่ากลยุทธ์เชิงรุกจะสำเร็จได้ต้องส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งในระดับประเทศและระดับต่างประเทศในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว ร่วมกันจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยวและร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กรระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด และใน โลกยุคโลกาภิวัตน์การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวและร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย

ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กรระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด และใน โลกยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (E – TOURISM) เพื่อรองรับการทำธุรกรรมบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการดำเนินการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการดำเนินงานด้าน

การตลาดด้วยระบบสารสนเทศ โดยมีกลไกในการควบคุมและป้องปรามเพื่อเป็นหลักประกันในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545 : 5-10)

ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งเป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจตราบที่ผู้เดินทางยังมีได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทางโดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ประการที่สอง เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และประการที่สาม เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ดูย ชุมสาย. 2527 : 5)

สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความดึงดูดใจที่โดดเด่นคือเป็นภาคที่มีประเพณี ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และยังมีความหลากหลายในชาติพันธุ์ที่มีระบบความเชื่อ มีประเพณี มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป ในบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณ 100 กว่าปี มากกว่า 13 กลุ่มชาติพันธุ์

ปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดมุกดาหารขึ้นเป็นจังหวัดที่ 73 ของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่ 17 ของภาคอีสาน จังหวัดมุกดาหารเป็นประตูด่านสำคัญสู่กลุ่มประเทศอินโดจีน มีความสัมพันธ์อันพันพัน้องกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว มาช้านาน โดยมีแม่น้ำโขงซึ่งมีความยาวถึง 70 กิโลเมตร เป็นเส้นกั้นพรมแดน มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม และมีความโดดเด่นในด้านชนเผ่าพื้นเมืองต่าง ๆ ที่มีถึง 8 เผ่าได้แก่ เผ่าไทยอีสาน ภูไท ไทยข่า กระโซ่ ไทยย้อ ไทยกะเลิง ไทยแสก และไทยกุลา (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : เว็บไซค์)

จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดหนึ่งอยู่ในภาคอีสานตอนกลาง มีเขตติดต่อหรือใกล้เคียงกับจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น สกลนคร และนครพนม ในระยะทางเฉลี่ยประมาณ 100-230 กิโลเมตร มีจุดที่เหมาะสมที่จะเป็น “ศูนย์กลางในการกระจายสินค้า” มีชายแดนติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน (ยาวประมาณ 72 กิโลเมตร) แขวง

สะพานนะเขต มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก เป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) (ประมาณ 800,000 คน) รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กำหนดให้แขวงสะพานนะเขตเป็นเขตการค้าเสรีและแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นหัวเมืองที่เป็นศูนย์กลางของการค้าขายระหว่างประเทศของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีความสำคัญรองจากนครเวียงจันทน์ โดยมีเมืองโกสอนพรมวิหาร (ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับเทศบาลเมืองมุกดาหาร) เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางหมายเลข 9 ของกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งเชื่อมสู่ตอนกลางของประเทศเวียดนาม ตลอดไปถึงชายทะเลเข้าบรรจบเส้นทางหมายเลข 1 ระยะทางประมาณ 300 กิโลเมตรเศษ โดยมีหัวเมืองที่สำคัญของเวียดนาม คือ เมืองกวางตรี เมืองเว้ (เมืองหลวงเก่า) และเมืองดานัง ซึ่งเป็นท่าเรือที่สำคัญของเวียดนามที่สามารถรองรับเรือขนาด 30,000 ตันได้และในอดีตเส้นทางนี้คือเส้นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในสมัยสงครามอินโดจีน แต่ในปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนเป็นเส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญระหว่างประเทศไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และประเทศจีนตอนใต้ (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : เว็บไซต์)

จากสถิติของการค้าการท่องเที่ยวในเดือนมิถุนายน 2552 ภาคการบริการและการท่องเที่ยวจังหวัดมุกดาหาร ขยายตัวมากขึ้นเมื่อเทียบกับช่วงเดือนเดียวกันของปี 51 ที่ผ่านมา โดยพิจารณาจาก จำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยที่ผ่านเข้า ออกทางด่านตรวจคนเข้าเมือง มีจำนวน 43,529 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 77.73 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นส่วนใหญ่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 186.80 ในส่วนของนักท่องเที่ยวที่เข้าชมหอแก้ว มีจำนวน 3,609 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 13.17 ส่วนหนึ่งมาจากจังหวัดตั้งอยู่บนเส้นทางสาย EWEC เส้นทางจากตะวันออกเมืองดานังประเทศเวียดนาม สู่ตะวันตกในประเทศพม่าโดยผ่านแม่สอดจังหวัดตาก การเปิดเส้นทางขนส่ง 3 ประเทศ ไทย-ลาว-เวียดนาม จุดนำเที่ยวที่สำคัญจะเป็นการเปิดให้บริการของบ่อนคาสิโนสะพานเวกัสที่แขวงสะพานนะเขต สปป.ลาว (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : เว็บไซต์)

จังหวัดมุกดาหาร เร่งส่งเสริมการท่องเที่ยว ปี 2552 อย่างจริงจัง หลังจากปีที่แล้วมีรายได้จากการค้า การลงทุนและการท่องเที่ยว กว่า 20,000 ล้านบาท จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิประเทศที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน เนื่องจากมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สวยงาม และมีทำเลที่เหมาะสม และเป็นทางผ่านไปสู่อินโดจีน เช่น สปป.ลาว เวียดนาม โดยมีสะพานมิตรภาพ ไทย-ลาว แห่งที่ 2 เป็นสะพานเศรษฐกิจเชื่อมระหว่างกันตามเส้นทางระเบียงตะวันออกสู่ตะวันตก โดยเมื่อปีงบประมาณ 2551 มีรายได้กว่า 20,000 ล้านบาท ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งมาจากการท่องเที่ยว ดังนั้นในปีงบประมาณ 2552 จังหวัดมุกดาหาร จะส่งเสริม

การท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยการพัฒนาที่พัก โรงแรม รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ตลาดอินโดจีน ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง สินค้าของประเทศแถบอินโดจีนให้รู้จักกันอย่างกว้างขวาง และประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน ทั้งนี้มอบหมายให้สถานประกอบการ ทั้งที่พัก โรงแรม และหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด จัดเตรียมข้อมูลไม่ว่าจะเป็น แผ่นพับ หรือแผ่นปลิว โรงแรม/ที่พัก การท่องเที่ยวต่างประเทศ สินค้าตลาดอินโดจีน พร้อมกับประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ให้ประชาชนได้ทราบอย่างกว้างขวาง เพื่อดึงดูดใจให้มีผู้เดินทางเข้ามาจังหวัดมุกดาหารมากขึ้น จังหวัดมุกดาหาร มีแนวคิดที่จะจัดทัวร์เยี่ยมชม เช่น ทัวร์เวียดนาม และทัวร์ตระกูลแซ่ โดยมีเป้าหมายให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนที่จังหวัดมุกดาหาร ก่อนจะเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวตามเมืองต่าง ๆ

ดังนั้นจังหวัดมุกดาหารจึงมีนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดมุกดาหาร มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหลายแห่ง รวมทั้งจัดทำป้ายบอกทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะ ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทาง นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมให้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นวิถีชีวิตวัฒนธรรม ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม ใดก็ตามในเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดได้จัดทำวิสัยทัศน์ของจังหวัดตามแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี โดยกำหนดกลยุทธ์ภายใต้วิสัยทัศน์ที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีมาตรการที่สำคัญ ได้แก่ 1) ส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว 2) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ 3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาเชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน 4) พัฒนาจังหวัดมุกดาหารให้เป็นศูนย์กลางท่องเที่ยวริมแม่น้ำโขงหรือชุมทางอินโดจีน (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : เว็บไซต์)

จังหวัดมุกดาหารจึงได้จัดทำแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดโดยการสนับสนุนการวางแผนงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และให้บริการข่าวสารข้อมูลด้านการท่องเที่ยว โดยได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลด้านการท่องเที่ยวขึ้นในทุกอำเภอ เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดและแผ่นพับเพื่อแจกจ่ายไปยังศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลตามอำเภอ และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 ได้เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณด้านการท่องเที่ยวจากสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยได้แก่ 1) โครงการส่งเสริมด้านการบริการและการจัดการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด 2) โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวจังหวัด 3) โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเทศกาลอาหารอินโดจีนและกินปลาแม่น้ำโขง 4) โครงการประกวดภาพถ่ายและภาพวาด

แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดมุกดาหาร และ 5) โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรม (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : เว็บไซต์)

อำเภอหนองสูง และอำเภอดอนตาล เป็นอีกสองอำเภอในจังหวัดมุกดาหารที่มีชนเผ่าพื้นเมืองผู้ไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยชาวผู้ไทยในอำเภอหนองสูง และอำเภอดอนตาลอพยพมาจาก สปป.ลาว เพื่อย้ายถิ่นฐานการทำมาหากินการเคลื่อนตัวของกลุ่มชาวผู้ไทย จากแคว้นสิบสองจุไท เข้ามาในราชอาณาจักรล้านช้าง และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราชอาณาจักรสยามมิได้หมายความว่ามาตัวเปล่า โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ใช้ภาษาในตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai) เข้ามาด้วยศิลปวัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งหมายรวมว่า มาด้วยจิตวิญญาณ มาด้วย “วัฒนธรรมพุทธ-ผีและการเฮ็ดนา” อันเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าไทที่มีความเข้มแข็งเพราะสืบสานกันมาอย่างยาวนาน และยังสืบทอดให้ปรากฏเป็นหลักฐานทางชีวิตและวัฒนธรรม (Life and Culture) ในชุมชนชาวผู้ไทย (ถวิล ทองสว่างรัตน์. 2527 : 5-6)

บ้านภูและบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีกลุ่มผู้ไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม ที่แสดงออกในรูปแบบของพิธีกรรมและพิธีการ รวมไปถึงการสร้างบ้านเรือนที่ อยู่อาศัย การแต่งกาย การรับประทานอาหาร ภาษาพูด และการประกอบอาชีพที่ส่วนหนึ่งแสดงถึงความสามารถในเชิงช่างสร้างงานฝีมือที่งดงาม คือ หนึ่งในทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เมื่อชุมชนมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองจึงทำให้ประชาชนในหมู่บ้านให้ความสำคัญในการเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งหมู่บ้านของตนเองให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของผู้ไทยไว้ไม่ให้สูญหาย

และจากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบาย สนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรม Home Stay เพิ่มมากขึ้น และส่งเสริมหมู่บ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองให้มีการเผยแพร่วัฒนธรรม ดังนั้นในปี พ.ศ. 2550 ชาวบ้านในบ้านภู บ้านเป่า และบ้านหนองหล่ม จึงได้ส่งหมู่บ้านของตนเองเข้ารับการประเมินมาตรฐานจากโฮมสเตย์ไทย และได้ผ่านการรับรองจากเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จึงได้รับการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด เป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด ประเพณี และมีการจัดการที่มีความสมดุลระหว่างฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติกับทรัพยากรคนในชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น เหมาะสมและสอดคล้องกัน มีวิธีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับโครงสร้างการบริหารงาน เกิดประสบการณ์ในเรื่องการจัดการ

ความสัมพันธ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมฐานอาชีพในชุมชนและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อความยั่งยืน เกิดประสบการณ์ในการพัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนาองค์กรในชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ และที่สำคัญคือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมากในแต่ละเดือน (ถวัลย์ ผิวขำ. 2551 : สัมภาษณ์)

จากข้อค้นพบดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ในจังหวัดมุกดาหารด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นองค์ความรู้ และแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

คำถามการวิจัย

1. ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหารเป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบัน และปัญหาเกี่ยวกับหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นอย่างไร
3. แนวทางการจัดการหมู่บ้านทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหารเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อให้ทราบสภาพปัจจุบัน และปัญหาเกี่ยวกับหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อให้ทราบแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) จังหวัดมุกดาหาร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แนวทางการจัดการหมู่บ้านทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) หมายถึง การได้มาในการจัดการด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์
  - 1.1 ด้านที่พักอาศัย หมายถึง ลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน
  - 1.2 ด้านอาหาร หมายถึง อาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกต้องลักษณะ
  - 1.3 ด้านวัฒนธรรม หมายถึง การดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ
  - 1.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน
  - 1.5 ด้านผลิตภัณฑ์ หมายถึง มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
  - 1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ หมายถึง มีการจัดทำคู่มือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยว คู่มือหรือเอกสารมีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง รายละเอียดค่าใช้จ่าย และการติดต่อ
2. หมู่บ้านวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนที่มีการสืบทอดทางประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจนกระทั่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว

3. การจัดการ หมายถึง รูปแบบการจัดการด้านการท่องเที่ยวของประชาชนในหมู่บ้าน วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์

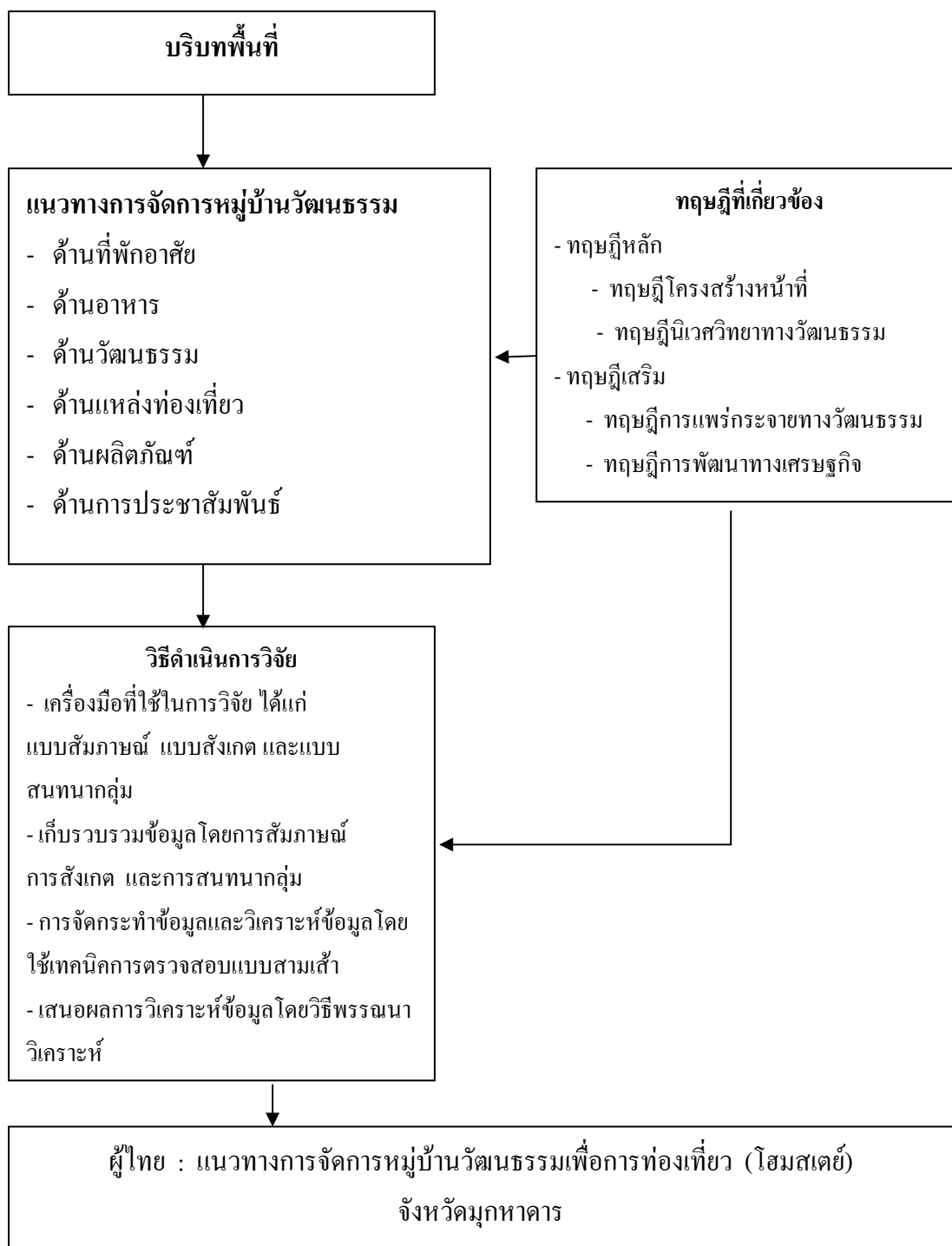
4. ผู้ไทย หมายถึง กลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ วิถีชีวิตเป็นของตนเอง ได้แก่ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านการแต่งกาย ด้านภาษาพูด ด้านการทอผ้า ด้านการจักสาน และการรับประทานอาหาร

5. โฮมสเตย์ หมายถึง การจัดกิจกรรมในรูปแบบที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพักค้างคืนเพื่อ เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ร่วมกันระหว่าง นักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหารในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์มาตรฐานของโฮมสเตย์ ในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์ เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) โดยศึกษาจากประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องตามความมุ่งหมายตามลำดับ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โฮมสเตย์ ผู้ไทย ทูนทางสังคมและวัฒนธรรม
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายการท่องเที่ยว
4. บริบทพื้นที่ที่วิจัย
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 ทฤษฎีหลัก
  - 5.2 ทฤษฎีเสริม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมควบคู่กันไปเสมอ ข้อปลีกย่อยของวัฒนธรรม ของสังคม ที่ใช้ใน ชีวิตประจำวันย่อมแตกต่างกัน กิจกรรมและพิธีกรรมในสังคมที่ต่างกัน ย่อมมีข้อปลีกย่อยหรือ รายละเอียดต่างกัน นั่นมิใช่สิ่งที่จะมองว่าสังคมนั้น มีความสูงต่ำของวัฒนธรรมหรือประเพณี หรือเป็นตัวชี้ว่าสังคมนั้นดี สังคมนั้นแล้ว เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงระบบการคิดว่า วัฒนธรรมเกิด จากประสบการณ์ มีการสั่งสม สืบต่อแล้วถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการ ของสังคมบางอย่างยังคงรักษาเนื้อหาสาระไว้อย่างเหนียวแน่น สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า บางอย่างยังเป็นค่านิยม แนวคิด และคุณค่าที่ยังฝังลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลง แม้มองไม่เห็นด้วย ตาเปล่า เหล่านี้คือคุณสมบัติและเนื้อแท้ของวัฒนธรรมซึ่งเป็นอุดมการณ์ คุณค่าที่สังคมใช้เป็น แบบแผนในการดำรงชีวิตและสมาชิกในสังคมถือปฏิบัติอย่างเต็มที่

1. ความหมายของสังคมและวัฒนธรรม

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของสังคมและวัฒนธรรมไว้ดังนี้

ประพิมพร สมณาแซง, ผการัตน์ รัฐเขตต์ และสุมาลี รัตนปัญญา (2532 : 1) กล่าวว่า สภาพการตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานทำเลที่ตั้งหมู่บ้านชุมชนมักจะเป็นบริเวณที่เป็นเนินสูงหรือที่โคก มีที่ราบลุ่มสำหรับใช้ทำนา และต้องอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมในฤดูฝนและมีน้ำใช้สอยในหน้าแล้ง ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเหล่านี้มาใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะด้านอาหารการกิน มีอาหารหลายชนิดที่ชาวบ้านสามารถหาได้จากธรรมชาติรอบหมู่บ้าน เช่น ที่นา แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ป่าและโคก เป็นต้น การตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานบรรพบุรุษที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตั้งหมู่บ้านได้เลือก ทำเลที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านเป็นหลัก กล่าวคือการทำหมู่บ้านมักตั้งตามเนินขนาดใหญ่หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “โคก” มีที่ราบล้อมรอบหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นที่นา อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำและป่า อาจกล่าวได้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจตั้งหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะในอดีตสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นแบบเรียบง่าย และยังต้องพึ่งพาตนเอง มีการเก็บหาสิ่งของจากธรรมชาติ การเลือกทำเลที่อุดมสมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้าน เพราะสามารถแสวงหาปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอาหารสำหรับบริโภคในชีวิตประจำวันได้อย่างเพียงพอ ในทางตรงกันข้ามถ้าหมู่บ้านใดตั้งอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสม ขาดความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านขาดปัจจัยสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหาจึงเกิดขึ้นมากมาย ในที่สุดจำเป็นต้องอพยพเพื่อหาแหล่งที่อยู่ใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าเดิม

รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ (2537 : 30) กล่าวถึง วัฒนธรรมใน “สังคมวิทยา” สรุปไว้ว่า

1. วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

2. วัฒนธรรมไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง วัฒนธรรมจะมีการโยงใยถึงกันทุกวัฒนธรรม

3. วัฒนธรรม มี 2 ประเภท คือ

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือรูปธรรม เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์คิดสร้างขึ้น เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน เสื้อผ้า และเครื่องมือประกอบอาชีพ

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือนามธรรม เช่น แบบแผนในการดำเนินชีวิต คำสอน ความคิด ความเชื่อ ภาษา ศิลธรรม และวิถีการกระทำ

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537 : 75) ได้กล่าวว่า สังคมอีสานยึดเกาะกันโดยมีฮีตคองที่ทำหน้าที่เป็นกฎระเบียบและเป็นบรรทัดฐาน (Social Norm) ให้สังคมประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจะนำไปสู่ความสงบสุขร่วมกัน สังคมอีสานอบรมสั่งสอนและเน้นเรื่องฮีตคอง โดยสอนกันทุกเพศ ทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะเป็นชั้นผู้ปกครอง หรือผู้อยู่ภายใต้การปกครอง แม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ เพราะพร้อมด้วยศีลวินัยก็ไม่ละเว้น ฮีตคองจึงเหมือนกฎหมายของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามฮีตคองก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าปฏิบัติไม่สม่ำเสมอหรือบกพร่องจะทำให้เกิดทุกข์ สำหรับบทลงโทษของการผิดฮีต-คอง ก็แล้วแต่สังคมนั้น ๆ จะกำหนดและตกลงกันเอง เช่นถ้าผิดน้อยก็จะถูกตราบาปว่าเป็นคน “ขวง” หรือเป็น “แม่เลี้ยง” ถ้าทำผิดมากก็จะถูกลงโทษหนักถึงขั้น “อเปหิ” หรือ “เนรเทศ” ออกจากสังคม ฮีตสิบสองคองสิบสี่เป็นหลักปฏิบัติสำหรับสังคมในสมัยที่กฎหมายยังไม่เจริญหรือยังไม่ตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรแน่นอน เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ โดยยึดข้อปฏิบัติทางศาสนาเป็นหลัก ในปัจจุบันแม้ว่ากฎหมายและการศึกษาเจริญแล้วก็ตาม “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” ของชาวอีสานยังมีความสำคัญสำหรับประชาชนในท้องถิ่นมิได้ลดน้อยถอยลงแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้มอบหมายช้านาน โดยเฉพาะฮีตสิบสองคองสิบสี่ ตลอดจนผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติเป็นจารีตประเพณี 12 เดือนของทุกปี เป็นทำนองคลองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของบ้านเมือง 14 ข้อ ดังนี้

ฮีตหรือจารีตประเพณีที่ประชาชนปฏิบัติใน 12 เดือนของทุกปี ได้แก่ เดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม เดือนยี่-บุญคูณลาน เดือนสาม-บุญข้าวจี่ เดือนสี่-บุญเผาสุหรือบุญเทศ มหาชาติ เดือนห้า-บุญสงกรานต์ เดือนหก-บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด-บุญซำชะ เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ-บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษาและเดือนสิบสอง-บุญกฐิน

คองสิบสี่ที่ประชาชนทั่วไปและชั้นผู้ปกครองพึงปฏิบัติมี 14 ข้อ ได้แก่ ฮีตเจ้าคองขุน ฮีตท้าวคองเพี้ย ฮีตไพร่คองนาย ฮีตบ้านคองเมือง ฮีตผ้าคองเมีย ฮีตพ่อคองแม่ ฮีตลูกคองหลาน ฮีตสะไก้คองเขย ฮีตปู่คองย่า ฮีตตาคองยาย ฮีตเต่าคองแก่ ฮีตปีคองเดือน ฮีตไผ่คองนา และฮีตวัดคองสงฆ์

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537 : 171-205) ได้สรุปสาระสำคัญจากแนวความคิดของนักวิชาการในสังคมไทย 4 คน ได้แก่ นิพนธ์ เทียนนิหาร บำรุง บุญปัญญา อภิศักดิ์ ทองอยู่ และประเวศ วะสี เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว คือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นบทความคิดและการปฏิบัติของชุมชนเป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนา

ชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชน คือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคนและความผสมกลมกลืนกันในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ง่ายและสามารถต่อต้านการเอาเปรียบจากภายนอกได้อีกด้วย

2. ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนหรือวิถีแห่งหมู่บ้าน คือ การมีน้ำใจที่งดงาม เปี่ยมด้วยความรักและไมตรีอยู่ล้นเหลือ เป็นความสัมพันธ์อย่างมีคุณค่าทางศีลธรรม มนุษยธรรม และอหิงสธรรม ชุมชนหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งในแง่สังคมและวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับในระบบ

3. สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมสองกระแส กระแสหนึ่งเรียกว่า วัฒนธรรมชาวบ้าน อีกกระแสหนึ่งคือวัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมชั้นกลางและชนชั้นสูง ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้านมีความเป็นอยู่สืบช่วงกันมาเป็นเวลายาวนาน เรียกว่าเป็นสังคมในตัวเอง แสดงว่าต้องเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นอิสระ ชุมชนหมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อและวิธีการพัฒนาที่เป็นอิสระในตัวเอง

ศรีศักร วัลลิโภดม (2538 : 99-100) ได้สรุปว่า สังคมไทยมีวัฒนธรรมอยู่สองแบบที่เผชิญ คือ วัฒนธรรมหลวง สร้างขึ้นโดยรัฐเพื่อสร้างความเหมือนกัน และอันหนึ่งอันเดียวกัน ในชาติกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละแห่ง วัฒนธรรมหลวงเป็นต้นเหตุทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ในหนังสือสู่คุณภาพ สรุปสาระไว้ว่า

1. ท้องถิ่นจะไม่รับวัฒนธรรมอื่นทันที เขาจะเลือก แนะนำ ปรับเปลี่ยน และยอมรับแบบค่อยเป็นค่อยไป

2. วัฒนธรรมชุมชน ไม่ใช่วัฒนธรรมที่อยู่นิ่ง มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนอย่างเป็นพลวัตร

3. ให้ความสำคัญต่อระบบคุณค่าที่มีคนเป็นหัวใจสำคัญภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด คนกับธรรมชาติ และคนกับคน

อังคณา ใจเหิม (2546 : 11-14) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไทยกับคุณค่าเอกลักษณ์ไทย ในวารสาร “กระแสวัฒนธรรม” ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เจริญงอกงามจึงมีคุณค่าต่อสังคม ต่อชาติ บ้านเมืองอย่างมาก คุณค่าของวัฒนธรรมไทยจำแนกได้ดังนี้

1. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรมควบคู่กับมนุษยมานาน เครื่องปั้นดินเผายังถูกพัฒนาเป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านและสวน

เพื่อให้เกิดความทันสมัย ทนต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมมากทั้งภายในและต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามและคุณค่าทางวัตถุ

2. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางจิตใจเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ซึ่งไม่สามารถสัมผัสได้ แต่รู้สึกด้วยจิตใจ เช่น ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าทางจิตใจ ส่วนใหญ่เกิดจากศาสนาที่หล่อหลอม ศาสนาจึงกลายเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ให้กระทำแต่ความดี ละเว้นชั่ว เป็นคนที่มีคุณค่าของครอบครัวและสังคม และผลที่ตามมาก็คือก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ

3. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญา คนเราสามารถดำรงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ นำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดความผสมผสานอย่างชาญฉลาดไม่ละทิ้งเอกลักษณ์เดิม โดยนำสิ่งเป็นสมัยใหม่มาปรับใช้ได้อย่างกลมกลืน เช่น เรื่องของอาหารไทย คนไทยสามารถเลือกสรรและดัดแปลงพืชพรรณธัญญาหารนำมารับประทานในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องในแต่ละฤดูและสามารถเป็นยารักษาโรคได้ด้วย

4. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ไทย เอกลักษณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมสืบต่อกันมา เช่น นาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีลีลาท่าทางการแสดง อ่อนช้อยงดงาม เครื่องแต่งกายก็ประณีต บรรจง สวยงามยิ่งนัก นับเป็นศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ปู่ ย่า ตา ยาย ได้ถ่ายทอดไว้แก่ลูกหลานสืบไป

บุญสม ยอดมาลี (2547 : 3) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ความจริงกับสิ่งที่คนเข้าใจในเอกสารประกอบการสอนทฤษฎีพลวัตรและกระบวนการทัศน์ทางวัฒนธรรมว่า

1. วัฒนธรรมเป็นศิลปะการแสดงทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น การฟ้อนรำ มวย หมอลำ เซ็งกลองยาว ลิเก จำนวนผู้แสดงมีไม่กี่คน เช่น มวย ไปจนถึงจำนวนร้อยหรือกว่านั้น เช่น หมอลำหมู่หรือลำกลอนประยุกต์

2. วัฒนธรรมเป็นวัตถุสิ่งของหรือโบราณสถานที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้คนบางส่วน มีความเชื่อลึก ๆ ด้วยว่า อะไรก็แล้วแต่ที่เป็นสิ่งของเก่าแก่ก็ให้ถือว่าเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของสังคมด้วย

3. วัฒนธรรมหมายถึง การแสดงหรือการใช้ศิลปะการแสดง การจัดงานเทศกาลประจำปี เช่น การจัดแห่เทียนเข้าพรรษา การแข่งเรือ เทศกาลอาหารหรือผลไม้พื้นเมือง บุญบั้งไฟ การไหลเรือไฟ บุญข้าวสาก บุญกฐิน เป็นต้น

4. วัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่แปลกใหม่ที่สังคมหยิบยืมจากสังคมภายนอก อาจจะหยิบยืมเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดมาใช้ในชีวิตประจำวัน

เพื่อทดแทนสิ่งหรือส่วนที่มีอยู่เดิม ถือว่าเป็นวัฒนธรรมใหม่ ตัวอย่างมีให้เห็นเต็มบ้านเต็มเมือง มีทั้งชื่อเป็นไทยและต่างประเทศ มีหลากหลายลักษณะและมากมายกว่าปัจจัยสี่พื้นฐาน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541 : 23-24) ได้เขียนเรื่อง กระบวนทัศน์วัฒนธรรม ไทย “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย และให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคน ในสังคมที่หล่อหลอมขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์หรือได้รับถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม เช่น ได้รับการถ่ายทอดจากความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา สื่อมวลชน เป็นต้น กลายเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำของคนในสังคมส่วนใหญ่ ที่สำคัญวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นกลางสามารถนำมาซึ่งความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้

งามพิศ สัตย์สงวน (2543 : 35) ได้นิยามความหมาย “วัฒนธรรม” คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมนั้นเป็นผลมาจากการมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นต้น วิถีชีวิตของมนุษย์ในที่นี้หมายถึงว่า มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง มีวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง เช่น มีระบบเศรษฐกิจแบบไหน มีการเมืองการปกครองแบบไหน มีการใช้อำนาจและได้อำนาจ มาอย่างไร มีระบบครอบครัวและเครือญาติแบบไหน มีระบบความเชื่อหรือนับถือศาสนาอะไร มีการถ่ายทอด ทางวัฒนธรรมและการขัดเกลาอบรมอย่างไรมีประเพณีพิธีกรรมอะไร และมีชีวิตประจำวันอะไรบ้าง เป็นต้น

จันทน์ อติวัฒนธรรม และคณะ (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ไว้ว่าวัฒนธรรมเป็นแบบแผน การดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผน ของชีวิตร่วมกัน วัฒนธรรม จึงเป็นเสมือน เครื่องหมายหรือประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที เช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกันสำหรับในกลุ่มนั้น ๆ

นิคม มุสิกคามะ (2545 : 4) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ กฎมณียาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของ ศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงรูปแบบวิถีชีวิต สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2533 : 32) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม คือ ระบบ ความสัมพันธ์ของคนกับคน และคนกับธรรมชาติ โดยปกติแล้วระบบความสัมพันธ์ที่มนุษย์ไม่ได้ สร้างขึ้นใหม่ทุกช่วงอายุคน แต่มักจะรับระบบความสัมพันธ์ที่ถ่ายทอดมาจากอดีต ระบบ ความสัมพันธ์ หรือวัฒนธรรมมีความซับซ้อนมาก ต้องอาศัยการถ่ายทอดปลูกฝังกันเป็นเวลานาน

แต่ยังสามารถดำเนินชีวิตในระบบความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ ได้อย่างดี ไม่ว่าจะสร้างขึ้นเองและขยายให้ผู้อื่นรับระบบนั้นรวมกัน จะต้องใช้เวลาเกินกว่าชีวิตอายุคนไปสักเท่าใด ระบบความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมจึงมีพลังกำหนดชีวิตของคนยิ่งกว่าสิ่งใด

นิยพวรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2540 : 37) ได้ศึกษาในเรื่อง “มานุษยวิทยาสังคม และวัฒนธรรม” และสรุปความหมายของ “วัฒนธรรม” ในมุมมองของนักสังคมวิทยาว่าเป็นกระบวนการอบรม ปลูกฝัง สั่งสอน เรียนรู้ถึงการดำรงวิถีชีวิตที่เป็นรูปแบบเดียวกันแล้วเก็บไว้เป็นมรดกตกทอดส่งต่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ๆ ของสังคมต่อไป ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา วัฒนธรรม หมายถึง ความดีงาม ไม่ว่าจะ เป็นพฤติกรรมของคน หรือสิ่งของจะต้องแสดงออกถึงความดีงาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2547 : 2) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งต้นแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญาออกมา จนถึงท่าทีและวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจ ท่าที การมอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม ถ้าพูดให้เข้าใจง่าย วัฒนธรรมเป็นทั้งการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมทั้งหมด ที่ได้ช่วยมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อกันมาได้และเป็นอยู่อย่างที่เป็นบัดนี้ โดยสรุปวัฒนธรรมคือ ประสบการณ์ความรู้ ความสามารถที่สังคมนั้นมีอยู่หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 1) กล่าวว่า คำว่า “วัฒนธรรม” แปลจากคำว่า “Culture” ซึ่งพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น โดยทรงอธิบายว่า คำว่า “วัฒนธรรม” นี้ได้ผูกขึ้นเพื่อให้ความหมายตรงคำว่า Culture คำว่า Culture ตรงมูลศัพท์หมายความว่า เพาะปลูกในหิ้งองงาม เป็นการแสดงถึงความเจริญองงาม ซึ่งเปรียบได้กับการเพาะปลูกพันธุ์ไม้ในหิ้งองงาม ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในอันจะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ และพระยาอนุมานราชชน ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้อย่างหลากหลายดังนี้

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญองงามในวิถีชีวิตแห่งชีวิตของส่วนรวม

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้

วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่รู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อกันมาเป็นประเพณี

วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้ ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็น ภาษา ศิลปะความเชื่อประเพณี

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 4) ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรมไว้ 2 แบบ คือ

1. ความหมายทั่วไป วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการ ประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคม เดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนในสังคมนั้น ๆ

2. ความหมายเชิงปฏิบัติการ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผล จากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนก ออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่น หนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิต กรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้าง เอดทักษะ และแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมคุณภาพแห่ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมี สันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ในสังคมนั้น ๆ มีความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้าง เอดทักษะ และแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่ง จะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ

2. ประเภทของวัฒนธรรม

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 12) ได้กล่าวในหนังสือ เครื่องมือการทำงาน แนววัฒนธรรม โดยได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไว้ 3 มิติ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยย่อยของชุมชน จะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นมาก ในหมู่เครือญาติเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตและสอดคล้องกับธรรมชาติ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษต่อมนุษย์ เพราะว่ามีมนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัยและมีความหวังว่าอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะช่วยคุ้มครองได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อมาด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น วิธีที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติกันมาก คือ อาศัยพิธีกรรมเป็นการบันทึกความรู้ และความทรงจำที่จะถ่ายทอดแก่ชนรุ่นหลังต่อไป

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2537 : 171) ได้เขียน “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” จากการพัฒนาชนบทขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยการริเริ่มของบาทหลวง นิพนธ์ เทียนนิหาร ได้มีการแลกเปลี่ยนสัมมนากันในกลุ่มนักพัฒนาและนักวิชาการ ตลอดจนชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ทำให้ได้เห็นภาพวัฒนธรรมของชุมชนชนบทในมิติลึกซึ้ง เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดในสังคมนั้น เป็นโครงสร้างด้านการทำมาหากิน ด้านอุดมการณ์ความเชื่อและด้านอำนาจการตัดสินใจ ทั้งนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก ซึ่งเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของชุมชนและสังคม คุณค่าทั้งหมดนี้มี 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง และดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงเนื่องจากสอดคล้องและรับใช้ชุมชนอยู่

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้น

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่เกิดจากการปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากการปะทะกันระหว่างส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2

จากกระบวนการดังกล่าวนี้ ทุกครั้งที่เกิดวิกฤติจะมีการปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่ทางอุดมการณ์ ซึ่งจะเป็นลักษณะที่ปรับทั้งหมด หรือปรับบางส่วน ต่อต้านหรือปฏิเสธ กระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ยุคใหม่ คือทัศนคติให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องวัตถุ มองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้า มองธรรมชาติเป็นวัตถุที่ตอบสนองความต้องการของ

มนุษย์เป็นกระบวนทัศน์ที่กำหนดสังคมไทยในปัจจุบัน ทำให้เกิดความแตกต่างของปัจเจก ชุมชน และสังคม คนรวยยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลง ส่วนกระบวนทัศน์ดั้งเดิม คือทัศนะที่มองคนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งต้องอยู่รวมในสังคมธรรมชาติและจักรวาลอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นกระบวนทัศน์แห่งคุณภาพและเอกภาพของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสังคมดั้งเดิมของไทยได้สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ แต่คนไทยปัจจุบันถือว่าโบราณและล้าสมัย ในขณะที่กระแสวัฒนธรรม ภายใต้กระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์ยุคใหม่ ซึ่งเข้ามาเป็นกระแสหลักนั้น กระแสวัฒนธรรมดั้งเดิม ยังไม่ถูกทำลาย เพียงแต่ถูกรวบเข้าไปส่วนหนึ่ง จึงยังมีการค้นหากระบวนทัศน์ใหม่ อันมีรากฐานอยู่บนกระบวนทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม นั่นคือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างมีสติปัญญา และเคารพประชาชน ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม มีลักษณะแยกย่อยได้ 4 ประการ คือ

1. การอนุรักษ์ คือการดำรงรักษาศิลปวัตถุ ประเพณี พิธีกรรม โดยคำนึงถึงคุณค่าแก่ชีวิตโดยรวมของชุมชน หมู่บ้าน รวมถึงการค้นหาและรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้าน
  2. การฟื้นฟู วัฒนธรรมที่ได้ลบเลือนหายไป หรือครอบงำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่น
  3. การประยุกต์ คือการปรับปรุงทางวัฒนธรรม โดยสืบทอดคุณค่าดั้งเดิมด้วยรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่ได้ทำลายคุณค่าดั้งเดิม กลับเพิ่มคุณค่าขึ้น หรือไม่ได้ลดคุณค่านั้นลงไป
  4. การสร้างใหม่ คือ กระบวนการผลิตซ้ำ หรือผลิตใหม่ โดยรวมกระบวนการ
- 3 ข้อที่กล่าวมาอย่างมีสัดส่วนของความใหม่มากกว่าความเก่า

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2541 : 113) ได้เขียน “วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย” โดยกล่าวถึงวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านอีสานว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านซึ่งอ่อนตัวลงบ้างตามกาลสมัยแต่ไม่ได้ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมชุดใหม่ วัฒนธรรมการผลิต การบริโภค และวัฒนธรรมทางสังคม ที่ตามมากับระบบทุนนิยม มักเป็นวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยเงินทุนและพื้นความรู้สมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลง รสนิยม ค่านิยม รวมทั้งความเชื่อ ระบบทุนที่เข้ามายังไม่เข้มแข็งพอที่จะหล่อหลอมจิตสำนึกของหมู่บ้านอย่างนั้นได้ สื่อมวลชนนำข่าวสารเรื่องราวมาสู่หมู่บ้านก็จริง แต่สำนักข่าวนำ ข่าวสารเหล่านั้นค่อนข้างอยู่นอกประสบการณ์ของเขา บางครั้งอาจดูแปลกประหลาดกระจัดกระจายจนยากที่ชาวบ้านจะนำมาจัดให้เข้ากับสาระบบความคิดเป็นวัฒนธรรมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวอีสานเข้าสู่สมัยใหม่จึงเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ พ่อค้าเงินที่อยู่ในเมืองหรือหมู่บ้านก็ไม่สามารถเป็นผู้ส่งทอดวัฒนธรรม เพราะในทางวัฒนธรรมแล้ว พ่อค้าชาวจีนถูกปฏิเสธจากชาวอีสาน เนื่องจากสังคมอีสานมีระบบคุณธรรมที่

ยกย่องและยอมรับระบบความช่วยเหลือที่พึ่งพาอาศัยแต่ไม่ยอมรับการมี และได้โดยผ่านการค้ากำไรอย่างเปิดเผย พ่อค้าจึงไม่สามารถเป็นผู้บุกเบิกหรือนำทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ให้แก่ชาวบ้านได้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 12-15) ได้กล่าวถึงโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวนบพทว่ามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน คือ การต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกิน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิต โดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรม เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อการทำมาหากิน

2. ระบบความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดจากการต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาธรรมชาติ ประกอบกับต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาและความเป็นไปของจักรวาล โลกและชีวิต ความเชื่อในชุมชน ประกอบด้วยความเชื่อแบบผี พราหมณ์ พุทธ ซึ่งความเชื่อแบบผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นรากฐานความเชื่อของคนชนบทและมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต แม้กระทั่งจนถึงปัจจุบัน เป็นการให้คุณค่ากับธรรมชาติ ให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ

3. ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ซึ่งทำให้เกิดจารีต ประเพณี ระบบพิธีกรรม เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อ ๆ ไปปฏิบัติ จึงมีกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน โดยผ่านการปฏิบัติเป็นสำคัญ สิ่ง que เรียนรู้คือวิชาการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำมาหากิน

Murdock (พิทยา พิณสาร. 2543 : 10-11 ; อ้างอิงมาจาก Murdock) กล่าวว่า วัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมร่วมนิสัยของคนในสังคมเกิดขึ้นได้เพราะมีการสืบทอดต่อกันมา โดยผ่านการศึกษาและการควบคุมทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาโดย Murdock ได้เสนอรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. นวัตกรรม การคิดและทำสิ่งใหม่ขึ้น โดยมีผู้ริเริ่มพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา และต่อมาก็มักคนอื่นทำตามและกลายเป็นวัฒนธรรมในที่สุดนวัตกรรมแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1.1 ปรับเปลี่ยนจากเดิมเล็กน้อย เช่น พิธีการแต่งงานที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานไปบ้างเล็กน้อย

1.2 การประดิษฐ์สิ่งใหม่ เป็นการสังเคราะห์จากสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เป็นของใหม่ เช่น การประดิษฐ์อุปกรณ์การเกษตรขึ้นมาใหม่

1.3 การทดลองปฏิบัติ พฤติกรรมที่มีลักษณะลองผิดลองถูก เมื่อแน่ใจว่าได้ผล ก็จะทำสิ่งนั้นในสถานการณ์นั้นต่อไป พฤติกรรมที่มีลักษณะนี้ส่วนมากจะเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา เช่น เมื่อเกิดความอดอยากขึ้นก็จะมีการลองรับประทานอาหารที่ไม่เคยมีมาก่อน

1.4 การยืมทางวัฒนธรรม เป็นการลอกเลียนวัฒนธรรมอื่นมาใช้เพื่อแก้ปัญหาของตน เช่น การยืมภาษามาใช้ ระบบการปกครอง การยืมสถาปัตยกรรม การยืมได้มาจากการติดต่อกับสังคมอื่น การยืมไม่จำเป็นต้องเหมือนของเดิมทุกอย่าง ส่วนมากเป็นการยืมรูปแบบมาแต่ไม่ได้นำสาระมาด้วย

2. การยอมรับทางสังคม นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบใดหรือริเริ่มโดยใครก็ตาม หากกระทำแล้วสังคมไม่ยอมรับก็ไม่สามารถเป็นวัฒนธรรมได้ สังคมในที่นี้หมายถึง ทุกส่วนของสังคม กลไกที่สำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับของสังคม คือการเลียนแบบซึ่งเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มคนทั้งชุมชน ทางเลือกและการเผยแพร่กระจาย บุคคลที่มีความสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำ มีอิทธิพลและส่งผลให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรมได้มากกว่า ถ้าทำอะไรใหม่ ๆ และคนอื่นจะทำตาม

3. การเลือกรับสิ่งใหม่ที่สังคมยอมรับอาจจะมีประโยชน์มากหรือน้อยต่างกัน ดังนั้นหากมีสิ่งใหม่เข้ามาและเป็นประโยชน์มากก็จะคงอยู่ ที่ไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นประโยชน์น้อยก็อาจจะถูกละเลยหรือถูกลืมไป การเลือกรับจึงอยู่ได้ภาวะบริบท ปัจจัยและเงื่อนไขในสังคมนั้น

4. การผสมผสาน วัฒนธรรมของสังคมส่วนมากจะไม่มี ความสมบูรณ์ครบถ้วน และด้วยเหตุนี้จึงมีการต่อเติมให้สมบูรณ์ขึ้น การผสมผสานเป็นการปรับของเก่าให้เข้ากับของใหม่ หรือปรับของใหม่ให้เข้ากับของเก่า อาจด้วยวิธีการหิบบยืมทางวัฒนธรรม การลองผิดลองถูก หรือวิธีการอื่นๆ เช่น การละเล่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากหลายแห่งเข้าด้วยกัน เป็นต้น

Lenski (จาเมรี พัทธ์วงษ์. 2543 : 10-11 ; อ้างอิงมาจาก Lenski) กล่าวถึงปัจจัย 5 ประการที่มีผลกระทบต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. ต้นทุนความรู้ที่สังคมสะสมไว้ ยิ่งมีมากยิ่งมีการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มาก เพราะการประดิษฐ์ คือ การเอาองค์ประกอบที่มีอยู่แล้วมารวมกันในรูปใหม่ ยิ่งมีชิ้นส่วนองค์ประกอบจำนวนมากก็ยังมีทางที่จะเอามารวมกันเป็นสิ่งใหม่ได้ง่าย

2. จำนวนประชากรในสังคม ยิ่งมีประชากรมากยิ่งมีนักคิดค้นประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มาก แต่ถ้าจำนวนประชากรมากเกินไปจนขาดสมดุลระหว่างจำนวนทรัพยากรธรรมชาติกับจำนวนประชากรก็อาจทำให้เกิดการหยุดนิ่งหรือล่าหลังได้

3. การติดต่อกับสังคมอื่น ถ้ายังมีการติดต่อระหว่างกันมาก ย่อมเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงเพราะสามารถหิบบยืมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หรือมีการแพร่กระจาย (Diffusion) ของวัฒนธรรมได้

4. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมมีมาก สังคมก็ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น การยอมรับเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเกษตรกรรม

5. ทักษะของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลง สังคมที่มีทัศนคติที่เอื้ออำนวยหรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ย่อมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงกว่าสังคมที่ยึดมั่นในประเพณี โดยไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือการทดลองสิ่งใหม่ ๆ เลย

วิชรา คลายนาทร (2530 : 102-103) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยสัญชาตญาณหรือโดยลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นการถ่ายทอดจากสมาชิกคนหนึ่งไปสู่สมาชิกอีกคนหนึ่ง วัฒนธรรมได้ถือว่าเป็นมรดกทางสังคมมนุษย์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกนั้นเป็นกระบวนการ ที่ใช้เวลาอันยาวนานหลายพันปี วัฒนธรรมเกิดจากการรับรู้ร่วมกันทางสังคม วัฒนธรรมแสดงถึงรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรม วัฒนธรรมของสังคมเกิดขึ้นโดยร่วมกันกำหนดรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก โดยสมาชิกคาดหวังว่าจะประพฤติปฏิบัติตามแนว ความคิดที่รับรู้ร่วมกันขึ้น วัฒนธรรมเป็นการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของสมาชิกวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งนี้เป็นความต้องการทางร่างกาย วัฒนธรรมมีการปรับปรุง วัฒนธรรมมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม วัฒนธรรมมีบูรณาการ วัฒนธรรมแต่ละอย่างในสังคมหนึ่งย่อมมีความสอดคล้องระหว่างกันเป็นส่วนรวมของสังคม วัฒนธรรมแต่ละส่วนจะเสริมสร้างความมั่นคงระหว่างกัน เพื่อให้การแสดงพฤติกรรมระหว่างสมาชิกมีความกลมกลืนโดยไม่ขัดแย้งต่อไป

ศรีศักร วัลลิโภดม (2536 : 26) กล่าวว่าวัฒนธรรมในฐานะองค์รวม ประกอบด้วยระบบใหญ่ด้วยกัน 3 ระบบซ้อนกันและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน คือ

ระบบคุณค่า หมายถึง ศีลธรรมส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ ซึ่งในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะมีศีลหรือข้อห้าม ไม่ให้เกิดการละเมิดเพื่อนมนุษย์และส่วนรวม ทำหน้าที่เป็นเสมือนกฎเกณฑ์หรือจารีตประเพณี ในสังคมอีสานเรียกข้อห้ามนี้ว่า ฮีต

ระบบภูมิปัญญา ซึ่งจะครอบคลุมวิถีคิดของสังคม มักอยู่ในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์การทางสังคมในท้องถิ่น และเห็นจากแบบแผนทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ระบบอุดมการณ์ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่เสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือในสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นพลัง ในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตรายใหม่ และการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ประเวศ วะสี (2545 : 101-102) ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้วจะสามารถสรุปคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ 8 ประการ คือ

1. มีความหมายหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตยวัฒนธรรมจะมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่น ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมก็ต้องส่งเสริมความเป็นตัวเองทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย การเห็นคุณค่าและส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ จุดแข็งของไทยที่คนอื่นไม่มี คือ วัฒนธรรมไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมให้เชื่อมต่อกัน เพราะเศรษฐกิจในรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจุกรายได้สูง วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีรากย้อนไปไกลถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรี ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี คนทั้งประเทศก็จะมียุติ มีความสุข เป็นการเปิดทางเลือกกว้างขวางให้ผู้คนลดความเครียดและความขัดแย้งในสังคมลง

4. ความเป็นบูรณาการ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคมที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการปฏิบัติร่วมกันเป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง และความสมดุลยั่งยืน เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกยาวนาน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสานหรือมีความบรรสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจกับสังคมและกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงตามธรรมชาติ

6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง การพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ วัฒนธรรมคำนึงถึงเรื่องจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง สุนทรียกรรมให้ความสุขทางจิตใจ

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม ต้องส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณะศีลธรรมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เพราะ

วัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมืองค์กรชุมชน การมืองค์กรชุมชนทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

8. เป็นการผจญศีลธรรมของสังคม เมื่อวัฒนธรรมมีลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นการผจญศีลธรรม

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2542 : 16-17) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรม จำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นการกระทำและส่วนที่เป็นความคิด ส่วนที่เป็นการกระทำ เช่น ประเพณีต่าง ๆ และส่วนที่เป็นความคิดที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถจะดูได้จากการแสดงออก เช่น การแสดง ออกทางภาษา การแสดงออกทางการปฏิบัติ ความเชื่อทางลัทธิศาสนาและค่านิยมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทั้งสองส่วน มีความสัมพันธ์กันคือ การแสดงออกใด ๆ ทางวัฒนธรรมจะมีความคิดอยู่เบื้องหลังหรือในทางกลับกันความคิดจะนำไปสู่การปฏิบัติ หรือการแสดงออกแต่ละสังคมมีแนวความคิดและการปฏิบัติของตน จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น วัฒนธรรมมีการสืบทอดต่อกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่ง กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของวัฒนธรรมว่า

1. มีการค้นพบสิ่งใหม่ (Culture is Invented) โดยบุคคลสร้างขึ้นใหม่ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่
2. มีการเรียนรู้ (Culture is Learned) ใช้ชีวิตและเกี่ยวข้องกับอารมณ์ มีส่วนร่วมในการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
3. เป็นกิจกรรมร่วมทางสังคม (Culture is Solely Shared) เหตุการณ์ซึ่งมีส่วนร่วมโดยมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้นกำหนดรูปแบบโดยอิทธิพลของสังคม เช่น ครอบครัว
4. มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม (Cultures are Similar but Different) คือ การที่แต่ละสังคมมีรายละเอียดแตกต่างกัน
5. ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และมีลักษณะคงทนต่อเนื่อง (Culture is Gratifying and Persistent) คือสามารถตอบสนองความต้องการที่เกิดจากการเรียนรู้ ประพฤติสม่ำเสมอเป็นเวลานาน เกิดความพึงพอใจ จึงถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
6. มีการปรับตัว (Culture is Adaptive) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม
7. มีการจัดโครงสร้างและมีการประสมประสาน หรือบูรณาการ (Culture is Organized and Integrated) เพื่อให้มีความเหมาะสม

นิคม มูลิกะคามะ (2545 : 41) ได้กล่าวใน “วัฒนธรรมบทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์” ว่า วัฒนธรรมจำแนกโดยพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2495 ฉบับปรับปรุง จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากทางศาสนา
  2. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณี ที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอกับกฎหมาย
  3. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่นที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 การกินคืออยู่ดี เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน และอื่น ๆ
  4. สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม นอกจากหมายถึงคุณธรรมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันเป็นผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยแล้ว ยังรวมทั้งระเบียบมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม
- สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่หล่อหลอมขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์หรือได้รับถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม เช่น ได้รับการถ่ายทอดจากความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา สื่อมวลชน เป็นต้น กลายเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำของคนในสังคมส่วนใหญ่ ที่สำคัญวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นกลาง สามารถนำมาซึ่งความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญ รุ่งเรืองหรือความก้าวหน้าของแต่ละสังคม การศึกษาวัฒนธรรมก็เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิต ส่วนรวมของชาวบ้าน เข้าใจถึงพลังที่มีอยู่ในชุมชน แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นระบบคุณค่าที่มีความสัมพันธ์กัน และเป็นโครงสร้างที่มีผลต่อพฤติกรรมของคน

องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โฮมสเตย์ ผู้ไทย ทูนทางสังคมและวัฒนธรรม

1. การจัดการการท่องเที่ยว

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2541 : 32-33) ได้อธิบายความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังคงต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย

ระบบการท่องเที่ยวที่สำคัญจำแนกได้เป็น 3 ระบบดังนี้คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากรซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น

2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ

3. การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นส่วนของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรม รูปแบบ หรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดในพื้นที่

Adhikary (เดชา ไต้สูงเนิน. 2543 : 15 ; อ้างอิงมาจาก Adhikary. 1995) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7's Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. กลยุทธ์ (Strategy) หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อจะที่สามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะมีโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว ในบางประเทศกระทรวงการท่องเที่ยวจะเป็นผู้จัดการ และดูแลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งองค์กรการท่องเที่ยวดระดับชาติ เจ้าของธุรกิจการนำเที่ยว ตัวแทนการท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งกลุ่มเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะเชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวง และสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีและเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามโดยที่โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วยซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสาร

ข้อมูล (Information) เพราะการจัดการการท่องเที่ยวก็เหมือนกับธุรกิจอื่น ที่จะต้องมีผู้ที่มีอำนาจคอยควบคุมดูแลแบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปตามลำดับชั้น มีผู้นำมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ และที่สำคัญคือการให้ข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง

3. ระบบ (System) หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4. บุคลากร (Staff) หมายถึง บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบความสำเร็จและสามารถทำให้ท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. ทักษะ (Skill) หมายถึง ทักษะในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไรและทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้ที่นั่นอาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6. รูปแบบ (Style) หมายถึง รูปแบบในการดำเนินการซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันในการจัดการ

7. การแบ่งปัน (Share) หมายถึง การแบ่งปันการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในหลาย ด้าน ด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลมาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอถึงหลักการบริหารและจัดการท่องเที่ยวว่าประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรมความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น
2. องค์กรในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่น ๆ
3. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

บุญเลิศ จิตรตั้งวัฒนา (2542 : 75) ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยว และดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย

มิศรา สามารถ (2543 : 17) กล่าวว่า แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย บริการความรู้ การส่งเสริมมาตรฐานที่พัก การบริการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และการป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรม หากกิจกรรมที่ทำเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนจะสามารถพัฒนากิจกรรมนั้นได้ง่าย ระบบบริหารการจัดการต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ในกิจกรรมมีความโปร่งใสในการจัดสรรผลประโยชน์ ต้องทำให้เป็นธรรมและชัดเจน คนทำงาน และชาวบ้านต้องวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน และการบริหารจัดการด้านท่องเที่ยวจะมีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ

Adriana (เดชา โต้งสูงเนิน. 2543 : 18 ; อ้างอิงมาจาก Adriana. 1995) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมากถ้าการท่องเที่ยวมีการจัดการและการบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้โดยไม่ได้ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรจะเจาะจงลงไปในแต่ละด้านโดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่ม

จุดเด่นในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้องไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

โดยสรุป การจัดการท่องเที่ยว คือการกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึง กรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางประสบ ความล้มเหลว

2. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไป ยังอีกแห่งหนึ่ง เป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุม ถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจตราบที่ผู้เดินทางยังมีได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพ จากเจ้าของถิ่นปลายทางโดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่ง เกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ ดังนั้นการ ท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัย ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) เป็นการเดินทาง ด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ที่มีใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ดู ชุมสาย. 2527 : 5)

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543 : 19) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อศึกษาและพักผ่อน หย่อนใจ หรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมจนเป็นเหตุ ดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

วรรณ วรณานิซ (2546 : 5) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า กิจกรรมและ วัตถุประสงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น วัตถุประสงค์ของการ ท่องเที่ยวเปลี่ยนจากเพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เป็นเพื่อการผจญภัย เพื่อการศึกษา เพื่อการค้า เพื่อความสุขหรือเพื่อสุขภาพ รูปของการเดินทางได้เปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้พาหนะ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน การท่องเที่ยวได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง แต่การเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยวทั้งหมด การเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวได้แก่

1. การเดินทางที่ผู้เดินทางถูกบังคับให้เดินทาง
2. การเดินทางที่ผู้เดินทางได้รับค่าจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งขณะเดินทาง
3. การเดินทางที่ผู้เดินทางตั้งใจจะอพยพจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
4. การเดินทางของผู้คนบริเวณชายแดนที่ข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศ เป็นกิจวัตรประจำวัน
5. การเดินทางผ่านประเทศหนึ่งประเทศใด โดยมีได้แวะลงเปลี่ยนพาหนะเลย ณ ประเทศ นั้น ๆ

องค์การสหประชาชาติ (2543 : 2-3) ได้นิยามการท่องเที่ยวไว้ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรมประเทศอิตาลีว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. คือ การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง
2. เป็นการเดินทางที่มีจุดหมายปลายทาง ที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราว และต้องเดินทางกลับที่อยู่หรือภูมิลำเนาเดิม

3. มีความมุ่งหมายในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ

Douglas (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2543 : 3-4 ; อ้างอิงมาจาก Douglas) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวในแง่ของความมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular Individual)
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษาความเป็นอยู่ การชมศิลปะ ดนตรี ละครกรรมมัสการศูนย์ศาสนา เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อการทำวิจัย การศึกษา สอนหนังสือ ฝึกอบรม หรือการดูงาน ซึ่งจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่นั้น ๆ เป็นเวลานาน
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและบันเทิง (Sport and Recreation) คือ การเดินทางไปชมหรือร่วมการแข่งขันกีฬา หรือนันทนาการต่าง ๆ
5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests)
6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อทำงานอดิเรก เช่น การวาดภาพ การเขียนนวนิยาย เป็นต้น

7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relative)

8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่จัดเวลา บางส่วนของการเดินทางหลังจากทำธุรกิจเสร็จสิ้นแล้ว ใช้เวลาในการท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ

ฉลองศรี พิมพ์สมพงษ์ (2542 : 18) กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทาง เพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราวเป็นการ เดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบ อาชีพหรือเพื่อหารายได้ ปัจจัยที่มีผลผลักดันให้ประชาชนมีการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวกันมากขึ้น ได้แก่ การเกษียณก่อนกำหนดเวลา การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น การมีรายได้เพิ่มขึ้น สิทธิการมี วันหยุดทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ความสะดวกด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและ รูปแบบการบริโภค ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง และนโยบายของรัฐที่เอื้ออำนวยและสนับสนุน การเดินทางท่องเที่ยว และยังได้กล่าวถึงลักษณะของธุรกิจท่องเที่ยวเอาไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็น ธุรกิจบริการประเภทหนึ่งซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถแยกลักษณะเด่นออกได้เป็น 4 ประการคือ

1. เป็นการให้บริการแบบใกล้ชิด ตัวต่อตัว สามารถทราบความพึงพอใจของ ลูกค้าได้ทันที การควบคุมคุณภาพของการบริการให้คงที่ทำได้ยาก เพราะมีเรื่องของอารมณ์และ ทัศนคติของผู้รับบริการและผู้ให้บริการเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. เป็นการให้บริการที่ต้องมีการวางแผน และเตรียมการล่วงหน้าเป็นเวลานาน การเพิ่มบริการที่เร่งด่วนเฉพาะหน้าทำได้น้อยและทำได้ยาก
3. นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการรับบริการสั้นมาก การพัฒนาบริการจึงต้องทำอย่าง ต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบ ความรวดเร็ว ประสิทธิภาพของการบริการ และบุคลากรในการ ให้บริการ
4. เป็นธุรกิจบริการที่ต้องใช้แรงงานคนในการให้บริการ ไม่นิยมนำเอาเครื่องจักร มาใช้แทนคน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 8-10) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการ ท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1-10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการ ท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี

และวิถีชีวิต ผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อ่านและย้อนกลับมาตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพันกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 12) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมเป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

สุดาพร วรพล (2540 : 31-33) ได้สรุปการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมชาติของชาติไว้ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่เปี่ยมไปด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางด้านจิตใจของคนในชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ละเอียดอ่อนรอบคอบ โดยเฉพาะเมื่อจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากดำเนินการโดยขาดความระมัดระวังแล้ว จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ง่าย เช่น กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์กับกลุ่มผู้ประกอบการ
2. สถานที่ที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องเป็นแหล่งที่ได้ประสบการณ์ได้ดีแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ที่น่าพึงพอใจ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้
3. การให้เอกชนซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่มาแล้วได้เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการจัดทำป้าย อธิบายในแหล่งและการจัดการท่องเที่ยวด้วย
4. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควรได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การเป็นแหล่งเรียนรู้ และบริการที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป
5. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำป้ายอธิบายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้กับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความคืบหน้าในเรื่องของสื่อ การฝึกอบรม วิชาการ ตลอดจนการจัดการ เนื่องจากแหล่งมรดกในประเทศเหล่านั้น มักจะยังเป็นส่วนของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน มิใช่สิ่งที่ได้รับอนุรักษ์สืบทอดกันมาแต่อดีต

โครงการวิถีทรรศน์ (2540 : 4) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

บริษัท มรดกโลก จำกัด (2537 : 26) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) ว่าเป็นกลไกที่แยก “นักท่องเที่ยว” ออกจาก “นักท่องเที่ยว” ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่ อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ ทัศนียภาพ และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้ผู้อพยพ รืออยากเห็นความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อ เปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์เพื่อ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าจะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจ ของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไป เที่ยว

พงศธร เกษสำลี (2537 : 12) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอรรถาธิบายไมตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะ เป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

สามพร มณีไมตรีจิต (2535 : 65) กล่าวถึง บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว จากการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภท สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ซึ่งพบว่านอกจากประเภทแรกแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวล้วนจัดอยู่ใน กลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทที่สอง เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่สาม เป็นต้นตอ มาจากแนวความคิด ความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมา เสริมขึ้นจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถ สัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง สำหรับประเทศไทยวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาล งานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอรรถาธิบายไมตรี ของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้ว กลับมีความสอดคล้อง ผสมผสาน และกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

เสรี วังสไพจิตร (2530 : 5) กล่าวว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการ นักท่องเที่ยว นั้นถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หวังผลกำไรจนเกินควร และขาดสำนึก

ของนักท่องเที่ยวก็จะเกิดการประยุกต์คัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และค้อยคุณค่าลงไป สิ่งก็ตามมาในที่สุดก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเสื่อมความนิยมไปจากท่องเที่ยว

โดยสรุป การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือคัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดถือ ก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

3. โฮมสเตย์

3.1 ความเป็นมาของโฮมสเตย์

ในทวีปยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาความสงบสุขและการพักผ่อนที่เงียบสงบในพื้นที่ชนบทซึ่งห่างไกลจากชุมชนเมืองและความกดดันของสงคราม ในยุคนั้น คนร่ำรวยเท่านั้นที่จะสามารถพักในโรงแรมที่หรูหรา ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่มีวิวทัศนสวยงาม ดังนั้นความคิดในการพักแรกกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ เริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความสนใจ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 10)

ประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการเที่ยวและพักแรมกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) ซึ่งตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล หลังจากนั้นประเทศอื่น ๆ ก็เริ่มดำเนินการตาม เช่น ประเทศอังกฤษ เยอรมัน ไอร์แลนด์ หลังจากนั้นก็ได้เกิดการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไปได้แก่ Bed and Breakfast House บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Gueshouse) และโฮมสเตย์ซึ่งขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามการที่จะเรียกที่พักประเภทนี้ว่าอย่างไร ที่พักทั้งหมดในประเทศจะต้องตั้งอยู่ในชนบทที่ห่างไกลออกไปจากชานเมืองและแหล่งชุมชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 11) การจัดทำโฮมสเตย์ในประเทศไอร์แลนด์นั้น ถือว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้านมิใช่นักท่องเที่ยว (Be a Guest, Not Just a Tourist) แม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยทั่วไปถือว่าเป็นที่พักประเภท Home Stay เป็นที่พักที่ประหยัดมีราคาถูกแต่ในความเป็นจริง การพักโฮมสเตย์ ผู้พักสามารถสัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเจ้าของบ้านและชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง ความเงียบสงบ ตลอดจนกิจกรรมเฉพาะ

ท้องถิ่น ซึ่งชุมชนมีเวลาว่างที่จะเสนอสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้มาพักได้ รวมทั้งความเป็นมิตร ที่มีพร้อมตลอดเวลา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นักท่องเที่ยวสามารถหาได้จากการพักโฮมสเตย์เท่านั้น ไม่สามารถหาจากการพักโรงแรมประเภทอื่นได้ ความนิยมในที่พักประเภทนี้ได้เริ่มเพิ่มมากขึ้นกลายเป็นแนวความคิดใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว นั่นคือการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 12)

ในพื้นที่ชนบท นอกเหนือจากการพักโฮมสเตย์แล้ว นักท่องเที่ยวยังมีความต้องการประเภทที่พักแรมที่แตกต่างกันไปอีก ซึ่งครอบคลุมถึง กระโจมหรือชาเล่ย์ที่นักท่องเที่ยวสามารถประกอบอาหารได้เอง (Self-catering Chalets and Cottager) บ้านพักตากอากาศ (Rest House) บ้านพักในป่า (Forest Lodges) แคมป์และคาราวาน (Camp and Caravan) ซึ่งขณะนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากและมีส่วนแบ่งตลาดที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในการพัฒนาโฮมสเตย์นั้น จะต้องตระหนักเสมอว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท เพราะจะไม่สามารถพัฒนาโฮมสเตย์เพียงอย่างเดียว โดยมีได้พัฒนาการท่องเที่ยวชนบทในภาพรวมเสียก่อน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 1)

ชูวิทย์ ศิริเวชกุล (2534 : 42) ได้กล่าวถึง จุดเริ่มต้นและความเป็นมาของโฮมสเตย์ในทวีปยุโรปในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและที่พักที่ห่างไกลชุมชนเมืองและร่องรอยความกดดันของสงครามไปสู่พื้นที่ชนบทที่เต็มไปด้วยความสงบร่มรื่น ธรรมชาติที่สวยงาม ก่อให้เกิดที่พักแรมนักท่องเที่ยวประเภทใหม่ ๆ ขึ้นได้แก่ Bed and Breakfast บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮ้าส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แต่เรียกชื่อแตกต่างกันไปตามพื้นที่ประเทศและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดดำเนินการภายใต้แนวคิดเดียวกันคือ ถือว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้านมิใช่นักท่องเที่ยว (Be a Guest, Not Just a Tourist) และภายใต้การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชนและการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นแรงผลักดันให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการรายได้ให้กับชุมชนโดยการใช้การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งกิจกรรมโฮมสเตย์ก็เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากที่สุดจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในประเทศไทย โฮมสเตย์ในประเทศไทยเกิดขึ้นมานานแต่รูปแบบและกิจกรรมอาจแตกต่างออกไป จากการวิเคราะห์ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาสามารถสรุปได้ตามยุคสมัย ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 4-6)

ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2503-2525)

1. การกระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตรับทราบปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ
2. กระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางเดินป่า

ยุคกลาง (พ.ศ. 2526-2536)

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมนขึ้น การพักค้างในรูปแบบโฮมสเตย์ ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น
2. กลุ่มนักพัฒนา นักกิจกรรม ที่เติบโตมาจากการทำกิจกรรมในสมัยนักศึกษาเริ่มทำงานในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม มีรูปแบบการเดินทางเพื่อศึกษาดูงานด้านการพัฒนา นับเป็นลักษณะหนึ่งของโฮมสเตย์แต่ยังเผยแพร่ในคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ยุคตั้งแต่ พ.ศ. 2537- ปัจจุบัน

1. ยุคนี้เป็นยุคที่เน้นกระแสการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่าการท่องเที่ยวจะมีแนวโน้มที่จะเป็นการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์
2. ในระยะประมาณปี พ.ศ. 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์โดยกลุ่มนาร่อง คือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่า พื้นที่ที่ดำเนินการเรื่องโฮมสเตย์ก็จะเป็นพื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทยเข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มชุมชนประมงชายฝั่ง อวนลาก อวนลุน) หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก) บ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม (เกษตรยั่งยืน)
3. ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมาได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Adventure Ecotourism) และโฮมสเตย์ (Home Stay) กลุ่มภาครัฐก็เริ่มมุ่งให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยพยายามแสวงหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นไปได้ในการสร้างสมดุลระหว่างประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนของตน

4. ปี พ.ศ. 2541-2552 จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand. 1998-1999) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรม ผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทย ปลายโพพงวาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อยหมู่บ้านชาวเขา ก็มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมของท้องถิ่น โดยมี Home Stay ที่มีความหมายมากกว่า เป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบ ที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรม ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มีกิจกรรม ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย

การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบท เป็นจุดขายที่สำคัญ ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ การจัดกิจกรรม ที่พักสัมผัส วัฒนธรรมชนบท จึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และเป็นทางเลือกในตลาดท้องถิ่น ที่ไม่ใช่คู่แข่งในเชิงพาณิชย์ ในพื้นที่ที่มีโรงแรม หรือรีสอร์ท จึงไม่ถือเป็นการประกอบการที่พักในเชิงธุรกิจ

3.2 ความหมายของโฮมสเตย์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เกี่ยวกับความหมายของโฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัส วัฒนธรรมชนบท สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีความมุ่งหวังที่จะให้โฮมสเตย์ คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชน โดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

โฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2552 : 1) กล่าวคือ

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

2. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว
5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
6. บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay) หมายถึง การจัดสรรพื้นที่บ้านที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยวโดยคงความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประจำถิ่น ภายใต้ศักยภาพและการยอมรับของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2552 : 5)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นรูปแบบการจัดที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ซึ่งหมายถึงบ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวร่วมพักกับเจ้าของบ้านและมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหาร รวมถึงการให้บริการด้านอื่น ๆ อาทิ การนำเที่ยว ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น ให้แก่นักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

ภราเดช พยัฒวิเชียร (2544 : 1) กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนยินดีให้นักท่องเที่ยวเข้าพักค้างแรมในบ้านของตนเอง เพื่อเรียนรู้แบบแผนวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว และอาจมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยว เจ้าของบ้าน และคนในท้องถิ่น

3.3 การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-2) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และข้อควรปฏิบัติระหว่างท่องเที่ยวไว้ดังนี้

ประเทศไทยประกอบด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธา เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมที่แสดงออก

ในรูปแบบของพิธีกรรมและพิธีการ รวมไปถึงการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกาย การรับประทานอาหาร ภาษาพูด และการประกอบอาชีพที่ส่วนหนึ่งแสดงความสามารถในเชิงช่าง สร้างงานฝีมือที่งดงามคือ หนึ่งในทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของประเทศ ในอดีตการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศเป็นเพียงการเดินทางไปที่ต่าง ๆ เพื่อชมธรรมชาติที่บริสุทธิ์สวยงาม เป็นการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น แต่ปัจจุบันทิศทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมคือ การท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ที่หมู่บ้านคีรีวง จังหวัด นครศรีธรรมราช บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา หมู่บ้านไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี ชุมชน เกาะยาว จังหวัดพังงา และหมู่บ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจะได้ปฏิบัติตนเหมือนกับชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เช่น เข้าใจทำอาหาร เตรียมใส่บาตร สายหน่อยออกไปทำไร่นา ปลูกผัก ผู้หญิงอาจอยู่บ้านทำงานฝีมือ ทอผ้า จักสาน ได้รับประทานอาหารท้องถิ่น ซึ่งอาจเก็บ ผักตกปลาตนเอง ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนที่ต่างไปจากที่เป็นอยู่

ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นั้น นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตนดังนี้คือ

1. หากเลือกเดินทางไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านที่มีรูปแบบโฮมสเตย์ คือไปพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ควรฝึกตนให้เป็นคนอยู่ง่าย รับประทานง่าย ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของหมู่บ้าน เคารพในสิทธิของเจ้าของพื้นที่ และไม่ทำในสิ่งที่ขัดแย้งกับข้อปฏิบัติของชุมชน ไม่ลบหลู่ความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น
2. อาหารของบางท้องถิ่นอาจไม่เหมือนที่เราคุ้นเคย ขอให้เข้าใจว่าเป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างหนึ่ง อย่าพยายามฝืนให้เจ้าของสถานที่ปรุงแต่งเปลี่ยนรูปแบบเป็นรสชาติสากลเพราะจะไม่หลงเหลือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
3. การเข้าไปในแหล่งหัตถกรรมหมู่บ้านที่ผลิตงานหัตถกรรมควรสนใจที่จะเรียนรู้ขั้นตอนการทำงานฝีมือนั้นด้วย เพื่อจะได้ทราบว่างานฝีมือแต่ละชิ้นกว่าสำเร็จต้องใช้ความเพียรพยายามเพียงใด เพื่อความภาคภูมิใจที่จะเป็นเจ้าของชิ้นงานสักชิ้นหนึ่ง
4. ศึกษาและเรียนรู้เรื่องราวที่พบเห็น เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภาษากัน การแต่งกาย ซึ่งเป็นความแตกต่างของผู้คนแต่ละเผ่าพันธุ์ เพื่อการท่องเที่ยวจะได้มีคุณค่ามากขึ้น
5. สิ่งของอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไม่ควรนำมาครอบครองเป็นสมบัติส่วนตัว ควรเก็บไว้ในที่เดิมเพื่อให้เป็นสมบัติของส่วนรวมตลอดไป

6. ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของคนในชนบท ด้วยการปฏิบัติตนตามคำแนะนำต่าง ๆ ที่ได้ศึกษา อย่าส่งเสริมให้มีการยึดถือวัตถุมากกว่าน้ำใจเพื่อให้ความมีน้ำใจและความเอื้ออาทรยังคงอยู่เป็นเสน่ห์ของสังคมไทยตลอดไป

นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-8) ได้สรุปแนวทางการดำเนินการโสมสตร์สำหรับชุมชนไว้ดังนี้

1. ชุมชนที่ต้องการดำเนินการต้องมีความพร้อม มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโสมสตร์ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

2. มีการดำเนินงานกระจายแบบรากแขนงเป็นโครงข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างท้องถิ่น องค์กร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม เป็นต้นที่มีความสามารถด้านการบริหารและยินดีที่จะเข้ามาช่วยเหลือชุมชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการท่องเที่ยวแบบโสมสตร์ที่ถูกต้องแก่ชุมชน เป็นต้น

3. เน้นจุดขายที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ ซึ่งจะให้ผลได้ในระยะยาวมากกว่าการแก้ไขคัดแปลงวัฒนธรรม หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของวัฒนธรรมเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยวหรือเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

4. ชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง รู้เท่าทันการไหลบ่าของวัฒนธรรมและเทคโนโลยี เนื่องจากพื้นฐานของความต่างทางวัฒนธรรมเป็นจุดอ่อนไหวที่สุดของโสมสตร์ ยิ่งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านมีความต่างทางวัฒนธรรมมากเท่าใด โอกาสของผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจะยิ่งมีมากขึ้น ชุมชนต้องมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งเพียงพอที่ไม่ให้วัฒนธรรมต่างถิ่นมากลืนแนวคิด วิถีชีวิตที่สืบเนื่องกันมาและดำรงอยู่ให้เปลี่ยนไป

5. ชุมชนต้องตระหนักว่า การท่องเที่ยวแบบโสมสตร์จะเป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่รายได้หลักของชุมชน มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดปัญหามากมาย อาทิ มีการเปลี่ยนแปลงและบิดเบือนขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมบางอย่างของท้องถิ่น เพียงเพื่อวัตถุประสงค์ในการรองรับนักท่องเที่ยว หรือการแก่งแย่งผลประโยชน์ของผู้ประกอบการในพื้นที่ เป็นต้น

ภราเดช พัทม์วิเชียร (2543 : 1) ได้กล่าวถึงการดำเนินการท่องเที่ยวแบบโสมสตร์โดยสรุปดังนี้

การท่องเที่ยวเปรียบเสมือนดาบสองคม คือมีทั้งคุณและโทษ ชุมชนควรระลึกเสมอว่าอาชีพหลักของชุมชนคือการการกสิกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชน ส่วนการท่องเที่ยวเป็นตัวเสริมรายได้เท่านั้น เมื่อการ

ท้องถิ่นเข้าในชุมชนมากขึ้นก็จะถึงจุดที่รายได้เสริมช่วยทำให้มาตรฐานการดำรงชีวิตดีขึ้น หากเกิดจุดพอดีนั่นไป การท่องเที่ยวก็จะไม่ได้ช่วยทำให้การดำเนินชีวิตดีขึ้น ตัวอย่างเช่น กรุงเทพมหานคร เมื่อบ้านเมืองขยายตัวมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาปีละหลายล้านคน รัฐบาลได้สร้าง ถนน สะพาน ไฟฟ้า น้ำประปา สิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งในระยะยาวแล้วก็ไม่ได้ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นแต่กลับแย่ลง เช่น รถติด เกิดมลภาวะ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เป็นต้น

เมื่อชุมชนต้องการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ต้องคำนึงถึงประเด็น ที่สำคัญดังนี้

1. การกำหนดพื้นที่ใช้สอย หมายถึง ทำอย่างไรที่จะไม่ให้นักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน เปรียบเสมือนบ้านของเราที่ต้องมีส่วนที่ใช้รับแขกและส่วนหวงห้ามเป็นส่วนตัว ซึ่งสามารถกำหนดพื้นที่ใช้สอยได้ดังนี้ พื้นที่สาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ทางหลวงผ่านหมู่บ้าน พื้นที่กึ่งสาธารณะ เช่น โรงเรียน หรือวัดประจำหมู่บ้าน หรือพื้นที่หมู่บ้านจัดเป็นศูนย์ข่าวสาร ขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น พื้นที่กึ่งส่วนตัว คือ ถนนทางเดินภายในหมู่บ้าน หรือพื้นที่ทำกินเรียกสวนไร่นาของชาวบ้าน และพื้นที่ส่วนตัวคืออาคารบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย

2. พันธมิตรทางธุรกิจ การทำการค้าขณะนี้จำเป็นต้องมีเพื่อนร่วมทางหรือที่เรียกว่าพันธมิตรทางธุรกิจ ได้แก่ องค์กร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม เป็นต้น ที่ดำเนินธุรกิจอยู่แล้ว มีชื่อเสียง มีความสามารถด้านการบริหาร ยินดีที่จะช่วยเหลือสังคม หรือชุมชน ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยินดีที่จะให้ธุรกิจนำพัวร์อันสันกำแพงที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยดำเนินการอยู่เป็นโครงข่ายพันธมิตรทางธุรกิจของชุมชนใกล้เคียง

3. หลักการขาย ต้องหาจุดขายโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน เพื่อวางจุดขาย พัฒนาสินค้า แก้ปัญหาอุปสรรค ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านแม่กำปอง มีจุดแข็งคือ อากาศดี หนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี ชาวบ้านมีความตั้งใจและร่วมมือกันดี จุดอ่อนคือ บุคลากรขาดการจัดการที่ดี ขาดความชำนาญ ห้องพักไม่เพียงพอ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540 : 19-20) ได้กล่าวถึงทรัพยากรของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์โดยสรุปดังนี้

1. ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น
ด้านการตลาด ได้แก่ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน หรือหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักและอาหาร จะจัดให้นักท่องเที่ยวได้พักค้างคืนในสถานที่ที่จัดไว้ในหมู่บ้านหรือภายในบ้านของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะร่วม

กิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน ตั้งแต่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จนถึงการทำมาหากิน

ศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยว จะมีการจัดการผ่านผู้ประกอบการ ที่สามารถอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้

ยานพาหนะ นักท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะต่าง ๆ เช่นเดียวกับชาวบ้าน ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น การเดินทางมาและจากไปอาจจะจำเป็นต้องใช้ยานพาหนะที่รวดเร็วและ สะดวกสบายกว่า

สิ่งดึงดูดเชิงจิตวิทยา ได้แก่ อรรถาศัยไมตรี การต้อนรับอย่างอบอุ่น ตามแบบขนบประเพณีไทย

2. ทรัพยากรที่มุ่งเน้นการดำเนินการ

การวางแผน และกำหนดกิจกรรม เช่น การเรียนรู้การทำอาหารไทย การเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

ระบบขนส่ง เช่น การปรับสภาพภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้มีความงาม อย่างธรรมชาติ ดูแลรักษาความสะอาดของถนนหนทางในหมู่บ้าน จัดระบบการคมนาคมระหว่าง เมืองกับหมู่บ้าน

ระบบสนับสนุนอุตสาหกรรม เช่น ศูนย์อนามัยมีระบบรักษาความปลอดภัย มีแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติของหมู่บ้าน

ระบบแรงงาน เช่น การฝึกอบรม และฝึกทักษะการบริการเท่าที่จำเป็น เงินทุน การจัดการของโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการ ดำเนินการมากนัก การจัดหาหรือสร้างสิ่งแปลกปลอมในวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์หมายถึง การท่องเที่ยวแบบพักผ่อนอยู่กับ ชุมชนใดชุมชนหนึ่งของนักท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ทางด้านวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งชุมชนจะได้รับค่าตอบแทนจากการให้บริการที่พักแรมและ อาหาร รวมถึงกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

3.4 เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 1-3) ได้จัดเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทยดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาด และสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน
  2. มาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการ ต้องคำนึงถึงชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ
  3. มาตรฐานด้านความปลอดภัย มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย
  4. มาตรฐานด้านอัยศาสตร์ไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิก ต้องมีการต้อนรับ และการสร้างความคุ้นเคย มีการสร้างกิจกรรมและเปลี่ยนความรู้ในวิถีชุมชน
  5. มาตรฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นภาคีที่ท้องถิ่นหรือประสานงานให้มีภาคีที่ท้องถิ่นนำเที่ยว
  6. มาตรฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน
  7. มาตรฐานด้านวัฒนธรรม มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ
  8. มาตรฐานด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
  9. มาตรฐานด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ ต้องมีเอกสาร สิ่งพิมพ์ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนและต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ โดยมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 5-8)
1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริมนอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

2. มีห้องพักหรือพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
  3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในชายคาเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
  4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในชายคาเดียวกับเจ้าของบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
  5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
  6. บ้านนั้นต้องเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น
- มติหลักเกณฑ์การพิจารณาโฮมสเตย์ของคณะกรรมการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย
1. ต้องมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ครบถ้วน
  2. จำนวนหลังคาเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม/สหกรณ์โฮมสเตย์อย่างน้อย 3 หลังคาเรือนขึ้นไป
  3. บ้านที่ขอรับการประเมินทุกหลังต้องมีเลขที่บ้านที่ออกให้โดยส่วนราชการ
  4. ที่ตั้งของชุมชนหรือกลุ่มโฮมสเตย์หรือบ้านพักต้องไม่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว
  5. ดำเนินการจัดทำโฮมสเตย์ตามข้อกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
- การใช้ตราสัญลักษณ์และระยะเวลาการใช้
1. การติดตั้งตราสัญลักษณ์ในโฮมสเตย์ จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
  2. ตราสัญลักษณ์ที่โฮมสเตย์ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีอายุคราวละ 2 ปี เมื่อหมดอายุจะต้องยื่นใบสมัครขอรับการประเมินโฮมสเตย์ใหม่
  3. หากผู้ประกอบการโฮมสเตย์รายใดใช้ตราสัญลักษณ์ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือจัดทำขึ้นใช้เองโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จะมีความผิดตามกฎหมาย

ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
ว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย
พ.ศ. 2548

โดยที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว มีภารกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในการพัฒนา มาตรฐานการบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการประกอบ ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ สำนักงานพัฒนา การท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ข้อ 1 (1),(3) และข้อ 3 (3) พ.ศ. 2545 ผู้อำนวยการ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จึงวางระเบียบไว้ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้ เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548”

ข้อ 2 ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรอง มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534

ข้อ 3 ระเบียบนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ 4 ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรอง มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจดทะเบียนเครื่องหมายรับรอง

ข้อ 5 ในระเบียบนี้

“เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง เครื่องหมายที่ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ออกให้โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ใน ระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 และได้ออกประกาศให้ทราบทั่วกันแล้ว

“มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย” หมายถึง โฮมสเตย์ที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดใน ประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยว มาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“คุณลักษณะเครื่องหมายรับรอง” หมายถึง เครื่องหมายหรือรูปตราสัญลักษณ์ ที่มีลักษณะหลังคาทรงไทยลายกลอน อยู่บนตัวอักษร Home Stay Standard Thailand ตามรูปที่ ปรากฏนี้ ซึ่งมีความหมายว่า

หลังคาทรงไทยลายกลอน มีสีน้ำตาล ใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึง
โฮมสเตย์ที่อยู่ในชนบทของไทย

ตัวอักษร Home Stay มีสีเขียว หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์
ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพักร่วมกับเจ้าของบ้านในบ้านหลังเดียวกัน

ตัวอักษร Standard Thailand มีสีแดง หมายถึง คำเพื่อใช้ยืนยันว่าเป็น
โฮมสเตย์ที่ได้รับมาตรฐานของประเทศไทย

ภาพประกอบ 2 สัญลักษณ์โฮมสเตย์

“สำนักงาน” หมายถึง สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะกรรมการ” หมายถึง คณะกรรมการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย
ตามระเบียบสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ว่าด้วยการประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

“หนังสือรับรอง” หมายถึง หนังสือรับรองที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
ออกให้แก่โฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินมาตรฐาน

“ผู้อำนวยการ” หมายถึง ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

“คณะทำงาน” หมายถึง คณะบุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากสำนักงาน
พัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อ 6 เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เป็นลิขสิทธิ์ของสำนักงาน
พัฒนาการท่องเที่ยว ที่อนุญาตให้บุคคล กลุ่มบุคคล นิติบุคคล องค์กร นำไปใช้เป็นเครื่องหมาย
แสดงการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

ข้อ 7 การติดตั้งเครื่องหมายรับรองในโฮมสเตย์ไทย จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนที่ด้านหน้าของตัวบ้าน

ข้อ 8 หากผู้ประกอบการโฮมสเตย์รายใดใช้เครื่องหมายรับรองไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือจัดทำขึ้นเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว จะมีความผิดตามกฎหมาย

ข้อ 9 ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น เอาไปเสีย ทำให้เสื่อมประโยชน์ ซึ่งเครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยหรือทรัพย์สินซึ่งทางราชการได้ทำขึ้น ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่ได้กระทำเพื่อประโยชน์ของทางราชการเท่านั้น

ข้อ 10 ผู้ใดทำเทียม ทำปลอม เลียนแบบ หรือทำด้วยประการใด ๆ ให้มีรูปร่างรูปแบบ หรือคุณลักษณะซึ่งคล้ายเครื่องหมายรับรอง โดยไม่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวจะถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 11 ผู้ใดปฏิบัติฝ่าฝืนระเบียบนี้ ต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ 12 ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว รักษาการตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ มกราคม พ.ศ. 2548

4. ผู้ไทย

4.1 ความหมายของผู้ไทย

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542 : 165) ได้ให้ความหมายของผู้ไทย คือ ผู้ไทย น. คนชาติไทยสาขาหนึ่งแถวสิบสองจุไทย

“ภาษาผู้ไทย” หรือคน “ผู้ไทย” หมายถึงชาติพันธุ์ Phu-Thai หรือคนผู้ไทยที่อยู่ในประเทศไทย แต่ถ้าใช้ “ผู้ไท” หมายถึง ชาติพันธุ์ Phu-Thai ที่อยู่นอกประเทศ เช่น ทางตอนใต้ของจีนที่เขาอพยพมาส่วนคำว่า “ภูไท” นั้นเป็นภาษาพูด ปกติ คนคิดว่าชาวผู้ไทย เป็นคนที่เคยอยู่ตามภูเขา หรือชอบอยู่ตามภูเขา

4.2 ถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไทย

ชาวผู้ไทย ถือว่าเป็นชนเผ่าไทอีกสาขาหนึ่ง ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่พูดภาษาตระกูลไทกะได (Tai-Kadai) ชนชาติไทเหล่านี้ กระจุกกระจายอยู่ทั่วไปในเขตป่าฝนเมืองร้อน โดยเฉพาะในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ลุ่มแม่น้ำดำ ลุ่มแม่น้ำแดง (จีนว่า ไจเที่ยง. 2546 : 12) ที่อยู่ในบริเวณรัฐชาติไทย พม่า ลาว เวียดนาม และจีน เป็นต้น รวมทั้งบริเวณทางเหนือของอินเดียชาวผู้ไทย มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ ชาวผู้ไทยขาวและชาวผู้ไทยดำ ในเอกสารเกี่ยวกับประวัติผู้ไทย

เรณูนครได้กล่าวว่า ถิ่นฐานดั้งเดิมของชนชาติผู้ไทยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไท (พระมหาปัญญา
 เขมปัญญา. 2542 : 73) อยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
 ในปัจจุบันในพงศาวดารเมืองไล (ภัททียา ยิมเรวัต. 2544 : 7) กล่าวว่า เมืองที่ผู้ไทยคำอยู่ คือ
 เมืองเถน เมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด และเมืองซาง รวมเป็น 8
 เมือง ส่วนเมืองผู้ไทยขาว มี 4 เมือง เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน เมืองบาง (พระมหาปัญญา
 เขมปัญญา. 2542 : 73) รวมเป็น 12 เมือง คำว่าจุ นักวิชาการบางท่านเห็นว่าเป็นคำภาษา
 เวียดนาม ที่น่าจะมาจากคำว่า “จิ๋ว” หมายถึง เขต แดน เพราะฉะนั้นจุไทจึงน่าจะหมายถึง
 ดินแดนอันเป็นที่อยู่ของชนเผ่าไท

โดยที่ชาวผู้ไทยนี้พระยาสุรศักดิ์มนตรี เห็นว่าชาวผู้ไทย คือ พวกเดียวกันกับพวก
 ลาวโซ่ง ในจังหวัดเพชรบุรีของไทย ดังจะเห็นได้จากบันทึกกล่าวถึงแคว้นสิบสองจุไทใน
 พ.ศ. 2430 ของท่านตอนหนึ่ง “เมืองสิบสองจุไท นั้นเป็นเมืองของพวกผู้ไทยหรือลาวโซ่ง
 ดังพวกลาวเมืองเพชรบุรี” เช่นเดียวกับ ภัททียา ยิมเรวัต (2544 : 14) เห็นว่าลาวโซ่งที่เพชรบุรี
 เป็นกลุ่มเดียวกันกับไทดำในลาว และไทดำในเมืองเถนหรือเถนในเวียดนาม ในงานของสมเด็จพระ
 พระมหาวิรวงศ์ (ติสโส อ้วน) (2519 : 15) ได้กล่าวว่าชาวผู้ไทยในภาคอีสานแต่เดิมตั้งถิ่นฐาน
 อยู่ในเมืองเถนหรือเถน (เดียนเบียนฟู) ในแคว้นสิบสองจุไท สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม
 ในปัจจุบันก่อนที่อพยพย้ายเมืองมาอยู่ที่เมืองวังในอาณาจักรของเวียงจันทน์ และบางส่วนของอพยพเข้า
 ไทยในที่สุด

ประวัติศาสตร์การตั้งชุมชนชาวผู้ไทยในภาคอีสานจากหลักฐานทางโบราณคดี
 พบว่าในผืนแผ่นดินอีสานเคยเป็นบริเวณที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ที่รุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งของ
 ประเทศไทย และเคยเป็นแหล่งชุมชนเก่าอันเป็นแหล่งที่อยู่ของชนโบราณ ดังจะเห็นจากหลักฐาน
 ที่อารยธรรมแบบบ้านเชียงกระจายทั่วอีสานเหนือบริเวณลุ่มน้ำสงคราม หรืออารยธรรมที่
 ทุ่งกุลาร้องไห้ ที่เพิ่งค้นพบแต่การก่อตั้งชุมชนในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือยุคปัจจุบันและ
 ถือว่าเป็นต้นกำเนิดและเป็นบรรพชนของคนอีสานสาแหรกต่าง ๆ รวมทั้งสาแหรกผู้ไทยที่เรา
 กำลังกล่าวถึง ที่ชัดเจนมากที่สุด น่าจะเริ่มปรากฏจริงตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ที่
 ปรากฏมีการอพยพเข้ามาของประชาชนชาวลาว กลุ่มพระราชครูโพนเสม็ก หรือญาคูจื๋อหอม
 นำประชาชนจากเวียงจันทน์มาบูรณพระธาตุพนม และส่วนหนึ่งก็สร้างชุมชนใหม่บริเวณพระธาตุ
 พนม แล้วย้ายมาตั้งบ้านพระกลาง บ้านหลักศิลา บ้านหนองหอย เป็นต้น รวมทั้งกลุ่มของ
 พระวอพระตาที่สร้างชุมชนหมู่บ้านแถบหนองบัวลำภู และอุบลราชธานี (ธันวา ใจเที่ยง. 2546 :
 24)

นอกจากนี้ การอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มพระวอพระตาในเขตหนองบัวลำภู ราวปี พ.ศ. 2308 อันเกิดจากข้อพิพาทในกรุงเวียงจันทน์ และต่อมาในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันของกลุ่มพระวอพระตาที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนทางอีสานตอนบน ในเขตหลังภูพานไปทางทิศตะวันตก กลุ่มเจ้าโสมพะมิตร และกลุ่มเจ้าฟ้าขาว ก็ได้อพยพเข้ามาตั้งชุมชน และต่อมาชุมชนบางส่วนได้ถูกพัฒนาขยายกลายเป็นเมืองกาฬสินธุ์ กระทั่งหลังสงครามระหว่างราชอาณาจักรกรุงเทพฯ กับ ราชอาณาจักรเวียงจันทน์ ในช่วงปี พ.ศ. 2369 หลังการพ่ายแพ้ของเจ้าอนุวงศ์แห่งล้านช้าง ทำให้เวียงจันทน์ถูกกองกำลังของทางกรุงเทพฯ บุกไปทำลายอย่างย่อยยับ ประชากรที่อยู่ทางฝั่ง ตะวันออกของแม่น้ำโขง ถูกนำอพยพมาอยู่ทางฝั่งแม่น้ำโขงทางทิศตะวันตกเป็นจำนวนมาก เพื่อ ทำลายฐานกำลังอันเป็นการแย่งชิงทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนตัวของประชาชนจากฝั่งตะวันออก ของแม่น้ำโขงหรือของลาวในช่วงหลังการปราบปรามเจ้าอนุวงศ์ ปี พ.ศ. 2369 จึงเป็นการอพยพ ครั้งใหญ่ มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์การเมืองอีสานเห็นว่า ประวัติศาสตร์ การเคลื่อนไหวของกลุ่มชนสองฟากโขงดังกล่าวน่าจะเป็นประวัติศาสตร์คลาสสิก (Classical History) ในเรื่องการตั้งถิ่นฐานชุมชนหมู่บ้านไทยสายอีสาน (ธันวา ใจเที่ยง. 2546 : 25) และ ชาวผู้ไทยที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ที่ปัจจุบันอาศัยอยู่แถบอำเภอเรณูนคร อำเภอนาแก จังหวัด นครพนม อำเภวาริชภูมิ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร อำเภอหนองสูง อำเภอกำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติศาสตร์การอพยพเคลื่อนย้ายมาตั้งถิ่นฐานในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขงใน ครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างชาวเวียงจันทน์กับชาวผู้ไทย ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (พระเจ้าองค์หล่อ) แห่งเวียงจันทน์หัวหน้าชาวผู้ไทย ชื่อ พระศรีวราชมหา มีความดีความชอบเพราะช่วยในการปราบกบฏจนสงบถูกปูนบำเหน็จโดย พระราชทานพระราชธิดาชื่อเจ้านางซ่อฟ้า ให้เป็นภรรยา ต่อมาแต่งตั้งให้บุตรที่เกิดจาก พระศรีวราชมหา กับเจ้านางซ่อฟ้า รวม 4 คน ไปครองเมืองสบแอด เมืองเชียงค้อ เมืองวัง และเมือง ตะโปน (เซโปน) พร้อมกับอพยพชาวผู้ไทยลงไปทางใต้ของราชอาณาจักรเวียงจันทน์ เป็นเมืองวัง เมืองเซโปน ต่อมาชาวผู้ไทยได้แยกย้ายออกไปตั้งเป็นเมืองพิน เมืองนอง เมืองพ้อง เมืองพลาน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในแขวงสะหวันเขตของลาว (สุรจิตต์ จันทรสาขา. 2543 : 91) ดังนั้นจะเห็น ได้ว่าก่อนหน้าที่ชาวผู้ไทยจะอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เคยตั้ง ถิ่นฐานมั่นคงทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง อยู่ใต้พระบารมีของพระเจ้ามหาชีวิตของล้านช้าง และได้รับ ความไว้พระราชมหุทัย มอบพระราชธิดาและให้ลูกหลานชาวผู้ไทย เป็นเจ้าเมืองปกครอง และ มีอิสระในการสร้างชุมชน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระเจ้าอนุวงศ์หรือ พระเจ้านุรุตราชแห่งนครเวียงจันทน์ ทรงก่อการสงครามเพื่อทำการประกาศเอกราชให้กับ

ล้านช้างในปี พ.ศ. 2369 เมื่อไม่ประสบความสำเร็จ ถูกกองทัพไทยปราบ ทำให้เกิดความ
โกลาหลวุ่นวายเป็นที่สุดยุคหนึ่งของล้านช้าง เนื่องจากนอกจากที่เวียงจันทน์จะถูกเผาจนย่อยยับ
แล้ว ทางกรุงเทพฯ ยังมีนโยบายที่จะกวาดต้อนพวกผู้ไทย ข่า กะโซ่ กะเลิง เป็นต้น จากฝั่งซ้าย
แม่น้ำโขงให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง (ภาคอีสาน) ซึ่งถือว่าเป็นการแย่งชิงทรัพยากร
มนุษย์ และตัดกำลังรบของเวียงจันทน์และญวนทำให้ชาวผู้ไทยที่อยู่กันอย่างสงบสุขที่เมืองวัง
เมืองเซโปน เมืองพิน เมืองนอง เมืองคำอ้อคำเขี้ยว เป็นต้น ในดินแดนล้านช้างอพยพ เข้ามายัง
ถิ่นฐานบ้านเรือนในฝั่งไทย ทั้งในเขตกาฬสินธุ์ อุบลราชธานี อุครธานี โดยเฉพาะสกลนคร และ
นครพนม

การเคลื่อนตัวของกลุ่มชนต่าง ๆ ในดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งชาวผู้ไทย จากแคว้น
สิบสองจุไทย เข้ามาในราชอาณาจักรล้านช้าง และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราชอาณาจักรสยาม
มิได้หมายความว่ามาตัวเปล่า โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ใช้ภาษาในตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai) เขามา
ด้วยศิลปวัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งหมายรวมว่า มาด้วยจิตวิญญาณ มาด้วย
“วัฒนธรรมพุทธ-ผีและการเฮ็ดนา” อันเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าไทที่มีความเข้มแข็งเพราะสืบสาน
กันมาอย่างยาวนาน และยังสืบทอดให้ปรากฏเป็นหลักฐานทางชีวิตและวัฒนธรรม (Life and
Culture) ในชุมชนชาวผู้ไทย

4.3 ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย

ถวิล ทองสว่างรัตน์ (2527 : 85) ได้รวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีชาว
ผู้ไทยไว้ดังนี้

1. การแต่งกาย การแต่งกายของชาวผู้ไทยในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าด้วยตามลัด
งาดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อดำยี่สิบห้า (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้ผ้าสีดำ (ผ้าพื้นเมือง)
ถ้าไม่สวมเสื้อแทนที่จะห่มผ้าก็จะเอาแขนเสื้อผูกสะพายแล่งเฉียงบ่าใช้แทนผ้าห่ม เครื่องประดับ
ของชายในเวลาปกติไม่มี ผู้หญิงมีกำไลเงินใส่ข้อมือ กับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วยเงินหรือ
ทองเหลืองใส่ประจำตัวอยู่เสมอ สำหรับคนที่มิฐานะดี ทั้งหญิงและชายจะมีผ้าเก็บดอกพื้นเล็ก ๆ
ผูกคล้องศีรษะรัดผมไว้ไม่ให้รุงรังการเกล้าผมโดยมากใช้ทั้งหญิงและชายในเวลาหนักขัตฤกษ์ ถ้าเป็น
ปกติใช้แต่ผู้หญิงถ้าเป็นเวลานักขัตฤกษ์ผู้ชายนุ่งผ้าไหมสวมเสื้อซิ่นใน ห่มผ้าจีด (ผ้าพื้นเมือง)
ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นหมี่ไหม สวมเสื้อดำแขนยาว รูปเสื้อกระบอกติดลูกกระดุมถ้ายแถวหนึ่ง
ประมาณ 30-40 เม็ด มาปัจจุบันนิยมใช้สตางค์ห้าหรือสตางค์สิบร้อยซ้อนกับกระดุมทุกเม็ด
เครื่องประดับกายมีลูกปัดแก้วร้อยเป็นสายใช้คล้องคอใส่ข้อมือและพันผมใช้ทั้งหญิงและชาย
บางครั้งพวกผู้หญิงยังเอาเงินเหรียญสลึงสองสลึงเหรียญเฟื้องและเงินต่างประเทศมาเจาะร้อย
เป็นแถวคล้องคอคล้ายเสมาอีกด้วยถ้าเป็นการทำบุญต่างหมู่บ้านผู้หญิงจะมีกระหยี่ใส่เครื่อง

นุ่งห่มและเครื่องแต่งตัวไปด้วยทุกคนแต่เวลารับรับศีลจะถอดเครื่องประดับออกกองไว้หมดเมื่อรับศีลเสร็จแล้วจะแต่งใหม่ตามเดิม

2. ภาษา ภาษาคั้งเดิมของชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีภาษาเขียนโดยลักษณะคำพูดเป็นคำไทโคคที่คล้ายภาษาไทยในภาคกลาง แต่มีสำเนียงและบางคำที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ถือว่ามีรากคำเดียวกันและสามารถสื่อสารกันได้ในระหว่างชาวผู้ไทย กับ ชาวลาว ญ้อ หรือกลุ่มคนไท กลุ่มอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยหรือคนไทนอกประเทศไทยได้ ลักษณะการพูดอักษรผิดกับภาษาไทยและภาษาอีสานกลุ่มอื่นในปัจจุบันไปบ้างมีข้อสังเกตโดยย่อ ดังนี้

อักษร ข ห และ ฮ บางคำใช้สลับแทนที่กันบ้าง เช่น คน ออกเสียงเป็น ฮน ขา ออกเสียงเป็น หา ผ้าห่ม ออกเสียงเป็น ผ้าสม ขาด ออกเสียงเป็น ฮาด ขึ้นเรือน ออกเสียงเป็น ฮั้นเฮิน ใ ให้ ออกเสียงเป็น ฮือ, เหือ

สระโอะไม่มลายออกเสียงโอะตามปกติแต่สระโอะไม่ม้วนออกเสียงเป็นเออ เช่น ผู้ใหญ่' ออกเสียงเป็น ผู้เหยอ เอาใ' ออกเสียงเป็น เอาเซอ

คำที่ใช้ ก สะกดออกเสียงสั้น เช่น ลูกใคร ออกเสียงเป็น ลุเพอ ข้าวปลูก ออกเสียงเป็น कैาปลูก ตากแห ออกเสียงเป็น ตะแห

สระเอีย ออกเสียงเป็น เอ เช่น เมียใคร ออกเสียงเป็น เมเพอ โรงเรียน ออกเสียงเป็น โลงเลน

สระเอือ ออกเสียงเป็น เออ เช่น เฮือ ออกเสียงเป็น เฮอ เสือ ออกเสียงเป็น เสอ เกลือ ออกเสียงเป็น เก้อ

สระอัว ออกเสียงเป็น โอะ เช่น ผัวเมีย ออกเสียงเป็น โผเม วัวหลายตัว ออกเสียงเป็น โงหลายโต่ เป็นต้น

ตัวอย่างการใช้ภาษาผู้ไทย

เจ้าสิไปสิเลอ หมายถึง คุณจะไปไหน

เจ้ามาแต่สิเลอ หมายถึง คุณมาจากไหน

ฮนฮ้านฮ้านฮ้านฮ้าน หมายถึง คน หัวคน ฆ่าคน หัวคน

3. ลัทธิทางศาสนา ศาสนาของชาวผู้ไทยครั้งก่อนโน้นผู้ไทยยังไม่มีกรรมนิบศาสนา นับถือแต่ผีด้ามคือ ผีแต่บิดามารดา หรือปู่ย่าตายายที่ตายล่วงไปแล้ว เวลานั้นพระยาเก่ายังไม่มีการรยา เจ้าอนุรุกรุมาร เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงประทานสาวสนมมาให้เป็นภรรยาพระยาเก่า ชื่อนางลาวและให้พระครูอิกรูปหนึ่ง (พระสงฆ์) ไปตั้งวัดอยู่ที่เมืองวัง เพื่อช่วยแนะนำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา นางลาวเป็นหัวหน้าช่วยแนะนำในการทำบุญให้ทาน พวกผู้ไทยจึงมีการเลื่อมใส

นับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการทำบุญให้ทาน พวกผู้ไทยจึงมีการเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนา รู้จักการทำบุญกุศลตั้งแต่นั้นสืบมา มีการทำบุญคือ 1) ทำบุญบั้งไฟ 2) ทำบุญพระเวส (มหาชาติ) 3) ทำบุญวันออกพรรษา 4) ทำบุญข้าวจี 5) ทำบุญข้าวประดับดิน 6) ทำบุญข้าวสาก 7) ทำบุญกฐิน และ 8) ทำบุญวันสงกรานต์

4. การถือผี การถือผีของชาวผู้ไทย มีเหตุผลว่า เมื่อพระยาเก่าได้นางลาว มีบุตรชายด้วยกัน 3 คน คนที่ 1 ชื่อท้าวคำ คนที่ 2 ชื่อท้าวท่า คนที่ 3 ชื่อท้าวแก้ว ในครั้งนั้นมีผีอยู่ที่เขาถ้ำ ได้แสดงให้เห็นเป็นตัวคนธรรมดา ถ้าพวกผู้ไทยมีกิจการจะทำงานสิ่งใดไปขอแรง พวกผีมาช่วยทำงานก็ได้ เช่นเดียวกับคนธรรมดา แต่อาหารที่จะเลี้ยงพวกผีนั้นจะเลี้ยงได้แค่เครื่องของหวานของคาวผีไม่กิน พุดจากกันได้เหมือนกับคนธรรมดา แต่จะทำการต้องแยกกันเป็นฝ่ายหนึ่งต่างหากไม่รวมกัน โดยกล่าวว่าพวกผีนั้นเหมือนสาบกลืนคน การถือผีโดยเข้าใจว่าผีบิดามารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้ว เป็นผู้ปกครองคอยดูแลการกระทำผิดของบรรดาลูกหลานญาติพี่น้องอยู่เสมอ ดังเช่น มีชายไปจับแขนหรือกอดจูบลูกสาวบนเรือนอย่างหนึ่ง หรือคนในครัวเรือนนั้นไปเรียนวิชาอาคมแต่อย่างใด โดยไม่บอกกล่าวกับผีอย่างหนึ่ง หรือลูกสะใภ้หลานสะใภ้เดินบนเรือนกระต๊อบสั้นแรง หรือเกาะไม้เสาเรือน ฝาเรือน และไม้อย่างอื่น ซึ่งเป็นเครื่องประกอบเรือนนั้นอย่างหนึ่ง เหตุที่กระทำดังกล่าวนี้ถือว่าผีผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีนั้นจะต้องมากระทำให้คนใดคนหนึ่งมีอาการเจ็บป่วยขึ้น เมื่อมีคนเจ็บป่วยเกิดขึ้นแล้วต้องไปหาหมอเหยา หรือหมอตำสอมาเสี้ยมทาย ว่าผิอย่างนั้น ผีจะต้องกินไก่ กินหมู กินกระบือ คนที่กระทำผิดต้องจัดหามาเช่นผีตามความต้องการ แต่ต่อมาทุกวันนี้ การเช่นหมู และกระบือนั้นใช้แต่สมมติว่าเป็นกระบือโดยมาก

5. การแต่งงาน ก่อนแต่งงาน ส่วนมากหนุ่มสาวจะต้องชอบพอและรู้จักกันมาก่อน เพราะประเพณีผู้ไทยพ่อแม่ของฝ่ายหญิง จะเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาวได้คุยกันอย่างเสรี หนุ่มสาวจะมีโอกาสพบในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในงานประเพณีนอกจากนี้หนุ่ม ยังไปคุยกับหญิงสาวที่ตนพึงพอใจได้ที่บ้านของหญิงสาวตั้งแต่หัวค่ำจนถึงตี เช่นเดียวกับประเพณีของชุมชนในภาคอีสานเกือบทั่วไป โดยฝ่ายหญิงจะนั่งปั้นตีดฝ้ายอ้วฝ้าย (หีบฝ้าย) หรือทำงานเล็กน้อยอยู่บ้านเรียกว่า “อยู่ค้ำ” ถ้าหญิงสาวนั้นลงมาทำงานอยู่ใกล้บ้าน เช่น ตำข้าวหรือชุมนุมการก่อกองไฟ หรือจุดตะเกียงทำงานอยู่ลานบ้าน เรียกว่าการ “ลงช่วง” ในเวลานี้หนุ่ม ๆ ก็จะพากันไปแอ้วสาว (เกี้ยวสาว) บางทีก็มาเป็นกลุ่มและแยกย้ายไปตามบ้านสาวที่ตนหมายปอง โดยบางคนจะเป่าแคนด้วยเป็นสัญลักษณ์ให้สาวอยู่คอยหนุ่มทำนองว่าอ้ายมาแล้ว พอถึงบันไดบ้านสาว ผู้บ่าวจะหยุดเป่าแคนทันที แล้วจึงขึ้นไปบนบันไดบ้าน ในสมัยโบราณก่อนหนุ่มจะขึ้นบ้านไปคุยสาวได้ พอไปถึงบ้านหญิงสาวต้องเรียกให้สาวหย่อนบันไดลงมาให้การคุยกันใน

สมัยก่อน มักจะคุยด้วย ฌญา ถ้าหากพ่อแม่ฝ่ายหญิงยังไม่เข้าอนก็จะพากันหลีกเข้าไปในบ้านเสีย ปล่อยให้หนุ่มสาวได้คุยกันอย่างเสรี โดยที่หนุ่มจะล่วงเกินหญิงสาวไม่ได้ถ้าเกิดไปล่วงเกิน เข้าจะ “ผิดผี” ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องขัดเกลางานสังคมชาวผู้ไทหรือชาวอีสานอย่างหนึ่ง ต้องเสียผี โดยอาจตกลงยินยอมแต่งงานด้วยหรือหาเครื่องเช่น มีหัวหมู หรือเป็ด หรือไก่ พร้อมด้วยอุ 1 ไห และเงิน 12 บาท ไปเช่นผีเรือนฝ่ายหญิงเป็นการถ่ายโทษ เมื่อหนุ่มสาวตกลงชอบพอใจกันแล้ว ต่อไปฝ่ายชายต้องไปสู้ออ โดยจัดขันหมาก พลุ อุ 1 ไหและเงิน 3 บาท ให้พ่อล้าม (แต่แม่แก่หรือคนที่คนในชุมชนเคารพนับถือที่ถือว่าเป็นตัวแบบที่ดีในการครองคู่) นำไปมอบให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เมื่อรับของไว้แล้วหมากพลูก็จะแจกกันทันที ส่วนอุจะต้องแจกตีมาก่อน การตกลงค่าสินสอดและค่าใช้จ่ายในพิธีต่อจากนั้นพิธีการอีก หลายขั้นตอนจนถึงฤกษ์ที่ตกลงกันไว้ก็ทำพิธีแต่งงาน โดยพ่อล้ามเป็นคนทำพิธีโดยกล่าวสั่งสอน และอวยพรบ่าวสาวเป็นภาษาพื้นเมืองอีสาน จึงผูกแขนให้คู่บ่าวสาว จากนั้นก็จะนำของไหว้ซึ่งอาจเป็นหมอน ที่นอนผ้าห่มหรือผ้าขาวม้าผูกติดกับใบคอกรักและเทียนขอขมาพ่อล้ามและญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายจนครบทุกคนเสร็จพิธี หลังจากพิธีแต่งงานแล้วชาวผู้ไทยังมีพิธีไหว้ผีและพิธีอื่น ๆ อีกหลายขั้นตอนจนมีลูกครบ 4 คน จึงเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานของชาวผู้ไท

6. การเลี้ยงผีตาแฮก ประเพณีการเลี้ยงผี นับว่าเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่อาจเป็นเรื่องบังเอิญเบื้องต้นได้ว่า กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มตระกูลเผ่าไท หรือไม่ สำหรับการเลี้ยงผีตาแฮกของชาวผู้ไทนั้นเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีนาหรือแม่โพสพช่วยดูแลให้ต้นข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ ได้ผลผลิตเต็มที่ ประเพณีเลี้ยงผีตาแฮกนี้นั้น ถือว่า เป็นวิถีชีวิตของชุมชนชนบทอีสานหรือกลุ่มคน ตระกูลไท ทั่วไป ซึ่งเรียกรวมหรือจัดอยู่ในวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรมข้าว” ที่ยังมีความชัดเจนอยู่ในพื้นที่ชนบทภาคอีสาน นอกจากนี้แล้วประเพณีการเลี้ยงผีตาแฮกนี้ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบชีวิตชาวอีสานที่เรียกว่า “ฮีด 12-คอง 14” พิธีกรรมการเลี้ยงผีตาแฮกจะเริ่มขึ้นเมื่อถึงฤดูฝนก่อนที่จะไถและคราด โดยจะปลูกศาลเล็ก ๆ ขึ้นตามคันนาเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำพิธีบูชาผีนาหรือผีเจ้าที่เจ้าทางที่เรียกว่า “ผีตาแฮก” ในพิธีบูชานั้นจัดทำง่าย ๆ โดยมีอาหารที่ใช้เช่น ไหว้ มีหมาก ยาสูบ ไข่ไก่ 1 ฟอง และอุ 1 ไหเพื่อบอกกล่าวให้รับรู้ถึงเวลาทำนาแล้วให้ทำนาอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรคใด ๆ ให้ได้ข้าวงาม การเช่นไหว้จะกระทำในวันพุธในฤดูทำนา เมื่อเช่นไหว้บอกกล่าวเรียบร้อยแล้วลงมือทำนาพอเป็นเคล็ดโดยปลูกข้าวไว้ 7 ต้น บริเวณตาแฮก จากนั้นก็ทำนาไปตามปกติ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็จะเก็บเกี่ยวข้าวจากที่ปลูกไว้ที่ศาลตาแฮก จำนวน 7 ต้นนั้นก่อน เมื่อทำนาเสร็จแล้วก็จะมีการทำ “พิธีสู่ขวัญข้าว” “สู่ขวัญควาย” เพื่อเป็นการขอบคุณที่มีส่วนช่วยให้การทำนาเสร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านก็จะเดินไปอวยพรตามบ้านต่าง ๆ เป็นอันเสร็จพิธีการทำนา

7. ฮีต 12 คอง 14 กับชาวผู้ไท ชุมชนหมู่บ้านอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบอีสานตอนบน นครพนม สกลนคร มุกดาหาร อุดรธานี กาฬสินธุ์ ไม่ว่าจะกล่าวถึงมิติใด ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจหรือสังคม สิ่งทีละเลยมิได้ คือ ฮีต 12 คอง 14 สิ่งนี้คือรากฐานของชุมชนหมู่บ้านอีสาน เปรียบเสมือนต้นตอ ต้นกำเนิดของความเป็นชาวอีสาน หรือ “วัฒนธรรมลาวสองฝั่งโขง” ที่เป็นตัวบ่มเพาะวิถีคิดและวิถีชีวิตของชาวอีสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคหลังการเข้ามา มีอิทธิพลของล้านช้างในแถบลุ่มน้ำโขงตอนล่าง นับแต่สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชลงมา (พ.ศ. 2103) ที่ย้ายเมืองหลวงของล้านช้าง สู่เวียงจันทน์ โดยที่ “ฮีต 12 คอง 14” เป็นกระแสแห่งวัฒนธรรมหลักของกลุ่มชน 2 ฝั่งโขง ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าใด ๆ ในร่วม 100–200 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะชนชาติไท 2 ฟากโขง รวมทั้งชาวผู้ไทด้วย ล้วนถูกหล่อหลอมมาจากวัฒนธรรมในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ธำรงค์ กรอบทางวัฒนธรรมดังกล่าว

ฮีต 12 หมายถึง จารีต หรือ ประเพณี 12 ประกอบด้วย

- ฮีตที่ 1 เดือนอ้าย (ธันวาคม) ทำบุญ เข้ากรรม
- ฮีตที่ 2 เดือนยี่ (มกราคม) ทำบุญคูณลาน
- ฮีตที่ 3 เดือนสาม (กุมภาพันธ์) ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา
- ฮีตที่ 4 เดือนสี่ (มีนาคม) ทำบุญพลวส
- ฮีตที่ 5 เดือนห้า (เมษายน) ทำบุญสงกรานต์
- ฮีตที่ 6 เดือนหก (พฤษภาคม) ทำบุญวิสาขบูชาและบุญบั้งไฟ
- ฮีตที่ 7 เดือนเจ็ด (มิถุนายน) ทำบุญช่าชะ
- ฮีตที่ 8 เดือนแปด (กรกฎาคม) ทำบุญเข้าพรรษา
- ฮีตที่ 9 เดือนเก้า (สิงหาคม) ทำบุญข้าวประดับดิน
- ฮีตที่ 10 เดือนสิบ (กันยายน) ทำบุญข้าวสาก
- ฮีตที่ 11 เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) ทำบุญออกพรรษา
- ฮีตที่ 12 เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) ทำบุญกฐิน

ฮีต 12 เหล่านี้ แม้นว่าบางอย่างอาจเริ่มสูญหายไปบ้างแล้ว แต่ก็มิได้หมายความว่าคนในสังคมอีสานจะทอดทิ้งไปเสียหมด เพราะยังถูกรื้อฟื้นกันขึ้นมาใหม่ และผสมผสานกับแนวคิดทุนนิยมในลักษณะส่งเสริมการท่องเที่ยว หรืออวดหน้าตาคนในสังคมนั้น ๆ กระนั้นก็ยังเหลือรากประเพณีเก่า ๆ เอาไว้อยู่ หรือมีการแยกให้เห็นระหว่างประเพณีแบบดั้งเดิม และประเพณีแบบใหม่ เช่น ในจังหวัดนครพนม ประเพณีไหลเรือไฟ ยังพยายามที่จะทำให้มีทั้งสองเรือไฟ ที่เป็นทั้งแบบโบราณ และแบบประยุกต์ร่วมสมัย งานแห่ปราสาทผึ้งของคุ้มวัดใน สกลนคร งานบุญบั้งไฟที่มีประปรายในชุมชนสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ ซึ่งในบางชุมชนก็

อาจพบว่าทำทั้ง 12 บุญ บางชุมชน ไม่ครบ แต่อย่างน้อยบุญหลัก ๆ เช่น บุญเข้าพรรษา ออกพรรษา บุญคุณลาน บุญวิสาขบูชา บุญข้าวประดับดิน บุญมาฆบูชา บุญอาสาฬหบูชา บุญสงกรานต์ บุญกฐิน มิได้ขาด แม้นในชุมชนแห่งนั้นจะเป็นชุมชนที่เคยผ่านการต่อสู้ อย่าง ชุมชนนาบัว นครพนมก็ตาม

ส่วนกอง 14 นั้นหมายถึง ครรลอง หรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม โดยเฉพาะต่อส่วนรวม โดยที่กอง 14 จะครอบคลุมวิธีการดำเนินของ สังคม และของคนในสังคมทุกชนชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ จนถึงประชาชนทั่วไป ให้ประพฤติ ปฏิบัติสอดคล้องเหมาะสมกับสถานะของตัวว่ามีสถานะใด ต้องปฏิบัติตามนั้น ทั้งสถานะทาง บ้านเมือง หรือในครอบครัว กอง 14 ประกอบด้วย

1. ฮีตเจ้ากองขุน
  2. ฮีตท้าวกองเมีย
  3. ฮีตไพร่กองนาย
  4. ฮีตบ้านกองเมือง
  5. ฮีตปู่กองย่า
  6. ฮีตพ่อกองแม่
  7. ฮีตไถ่กองเขย
  8. ฮีตป่ากองลุง
  9. ฮีตลูกกองหลาน
  10. ฮีตเต่ากองแก่
  11. ฮีตปีกองเดือน
  12. ฮีตไฮ่กองนา
  13. ฮีตวัดกองสงฆ์
  14. ฮีตบ้านกองเมือง
5. หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย
- ตัวอย่างหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทย
- 5.1 หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
- หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยโคกโก่ง
- ตั้งอยู่เชิงเขาภูพานที่ทอดยาวจากอีสานเหนือลงมาทางใต้ในเขต อำเภอ กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดไป ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 90 กิโลเมตร. ห่างจากกรุงเทพฯ 650 กิโลเมตร โดยแยกจากทางหลวงหมายเลข 2042

สายกุนินรายณ์-มุกดาหาร (เส้นทางสู่ประตูอินโดจีน) ถึงหลักกิโลเมตรที่ 52 ที่บ้านนาไคร้เขียว ซ้ายไปตามถนนลูกรังเข้าหมู่บ้าน ระยะทาง 3 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กจำนวน 130 หลังคาเรือน มีประชากร 577 คน อากาศเย็นตลอดทั้งปี มีลำธารเล็ก ๆ ไหลผ่านให้ ชาวบ้าน ได้ใช้น้ำบริโภค เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนในบรรยากาศป่าเขาลำเนาไพร อากาศบริสุทธิ์ ร่มรื่น สัมผัสวัฒนธรรมชาวผู้ไทย รับประทานอาหารพื้นบ้านแบบพาแลง มีแกงอ่อม หวายหมกเห็ด ชุปหน่อไม้ ไช้ผัดแดง แกง ผักหวาน แมลงต่าง ๆ หมุนเวียนไปตามฤดูกาล ชมการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ฟังเสียงปี่ผู้ไทย ซอไม้ไผ่ พิณ แคน กลองตุ้ม ชมและสัมผัสการผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน การทอผ้าจกสานไม้ไผ่ และผลิตผลิตภัณฑ์ทางการเดินทางชมป่าเขา ลำเนาไพร ถ้ำ น้ำตก ศึกษาพรรณไม้หายากและพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่ยังคงมีอยู่มากมายในวนอุทยานภูผาวัว ด้านเหนือของหมู่บ้าน

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอนุทยานภูผาวัว

เส้นทางที่ 1 ภูผาวัว-น้ำตกคาดยาว-กรงนกทา-เตาฮาง ระยะทาง

1.5 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 2 ภูผาวัว-น้ำตกคาดสูง-จุดชมวิว-ผานางแอ่น-ผานางคอย

-दानไหลง ระยะทาง 2 กม.

ประเพณี

งานประเพณีน้ำตกคาดสูง จัดในวันเสาร์แรกของเดือนตุลาคม มีการทำบุญ พิธีเซ่นไหว้เจ้าปู่ การแสดงศิลป วัฒนธรรมผู้ไทย และมหรสพให้ชมตลอดวัน

เลี้ยงผีเขื้อ หมอเหยาในหมู่บ้านร่วมกันจัดเพื่อขอบคุณดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ มีการรวมญาติจัดงานรื่นเริง มีอาหารเช่น ไหว้ เลี้ยงหอมเหล็กข์ ชาวบ้านร่วมกันจัดเพื่อบูชาเจ้านายที่เคยปกครองเมืองไทย ให้ช่วยปกป้องรักษาบ้านเมือง ให้อยู่เย็นเป็นสุข จัดให้มีพิธีเลี้ยงหอมเหล็กข์ ปีละ 1 ครั้ง ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนหกถึงสิ้นเดือนเจ็ด

พิธีเหยา คือพิธีการรักษาผู้ป่วยของชาวผู้ไทย เป็นการขอมาผีที่ทำให้เจ็บป่วย

การเตรียมตัวเข้าที่พักที่บ้านชาวผู้ไทย

กางมุ้งนอน มีที่นอนผ้าห่มและหมอน ไม่มีห้องส่วนตัว ใช้ห้องน้ำรวมที่บ้านพัก เครื่องใช้ส่วนตัว ให้เตรียมมาเอง นักท่องเที่ยวสามารถนำเต็นท์พร้อมเครื่องนอนไปเองนอนที่วนอุทยานภูผาวัว ใช้ห้องน้ำที่วัด มีโทรศัพท์สาธารณะ 1 ตู้ มีไฟฟ้าใช้ น้ำใช้เป็นน้ำที่ต่อท่อมาจากลำธาร สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง

วนอุทยานภูผาวัว มีพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ อยู่ติดหมู่บ้านผู้ไทยโคกโก่ง ด้านทิศเหนือ ธรรมชาติสวยงาม มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมต้นไม้ประจำถิ่น และพืชสมุนไพร (น้ำตกตาดสูง น้ำตกตาดยาว ผานางแอ่น ผานางคอย ดานโหลง นำเต่าปรง ผาคันยู ไก่แก้ว เป็นต้น)

น้ำตกตาดสูง อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่ง ประมาณ 200 เมตร

น้ำตาดยาว เป็นลานสไลเดอร์ธรรมชาติที่ใหญ่และยาว

ดานโหลง เป็นลานหินกว้างใหญ่เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ มีตะบองเพชร หิน ข่อยदान และไม้ป่านานาชนิดขึ้นอยู่เป็นจุด ๆ ตามธรรมชาติ เมื่อยืนอยู่บริเวณนั้นเหมือนอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย

วัดสิมนาโก อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่ง 19 กิโลเมตร ชมพิพิธภัณฑสถานผู้ไทย มีวัตถุ และเครื่องใช้ของชาวผู้ไทย สมัยโบราณให้ชมมากมาย

วนอุทยานภูผาสี้ง อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร เดินป่าชมธรรมชาติ ลานหินปุ่ม จุดชมวิว ถ้ำฝ่ามือแดง

สะพานหิน (ข้าหิน) ที่เกิดจากธรรมชาติอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก

หมู่บ้านหนองห้าง-ห้วยม่วง อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 18 กิโลเมตร ชาวบ้านที่นี่เป็นชาวผู้ไทยที่มีฝีมือ ในการผลิตสินค้าหัตถกรรมเครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ เช่น กระเตาะ กระติบ มีลวดลายสวยงามมาก

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 27 กิโลเมตร มีทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ สมุนไพร ลานหิน อ่างเก็บน้ำสีฐาน

วัดป่าพุทธบุตร อยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 30 กิโลเมตร เป็นสถานที่เก็บต้นไม้กลายเป็นหิน และซากฟอสซิลปลาเลปิโดเทส ซึ่งเป็นพันธุ์ปลาโบราณจำนวนมาก โดยจุดพบที่ภูโหล่ย

ศูนย์แกะสลักหินบ้านนากะเดา ชาวบ้านมีอาชีพแกะสลักหินเป็นรูปใบเสมา ลูกนิมิต และรูปสัตว์ต่าง ๆ อยู่ห่างจากบ้านโคกโก่งประมาณ 47 กิโลเมตร

แหล่งพบรอยเท้าไดโนเสาร์

วนอุทยานภูแฝก โดยเด็กหญิงพัชรี ไวเสน และเด็กหญิงกัลยา มาศ เป็นผู้พบเห็น เมื่อวันที่ 16 พ.ย. 2539 ระหว่างที่ไปเที่ยวป่ากับผู้ปกครอง พบเห็นรอยเท้า ไดโนเสาร์พันธุ์คาโนซอร์ ซึ่งเป็นไดโนเสาร์กินเนื้อ ดินอยู่ที่ลานหินทางน้ำไหล ขนาดใหญ่ชัดเจน จำนวน 7 รอย ห่างจากหมู่บ้านโคกโก่งประมาณ 40 กิโลเมตร

ภูภูมิข้าว อำเภอเสด็จขันธุ์ เป็นแหล่งค้นพบซากฟอสซิลกระดูก ไดโนเสาร์ชนิดกินพืชมากกว่า 600 ชิ้น ทั่วมุมอยู่บริเวณเดียวกัน เป็นสถานที่ตั้งสถานีวิจัย ไดโนเสาร์ มีเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรธรณี ปฏิบัติงานขุดและวิจัยซากฟอสซิล ไดโนเสาร์ มีอาคาร ครอบคลุมและนิทรรศการเรื่องไดโนเสาร์จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เป็นสถานที่ ก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากบ้านโคกโก่ง ประมาณ 95 กิโลเมตร

การเดินทาง

ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ไปตามถนนมิตรภาพ (เส้นทางหมายเลข 2) ถึงอำเภอบ้านไผ่ จ.ขอนแก่น เลี้ยวขวา เข้าเส้นทางสายอำเภอบ้านไผ่-อำเภอบรบือ-จังหวัด มหาสารคาม-ร้อยเอ็ด-อำเภอโพนทอง-อำเภอกุฉินารายณ์ (เส้นทางหมายเลข 23, 208, 2044) และต่อจากอำเภอกุฉินารายณ์ไปตามเส้นทางกุฉินารายณ์-มุกดาหาร (เส้นทางหมายเลข 2042) ระยะทาง 12 กม. (หลักกิโลเมตรที่ 52) ถึงบ้านนาไคร้ เลี้ยวซ้ายไปตามถนนลูกรังอีก 3 กิโลเมตร ก็จะถึงหมู่บ้าน

ทางรถโดยสาร บริษัท ขนส่ง จำกัด (บขส.) เปิดบริการเดินรถ กรุงเทพฯ-กาฬสินธุ์ ทุกวัน โดยรถธรรมดาออกทุก 40 นาที ตั้งแต่เวลา 08.30 น. ค่าโดยสาร 221 บาท ใช้เวลาเดินทาง 8-9 ชั่วโมง สำหรับรถปรับอากาศใช้เวลา 23.30 น. ค่าโดยสาร 340 บาท ใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 ชั่วโมง ต่อรถไปที่อำเภอกุฉินารายณ์ โดยไปลงที่บ้านนาไคร้ อัตราค่าโดยสารรถธรรมดาประมาณ 30 บาท แล้วต่อรถรับจ้างเข้าไปหมู่บ้านโคกโก่ง 3 กม.

ทางรถไฟ เดินทางโดยรถไฟสายกรุงเทพฯ-หนองคาย ลงที่สถานีรถไฟ ขอนแก่น แล้วต่อรถโดยสารสายขอนแก่น-มุกดาหาร ไปที่อำเภอกุฉินารายณ์ โดยไปลงที่บ้านนาไคร้ อัตราค่าโดยสารรถธรรมดาประมาณ 50 บาท รายละเอียดเพิ่มเติมติดต่อสอบถามได้ที่หน่วย บริการเดินทางของการรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 2237010, 2237020 หรือสถานีรถไฟ ขอนแก่น โทร. (043) 221112

ทางเครื่องบิน เที่ยวบินกรุงเทพฯ -ขอนแก่น ซึ่งบริษัทการบินไทย จำกัด เปิดบริการทุกวัน สอบถามรายละเอียดได้ที่ บริษัท การบินไทย สาขาขอนแก่น โทร. (043) 236523, 238835 กรุงเทพฯ โทร. 02800060

2. บ้านหนองซ้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านหนองซ้าง ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองซ้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งมากกว่า 140 ปี เป็นหมู่บ้านของชุมชนคนไทย โดยคนในสมัยก่อนอพยพ

ครอบครัวโดยใช้ช้างเป็นพาหนะในการเดินทาง ระหว่างนั้นช้างที่ใช้เป็นพาหนะได้ป่วยและตาย
 ในบริเวณหนองน้ำที่ชาวบ้านหยุดพัก จึงตั้งชื่อว่า บ้านหนองช้างตาย และได้ตั้งคำว่าตายออก
 เนื่องจากเป็นคำที่ไม่เป็นมงคล เหลือแต่คำว่าบ้านหนองช้าง และเป็นชื่อของหมู่บ้านมาจนถึง
 ปัจจุบัน โดย นายประเคน สุปัญญาบุตร เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ลักษณะทั่วไป

บ้านหนองช้าง มีพื้นที่ทั้งหมด 3,821 ไร่ จำนวนครัวเรือน 161 ครัวเรือน
 ประชากรทั้งหมด 696 คน แยกเป็น ชาย 350 คน หญิง 346 คนรายได้เฉลี่ย 43,584 บาทต่อ
 คนต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าว
 และอ้อย นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ คือ โค คัวย ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ มีวัด 1 แห่ง
 โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง การสาธารณสุขชาวบ้านใช้บริการรักษาโรคโดยสถานอนามัย
 บ้านจาน หมู่ที่ 2

กลุ่มอาชีพ

กลุ่มองค์กรที่สำคัญ

1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทอผ้าไหมแพรว เป็นกลุ่มทอผ้าไหมแพรวา ซึ่ง
 มีความสามารถด้านการทอผ้าไหมแพรวาหลายลาย (สิบลาย) มีลวดลายที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนใน
 ชุมชน ลวดลายบนผืนผ้าแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย นอกจากผ้าไหมแพรวาหลาย
 ลายแล้ว ยังมีผลิตภัณฑ์อื่นๆ ของกลุ่ม เช่น ผ้าสบเปแพรวา ผ้าไหมแพรวาลายเกาะ ผ้าไหมมัดหมี่
 ผ้าลายจก กระเป๋าผ้าไหมแพรวา (กระเป๋าซัง) เป็นต้น
2. กลุ่มจักสาน กลุ่มจักสานบ้านหนองช้าง แรกก่อตั้ง กลุ่มมีผลิตภัณฑ์
 ของกลุ่มเป็น ตะกร้าไม้ไผ่ ข้องใส่ปลา กระชัง กระติบข้าว ต่อมาได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ
 กลุ่มให้มีความหลากหลายขึ้น เช่น การแปรรูปเครื่องจักสานเป็นโคมไฟประดับบ้าน เป็นต้น
3. กลุ่มนวดแผนไทย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ลูกประคบ น้ำมัน
 นวดฝ่าเท้า ยาหม่อง น้ำมันสปปา และมีบริการนวดตัว นวดฝ่าเท้า และการนวดประคบสมุนไพร
4. กลุ่มเลี้ยงปลาสวยงาม มีการเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม ได้แก่ ปลาหาง
 นกยูง ปลาหมอแปดริ้ว ปลาหมอทะเล ปลาจีน ปลากัดพื้นบ้าน และปลากัดลูกผสม
5. กลุ่มปฎิอินทรีย์และชีวภาพ มีโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพ จำนวน 1
 แห่ง กิจกรรมของกลุ่ม ได้แก่ การผลิตปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพแห้ง-อัดเม็ด น้ำปุ๋ยหมักชีวภาพ
 สมุนไพรไล่แมลง อาหารโคและสุกร

วัฒนธรรม ภูมิสังคม ประเพณี

บ้านหนองซ่าง เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีการดำรงชีวิตและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของผู้ไท เรียกว่า วัฒนธรรมผู้ไท เช่น การลงข่วง ผญา กลองคุ่ม การรำผู้ไท การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าแพรวาแก่เยาวชน และมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไท ซึ่งสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวผู้ไทได้

5. ทูทางสังคมวัฒนธรรม

5.1 ทูทางสังคม

5.1.1 ความหมายของทูทางสังคม

Bourdieu (1986 : 98) ซึ่งนิยามทูทางสังคมว่า เป็นการรวมของทรัพยากร (สถาบันองค์กรและบุคคล) ทั้งที่เป็นจริงและมีศักยภาพซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่มั่นคง มีความสัมพันธ์และยอมรับซึ่งกันและกัน จากนั้นนักคิดที่ได้รับการอ้างอิงกันมากในการศึกษาทูทางสังคมคือ Coleman (1990) ซึ่งนิยามทูทางสังคมโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ (By Function) ว่าเป็นความหลากหลายของหน่วยทางสังคมซึ่งมีองค์ประกอบรวม 2 ประการคือ มิติด้านโครงสร้างสังคม และมีมิติด้านการเอื้อหรือหนุนเสริมให้เกิดการกระทำโดยผู้กระทำทั้งจากตัวบุคคลและจากองค์กร อย่างไรก็ตามคำนิยามของ Coleman จะมีความคลุมเครือระหว่างสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของทูทางสังคมกับกลไกที่ทำให้เกิดทูทางสังคมโดย Coleman ระบุว่าทูทางสังคมมีลักษณะคล้ายกับทุนในรูปแบบอื่น ๆ ทูทางสังคมสร้างผลิตภาพ สร้างโอกาสในการทำงานให้บรรลุเป้าประสงค์ซึ่งไม่สามารถบรรลุได้หากขาดทูทางสังคม เช่น กลุ่มที่มีสมาชิกมีความซื่อสัตย์และไว้วางใจซึ่งกันและกัน ย่อมมีโอกาสทำงานบรรลุความสำเร็จมากกว่ากลุ่มที่ขาดสิ่งเหล่านี้

Putnam (1993 : 87-91) ได้ให้ความหมายของทูทางสังคมว่า หมายถึง บรรทัดฐาน ความเชื่อมโยง และการสื่อสารระหว่างประชาชน (Norms and Networks and Communications Between People)

Nan Lin (2001 : 19) ระบุว่า ทูทางสังคมเป็นการลงทุนด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งผู้ลงทุนคาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

Stephen (2002 : 45) ได้เสนอแนวคิดทูทางสังคมไว้ในรายงานของหน่วยงานสมรรถนะ และนวัตกรรม (Performance and Innovation Unit) ของสำนักงานรัฐบาลอังกฤษว่า ทูทางสังคม เป็นความเชื่อมโยง บรรทัดฐาน ความสัมพันธ์คุณค่า และการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เป็นทางการที่มีส่วนช่วยทำให้งานทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพของสังคมเกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม

Grootaert and Van Bastelaert (2002 : 180) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคม ไว้ในรายงานของธนาคารโลกฉบับหนึ่งว่า ทุนสังคม หมายถึง สถาบัน ความสัมพันธ์ ทัศนคติ และคุณค่า ที่มีบทบาทควบคุมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ที่อยู่ในสังคมหนึ่ง และส่งผล กระทบต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ และสังคม ของสังคมนั้น

ประเวศ วะสี (2545 : 19) ได้ให้ความหมายของคำว่าทุนทางสังคมคือ การที่คน มารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่า เกิดทุนทางสังคม ซึ่งนำไปสู่พลัง ทางสังคม ที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทุกอย่าง

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 34-50) ได้ให้ความหมายของคำว่าทุนทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบันหรือองค์กร ทั้งในรูปแบบ ปัจเจก กลุ่มและรูปเครือข่าย รวมทั้งค่านิยม บรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถี การผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (2517 : 30) ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งจากการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่าง ๆ แล้วนำมาประมวลสรุปความหมายและ องค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้ ทุนทางสังคมเกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำของคนในสังคม โดยคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็น อัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ความเป็นธรรมในสังคมและประโยชน์ต่อส่วนรวม

สำหรับทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทย น่าจะหมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงาม ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่ มีคุณภาพเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญ ในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน

ขอบเขต องค์ประกอบของทุนทางสังคม ประกอบด้วย

1. ทุนมนุษย์ ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญา และทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการรวมกลุ่มและสร้าง เครือข่ายเพื่อสร้างทำประโยชน์ให้ส่วนรวม

2. ทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา การเมือง รวมทั้งองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น

3. ทูทางปัญญาและวัฒนธรรม ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นต้น

ในทางสังคมศาสตร์แล้ว นอกจากทุนกายภาพ (Physical Capital) ทุนทรัพยากร (Natural Capital) และทุนมนุษย์ (Human Capital) แล้วทุนทางสังคม (Social Capital) ยังจัดเป็นทุนอีกประเภทหนึ่ง โดยสามารถแยกออกเป็นสองกลุ่มคือ ทุนเชิงโครงสร้าง (Structural Social Capital) ซึ่งได้แก่ บทบาทที่จัดตั้งแก่บุคคลที่รวมอยู่ในสังคม เป็นข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นกรอบหรือมาตรฐานในการปฏิบัติ ทุนสังคมประเภทนี้จัดระเบียบสังคมโดยมาตรการของกฎ ระเบียบ ขั้นตอน ธรรมเนียมและวิธีปฏิบัติ และทุนเชิงกระบวนการเรียนรู้ (Cognitive Social Capital) ได้แก่ ค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ ทศนคติ และความเชื่อของสังคม ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของวัฒนธรรม วิธีคิดและอุดมการณ์ โดยทุนทางสังคมทั้งสองประเภทจะเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน และอำนวยให้การตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการคลี่คลายข้อพิพาทเป็นไปอย่างราบรื่น แนวคิดการพัฒนาทุนทางสังคมในที่นี้ไม่รวมถึงทุนทางกายภาพ เช่น ทุนที่เป็นตัวเงิน ทุนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากทุนเหล่านี้มีการเสื่อมค่าและต้องลงทุนอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา การวัด ทุนเชิงโครงสร้าง นั้นกระทำได้ไม่ยาก เพราะสามารถพิจารณาได้จากกฎหมาย เช่น การบัญญัติให้บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพ การเสนอกฎหมายโดยวิธีให้ประชาชนรวมกันเข้าชื่อเป็นจำนวนเงิน 10,000 รายชื่อ หรือการลดการผูกขาดอำนาจรัฐโดยให้ฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรสามารถตรวจสอบอำนาจฝ่ายบริหารได้ง่ายขึ้น แต่ค่าที่วัดได้นี้เป็นเพียงคุณลักษณะภายนอกของประชาธิปไตยหรือเป็นแค่ รูปแบบหนึ่งของกระบวนการสะสมทุนทางสังคมในเรื่องประชาธิปไตยเท่านั้น ในขณะที่เดียวกัน ทุนเชิงกระบวนการเรียนรู้ มีลักษณะไร้สภาพและวัดได้ยากไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะ เช่น การไว้เนื้อเชื่อใจกัน ความสมานฉันท์ ร่วมมือร่วมใจ มีน้ำใจ ซื่อสัตย์ เสมอภาค ยุติธรรม และการมีส่วนร่วม รวมถึงการบริหารจัดการแบบประชาธิปไตย (Democratic Governance) เป็นต้น คุณลักษณะเหล่านี้ต่างหากที่ประกอบขึ้นเป็น เนื้อหาที่แท้จริงของทุนประชาธิปไตย

ในแวดวงนักวิชาการไทย มองว่าทุนทางสังคมจะเป็นสิ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมไทย โดยมีการนำเสนอไว้ในบทความเรื่องทุนทางสังคม : รากฐานความเข้มแข็งของชุมชนว่าทุนทางสังคมในบริบทของประเทศไทยนั้นได้แฝงอยู่และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชน เป็นสิ่งผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการคิด การมองโลก ความเชื่อและจิตสำนึกที่สัมพันธ์กับบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมและประเพณีตามแต่ละเชื้อชาติ กฎจารีตประเพณี เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสำนึกของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมา เพื่อดูแลควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคิของชุมชนนั้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสั่งสมกันมา เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น

3. ระบบกรรมสิทธิ์ การจัดการรวมและการจัดการทรัพยากรของชุมชน

4. ระบบความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการเป็นครอบครัวเครือญาติ โดยมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญที่จะยึดโยงชุมชนให้เข้มแข็ง

5. ทรัพยากรบุคคล แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชาวบ้าน พระ ผู้อาวุโส ผู้นำเกษตรกร และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 2) กลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เป็นกลุ่มที่รวมกันทางความคิด กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา เพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

กล่าวโดยสรุป ทูทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ ความเชื่อพฤติกรรม บรรทัดฐานทางสังคม ทศนคติ ประชาคม รูปแบบความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายกิจกรรมต่าง ๆ ทูทางสังคม เป็นทรัพยากรที่มีลักษณะพิเศษ ที่ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่ม ไม่ลดลงอย่างทรัพยากรอื่น เป็นทรัพยากรที่ใช้อย่างไม่มีวันหมด

5.1.2 การวัดทุนทางสังคม

Nan Lin (2001 : 95) ได้เสนอแนวทางในการวัดทุนทางสังคมโดยใช้ตัวแปรหลัก 3 ตัว คือ ทรัพยากรที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคม การเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวและการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ทรัพยากรที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคมมีสองลักษณะคือ

1. ทรัพยากรเครือข่าย (Network Resources) ประกอบด้วย ประการแรก การที่บุคคลหรือกลุ่มมีขอบเขตความสัมพันธ์กับบุคคลใดหรือกลุ่มใดบ้าง เช่น กลุ่มองค์กรชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับเทศบาล หรือองค์กรสาธารณะประโยชน์ ประการที่สอง ทรัพยากรที่เป็นไปได้มากที่สุดโตในเครือข่ายความสัมพันธ์ ซึ่งหมายถึงองค์กรที่มีแนวโน้มหนุนช่วยองค์กรชาวบ้านมากที่สุด ประการที่สาม ความหลากหลายของทรัพยากรของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ด้วย เช่น

การที่กลุ่มชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นที่มีทรัพยากรแตกต่างกัน โดยบางกลุ่มอาจเป็นกลุ่มที่มีวิชาการ บางกลุ่มอาจมีแหล่งทุน หรือบางกลุ่มอาจมีประสบการณ์และวิธีการปฏิบัติงานที่หลากหลาย และประการที่สี่ องค์ประกอบของทรัพยากรซึ่งหมายถึง ทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไป หรือเป็นทรัพยากรเฉพาะกลุ่ม

2. สถานภาพขององค์กรที่ติดต่อ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าซึ่งอยู่ภายใต้การครอบครองของกลุ่มที่ติดต่อด้วย เช่น ความมั่งคั่ง อำนาจ และสถานภาพทางสังคมของกลุ่มเหล่านั้น เพื่อช่วยให้เกิดกิจกรรมเฉพาะที่กลุ่มหรือบุคคลประสงค์ให้เกิด

Putnam (2000 : 212) ได้พัฒนาแนวคิดทุนทางสังคมโดยได้จัดทำเป็นดัชนีชี้วัดทุนทางสังคมขึ้นมาประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบและมีดัชนีชี้วัด 14 ตัวชี้วัดดังนี้

1. องค์ประกอบด้านวิถีชีวิตขององค์กรในชุมชน
  - 1.1 ร้อยละของประชาชนในชุมชนที่เป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ในชุมชนในรอบปี
  - 1.2 ร้อยละของประชาชนในชุมชนที่เป็นเจ้าหน้าที่ในชมรมหรือองค์กรในรอบปี
  - 1.3 จำนวนองค์กรทั้งหมดต่อประชากร 1,000 คน
  - 1.4 จำนวนเฉลี่ยของการประชุมขององค์กรต่าง ๆ ในรอบปี
  - 1.5 จำนวนเฉลี่ยของสมาชิกองค์กร
2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมทางสังคม
  - 2.1 อัตราผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดี
  - 2.2 ร้อยละของสมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมประชุมในกิจกรรมของโรงเรียนและเทศบาลในรอบปี
3. องค์ประกอบด้านอาสาสมัครชุมชน
  - 3.1 จำนวนขององค์กรไม่แสวงหากำไรต่อประชากร 1,000 คน
  - 3.2 จำนวนเฉลี่ยของเวลาขององค์กรที่ปฏิบัติงานในโครงการของชุมชนในรอบปี
  - 3.3 จำนวนเฉลี่ยของเวลาที่อาสาสมัครทำงานในรอบปี
4. องค์ประกอบด้านความสามารถทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ
  - 4.1 ร้อยละของประชาชนที่ใช้เวลาบ่อยครั้งในการเยี่ยมเพื่อนบ้าน
  - 4.2 จำนวนเฉลี่ยของเวลาที่ใช้เพื่อการบันเทิงในบ้าน

5. องค์ประกอบด้านความไว้วางใจ

5.1 ร้อยละของประชาชนที่คิดว่าผู้อื่นสามารถไว้วางใจได้

5.2 ร้อยละของประชาชนที่คิดว่าผู้อื่นมีความซื่อสัตย์

การศึกษาทุนทางสังคมในเชิงปริมาณ โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนย่อมเสี่ยงไม่พัวพันที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ กรณี Putnam ก็เช่นเดียวกันจะเห็นได้ว่า Putnam ไม่สามารถสร้างตัวชี้วัดในมิติด้านบรรทัดฐานซึ่งเป็นมิติที่เป็นนามธรรมขึ้นมาได้ ทั้งที่ในการศึกษาในยุคแรกๆของ Putnam นั้นได้ให้ความสำคัญในมิตินี้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นองค์ประกอบบางด้าน เช่น ความสามารถทางสังคมที่ไม่เป็นทางการนั้น ตัวชี้วัดในเรื่องจำนวนเฉลี่ยของเวลาที่ใช้เพื่อความบันเทิงในบ้านดูเหมือนจะขาดความตรงในเนื้อหา (Invalidity) อย่างไรก็ตามแม้องค์ประกอบและตัวชี้วัดของ Putnam จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างแต่ก็นับว่าเป็นข้อเสนอการวัดทุนทางสังคมที่เป็นแนวทางหลักสำหรับผู้ที่จะนำเรื่องนี้ไปปฏิบัติและศึกษาต่อไป

5.1.3 ทุนทางสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย

ความล้มเหลวของการพัฒนาแบบดั้งเดิมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้วางรากฐานการพัฒนาที่ผ่านมา นั้น นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณแล้ว ยังพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศได้สร้างปัญหาให้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมหาศาล เนื่องจากรัฐบาลไม่รับผิดชอบ ไม่จับเวตต่อการตอบสนองความต้องการของประชาชน ระบบราชการมีคอร์รัปชันสูง ขาดประสิทธิภาพ ไม่มีคุณภาพ โปร่งใส นานาชาติจึงได้ประชุมร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวคิดที่เป็นกลางที่สุดมาเยียวยาภัยพิบัติที่เกิดขึ้นผลสรุปที่ได้คือทั่วโลกควรปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาเสียใหม่ โดยจะต้องยกเลิกการพัฒนาซึ่งรัฐเป็นผู้ชี้แนะและออกคำสั่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ในลักษณะรัฐประชาชาติ (Nation State) โดยปรับเปลี่ยนเป็นประชารัฐ (Civil State) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะที่เป็นประชาสังคม

ประชาสังคม หรือ Civil Society คือ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน คำว่า ประชารัฐ จึงหมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาล เอกชน และประชาชนร่วมมือกันในทุกเรื่องที่เป็นสาธารณะนั่นเอง ดังนั้นการที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จหรือไม่อย่างไรนั้น ทุกประเภทจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด และที่สำคัญรัฐบาลในหลาย ๆ ประเทศจะต้องปรับเปลี่ยนมุมมองเสียใหม่ จากที่เคยมองว่ารัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน รัฐบาลจึงสามารถควบคุมและครอบงำประชาชนให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้มาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในระดับการร่วมรับรู้การตัดสินใจของ

องค์กรของรัฐ และในระดับการร่วมตัดสินใจ และจะต้องมีการตกลงกันให้ชัดเจนว่าสัดส่วนของบทบาทของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนานั้นควรจะเป็นลักษณะใดหรือที่เรียกว่า ประชากรรัฐ นั่นเอง และเพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแทรกเข้าไปในทุกส่วนของสังคมโลก เมื่อเริ่มต้นศตวรรษที่ 1980 องค์กรสหประชาชาติ จึงเสนอให้ประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความล้มเหลวในการพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น เร่งปฏิรูประบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมือง การบริหาร การศึกษา การจัดและลดความยากจน การส่งเสริมให้มีการบูรณาการทางการผลิต ทางการเกษตร การสร้างงานที่พอเพียงกับการเติบโตของประชากร การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการลดอัตราความยากจนของประชากร โดยนำระบบการจัดการที่ดี มาใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้การพัฒนามีภาพของอนาคตที่เป็นรูปธรรม วิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า ธรรมภิบาล ธรรมรัฐ การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หรือ Good Governance นี้แต่เดิมนานาชาติโลกหรือ World Bank ได้ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง ลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา ส่วน Commission on Global Governance ได้ให้คำนิยามคำว่า Governance ไว้ในเอกสารชื่อ Our Global Neighborhood ว่าหมายถึง ผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรม ซึ่งบุคคลและสถาบันทั้งภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ได้กระทำลงในหลายทิศทาง โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้ด้วยความร่วมมือกันจัดการในเรื่องนั้น วิธีการจัดการดังกล่าว UNDP ได้นำเสนอไว้ 7 ประการ โดยกล่าวไว้ว่า องค์ประกอบทั้ง 7 ประการต่อไปนี้ ควรถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของประเทศโลกที่ 3 ซึ่งได้แก่

1. ประชาชนจะต้องยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล (Legitimacy) และรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในกิจการที่ได้กระทำลงไป (Accountability)
2. ประชาชนจะต้องมีอิสรเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และในการมีส่วนร่วม (Freedom of Association and Participation)
3. จะต้องมีการอบแห่งกฎหมายที่ชัดเจน และเป็นระบบที่ก่อให้เกิดสภาวะที่มั่นคงเป็นหลักประกันต่อชีวิตและการทำงานของพลเมือง รวมทั้งเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการ และเกษตรกร นอกจากนี้กฎหมายจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอหน้ากัน ทั้งโดยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับจะต้องเปิดเผยเป็นที่รู้กันล่วงหน้า ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีวิธีการที่ประกันการบังคับใช้กฎหมาย การตัดสินใจ ข้อขัดแย้งต้องเป็นการตัดสินใจโดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระและเชื่อถือได้ รวมถึงจะต้องมีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับได้ เมื่อหมดประโยชน์ใช้สอย

4. ระบบราชการจะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงาน (Bureaucratic Accountability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการงบประมาณของรัฐซึ่งจะต้องมีการควบคุมติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งของรัฐและบุคลากร เพื่อป้องกันมิให้ใช้ทรัพยากรโดยมิชอบทั้งนี้ จะต้องมีความโปร่งใส (Transparency) ในการปฏิบัติราชการทุกระดับ

5. จะต้องมีข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ โดยรัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่น ด้านรายได้ประชาชาติ คุลการชำระเงิน สภาพการจ้างงาน และดัชนีค่าครองชีพ เป็นต้น

6. จะต้องมีการบริหารงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. จะต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรของประชาสังคม ซึ่งหมายถึง องค์กรประชาชน (People's Organization) และองค์กรอาสาสมัครเอกชน (NGOs)

องค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมิติใหม่ของการจัดการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางเป็นแนวทางที่ทุกส่วนในโลกจะต้องผนึกกำลังให้เป็นกระแสหลัก โดยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโลกทัศน์ของผู้นำทุกระดับ (ทั้งภูมิภาค ชาติ ชุมชน) ไปเป็นแบบพหุนิยมองค์รวม (Holistic Pluralism) ด้วยมิใช่เอกนิยมองค์รวม

สำหรับประเทศไทย นักคิด นักวิชาการ ได้ร่วมกันเปิดเวทีความคิด แลก และ มีความแนวคิดเรื่องธรรมรัฐ จนกระทั่งถูกนำไปกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย ได้อาศัยหลักคิดดังกล่าวเป็นแนวทางสำคัญในการประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งมากกว่าที่เป็นอยู่โดยเฉพาะการเน้นสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาประสิทธิภาพของรัฐ และระบบราชการ ให้เกิดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ และหากพิจารณาประกอบกับโครงสร้างของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี 2540 แล้ว จะพบว่าหลักธรรมรัฐ ได้ถูกบรรจุไว้อย่างชัดเจน เช่น การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้นตลอดทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มอบให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวทางธรรมรัฐ (Good Governance)

ในเรื่อง ทุนทางสังคม เป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีขอบเขตกว้างขวาง เพราะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ซึ่งปัจจัยแต่ละหน่วยมีการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อกันตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยที่เป็นสังคมเปิดสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคนไทย

สังคมไทยในอดีตมีไม่มากนัก และค่อยเพิ่มขึ้น และส่งผลกระทบต่อรวดเร็วและรุนแรงขึ้นในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านแต่ละยุค ได้มีการสังสมสิ่งที่ดีงามซึ่งเป็นทุนทางสังคม และสิ่งที่ไม่ดีไม่พึงปรารถนาซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมไว้มากมาย และแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น แต่โดยเนื้อแท้ พื้นฐานสังคมไทยยังคงความเป็นสังคมเกษตร อยู่มา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา จนถึงอนาคต คนไทยสังคมไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งจากภายในและภายนอกประเภท เช่น การที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง และเปลี่ยนจากภาคเกษตรเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสังคมไทยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีสารสนเทศ การกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาทางเศรษฐกิจและการค้า ความขัดแย้งระหว่างประเทศ จึงมีความจำเป็นต้องสร้างความพร้อมให้คนไทยสังคมไทยเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทันการพัฒนาแบบยั่งยืน การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มให้ความสำคัญกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทุนทางสังคมอย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญอย่างจริงจังและมีการขับเคลื่อนอย่างจริงจังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมพร้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดทั้งแนวทางการบริหารจัดการประเทศ ให้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนามีความสำคัญสูงและควรเร่งขับเคลื่อนให้เกิดผลทางปฏิบัติ

วัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 กล่าวว่าการพัฒนาประเทศในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า จึงมุ่งสู่ สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green and Happiness Society) โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มุ่งสร้างปัญญา ความรอบรู้ ควบคู่คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวที่พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน โดยมีเป้าประสงค์การพัฒนาที่สำคัญดังนี้ 1) พัฒนาคุณภาพของคนในชาติให้มีความรอบรู้คู่คุณธรรม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง 2) เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของสังคม 3) ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง มั่นคงเป็นธรรม 4) พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกกระดับ ภายใต้เป้าประสงค์และทิศทางการ

พัฒนาประเทศดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการทุนของประเทศและระบบบริหารจัดการประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

1. ทุนทางสังคม หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคม โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม
2. ทุนทางเศรษฐกิจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นในรูปของสินทรัพย์ทั้งที่มีตัวตนและที่ไม่สามารถจับต้องได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้ในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือแสดงสิทธิเรียกร้องและการผูกพันระหว่างภาคเศรษฐกิจหรือบุคคล ทั้งยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนทุกระดับ
3. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทั้งที่ใช้แล้วหมดไปหรือมีปริมาณไม่หมดสิ้น อันให้ประโยชน์โดยตรงในรูปของปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ และการให้ประโยชน์ทางอ้อมในรูปของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และควรค่าแก่ความภาคภูมิใจไปจนถึงชนรุ่นต่อไป
4. การบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างกลไกปรับกระบวนการบริหารจัดการบนหลักการประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความเป็นธรรมและกระจายผลประโยชน์สู่ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมอย่างทั่วถึง

การขับเคลื่อนทุนทางสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าวได้มีการจัดทำรายละเอียดของทุกยุทธศาสตร์ดังกล่าวเพื่อขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาและบทบาทภาคี การพัฒนาที่ชัดเจน รวมตลอดทั้งกระบวนการ กลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานและภาคีการพัฒนาสามารถนำไปจัดทำแผนปฏิบัติต่อได้

การจัดทำกรอบตัวชี้วัดทุนทางสังคมในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ทำโครงการวิจัยเพื่อจัดทำกรอบตัวชี้วัดทุนทางสังคมไทยพบว่า มิติทุนทางสังคมในประเทศไทยมีองค์ประกอบทุนทางสังคม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบด้านกลุ่มเครือข่าย (Groups and Networks) ประกอบด้วย
26 ดังนี้ ได้แก่

- 1.1 การมีกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในหมู่บ้าน
- 1.2 การมีกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน
- 1.3 การมีกองทุนหมู่บ้านในหมู่บ้าน
- 1.4 การมีธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้าน
- 1.5 การมีกลุ่มอาสาสมัครในหมู่บ้าน
- 1.6 การมีกลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
- 1.7 การมีกลุ่มชุมชนในหมู่บ้าน
- 1.8 การมี ชกส. ในหมู่บ้าน
- 1.9 การเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์
- 1.10 การเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ
- 1.11 การเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
- 1.12 การเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน
- 1.13 การเป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัคร
- 1.14 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ
- 1.15 การเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชน
- 1.16 การเป็นสมาชิก ชกส.
- 1.17 สมาชิกของกลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านเพศ
- 1.18 สมาชิกของกลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านอายุ
- 1.19 สมาชิกของกลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านอาชีพ
- 1.20 สมาชิกของกลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีความเหมือนกันด้านการศึกษา
- 1.21 กลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีการทำงาน/ติดต่อกับเครือข่ายนอกหมู่บ้าน/ชุมชน
- 1.22 การขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในครอบครัวของท่านเองเมื่อมีปัญหา

ส่วนตัว

- 1.23 การขอความช่วยเหลือจากเครือญาติเมื่อมีปัญหาส่วนตัว
- 1.24 การขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านเมื่อมีปัญหาส่วนตัว
- 1.25 การขอความช่วยเหลือจากเพื่อนนอกชุมชนเมื่อมีปัญหาส่วนตัว
- 1.26 การขอความช่วยเหลือจากกรรมการกลุ่มที่ท่านเป็นสมาชิกเมื่อมีปัญหา

ส่วนตัว

2. องค์ประกอบด้านความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Trust and Solidarity) ประกอบด้วย 20 ดัชนี ได้แก่

- 2.1 คนในชุมชนส่วนใหญ่ไว้วางใจได้
- 2.2 คนไทยส่วนใหญ่ไว้วางใจได้
- 2.3 คนในชุมชนบางส่วนไม่น่าไว้วางใจจึงต้องระวังตัวตลอดเวลา
- 2.4 คนไทยบางส่วนไม่น่าไว้วางใจจึงต้องระวังตัวตลอดเวลา
- 2.5 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อตำรวจ
- 2.6 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อทหาร
- 2.7 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อนายอำเภอ
- 2.8 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
- 2.9 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อครู
- 2.10 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อหมอ/พยาบาล
- 2.11 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อพัฒนากร
- 2.12 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อนายทุน/พ่อค้า
- 2.13 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อเจ้าหน้าที่องค์กรภาคเอกชน
- 2.14 ความไว้วางใจที่ท่านมีต่อ อบต./อบจ.
- 2.15 ความคิดเห็นต่อความช่วยเหลือของคนส่วนใหญ่ในชุมชน
- 2.16 ความคิดเห็นต่อการระดมระวางตัวเมื่อมีการขอความช่วยเหลือจากใครก็ตาม
ในหมู่บ้าน/ชุมชน มิฉะนั้นแล้วจะมีคนมาฉกฉวยประโยชน์/เอารัศเอาเปรียบ
- 2.17 การให้ความร่วมมือโดยสละเงิน
- 2.18 การให้ความร่วมมือโดยสละเวลา
- 2.19 การให้ความร่วมมือโดยสละแรงงาน
- 2.20 การให้ความร่วมมือโดยสละวัสดุอุปกรณ์

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมร่วมและความร่วมมือ (Collective Action and Cooperation) ประกอบด้วย 2 ดัชนี ได้แก่

- 3.1 จำนวนครั้งของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา
- 3.2 ความคิดเห็นต่อการร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

4. องค์ประกอบด้านข่าวสารและการสื่อสาร (Information and Communication) ประกอบด้วย 7 ดัชนี ได้แก่

- 4.1 ความถี่ในการรับข่าวสารจากเสียงตามสายในหมู่บ้าน/ชุมชน

- 4.2 ความถี่ในการรับข่าวสารจากวิทยุ
- 4.3 ความถี่ในการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์
- 4.4 ความไว้วางใจต่อข้อมูลจากสื่อของรัฐ
- 4.5 ความไว้วางใจต่อข้อมูลจากสื่อของเอกชน
- 4.6 ความไว้วางใจต่อสื่อมนุษย์
- 4.7 การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ในช่วงเดือนที่ผ่านมา
5. องค์ประกอบด้านการรวมกลุ่มทางสังคม และการผนวกเข้าร่วม (Social Cohesion and Inclusion) ประกอบด้วย 13 คัดชนี ได้แก่
  - 5.1 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในฐานะทางการเงิน/ความร่ำรวย ก่อให้เกิดปัญหา
  - 5.2 ความแตกต่างของสมาชิกในกลุ่มด้านสถานภาพทางสังคม/ตำแหน่ง หน้าที่ ก่อให้เกิดปัญหา
  - 5.3 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านการศึกษาก่อให้เกิดปัญหา
  - 5.4 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านการถือครองที่ดินก่ให้เกิดปัญหา
  - 5.5 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านการมีวัสดุสิ่งของและเครื่องอำนวยความสะดวกก่ให้เกิดปัญหา
  - 5.6 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านเพศก่ให้เกิดปัญหา
  - 5.7 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านความเชื่อทางการเมือง ก่อให้เกิดปัญหา
  - 5.8 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านอายุ/ช่วงวัยก่ให้เกิดปัญหา
  - 5.9 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านการอยู่ในพื้นที่มานานกับเพิ่งย้ายมาอยู่ ก่อให้เกิดปัญหา
  - 5.10 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านศาสนาก่อให้เกิดปัญหา
  - 5.11 ความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มในด้านภาษาพูดก่ให้เกิดปัญหา
  - 5.12 ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างของสมาชิกกลุ่มนำไปสู่ความรุนแรงในหมู่บ้าน/ชุมชน
  - 5.13 ความรู้สึกของท่านต่อผู้คนในหมู่บ้าน/ชุมชน
6. องค์ประกอบด้านการมีอำนาจ และกิจกรรมทางการเมือง (Empowerment and Political Action) ประกอบด้วย 4 คัดชนี ได้แก่
  - 6.1 ทศนคติต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

6.2 ความสามารถในการปรับปรุงวิถีชีวิต สถานภาพของตัวเองและครอบครัว

6.3 สาเหตุที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

6.4 ความคิดเห็นต่อการออกไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

5.2 ทูตทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีต ประเพณีที่ดั้งเดิม ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ ฟื้นฟูพัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ณรงค์ เส็งประษา (2544 : 61-65) กล่าวถึงวัฒนธรรมไทยว่าได้รับการสร้างสรรค์จากคนไทยมาตั้งแต่โบราณและบางส่วนก็ได้รับมาจากสังคมอื่นนำมาใช้ทั้งหมดหรือนำมาเป็นบางส่วนหรือนำมาปรับปรุงดัดแปลงให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมเหมาะสมกับการใช้สอย และในที่สุดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือวัฒนธรรมไทย

สังคมไทยได้รับวัฒนธรรมจากชนชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิ เช่น จากขอม มอญ และจากชนชาติอื่น ที่ติดต่อสัมพันธ์กัน เช่น จากอินเดีย จากจีน และจากชนชาติตะวันตกนำมาหล่อหลอมกับวัฒนธรรมเดิมเป็นวัฒนธรรมไทย และเป็นที่ยอมรับกันว่าในระยะแรกนั้นไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียมากทั้งในด้านศาสนา การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดี และศิลปกรรม ต่อมาวัฒนธรรมตะวันตกได้มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในสังคมไทย ส่วนวัฒนธรรมจีนนั้นก็นับได้ว่ามีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย แต่คนส่วนใหญ่ มักจะมองไม่ค่อยเห็น ทั้งนี้เนื่องจากความใกล้ชิดกันระหว่างคนจีนกับคนไทยประกอบกับการที่คนจีนยอมรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมไทยไปใช้ในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับคนไทย

จากการพัฒนาวัฒนธรรมโดยลำดับอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประกอบกับปัญหาความต้องการและความสามารถของ

คนไทยจึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค การหลอมรวมและได้วัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเฉพาะเป็นวัฒนธรรมไทยขึ้นมา โดยมีลักษณะเด่นให้ปรากฏหลายอย่างดังนี้

1. การมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ สังคมไทยรับเอาพุทธศาสนาเป็นวิถีชีวิตมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย และแม้ว่าในระยะต่อมาสังคมไทยจะมีศาสนาและลัทธิ

ศาสนาอื่นเข้ามาเผยแพร่ แต่ผู้คนส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นพุทธศาสนิกชน จากสถิติของกรมการศาสนาเมื่อปี พ.ศ. 2534 พบว่ามีผู้นับถือพุทธศาสนา 94.63 เปอร์เซ็นต์ พุทธศาสนามีหลักคำสอนอยู่ 3 ประการ คือ สอนให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และทำให้จิตใจให้บริสุทธิ์ วิธีชีวิตของคนไทยเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดังจะพบว่ากิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนคติในการดำเนินชีวิตจะนำเอาพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง นำเอาพิธีสงฆ์เข้ามาประกอบ

อนึ่ง แม้ว่าพุทธศาสนาจะเป็นศาสนาประจำชาติหรือเป็นวัฒนธรรมไทย แต่ชาวไทยก็ยังนับถือลัทธิศาสนาอื่น และความเชื่อในผีสาบเทวดาสอดแทรกอยู่ในพุทธศาสนาที่นับถือด้วย

2. การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สังคมไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์มีบทบาทต่อสังคมไทยตลอดมา แม้ว่าในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงดำรงฐานะประมุขของประเทศ มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติประชาชนยังเห็นว่าพระมหากษัตริย์มีอำนาจ ประชาชนจงรักภักดี และเทิดทูนพระมหากษัตริย์ คนไทยเรามีความเคารพและยึดมั่นในองค์พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมของประชาชน ดังจะพบได้จากการถวายความจงรักภักดีในวาระการเสด็จไปในท้องที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระมหากษัตริย์ไทยปัจจุบันที่ได้พยายามพัฒนาสังคมไทย คุณงามความดีที่พระองค์ได้ทรงสร้างไว้แก่ชุมชน จึงช่วยเสริมให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อสังคมยิ่ง

3. อักษรไทยและภาษาไทย สังคมไทยย่อมมีอักษรใช้มาก่อนหน้าสมัยกรุงสุโขทัยและได้รับการพัฒนาอักษรไทยโดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ภาษาไทยประกอบด้วยตัวอักษรและตัวเลขที่ใช้กันเพียงไม่กี่ชาติ จัดเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภูมิใจในวัฒนธรรมเฉพาะของไทย ซึ่งหลายชาติไม่มี โดยทั่วไปแล้วภาษาไทยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

3.1 คำแต่ละคำมีพยางค์เดียวและไม่มีเสียงควบกล้ำ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลีน ผม ปาก ฯลฯ

3.2 คำแต่ละคำเป็นคำสำเร็จรูป มีความหมายสมบูรณ์ในตัว นำเอาไปใช้เข้าประโยคได้ทันทีโดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงส่วนใด ๆ ของคำอีก เช่น มีด ขวาน กิน นอน นก เมา ฯลฯ

3.3 คำคำเดียวอาจมีหลายความหมาย ใช้ได้หลายหน้าที่โดยไม่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำเลย เช่น คำว่า “เขา” อาจเป็นบุรุษที่ 3 หรืออวัยวะส่วนหนึ่งของสัตว์ที่อยู่บนหัว เป็นต้น

3.4 การเรียงลำดับคำมีความสำคัญมาก เมื่อเข้าประโยคจะต้องเรียงตามตำแหน่งหน้าที่การเรียงผิดจะทำให้ความหมายผิดไป เช่น แดงถูกตี ถ้าเรียงใหม่เป็น แดงตีถูก ความหมายจะต่างไปจากเดิม

3.5 เสียงสูงต่ำจะทำให้ความหมายผิดไป เช่น นำ-น้ำ อา-อ้า

3.6 มีการใช้ราชาศัพท์และภาษาสุภาพตามฐานะบุคคล เช่น คำว่า “กิน” อาจใช้เป็นทาน รับประทาน เสวย ฯลฯ

3.7 คำขยายนามอยู่ข้างหลังนามเสมอ เช่น คนอ้วน คนดำ

3.8 มีลักษณะนามโดยละเอียด ยากต่อความเข้าใจของคนต่างชาติ เช่น ซ้าง 2 เชือก บ้าน 2 หลัง โต๊ะ 2 ตัว พระพุทธรูป 2 องค์ ภิกษุ 7 รูป

4. ประเพณีไทย ประเพณีไทยเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นสิ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันว่ามีความเป็นมาและเป็นอยู่อย่างไร ประเพณีส่วนใหญ่ของไทยจะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา นอกจากนั้นจะเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นต้น ประเพณีไทยที่นิยมปฏิบัติกัน เช่น

ประเพณีการบวช เป็นประเพณีทางพุทธศาสนาเริ่มจากความเชื่อที่ว่าผู้ชายไทยทุกคนควรบวชเรียน เพื่อจะได้เป็นคนสุกเป็นคนที่รู้จักบาปบุญคุณโทษ และจะได้ช่วยให้บิดามารดาได้เกาะชายผ้าเหลืองสู่สวรรค์ การบวชถือเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ การบวชจะกระทำเมื่อผู้ชายอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ และมักจะบวชครบพรรษา แต่ปัจจุบันนิยมบวชระยะสั้น เช่น 15 วัน หรือ 1 เดือน และค่านิยมการบวชได้ลดลงไปบ้าง

ประเพณีการแต่งงาน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการครองชีวิตคู่ของชายหนุ่มหญิงสาว ที่ถือปฏิบัติจะมีการสู่ขอ การหมั้น การแต่งงาน ซึ่งประกอบด้วยแห่ขันหมาก พิธีไหว้ปูย่าตายาย พิธีหลังน้ำพระพุทธรูปและประสาทพรแก่คู่สมรส การเลี้ยงฉลองสมรส การให้ของขวัญแก่คู่สมรส พิธีปูที่นอนและเรียงหมอน และพิธีส่งตัว ปัจจุบันการแต่งงานจะถูกต้องตามกฎหมายเมื่อมีการจดทะเบียนสมรส

ประเพณีการตาย แนวปฏิบัติได้แก่ การบอกทางแก่ผู้ที่กำลังจะตาย อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ มัดศพ ตามไฟหน้าศพ สวดพระอภิธรรมหน้าศพ เช่นศพ นำศพไปเผาเผาศพ และเก็บอัฐิ ปัจจุบันไม่นิยมเก็บศพไว้นาน นิยมทำพิธีจัดงานศพให้แล้วเสร็จหลังการตายไม่กี่วัน

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีการขึ้นปีใหม่ของไทยซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึง พ.ศ. 2483 ทางราชการไทยได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ 1 มกราคม

แต่ประเพณีสงกรานต์ก็ยังคงทำเป็นประเพณีสืบต่อมา ในเทศกาลสงกรานต์จัดเป็นงานรื่นเริงมีการทำบุญตักบาตรสงฆ์น้ำพระ บางแห่งก็มีพิธีรดน้ำดำหัว ปัจจุบันมีการสาดน้ำเล่นกันสนุกสนาน

ประเพณีการเข้าพรรษา จัดเป็นประเพณีนิยมอีกประเพณีหนึ่งที่สืบเนื่องมาแต่โบราณเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดระเบียบสงฆ์ กำหนดให้พระสงฆ์จำพรรษาศึกษาและทบทวนพระธรรมวินัยมีการทำบุญถวายสิ่งของเครื่องใช้และอาหารแด่พระสงฆ์ เพื่อการจำพรรษาในช่วงเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนนิยมบวชให้ลูกหลานและศึกษาพระธรรมวินัยตลอดพรรษา

5. วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค

เครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายของคนไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยมีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวตะวันตกมาใช้มากขึ้นตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การแต่งกายของผู้ชายมักเป็นแบบง่าย ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวชนบท ส่วนชาวเมืองจะแต่งแบบสากลนิยม สำหรับผู้หญิงจะแต่งแบบสากลนิยมและเป็นไปตามสมัยนิยม

ที่อยู่อาศัย เรือนไทยเป็นวัฒนธรรมที่พัฒนารูปแบบขึ้นมาจากสภาพธรรมชาติของสังคมไทย เรือนไทยมีลักษณะสูงโปร่งไม่มีห้องมากนัก รับลมเย็นได้ทุกด้าน ป้องกันแดดฝนได้เป็นอย่างดี ใต้ถุนสูงสำหรับเก็บของ นั่งพักผ่อนและทำงานบ้าน ในบ้านไม่นิยมประดับเครื่องตกแต่งมากนัก ปัจจุบันมีคนนิยมปลูกเรือนไทยน้อยเพราะราคาสูงละสนใจแบบบ้านของชาวตะวันตกมากกว่า

อาหาร อาหารของคนไทยสมัยก่อนมีลักษณะง่าย ๆ น้ำพริกปลาร้า ผักแกงส้ม แกงเลียง ฯลฯ และรับประทานข้าวทั้งสามมื้อ ปัจจุบันคนไทยเป็นนักบริโภคชอบแสวงหาอาหารรสแปลก ๆ รับประทาน ชอบนำอาหารต่างชาติมาปรุงแต่งรับประทาน

ยารักษาโรค คนไทยยังนิยมการรักษาโรครักษาด้วยใจเจ็บตามแผนโบราณ อาศัยสมุนไพรประกอบเป็นตัวยา และถ้าไม่หายแผนโบราณก็จะไปซื้อยาที่ร้านขายยาตามคำแนะนำของคนขาย เป็นเหตุให้คนไทยมีสุขภาพอนามัยไม่ค่อยดี ปัจจุบันคนไทยนิยมรักษาโรครักษาด้วยใจเจ็บตามสถานรักษาพยาบาลมากขึ้น

6. ศิลปกรรมไทย ศิลปกรรมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความพยายามของมนุษย์ในการที่จะปรุงแต่งสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ให้สิ่งแวดล้อมน่าอยู่อาศัย สวยงาม รวมทั้งเป็นอาหารทางใจ วัฒนธรรมในด้านนี้ เช่น วรรณคดี ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม

วรรณคดี เป็นศิลปกรรมที่แสดงออกในรูปของตัวหนังสือ การแต่งความเป็นเรื่องราว ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางอารมณ์แต่แฝงไปด้วยคติเตือนใจ ตัวอย่างเช่นหนังสือเรื่องพระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน

ดนตรี เป็นศิลปะเกี่ยวกับการบรรเลงให้เกิดเสียงที่ไพเราะ สิ่งที่ใช้บรรเลงทั้งดีด สี ตรี เป่า รวมเรียกเรื่องดนตรี ดนตรีอาจแยกออกเป็นดนตรีไทย ดนตรีสากล ดนตรีไทยปัจจุบันที่แสดงอยู่ เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ส่วนดนตรีสากลเริ่มเข้ามา มีอิทธิพลต่อดนตรีไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การบรรเลงแตรวงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และเจริญก้าวหน้าโดยลำดับ ดนตรีสากลที่แสดงในสังคมไทยปัจจุบันและพบเห็นได้บ่อย เช่น แตรวงและโยธวาทิต ดังจะพบในการแข่งขันกีฬา แห่งศพบวชนาค หรือสวนสนาม

จิตรกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการวาดเขียน ระบายสีให้เกิดเป็นภาพหรือลวดลายต่าง ๆ จิตรกรรมไทยนิยมภาพที่ไม่มีแรเงาเป็นภาพแบน ๆ ศิลปะคล้าย ๆ ของอินเดียลังกา ดังจะพบได้จากภาพตามผนังโบสถ์ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ประติมากรรม เป็นงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปั้น แกะสลัก หล่อ ทูบตี เคาะให้เกิดเป็นรูปร่าง ประติมากรรมที่นิยมทำกัน ได้แก่ พระพุทธรูปซึ่งมีลักษณะเลียนแบบอินเดียและขอม ประติมากรรมเพื่อการตกแต่ง ได้แก่ ช่อฟ้า บัวหัวเสา ฯลฯ

สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะการออกแบบก่อสร้าง สถาปัตยกรรมไทยมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังจะพบได้จากประสาทราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงคุณค่าทางศิลปะ ปัจจุบันสถาปัตยกรรมมักโน้มเอียงไปทางรูปแบบตะวันตก รวมทั้งโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้าง

7. จรรยาบรรณและจิตใจของคนไทย คนไทยมีลักษณะสุภาพอ่อนน้อม และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี มีการแสดงความเคารพที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น การยิ้มแย้มทักทายปราศรัย การไหว้ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ในด้านจิตใจของคนไทย การได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีความกตัญญู เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป ให้เกียรติแก่ผู้อาวุโส รักเกียรติและรักศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

8. การพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย คนไทยชอบดำเนินชีวิตอย่างสบาย มีการพักผ่อนควบคู่กันไปกับการทำงาน การพักผ่อนของคนไทยแยกพิจารณาได้ 2 ประเภทคือ พักผ่อนนอกบ้านกับพักผ่อนในบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน ได้แก่ การดูภาพยนตร์ ชมร้านสรรพสินค้าพักผ่อนหย่อนใจตามชายหาด ทัศนศึกษาสถานที่ต่าง ๆ สวนสาธารณะ

การพักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ได้แก่ การดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ เล่นสเก็ต เล่นกีฬา ทำสวนครัว ฯลฯ การพักผ่อนหย่อนใจของชาวชนบท อาจมีกิจกรรมสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้าน เช่น การเล่นการพนัน การเล่นพื้นเมือง เช่น ซักเย่อ กระโดดเชือก ตะกร้อ มวยไทย เล่นว่าว ฯลฯ คนไทยรักสนุก ในการทำงานมักแทรกด้วยการเล่นควบคู่กันไป เช่น การเที่ยวขำก็มักมีการร้องรำทำเพลงหรือเมื่อเสร็จกิจกรรมหนึ่ง ก็มักมีการพักผ่อนหย่อนใจ ลักษณะเช่นนี้มีมาตั้งแต่อดีตและปัจจุบันก็ยังคงเป็นอยู่

องค์ความรู้เกี่ยวกับนโยบายการท่องเที่ยว

นโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย

นโยบายการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (พ.ศ. 2546-2549) ได้ให้ความสำคัญในภาพรวมทั้งภูมิภาคจึงมีนโยบายเร่งรัดฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้ไทยเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาคด้านการตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการขจัดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวโดยทำแผน ยุทธศาสตร์ในเชิงรุก สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมสัมมนาและการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียให้ ความสำคัญกับทุนทางสังคมมากขึ้นดังจะเห็นจากนโยบายเร่งพัฒนา บุธนะ พื้นฟูมรดกและ สันติพิทักษ์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งซื้อ สินค้าของนักท่องเที่ยว ส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนในหลายรูปแบบทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยว เชิงเกษตรกรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่สำคัญคือมีนโยบายเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการ เอาเปรียบนักท่องเที่ยวรวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่าง จริงจัง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 5)

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ.2546 – 2549) จากนโยบายระดับชาติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาดังกล่าวข้างต้นที่กำหนดทิศทางการ ท่องเที่ยวในภาพกว้างจึงกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2546 – 2549 ที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้การท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับ

ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมการพัฒนาการดำเนินงานด้านการตลาดเชิงรุก การเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งกำหนดจุดขายของประเทศไทย (Positioning Thailand) ให้มีความชัดเจนภาครัฐ เห็นว่ากลยุทธ์เชิงรุกจะสำเร็จได้ต้องส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งในระดับประเทศและระดับต่างประเทศ ในการส่งเสริมการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว ร่วมกันขจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยวและร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กรระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติ ภายใต้อำนาจของกรมการปกครอง รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด และใน โลกยุคโลกาภิวัตน์การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (E – TOURISM) เพื่อรองรับการทำธุรกรรมบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการดำเนินการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการดำเนินงานด้านการตลาดด้วยระบบสารสนเทศ โดยมีกลไกในการควบคุมและป้องกันเพื่อเป็นหลักประกันในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 6)

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 ถึง ปี พ.ศ. 2550 แสดงดังตาราง 1 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. 2552 : 1-2)

ตาราง 1 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังประเทศไทยแยกตามสัญชาติ ในปี พ.ศ.2544-2550

หน่วย : พันคน

สัญชาติ ปี	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550
มาเลเซีย	1,185.9	1,354.3	1,332.4	1,404.9	1,373.9	1,591.3	1,540.1
ญี่ปุ่น	1,177.6	1,042.3	1,239.4	1,212.2	1,196.7	1,312.0	1,277.6
ฮ่องกง	245.2	411.2	335.8	489.2	274.4	376.6	367.9
สิงคโปร์	531.8	515.6	546.8	578.0	650.6	687.2	604.6
สหรัฐ							
อเมริกา	527.8	514.9	555.4	627.5	639.7	694.3	682.0
ไต้หวัน	738.6	501.6	674.4	540.8	365.7	475.1	427.5
เยอรมัน	403.0	386.5	411.0	455.2	441.8	516.7	544.5
ฝรั่งเศส	251.7	237.7	271.4	274.0	276.8	321.3	373.1
ออสเตรเลีย							
เดนมาร์ก	350.3	291.9	351.5	399.3	428.5	549.5	658.1
อังกฤษ	600.4	736.5	704.4	757.3	773.8	850.7	859.0
ประเทศอื่น ๆ	4,120.2	4,089.5	4,450.5	4,999.0	5,145.4	6,447.1	7,129.9
รวม	10,132.5	10,082.1	10,873.0	11,737.4	11,567.3	13,821.8	14,464.2

กรอบการกำหนดนโยบาย

วิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กล่าวถึงสถานการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมในอนาคตว่า เป็นการคาดหวังเป้าหมายสูงสุดหรือผลของการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการด้านอนุรักษ์ ความสะดวกสบายของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเป็น

กระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ชัดเจน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและ โครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแสความต้องการของแต่ละด้านในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

การจัดการในกระบวนการท่องเที่ยวสามารถควบคุมขนาดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสม โดยเฉพาะองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว และองค์การบริหารจัดการ ซึ่งจะมีประสิทธิภาพให้ทรัพยากรธรรมชาติสามารถอำนวยประโยชน์ ดำรงสถานภาพ บทบาทหน้าที่ และฟื้นตัวได้ตามสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนทั่วไปมีจิตสำนึกและมีความตระหนักในการอนุรักษ์ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และมีขีดความสามารถในการจัดการ เกิดความภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน

จุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือการพัฒนาการท่องเที่ยวให้คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ จุดมุ่งหมายเฉพาะในระยะแรกของการท่องเที่ยววัฒนธรรมประกอบด้วย (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542 : 34)

1. ให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่ได้รับการดูแลอย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยมีการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว
2. ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม
3. ให้มีการจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันและมีการศึกษาร่วมกันอย่างมีระบบ ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมที่เสมอภาคและเป็นธรรมของประชาชนท้องถิ่น ในกระบวนการท่องเที่ยวด้านการจัดการ กำกับดูแลและการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษาวิถีชีวิตที่ดี ชีวิตและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ
4. ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากร โดยคงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์

ทางธรรมชาติและสังคมของพื้นที่ และมีบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

5. ให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายในประเทศอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไป และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การสนองตอบนโยบายระดับชาติ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 6-7) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ที่สามารถรองรับและตอบสนองแนวทางการพัฒนาของชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้อย่างกว้างขวาง และเหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ในอันที่จะเสริมการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงและสมดุลกล่าวคือ

1. ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างศักยภาพของคน โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างและพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

2. ตอบสนองการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนาเสริมสร้างสมรรถภาพทางชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการกระจายรายได้ที่เหมาะสมและเป็นธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

3. ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุลระหว่างคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพิ่มขีดความสามารถในสาขาบริการที่มีคุณภาพ คงเอกลักษณ์ รวมทั้งให้มีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้มากขึ้น

4. มีส่วนในการช่วยปรับบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้หน่วยงานท้องถิ่นสร้างกลไกพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อระดมความร่วมมือจากประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว

5. จะช่วยการวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชนชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทาง

กฎหมายและเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแล ตลอดจนการสร้างวินัยในการจัดการ ซึ่งจะ
สามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

6. มีบทบาทแสดงออกถึงการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการพัฒนาให้รัฐและ
ประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบ และมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการใช้หลัก
นิติธรรมในการบริหารและการจัดการ ให้ประชาชนมีหลักประกันในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ
รัฐมากขึ้น

ดังนั้นการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวยังอยู่ในกรอบของการพัฒนาประเทศตาม
นโยบายด้านต่าง ๆ และภายในกระบวนการที่ทันสมัยอย่างเหมาะสม นโยบายการท่องเที่ยวยังเป็น
นโยบายเชิงกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางสำหรับระดับปฏิบัติการ เป็นการขยายนโยบาย
การท่องเที่ยวของประเทศ ภายใต้กรอบการพัฒนาแห่งชาติ

แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2552

แผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2552 ถูกจัดทำขึ้นจากกรอบนโยบายและแผน
ยุทธศาสตร์หลัก 3 กรอบ ได้แก่

1. กรอบนโยบายรัฐบาล

เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวคุณภาพและยั่งยืน ทั้งในมิติ “มูลค่า” และ “คุณค่า”
ด้วย “สะดวก สะอาด ปลอดภัย”

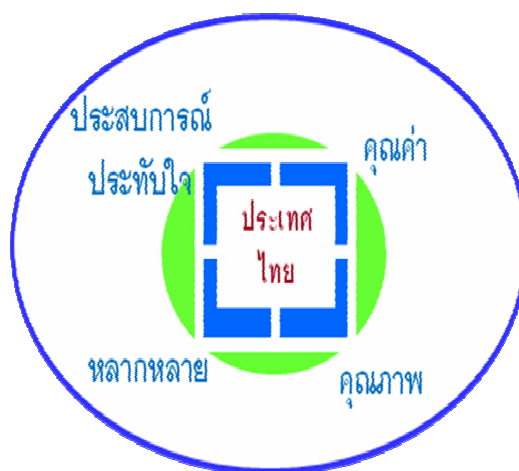
ให้เอกลักษณ์ที่ชัดเจนง่ายต่อการรับรู้ จดจำในลักษณะกลุ่มพื้นที่ (Cluster)

2. กรอบนโยบายคณะกรรมการ ททท. ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง
กลุ่มพื้นที่ (Cluster)

3. แผนวิสาหกิจ ททท. (ปี 2551–2554) ดำเนินการตลาดภายใต้แนวคิดเชิง
กลยุทธ์โดยสร้างความแตกต่างในจุดขาย ประยุกต์ใช้นวัตกรรมด้านการตลาดใหม่ และพัฒนา
ระบบฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์

เป้าหมายด้านตำแหน่งทางการตลาด

ภาพประกอบ 3 เป้าหมายด้านการตลาด

เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ

	ตลาดต่างประเทศ	ตลาดในประเทศ
เป้าหมายรายได้	เพิ่มขึ้นร้อยละ 5	เพิ่มขึ้นร้อยละ 5
ทางการท่องเที่ยว	(ประมาณการรายได้ 630,000 ล้านบาท)	(ประมาณการรายได้ 407,600 ล้านบาท)
ประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยว	16 ล้านคน	87.06 ล้านคน

กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานในปี 2552

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ในปี 2552 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จะเน้นการสร้างกระแสการเดินทางทั้งตลาดต่างประเทศและในประเทศให้เกิดขึ้นตลอดทั้งปีภายใต้กลยุทธ์ธรรมาภิบาลส่งเสริม “ปีท่องเที่ยวไทย 2551-2552” ตามนโยบายของรัฐบาล ผนวก ร่วมกับการดำเนินงานสานต่อกลยุทธ์การตลาดในปีที่ผ่านมา ซึ่งจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไปตามสภาวะ และแนวโน้มตลาดในแต่ละพื้นที่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551 : 10-15)

1. กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยทั้งในตลาดต่างประเทศและในประเทศ
แนวทางการดำเนินงาน

1.1 สร้างกระแสให้เกิดการรับรู้และความร่วมมือสนับสนุนการท่องเที่ยวไทย โดยยังคงนำเสนอโครงการ “Amazing Thailand” และสินค้าหลัก 7 หมวด (7 Wonders of Amazing Thailand) ในตลาดต่างประเทศ ได้แก่

01 Thainess : The World’s Friendliness Culture เสนอความเป็นตัวตนของคนไทย วิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้า ที่มีความเรียบง่าย สงบ เป็นเสน่ห์ของไทย โดยนำเสนอสินค้าที่สะท้อนแนวคิดของสังคมไทย อาทิ วิถีชีวิตของชุมชน การทำอาหารไทย มวยไทย ประเพณีไทย

02 Treasures : Land of Heritage and History นำเสนอกลุ่มสินค้าด้านวัฒนธรรมไทย ที่สร้างความภูมิใจในความเป็นชาติ และพร้อมที่จะอวดคู่สายตาชาวโลก กลุ่มสินค้าเหล่านี้ อาทิ สถานที่ซึ่งเป็นมรดกโลก แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ สถานที่ท่องเที่ยวทางศาสนา รวมไปถึงพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ

03 Beaches : Sun Surf and Serenity นำเสนอความแตกต่างที่หลากหลายของทะเลไทย สามารถสร้างความสุข และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกรูปแบบ อาทิ พักผ่อน หัวหิน-ชะอำ

04 Nature : The Beauty of Natural Wonders นำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Green Tourism การท่องเที่ยวแบบประหยัดพลังงาน สร้างความตระหนักและเกิดความเข้าใจคุณค่าของการเป็นผู้ห่วงใยสิ่งแวดล้อม อาทิ การเดินชมเส้นทางศึกษาธรรมชาติและระบบนิเวศ ส่องสัตว์ คุนุก การล่องแก่ง ฯลฯ

05 Health & Wellness : The Beauty of Wellness and Wellbeing นำเสนอสินค้าและบริการที่ให้ความสำคัญต่อการบำรุงและบำบัดสุขภาพกายและใจ อาทิ สปา สมุนไพร การแพทย์ที่ทันสมัย

06 Trends : Your Senses with Unique Trends นำเสนอกลุ่มสินค้าบริการที่สอดคล้องตามกระแสนิยม หรือ In Trend ซึ่งเป็นจุดขายด้วยรูปแบบที่ทันสมัย แปลกตา ในแนว Chic, Hip, Modern ทั้งร้านอาหาร แหล่งช้อปปิ้ง บูติกโฮเต็ล รวมถึงสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น อาทิ สวนสนุก ห้างสรรพสินค้าชั้นนำ ฯลฯ

07 Festivities : The Land of Year Round Festivities กิจกรรมท่องเที่ยวที่ควบคู่ไปกับความสนุกสนาน รื่นเริง และความบันเทิง โดยนำเสนอเทศกาลระดับ

โลกและระดับนานาชาติต่าง ๆ เป็นตัวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว และสื่อมวลชนต่างชาติ อาทิ Pattaya Music Festival, The Royal Trophy Europe VS Asia Golf Championship

นอกจากนี้ ในส่วนของ Festivities จะนำเสนอแนวคิดหลัก (Theme) ในการท่องเที่ยวในแต่ละเดือน เพื่อให้ประเทศไทยมีสิ่งที่น่าสนใจตลอดทั้งปี คือ

เดือนมกราคม : สวีตตี้เมืองไทย - Thailand Extravaganza

เดือนกุมภาพันธ์ : ดอกไม้กับความรัก - Flower Paradise

เดือนมีนาคม : ธรรมชาติ กีฬา คณิตศาสตร์ - Summer Music & Sports

เดือนเมษายน : เย็นทั่วหล้า มหาสงกรานต์ - Songkran Splendors

เดือนพฤษภาคม : อร่อยทุกรส ชิมไปทุกสวน - Thai Fruit

เดือนมิถุนายน : เที่ยวไทยหัวใจสีเขียว - Lively Green Journey

เดือนกรกฎาคม : สืบศาสตร์ สานศิลป์ - Timeless Thai Elegance

เดือนสิงหาคม : ครอบครัวสุขสันต์ - Family Festival

เดือนกันยายน : สูดยอกระวีสยาม - International Boat Races

เดือนตุลาคม : มหัศจรรย์ฝั่งโขง - The Magnificent Mekhong River

เดือนพฤศจิกายน : ลีลนแห่งสายน้ำ มหกรรมลอยกระทง - Loi

Krathong Festival

เดือนธันวาคม : สยามสนุก - Siam Sanook

ผนวกกับการต่อยอดแข่งขันในด้านภาพลักษณ์มิตรไมตรี และลีลนของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ภายใต้การชูจุดขายภาพลักษณ์ที่โดดเด่นและแตกต่างของแต่ละพื้นที่ในแต่ละภาค ซึ่งได้แก่

ภาคเหนือ ชูภาพลักษณ์ “แหล่งวัฒนธรรมล้านนาพสกนความมีระดับ” (Classy Lanna) นำเสนอความโดดเด่นของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา ผสมผสานกับความมีสไตล์และมีระดับของสินค้าและบริการ

กรุงเทพฯ ชูภาพลักษณ์ “วิถีชีวิตเมืองกรุง” (The Touch of Bangkok) นำเสนอบรรยากาศของชุมชนชาวบางกอกดั้งเดิม ที่แฝงอยู่ในชีวิตทันสมัยสไตล์ชาวกรุงปัจจุบัน

ภาคกลาง ชูภาพลักษณ์ “การท่องเที่ยวแบบถวิลหาอดีต” (Nostalgia Tourism) นำเสนอความสงบสบายตามรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวไทยภาคกลางในอดีต

ภาคตะวันออก ชูภาพลักษณ์ “เที่ยวสนุก ทุกระดับ” (Affordable Active Beach) นำเสนอความสนุกสนานของกิจกรรมชายหาด ที่ทุกคนสามารถสัมผัสได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชูภาพลักษณ์ “แหล่งเรียนรู้ อู่อารยธรรม” (The Cradle of Learning and Civilization) นำเสนอความลึกซึ้งของอารยธรรมอีสาน ที่สืบสาวย้อนไปได้ถึงยุคดึกดำบรรพ์

ภาคใต้ ชูภาพลักษณ์ “ป่าสวย ทะเลใส” (Blue and Green : Clean and Clear) นำเสนอความบริสุทธิ์ สดใสของผืนป่าและท้องทะเล ที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2551 : 5-10) ได้ยื่นเจตนารมณ์อย่างต่อเนื่องที่จะรณรงค์ให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นผลงานในอดีตที่ทำต่อเนื่องถึงปัจจุบัน อาทิ การให้รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดีเด่นด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม (Tourism Awards) การสนับสนุนการให้มาตรฐานโรงแรมสีเขียว (Green Leaf Hotel) การสนับสนุนกิจกรรมด้านรักษาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ประกอบกับแนวโน้มโลกที่นักท่องเที่ยวหันมาให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับสภาวะวิกฤต “โลกร้อน” การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จึงจะใช้โอกาสนี้ ตอกย้ำภารกิจของการท่องเที่ยวที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยนำเสนอขายสินค้าการท่องเที่ยวและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาสินค้าการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิด “7 Greens” ซึ่งประกอบด้วย

Green Hearts การสร้างความรู้สึกรักให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีหัวใจที่เปี่ยมไปด้วยรัก ความศรัทธา ใส่ใจ และให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม

Green Logistics การปรับเปลี่ยนวิธีการเดินทางหรือรูปแบบการให้บริการด้านการคมนาคมขนส่ง เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเน้นการเสนอขายกิจกรรมท่องเที่ยวที่ใช้ยานพาหนะเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การขี่จักรยาน การเดินทางด้วยขนส่งมวลชน (รถไฟรถประจำทาง)

Green Attractions สนับสนุนการเสนอขายแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี ที่ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นหลัก

Green Communities สนับสนุนการเสนอขายแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชนบท ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน

Green Activities สนับสนุนการเสนอขายกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอยู่ภายใต้ขอบเขตความเหมาะสมของจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่/ครั้ง

Green Services สนับสนุนการเสนอขายรูปแบบการให้บริการของธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่สามารถสร้างความ

ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ด้วยมาตรฐานและคุณภาพที่ดี ภายใต้การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่มี การดูแลอย่างเหมาะสม

Green Plus เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบแทนผู้สังคม ด้วยความ รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการลด ละ เลิก พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ดี เช่น การปลูกป่า เป็นต้น

โครงการ โฆษณาปีท่องเที่ยวไทย

การโฆษณาและประชาสัมพันธ์รณรงค์ปีท่องเที่ยวไทยในต่างประเทศ จะยังคงใช้โครงการ “Amazing Thailand” เป็นตัวหลัก และเสริมด้วยแคมเปญ “Visit Thailand Year 2009” ส่วนตลาดในประเทศ จะรณรงค์การเดินทางภายใต้แนวคิด “เที่ยวไทยครีกครั้น เศรษฐกิจไทยคึกคัก” เพื่อสร้างความรู้สึกรักให้นักท่องเที่ยวเกิดความภาคภูมิใจในการเดินทาง ท่องเที่ยวภายในประเทศ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของไทยให้ฟื้นตัว โดยระดมออกสื่อที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกช่องทาง และผ่านบุคคลผู้มีชื่อเสียง รวมถึงการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ (Below the Line) ทั้งในและต่างประเทศ เช่น สร้างเครือข่ายประชาสัมพันธ์ โดยจัดอบรมให้ความรู้แก่ เยาวชน เพื่อประชาสัมพันธ์ปีท่องเที่ยวไทย เป็นต้น

1.2 ส่งเสริมปีท่องเที่ยวไทยในตลาดต่างประเทศ เน้นการดำเนินงานให้ เกิดกระแสการเดินทางมาไทยตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการขยายผลโครงการจากเฉพาะบางพื้นที่ตลาด ไปสู่การดำเนินงานพร้อมๆ กันในหลายตลาดหลักทั่วโลก โดยมีโครงการหลักใน 12 เดือน ดังนี้ (โครงการอาจมีการปรับเปลี่ยนกำหนดเวลาการดำเนินงานอีกครั้งตามความเหมาะสมกับ สถานการณ์ในอนาคต)

โครงการ Visit Thailand Year 2009 (ตุลาคม 2551) จัด Mega Familiarization Trip ครั้งใหญ่ เชิญผู้ประกอบการนำเที่ยว และสื่อมวลชนทั่วโลกเดินทางมา สัมผัสสินค้าของไทย เน้นเสนอขายสินค้าใหม่ ภายใต้ 7 Wonders of Amazing Thailand และ ชูจุดขายเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่แตกต่างกัน

โครงการ Amazing Thailand : Friends Forever (พฤศจิกายน 2551) สานสัมพันธ์ สร้างความภักดีกับลูกค้า ด้วยการนำเสนอบัตร “Amazing Thailand Fan Club” เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เป็นส่วนลดสินค้าไทยทั้งในต่างประเทศ และในประเทศไทย

โครงการ Lady Paradise (ดำเนินการตลอด 12 เดือน) สร้าง ภาพลักษณ์ให้ประเทศไทยเป็น “สวรรค์ของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มตลาดสตรี” เน้นเสนอขาย สินค้าเกี่ยวกับสุขภาพและความงาม สินค้าเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ ฯลฯ และกิจกรรม นำสมัย อาทิ กอล์ฟ เรียนการทำอาหารไทย

โครงการ Thailand Health & Wellness (ดำเนินการตลอด 12 เดือน) เสนอขายสินค้าสุขภาพและความงามเข้าสู่ตลาดโลก โดยชูจุดเด่นด้านเอกลักษณ์ของสินค้าไทยที่แตกต่าง อาทิ นวดแผนไทย การบริการทางการแพทย์ที่คุ้มค่าเงิน

โครงการ 72 Hours in Thailand (ดำเนินการตลอด 12 เดือน) เสนอขายรายการนำเที่ยว 3 วัน 2 คืน สำหรับตลาดระยะใกล้

โครงการ E-Marketing (ดำเนินการตลอด 12 เดือน ใช้สื่อ IT เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมตลาด และเพิ่มขีดความสามารถด้านความรู้เกี่ยวกับสินค้าของไทยเข้าสู่กลุ่มผู้บริโภคและเครือข่ายธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

โครงการ Amazing Thailand : Romancing the Kingdom (กุมภาพันธ์ 2552) คัดเลือกผู้แต่งงานจากทุกตลาดทั่วโลก ให้เดินทางมาจัดงานแต่งงานที่เมืองไทยในคราวเดียวกัน เพื่อประชาสัมพันธ์สินค้าแพคเกจแต่งงาน และสร้างการรับรู้ถึงความพร้อมของประเทศไทยสำหรับกลุ่มตลาดดังกล่าว

โครงการ Amazing Songkran Festival (เมษายน 2552) ใช้งานเทศกาลสงกรานต์ซึ่งเป็น World Event ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ดึงดูดตลาดทั่วโลก

โครงการ Amazing Thailand : Adrenaline Rush (พฤษภาคม 2552) เสนอขายสินค้าด้านกีฬาและการผจญภัย เช่น กอล์ฟ มาราธอน ปีนหน้าผา โดยจัดงาน/กิจกรรมดังกล่าวหลาย ๆ งาน เพื่อดึงดูดตลาดในคราวเดียวกัน

โครงการ Thailand Travel Mart+ 2009 (มิถุนายน 2552) จัดเวทีให้ผู้ประกอบการนำเที่ยวในต่างประเทศทั่วโลก เดินทางมาพบปะกับผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวของไทย

โครงการ Amazing Thailand : Learn to Love (มิถุนายน-สิงหาคม 2552) ส่งเสริมกลุ่มตลาดนักเรียน/นักศึกษา ให้เดินทางมาเรียนรู้วัฒนธรรมไทย และภาษาอังกฤษในประเทศไทยในช่วงปิดเทอม โดยจัดเป็น Student Camp หรือจัดคอร์สด้านภาษาร่วมกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

โครงการ Amazing Thailand Through the Lens (สิงหาคม 2552) เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวทั่วโลกส่งภาพถ่ายประเทศไทยเข้าประกวด โดยผู้ชนะจะได้รับการคัดเลือกให้เดินทางมาเที่ยวและถ่ายรูปในประเทศไทย

โครงการ Amazing Loy Krathong Festival (พฤศจิกายน 2552) นำเสนอเทศกาลลอยกระทงของไทยเพื่อดึงดูดตลาด

1.3 กระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มคนไทย จัดให้มีกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการเดินทาง อาทิ โครงการ “ท่องเที่ยวประทับใจ เพื่อไทยทุกคน” ส่งเสริมให้คนไทย 12 กลุ่มเป้าหมาย อาทิ กลุ่มคนท้อง กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มท่องเที่ยวพร้อมสัตว์เลี้ยงแสนรัก กลุ่มท่องเที่ยวทางบุญ เป็นต้น โดยจัดทำคู่มือและร่วมกับพันธมิตรจัดทำรายการท่องเที่ยวพิเศษเสนอขาย และการจัดงานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย

รวมทั้งสร้างกระแสการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ท่องเที่ยวรองคือภาคอีสาน ต่อจากปี 2551 ภายใต้งานประกาศเป็น “ปีท่องเที่ยวอีสาน 2551-2553” โดยจะจัดงานส่งเสริมการขาย Amazing I-san Fair นำผู้ประกอบการในภาคอีสานมาออกบูธเจรจาธุรกิจกับผู้ประกอบการในกรุงเทพฯ และจัดทำโครงการ Check in Isan ร่วมกับสื่อต่าง ๆ จัดกิจกรรมร่วมสนุกเสนอรางวัลรายการนำเที่ยวภาคอีสานและร่วมกับพันธมิตรเสนอรายการนำเที่ยวราคาพิเศษ

2. การส่งเสริมตลาดต่างประเทศ

แนวทางการดำเนินงาน

นอกเหนือจากการดำเนินงานภายใต้กลยุทธ์ปีท่องเที่ยวไทย ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ในตลาดต่างประเทศ จะยังมุ่งสานต่อการดำเนินงานต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา ในอีก 4 กลยุทธ์ คือ

2.1 กลยุทธ์สร้างความเข้มแข็งให้กับแบรนด์ “ประเทศไทย”

ดำเนินการโดยนำเสนอ “สาร” ที่เน้นย้ำความมีมิตรไมตรีของคนไทยผ่าน “รอยยิ้ม” และสร้างความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวสามารถยิ้มได้ เมื่อมาเที่ยวเมืองไทย โดยประเทศไทยมีสินค้าแห่งความสุขที่จะนำเสนอได้ตลอดทั้งปี ภายใต้งานแคมเปญ “Amazing Thailand” ซึ่งจะเป็นการต่อยอดภาพลักษณ์ “คุณค่า” ของแบรนด์ประเทศไทย ผ่านสื่อต่าง ๆ เข้าถึงนักท่องเที่ยวทั่วโลก ทั้งสื่อระดับโลก (Worldwide) เช่น ทางโทรทัศน์ ผ่านช่อง National Geographic และสื่อระดับท้องถิ่น (In Market) เช่น ป้ายโฆษณาในสนามบิน ด่วนรถประจำทาง/รถแท็กซี่ บิลบอร์ด ฯลฯ รวมทั้งเชิญสมาคมนักเขียนระดับโลกให้เดินทางมาประชุมประจำปีในประเทศไทย เพื่อให้มีการเขียนบทความเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของไทยไปเผยแพร่ในต่างประเทศ

2.2 กลยุทธ์ขยายตลาดกลุ่มคุณภาพ เพื่อเพิ่มค่าใช้จ่ายต่อครั้งของนักท่องเที่ยว จะเน้นเจาะตลาดระดับบน ซึ่งมีกำลังซื้อสูง และสามารถที่จะเดินทางท่องเที่ยวได้ภายใต้ภาวะวิกฤตพลังงานโลก โดยเฉพาะการเข้าถึงกลุ่มผู้มีรายได้สูงและกลุ่มตลาดความสนใจพิเศษ ซึ่งจะดำเนินการโดยเน้นสร้างความร่วมมือด้านการตลาดกับพันธมิตรทั้งในและนอกอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อเสนอขายสินค้าคุณภาพที่สนับสนุนแบรนด์ ในลักษณะการนำเสนอสินค้าที่มีแนวคิด เน้นเรื่องราวสู่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น จัดงานแต่งงานแบบวิถีล้านนา

ในประเทศไทย จัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติ (มาราธอน/กอล์ฟ) จัดการแข่งขันช้อปปิ้งในห้างระดับหรู จัดการแข่งขันผจญภัยในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นต้น และเข้าร่วมงานเสนอขายเฉพาะกลุ่ม อาทิ Luxury Mart, Golf Mart

2.3 กลยุทธ์ปกป้องฐานตลาดนักท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนทั่วไป (Leisure) เพื่อรักษารฐานตลาดลูกค้าเก่า (Revisitors) ควบคู่ไปกับการขยายฐานตลาดใหม่ (First Visitors) ทั้งในพื้นที่ตลาดเดิมและพื้นที่ตลาดใหม่ที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจจืดจางจากวิกฤตพลังงานโลก จะมุ่งสร้างความภักดีและบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้าเก่า รวมถึงการกระตุ้นตลาดโดยชูจุดแข็งด้านความคุ้มค่าเงิน ผ่านการนำเสนอบัตร “Amazing Thailand Card” ซึ่งเป็น Value Card ใช้เป็นส่วนลดสินค้า/บริการของไทยในราคาพิเศษ ทั้งในต่างประเทศและในประเทศ และสานสัมพันธ์ต่อเนื่องผ่านทาง Web Blog หรือส่งข่าว Update สินค้าผ่านทาง E-mail Blast ไปสู่สมาชิก

สำหรับตลาดระยะใกล้ เช่น เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ และอาเซียน จะพลิกวิกฤตพลังงานโลกเป็นโอกาสในการดึงดูด ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Holiday Breaks Destination) ภายใต้การนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน ในโครงการ 72 Hours in Thailand ซึ่งจะเป็นเสมือน Gimmick สร้างแรงจูงใจให้เกิดการเดินทางในระยะสั้น ก่อนที่จะขยายผลให้นักท่องเที่ยวขยายวันพักจากการนำเสนอกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มเติมต่อไป

นอกจากนี้ ยังคงส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วง Green Season อย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำ Green Season Special Package ร่วมกับสายการบินและพันธมิตร รวมถึงการจัด Road Show เข้าสู่เมืองใหม่ ๆ ของตลาดที่มีศักยภาพ เช่น จีน รัสเซีย อินเดีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ฯลฯ รวมประมาณ 14 ครั้ง เพื่อขยายฐานลูกค้าใหม่ (First visitors)

2.4 กลยุทธ์เสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเน้นใช้ประโยชน์จากเทคนิคทันสมัยในการเข้าถึงนักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง อาทิ ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของไทยผ่านทาง Internet TV ในออสเตรเลีย และเยอรมนี ในลักษณะข้อมูลภาพเคลื่อนไหวผ่านหน้าเว็บไซต์ รวมทั้งสร้างช่องทางในเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างนักท่องเที่ยวในสหรัฐอเมริกากับผู้ประกอบการในไทย (E-Marketing)

นอกจากนี้ ยังใช้สื่อร่วมสมัยดังกล่าว เพิ่มขีดความสามารถให้เครือข่าย โดยร่วมกับนิตยสารธุรกิจนำเที่ยวในอเมริกา จัดทำคู่มือ Thailand Travel Planner ให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์สำหรับการส่งเสริมการขายประเทศไทย โดยข้อมูลจะอยู่ในรูปของเอกสารและ

ดิจิทัลที่บริษัทนำเที่ยวสามารถดาวน์โหลดเพื่อใช้ประโยชน์ได้ และเป็นช่องทางให้ผู้ประกอบการไทยได้ประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ไปยังผู้ประกอบการในตลาดอเมริกาโดยตรง รวมถึงโครงการ Thailand Ecademy (E-Learning) ที่จะสร้างระบบการเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศไทยอย่างเป็นระบบ ให้แก่ผู้ประกอบการในต่างประเทศผ่านทางเว็บไซต์

ในขณะเดียวกัน จะมีการขยายการเปิดสำนักงานสาขา เพิ่มขึ้นอีก 3 แห่ง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการเข้าถึงตลาดเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง โดยเน้นตลาดระยะใกล้ ได้แก่ สำนักงานเชียงใหม่และสำนักงานคุนหมิง ในประเทศจีน และสำนักงานมูมไบในประเทศอินเดีย

3. การส่งเสริมตลาดในประเทศ

แนวทางการดำเนินงาน

สำหรับตลาดในประเทศ นอกเหนือจากการดำเนินงานในกลยุทธ์ปีท่องเที่ยวไทยแล้ว จะยังคงดำเนินการสานต่อกลยุทธ์ของปี 2551 เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อเนื่องในอีก 5 กลยุทธ์ คือ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551 : เว็บไซต์)

3.1 กลยุทธ์สร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จะใช้แนวคิดในการโฆษณาประชาสัมพันธ์เช่นเดียวกับกลยุทธ์ปีท่องเที่ยวไทย ในการสร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต คือ “เที่ยวไทยครีกครั้น เศรษฐกิจไทยคึกคัก” และเพื่อรองรับการสร้างกระแสให้มีการเดินทางท่องเที่ยว จะนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไปและกิจกรรมท่องเที่ยวแปลกใหม่ในหลากหลายมิติ ตามความชอบและความสนใจของนักท่องเที่ยว อาทิ การงานเทศกาลท่องเที่ยวภาคใต้ เพื่อส่งเสริมให้มีการเดินทางไปยังภาคใต้มากขึ้น การจัดงาน Northern Eco & Adventure Mart ภาคเหนือ สำหรับกลุ่มผู้รักการผจญภัย การส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบประหยัดพลังงาน โดยการเดินทางท่องเที่ยวโดยผู้รถตู้ (พลังงานหาร 10) รถบัส (พลังงานหาร 30) และรถไฟ (พลังงานหาร 100) รวมถึงการใช้จักรยานและสามล้อถีบในการเดินทางในแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนั้น ได้จัดตั้งสำนักงาน ททท. ในประเทศเพิ่มขึ้นอีก 13 แห่ง พร้อมทั้งปรับพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานและการดูแลรับผิดชอบให้ครอบคลุมทุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้อย่างใกล้ชิดและสามารถรองรับการเติบโตของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

3.2 กลยุทธ์ส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยง จะเน้นการส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้และภายในภูมิภาค โดยจะจัดทำเส้นทางและคู่มือท่องเที่ยว รวมทั้งเสนอขายแพคเกจภายใต้โครงการขับรถสุขใจเที่ยวเมืองไทยใกล้กรุงเทพฯ (ท่องเที่ยวภายในภาคกลาง) โครงการร้อยเรื่องเมืองใต้ (ท่องเที่ยวภายในภาคใต้) และมีการนำนวัตกรรมทางการตลาด

มาใช้ในส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยว เช่น โครงการขับรถสุขใจไปกับ Mobile Phone โครงการขับรถสุขใจไปภาคกลางกับ GPS ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยวข้ามภูมิภาค โดยการจัดงาน Road Show ข้ามภูมิภาค และกิจกรรมกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวทั่วประเทศ เช่น โครงการบินไปบินกลับ ขับรถเที่ยว เป็นต้น

3.3 กลยุทธ์สร้างการรับรู้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ จะนำเสนอจุดต่างภาพลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ถึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ โดยโฆษณาประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมที่สะท้อนภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่แตกต่างตามแนวคิดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3.4 กลยุทธ์ธรรงค์ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรู้ค่า รักษาแหล่งท่องเที่ยวจะธรรงค์ให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในมุมมองของการเป็นนักท่องเที่ยวที่ดีและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีต่อเนื่องจากปี 2551 ภายใต้แคมเปญ “เก็บเมืองไทยให้สวยงาม” ผ่านสื่อต่าง ๆ และจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการเที่ยวอีสานสุขใจ ตระหนักภัยโลกร้อน โครงการตามรอยกินรี (การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยว ที่พัก ชุมชน และรายการนำเที่ยวที่ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยว) ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในระยะยาว

นอกจากนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดทำโครงการปฏิญญารักษาสีสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างกระแสการรับรู้เรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยธรรงค์และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เกิดการตระหนักและเห็นความสำคัญในการร่วมมือดำเนินการเพื่อลดภาวะโลกร้อนที่เกิดขึ้น ภายใต้กิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม คือ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2551 : 5-6)

1. การธรรงค์ เที่ยวไทย ด้านภัยโลกร้อน ตามแนวคิด “7 Greens”
2. การจัดทำฐานข้อมูลสินค้าการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม
3. การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวตัวอย่าง โดยคัดสรรสินค้าการท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับแนวคิดการด้านภัยโลกร้อน
4. การจัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวยุคใหม่ ร่วมด้านภัยโลกร้อน

3.5 กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากการเดินทางท่องเที่ยว เช่น จัดค่ายเยาวชนให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ระบบนิเวศทางทะเล ระบบนิเวศทางบก จัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

บริบทพื้นที่ที่วิจัย

ภาพประกอบ 3 แผนที่จังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดมุกดาหาร

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์จังหวัดมุกดาหารตั้งเป็นเมืองโดยเจ้าจันทกนิรี เจ้าเมืองโพธิ์ทอง ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ได้อพยพมาตั้งเมืองใหม่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงปากห้วยมุกเมื่อเดือน 4 ปีกุน พ.ศ. 2313 และให้ชื่อเมืองว่า “เมืองมุกดาหาร” เดิมเมืองมุกดาหารมีฐานะเป็นเมืองขึ้นการปกครองกับมณฑลอุดร ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2450 มีการปรับปรุง

การปกครองมณฑลอุดรเป็นจังหวัดและเมืองมุกดาหารถูกยุบเป็นอำเภอมุกดาหารขึ้นการปกครองกับจังหวัดนครพนม จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ. 2525 ยกฐานะอำเภอมุกดาหารเป็นจังหวัดตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา โดยให้อำเภอมุกดาหาร อำเภอค้ำชะอี อำเภอดงหลวง อำเภอนิคมน้ำอโยธยา กิ่งอำเภอดงหลวง และกิ่งอำเภอหว้านใหญ่ แยกจากการปกครองของจังหวัดนครพนม รวมตั้งขึ้นเป็นจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอดงหลวงและกิ่งอำเภอหว้านใหญ่เป็นอำเภอและกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอหนองสูงแยกเขตปกครองของอำเภอค้ำชะอี เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2528 และยกฐานะเป็นอำเภอหนองสูง ทำให้ปัจจุบันจังหวัดมุกดาหารประกอบด้วย 7 อำเภอ (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ตั้ง จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดชายแดนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีอาณาเขตติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนจังหวัดมุกดาหาร ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 16-17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 104-105 องศาตะวันออกมีพื้นที่ทั้งหมด 4,339.83 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,712,394 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ระยะทางประมาณ 642 กิโลเมตร (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : 3)

อาณาเขต จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่ 73 ของประเทศไทยและเป็นจังหวัดที่ 17 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอนาแก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

สำหรับพื้นที่จังหวัดมุกดาหารที่มีชายแดนติดกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนมีจำนวน 3 อำเภอ 9 ตำบล 27 หมู่บ้าน ดังนี้ (จังหวัดมุกดาหาร. 2551 : เว็บไซต์)

1. อำเภอเมืองมุกดาหาร ติดต่อกับตาแสงจอมแก้ว ตาแสงโพนสวรรค์ ตาแสงส้มป่อย เมืองกันทะบุรี (เมืองที่ตั้งของแขวงสะหวันนะเขต) เป็นระยะทาง 29 กิโลเมตร
2. อำเภอคอนตาล ติดกับตาแสงส้มป่อย เมืองกันทะบุรี ตาแสงโพนส้มโอง เมืองไซพูทอง แขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 21 กิโลเมตร
3. อำเภอห้วยน้ำใหญ่ติดกับตาแสงจอมแก้ว ตาแสงท่าสะโน และตาแสงแก่งกะเบา เมืองไซบุรี แขวงสะหวันนะเขต เป็นระยะทาง 22 กิโลเมตร

(หมายเหตุ จังหวัด อำเภอ ตำบลของไทย เทียบเท่ากับแขวง เมือง และตาแสงของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว)

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดมุกดาหารทางทิศเหนือและทิศใต้เป็นที่ราบสูงทางทิศตะวันตกมีเทือกเขาภูพาน มีลักษณะเป็นป่าไม้ บางแห่งเป็นป่าทึบ ส่วนทิศตะวันออกเป็นที่ราบสลับป่าไม้มีแม่น้ำโขงเป็นเขตกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทย กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยาวประมาณ 72 กิโลเมตร โดยมีอำเภอที่อยู่ติดกับแม่น้ำโขง ได้แก่ อำเภอห้วยน้ำใหญ่ อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอคอนตาล (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดมุกดาหาร มีลักษณะแบบมรสุมเมืองร้อน (Tropical Monsoon Climate) ในช่วงมรสุมจะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดียซึ่งจะนำฝนมาตกปริมาณไม่มากนัก ปริมาณฝนส่วนมากได้รับมาจากอิทธิพลของพายุหมุนเขตร้อน ซึ่งก่อตัวที่บริเวณทะเลจีนใต้เคลื่อนผ่านประเทศเวียดนามและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้าสู่ประเทศไทยประมาณปีละ 3-4 ลูก (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

สภาพภูมิอากาศจังหวัดมุกดาหารแบ่งได้เป็น 3 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม มีความแปรปรวนของกระแสอากาศสูง อุณหภูมิสูงขึ้นแดดกล้าและอากาศแห้งแล้ง มีพายุฤดูร้อน ลมกระโชกแรง ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม และมักมีฝนทิ้งช่วงตอนปลายเดือนมิถุนายนถึงกลางเดือนกรกฎาคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงนี้มีมวลอากาศเย็นแผ่ปกคลุม ทำให้มีอากาศหนาวเย็นและอุณหภูมิลดต่ำลงโดยทั่วไป (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ดิน หิน กรวดทราย ดังนี้ (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ แม่น้ำโขง ซึ่งไหลเป็นแนวกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมี 3 อำเภอที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอดอนตาล และอำเภอหว้านใหญ่ เป็นระยะทางทั้งสิ้น 72 กิโลเมตร สำหรับแหล่งน้ำธรรมชาติอื่น ๆ ได้แก่ ห้วยชะโนด ห้วยบางทราย ห้วยมุก ห้วยบังอี นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำของกรมชลประทานอีกหลายแห่ง

2. ป่าไม้ ปัจจุบันจังหวัดมุกดาหารมีเนื้อที่ป่าไม้ประมาณ 906,250 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 33.41 ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด โดยมีป่าสงวนแห่งชาติ 13 ป่า มี อุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัวและอุทยาน แห่งชาติห้วยหวด มีสวนรุกขชาติ 1 แห่ง คือ สวนรุกขชาติดงบังอี มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน มีเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ มีวนอุทยาน 2 แห่ง คือ วนอุทยานดงบังอีและวนอุทยานภูหมู

3. ดิน ทรัพยากรประเภทดินนับได้ว่าเป็นทรัพยากรอันมีค่าของจังหวัด มุกดาหาร ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบซึ่ง เหมาะแก่การเกษตรค่อนข้างจำกัดเพียงประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีพื้นที่ค่อนข้างจำกัด แต่คุณภาพดินของจังหวัดมุกดาหารก็นับว่ามีความอุดมสมบูรณ์ มากกว่าอีกหลาย ๆ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. สิ่งแวดล้อม ภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด และความต้องการที่มีอย่างไม่สิ้นสุด การเพิ่มประชากร ความเจริญเติบโตและขยายระบบเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การพังทลายของ ดินริมฝั่งแม่น้ำโขง การบุกรุกถักลอบตัดไม้ทำลายป่าทำให้สภาพป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เสื่อมโทรมลง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจังหวัดมุกดาหารได้พยายามสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งแม่น้ำ โขงพัง และปลูกป่าฟื้นฟูอนุรักษ์สภาพป่าไม้ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ตลอดจนปลูกจิตสำนึกให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การปกครอง

จังหวัดมุกดาหารแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ 52 ตำบล 502 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอเมืองมุกดาหารเป็นเขตการปกครองที่ใหญ่ที่สุด รองลงมา ได้แก่ อำเภอ

ดงหลวง ส่วนเขตการปกครองที่เล็กที่สุด ได้แก่ อำเภอห้วยน้ำใหญ่ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 4 แห่ง คือเทศบาลเมืองมุกดาหาร เทศบาลตำบลคำชะอี เทศบาลตำบลนิคมคำสร้อยและเทศบาลตำบลคอนตาล มีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 50 แห่ง และสภาตำบลมี 2 ตำบล (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

ลักษณะโครงสร้างประชากร

1. ประชากร จังหวัดมุกดาหารมีอัตราการเพิ่มของประชากร 0.28 % อัตราการเกิดของประชากร 4.14 คนต่อพันคน อัตราการตาย 1.39 คนต่อพันคน ภาษาที่ใช้จะใช้ภาษากลาง ภาษาอีสานและภาษาท้องถิ่น

2. การตั้งถิ่นฐาน จังหวัดมุกดาหารประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ รวม 8 เผ่า ได้แก่ ผู้ไทย ไทยย้อ ไทยข่า ไทยกระโซ่ ไทยกระเลิง ไทยแสก ไทยกุลา และไทยลาว แต่ละเผ่าจะอยู่รวมกลุ่มกระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่อำเภอ ดังนี้

- 2.1 ชาวผู้ไทย (ภูไท) ส่วนใหญ่จะอยู่ที่อำเภอหนองสูงและอำเภอคำชะอี
- 2.2 ชาวไทยย้อ จะอยู่ในอำเภอห้วยน้ำใหญ่
- 2.3 ชาวไทยข่า จะอยู่ที่อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอดอนตาล
- 2.4 ชาวไทยโซ่ (โส้) อยู่ในพื้นที่อำเภอดงหลวง
- 2.5 ชาวไทยกระเลิง (ข่าเลิง) เป็นพวกตระกูลเดียวกันกับชาวไทยข่าและชาวไทยโส้ อยู่ในพื้นที่อำเภอคำชะอี
- 2.6 ชาวไทยแสก มีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป
- 2.7 ชาวไทยกุลา มีอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร
- 2.8 ชาวไทยลาว ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหาร

ประชากรของจังหวัดมุกดาหารอาศัยอยู่ในเขตเมืองประมาณร้อยละ 14 อาศัยอยู่ในเขตชนบทประมาณร้อยละ 86 ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยประมาณ 77 คนต่อตารางกิโลเมตร (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

3. อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากร จังหวัดมุกดาหารมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในด้านอัตราการเกิด อัตราการตายและอัตราการเพิ่มของประชากรไม่มากนัก

4. การประกอบอาชีพ ประชากรของจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 54.1 ของผู้มีงานทำภายในจังหวัด

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดมุกดาหารมีประชากรประกอบอาชีพทางด้านเกษตรประมาณร้อยละ 84 การประกอบอาชีพทางการเกษตรยังต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เพราะมีแหล่งน้ำขนาดกลางที่สามารถนำมาใช้ทางการเกษตรได้เพียง 2 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยจี่เหล็ก อ่างเก็บน้ำห้วยชะโนด อ่างเก็บน้ำห้วยชะโนด อ่างเก็บน้ำห้วยชะโนด นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำขนาดเล็กรองลงมาอีก ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยไร่ อ่างเก็บน้ำห้วยมุก อ่างเก็บน้ำห้วยชะอี ดังนั้น ภาวะความเป็นอยู่ของราษฎรโดยทั่วไปจึงมีฐานะค่อนข้างยากจน เนื่องจากประกอบอาชีพได้บางฤดูกาล (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

1. การเกษตรกรรม จังหวัดมุกดาหารมีผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ถั่วลิสงและพืชผักต่าง ๆ มีเนื้อที่ทางการเกษตรทั้งสิ้นประมาณ 1,082,766 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.92 ของพื้นที่ทั้งหมด จำนวนเกษตรกรทั้งสิ้น 46,308 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 85.23 รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรคนละประมาณ 9,313 บาทต่อปี พืชเศรษฐกิจที่สำคัญมี ดังนี้

- 1.1 การทำนา มีพื้นที่ทำนา จำนวน 597,626 ไร่ เป็นการปลูกข้าวเหนียว จำนวน 465,836 ไร่ ข้าวเจ้า จำนวน 131,790 ไร่
- 1.2 การทำไร่ มีพื้นที่ปลูกพืชไร่ จำนวน 195,990 ไร่
- 1.3 การทำสวน พื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น จำนวน 98,095 ไร่ พื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับและพืชผัก จำนวน 11,338 ไร่
- 1.4 พื้นที่เกษตรอื่น ๆ จำนวน 49,776 ไร่

2. การปศุสัตว์ การปศุสัตว์ในจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงรายย่อยในครัวเรือนและขายเป็นรายได้เสริม สำหรับสัตว์เศรษฐกิจที่นิยมเลี้ยงกันมาก ได้แก่ โคเนื้อ กระบือ สุกร เป็ดเนื้อ และไก่เนื้อ ปัจจุบันสัตว์เลี้ยงที่กำลังได้รับการส่งเสริมจากราชการซึ่งถือว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ไก่พื้นบ้าน เป็ดเทศ และการเลี้ยงโคเนื้อ โดยทางราชการให้การสนับสนุนด้านวิชาการ

3. การประมง ทางราชการได้มีการส่งเสริมและแนะนำการเลี้ยงสัตว์น้ำจืดอย่างจริงจังและต่อเนื่องโดยจัดทำโครงการประมงหมู่บ้าน

4. การอุตสาหกรรม โรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดมุกดาหารส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง เนื่องจากมีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานด้านที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนด้านอุตสาหกรรมมากกว่าอำเภออื่น ๆ และโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากการเกษตรและอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาวัตถุดิบและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

เช่น วัดฤทธิชัย ด้านการเกษตร ป่าไม้ และหิน กรวด ททราย โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัด
มุกดาหารส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมโรงสีข้าวและเป็นอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม
มีโรงงานขนาดใหญ่อยู่เพียง 1 โรงงาน คือ โรงงานน้ำตาล บริษัท สหเรือง จำกัด

5. การสหกรณ์ จังหวัดมุกดาหารมีสหกรณ์อยู่ในความส่งเสริมของทาง
ราชการอยู่ 6 ประเภท รวม 39 สหกรณ์ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์
ออมทรัพย์ สหกรณ์นิคมสหกรณ์บริการ และสหกรณ์ประมง

6. การพาณิชย์กรรม จังหวัดมุกดาหารมีผู้จดทะเบียนประกอบการค้า
เพิ่มขึ้นทุกปี

7. การค้าผ่านแดน ประเภทของสินค้าผ่านแดนเข้าไปประเทศสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนใหญ่เป็นสินค้าจำพวกบุหรี รองลงมา ได้แก่ สินค้าอุปโภค
บริโภค ยานพาหนะและส่วนประกอบ ผ้าและอุปกรณ์ตัดเย็บ วัสดุและอุปกรณ์ก่อสร้าง
เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ โดยเป็นการนำเข้าสินค้าจากประเทศสิงคโปร์ ญี่ปุ่น ฮองกง ได้หวั่น
เป็นต้น ประเภทสินค้าผ่านแดนออกจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวส่วนใหญ่
ได้แก่ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ไม้ท่อนของป่าและผลิตภัณฑ์จากป่า โดยส่งไปประเทศฝรั่งเศส อิตาลี
เนเธอร์แลนด์ และมาเลเซีย

8. การลักลอบส่งออกและนำเข้าสินค้า จากสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดใน
การลักลอบส่งออกและนำเข้าของด่านศุลกากรมุกดาหาร มีการลักลอบนำเข้าสินค้าที่จับกุมได้
ได้แก่ สินค้าเกษตรกรรม (จำพวกกระเทียมแห้ง เส้นไหมดิบ ถั่วลิสงกะเทาะเปลือก) เครื่อง
เลื่อยยนต์พร้อมอุปกรณ์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ สินค้าอุปโภคบริโภค ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า
สินค้าปศุสัตว์

9. การธนาคาร มีธนาคารของรัฐบาลและธนาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ในจังหวัด
มุกดาหาร รวมทั้งสิ้น 9 ธนาคาร คือ ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขามุกดาหาร ธนาคารกรุงไทย
จำกัด สาขาคำชะอี ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขานิคมคำสร้อย ธนาคารออมสิน สาขามุกดาหาร
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขามุกดาหาร
ธนาคารกสิกรไทย จำกัด สาขามุกดาหาร ธนาคารทหารไทย จำกัด สาขามุกดาหาร ธนาคารไทย
พาณิชย์ จำกัด สาขามุกดาหาร ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขามุกดาหาร และธนาคารนคร
หลวงไทย จำกัด สาขามุกดาหาร โดการบริการของธนาคารพาณิชย์แบ่งออกเป็นการรับฝากเงิน
และให้สินเชื่อ (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

สภาพทางสังคม

โครงสร้างสังคมและประชากรในจังหวัดมุกดาหาร ประกอบด้วยคนพื้นเมืองดั้งเดิม จำนวน 8 เผ่า ได้แก่ ผู้ไทย (ภูไท) ไทยย้อ ไทยข่า ไทยโซ่ ไทยกะเลิง ไทยแสก ไทยกุลา และไทยลาว มีการใช้ภาษาท้องถิ่นหลายภาษา เช่น ภาษาลาว ภาษาไทย ภาษาโซ่ แต่ส่วนใหญ่จะพูดลาวและภาษาไทยได้ จึงไม่มีปัญหาในเรื่องภาษาแต่อย่างใด ด้านความเป็นอยู่ในครอบครัวของประชาชนส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยายซึ่งเป็นลักษณะครอบครัวที่ทำการเกษตรกรรม โดยมีญาติพี่น้องอยู่ร่วมกันทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นในสังคม มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ดำรงชีวิตตามกรอบประเพณีที่สืบทอดกันมา ลักษณะโครงสร้างทางสังคมประกอบด้วย

1. ด้านการศึกษา จังหวัดมุกดาหารมีสถานศึกษาทั้งของราชการและเอกชน มีจำนวน 282 แห่ง ระดับการศึกษาสูงสุดถึงระดับอุดมศึกษา อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 96 นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โดยมีแหล่งบริการวิชาการของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ อำเภอละ 1 แห่ง รวม 7 แห่ง มีนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

2. ด้านศาสนา ประชาชนในจังหวัดมุกดาหารนับถือศาสนาพุทธ มีจำนวนมากกว่าร้อยละ 99 ของประชากรทั้งหมด จึงถือได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ยึดหลักธรรมพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะมีพิธีกรรมบางอย่างที่มีแนวความคิดของศาสนาอื่นผสมอยู่บ้าง จังหวัดมุกดาหารมีวัด จำนวน 318 วัด มีสำนักสงฆ์ 161 แห่ง ที่พักสงฆ์ 133 แห่ง โบสถ์ศาสนาคริสต์ 7 แห่ง ชาวมุกดาหารก็เหมือนกับคนในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนืออื่น ๆ ที่มีประเพณีการทำบุญศาสนาในวันสำคัญทางศาสนาที่มีความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ เคารพผู้อาวุโส นับถือพระสงฆ์

3. ด้านศิลปวัฒนธรรม การยึดแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมของชาวมุกดาหารนั้นจะคู่กันไปกับการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา มีสัมมาคารวะ ถือหลักมัชฌิมาปทา มีความสามัคคีในหมู่เครือญาติ ชอบสันติ อดทน มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนคนไทยอีสานทั่วไป เช่น ยึดประเพณีฮีดสิบสอง การบายศรีสู่ขวัญและสิ่งที่เป็นความภูมิใจของชาวมุกดาหาร คือ การรำเดี่ยวหัวดอนตาล ที่มีแหล่งกำเนิดมาจากอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร นอกจากนี้ยังมีการรำภูไทและประเพณีการแข่งขันเรือออกพรรษาประจำปีในลำน้ำโขง ระหว่างมุกดาหาร กับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

4. การสาธารณสุข จังหวัดมุกดาหารมีบุคลากรทางการแพทย์ไม่พอเพียง
ซึ่งในปัจจุบันมีอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1 : 10, 112

ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ

1. การคมนาคม การติดต่อระหว่างจังหวัดมุกดาหารกับอำเภอต่าง ๆ ภายใน
จังหวัดมีถนนลาดยางติดต่อกันได้โดยตลอด ส่วนการติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและ
กรุงเทพมหานคร เป็นถนนลาดยางทุกสาย จังหวัดมุกดาหารอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 642
กิโลเมตร ใช้เส้นทางกรุงเทพมหานครนครราชสีมา-บ้านไผ่-มหาสารคาม-ร้อยเอ็ด-โพนทอง-
คำชะอี-มุกดาหาร หรือเส้นทางกรุงเทพมหานคร-นครราชสีมา (ทางหลวงหมายเลข 2) เลี้ยวขวา
เข้าเส้นทางหมายเลข 207 ที่บ้านวัดผ่านพระทวย พุทไธสง พัทธภูมิพิสัย (ทางหลวงหมายเลข
202) เกษตรวิสัย สุวรรณภูมิ ชโยธร แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2169 ผ่านทรายมูล กุดชุม
เลิงนงทา แยกซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 212 ผ่านนิคมคำสร้อยสู่มุกดาหาร

1.1 รถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่ง จำกัด มีรถธรรมดาและรถปรับ
อากาศบริการเดินรถจากสถานีขนส่งสายตะวันออกเชิงเหนือ (แห่งที่ 2) ถนนพหลโยธิน
กรุงเทพมหานครมาจังหวัดมุกดาหารวันละหลายเที่ยว โดยส่วนใหญ่จะออกจากกรุงเทพมหานคร
และจังหวัดมุกดาหารในช่วงเช้าและตอนเย็นทุกวัน รวมทั้งบริษัทเอกชนที่บริการด้านขนส่ง
ระหว่างกรุงเทพฯ-มุกดาหารด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีรถประจำทางเชื่อมระหว่างจังหวัด
มุกดาหาร และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสาน เช่น จังหวัดขอนแก่น อุบลราชธานี นครพนม
สกลนคร อุดรธานี และมหาสารคาม เป็นต้น

1.2 รถไฟ การบริการรถด่วน รถเร็วและรถด่วนพิเศษ “สปรีนเตอร์”
ระหว่างกรุงเทพมหานคร-อุบลราชธานีมีบริการทุกวัน จากนั้นต่อรถโดยสารไปจังหวัดมุกดาหาร
ระยะทางประมาณ 167 กิโลเมตร

1.3 เครื่องบิน หากประสงค์จะเดินทางโดยเครื่องบินต้องใช้บริการที่ทำ
อากาศยานจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม ซึ่งมีระยะทางห่างจากจังหวัด
มุกดาหารประมาณ 167 กิโลเมตร 120 กิโลเมตร และ 105 กิโลเมตรตามลำดับ ต่อจากนั้นต่อ
รถโดยสารไปจังหวัดมุกดาหาร

2. การสาธารณสุขโรค

2.1 ไฟฟ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดมุกดาหารโอนกระแสไฟฟ้ามาจาก
เขื่อนลำโดมน้อยจังหวัดอุบลราชธานี โดยรับกระแสแรงสูง 3 เฟส ระบบ 22,000 โวลต์ผ่าน
สถานีไฟฟ้าต่อจังหวัดมุกดาหาร มีกำลังผลิต 75 เมกะวัตต์ต่อชั่วโมง แต่ปัจจุบันใช้เพียง 25
เมกะวัตต์ต่อชั่วโมง

2.2 การประปา ปัจจุบันการประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดมุกดาหารมีกำลังการผลิต 650 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง ให้บริการประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร อำเภอ นิคมคำสร้อย อำเภอห้วยน้ำใหญ่ อำเภอดงหลวง และอำเภอดอนตาล

2.3 โทรศัพท์ จังหวัดมุกดาหารมีจำนวนหมายเลขโทรศัพท์ทั้งสิ้น 9,512 หมายเลข เป็นเลขหมายที่มีผู้เช่าหมายเลข 9,512 เลขหมาย และผู้เช่าหมายเลขมากที่สุด คือ บริษัทเอกชน รองลงมา ได้แก่ ภาคราชการ อัตราส่วนหมายเลขโทรศัพท์ต่อประชากรมุกดาหาร เท่ากับ 1 : 35

การพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงการค้าสู่อินโดจีน

จังหวัดมุกดาหารนั้นอยู่ในภาคอีสานตอนกลาง ซึ่งมีเขตติดต่อหรือใกล้เคียงกับจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น สกลนคร และนครพนม ในระยะทางเฉลี่ยประมาณ 100-230 กิโลเมตร ซึ่งมีจุดที่เหมาะสมที่จะเป็น “ศูนย์กลางในการกระจายสินค้า” มีชายแดนติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน (ยาวประมาณ 72 กิโลเมตร) แขวงสะหวันนะเขต มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูก เป็นแหล่งผลิตสินค้าการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ประมาณ 800,000 คน) รัฐบาลลาวกำหนดให้แขวงสะหวันนะเขตเป็นเขตการค้าเสรีและแหล่งท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เป็นหัวเมืองที่เป็นศูนย์กลางของการค้าขายระหว่างประเทศของลาวและมีความสำคัญรองจากนครเวียงจันทน์ โดยมีเมืองกันทะนุรี (ซึ่งตั้งอยู่ตรงข้ามกับเทศบาลเมืองมุกดาหาร) เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางหมายเลข 9 ของกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งเชื่อมสู่ตอนกลางของประเทศเวียดนาม ตลอดไปถึงชายทะเลเข้าบรรจบเส้นทางหมายเลข 1 ระยะทางประมาณ 300 กิโลเมตรเศษ โดยมีหัวเมืองที่สำคัญของเวียดนาม คือ เมืองกวางตรี เมืองเว้ (เมืองหลวงเก่า) และเมืองดานัง ซึ่งเป็นท่าเรือที่สำคัญของเวียดนามที่สามารถรองรับเรือขนาด 30,000 ตันได้และในอดีตเส้นทางนี้ คือ เส้นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในสมัยสงครามอินโดจีน แต่ในปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนเป็นเส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญระหว่างประเทศไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และประเทศจีนตอนใต้ (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซค์)

จากสภาพความเหมาะสมทางภูมิประเทศที่ตั้งตามที่กล่าวมาข้างต้น จังหวัดมุกดาหารจึงมีสภาพเป็น เมืองที่สำคัญด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว กับกลุ่มประเทศอินโดจีนและประเทศจีนตอนใต้ ดังนั้น จึงได้มีการอนุมัติโครงการก่อสร้างที่สำคัญมายังจังหวัดมุกดาหาร ดังนี้ (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซค์)

1. โครงการก่อสร้างทางหลวง 4 ช่องจราจรเชื่อมชายฝั่งตะวันออก จาก บริเวณโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกมายังจังหวัดสระแก้ว-จังหวัดสุรินทร์-จังหวัดยโสธร สิ้นสุดที่จังหวัดมุกดาหาร เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพในการส่งออกให้แก่สินค้าที่ผลิตได้ในเขตนี้ ทั้งที่มีเป้าหมายการตลาดที่กลุ่มประเทศอินโดจีน (ส่งออกที่จังหวัดมุกดาหาร) และหรือประเทศอื่น ๆ ในตลาดโลก (ส่งออกที่ทำเรือพาณิชย์แหลมฉบังและท่าเรือน้ำลึกมบตาพุด) ตาม แผนนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นของรัฐบาล

2. โครงการก่อสร้างทางหลวง 4 ช่องจราจรเชื่อมตะวันออก-ตะวันตก (East – West Economic Corridor) จากบริเวณที่ก่อสร้างสะพานข้ามแม่เมย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มายังจังหวัดพิจิตร-โลก-จังหวัดขอนแก่นสิ้นสุดที่จังหวัดมุกดาหาร เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคม ของประเทศพม่า ประเทศจีนตอนใต้ ประเทศไทยและกลุ่มประเทศอินโดจีนเข้าด้วยกัน โดยมี ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางตามโครงการประสานความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศใน อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (โครงการพัฒนาหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ) ที่ประกอบด้วย 6 ประเทศ คือ ประเทศจีนตอนใต้ ประเทศเวียดนาม ประเทศพม่า ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน ลาว ประเทศกัมพูชาและประเทศไทย

3. การก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ลาวและไทยได้มีการตกลงสร้าง สะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 ขึ้นที่จังหวัดมุกดาหาร เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญของ ประเทศไทยและของลุ่มประเทศอินโดจีนเข้าด้วยกันเป็นการจัดอุปสรรคในการขนส่งสินค้า ระหว่างกัน จะทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งและย่นระยะเวลาของการขนส่งลงได้ สามารถอำนวยความสะดวกอย่างมหาศาลต่อการค้าขายระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศ อินโดจีน ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการลงนามบันทึกการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงเชื่อมจังหวัด มุกดาหาร-แขวงสะหวันเขต เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2541 บริเวณจุดก่อสร้างฝั่งไทยอยู่ที่บ้าน สงเปือย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร (อยู่ห่างจากตัวเมือง มุกดาหารไปทางเหนือประมาณ 7 กิโลเมตร) บริเวณจุดก่อสร้างฝั่งลาวอยู่ที่บ้านนาแก เมือง คันทะบุรี แขวงสะหวันนะเขต (อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ 5 กิโลเมตร) ลักษณะเป็นสะพานคอนกรีต 2 ช่องจราจรกว้าง 8 เมตร ไหล่ทางข้างละ 1.5 เมตร ความยาว 1,600 เมตร วงเงินก่อสร้างประมาณ 66.22 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ประเทศไทยและประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวออกค่าใช้จ่ายฝ่ายละครึ่ง โดยใช้เงินกู้จาก JBIC (Japan Bank International Cooperation) ปัจจุบันได้ลงนามตกลงการก่อสร้างระหว่างราชอาณาจักรไทย กับรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวว่าด้วยการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง ระหว่างชาติ มุกดาหาร-สะหวันนะเขต เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2544 และจากการประชุม

คณะรัฐมนตรี 4 ฝ่าย (ไทย ลาว เวียดนาม ญี่ปุ่น) เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 กำหนดลงนามในสัญญาเงินกู้กับ JBIC ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 ก่อสร้างสะพานในเดือนกันยายน พ.ศ. 2545 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2549 ใช้ระยะเวลาก่อสร้าง 3 ปี และได้ทำพิธีเปิดใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549

4. การศึกษาศักยภาพในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนมุกดาหาร-แม่สอด จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดเป้าหมายที่สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (สศอ.) กระทรวงอุตสาหกรรมจึงจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยใช้ระบบปลอดภาษีการค้า ภาษีการนำเข้าวัตถุดิบหรือชิ้นส่วน ภาษีส่งออก ปลอดภาษีการท่องเที่ยวและปลอดภาษีด้านอุตสาหกรรม โดยผู้ศึกษาจากบริษัทที่ปรึกษา Consultancy Network ได้เสนอรายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์ต่อกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาและประสานงานความร่วมมือเศรษฐกิจประเทศเพื่อนบ้าน (กพบ.) ได้ให้ความเห็นชอบผลการศึกษการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนมุกดาหารเมื่อปลายปี 2540 และดำเนินการจัดทำ Master Plan ในปีงบประมาณ 2542 ภายในวงเงิน 10 ล้านบาท รวมทั้งได้ศึกษาวางแผนการพัฒนาพื้นที่ 4 จังหวัดของไทย คือ สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมุกดาหารกับ 2 แขวงของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ แขวงคำม่วนกับแขวงสะหวันนะเขต

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า จังหวัดมุกดาหารเป็นเมืองหน้าด่านและเป็นประตูสู่อินโดจีนตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงตรงข้ามกับแขวงสะหวันนะเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นแขวงที่ใหญ่อันดับสองรองจากเวียงจันทน์ แต่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากที่สุดของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อีกทั้งสามารถเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมจากจังหวัดมุกดาหารผ่านเส้นทางหมายเลข 9 ของแขวงสะหวันนะเขตเข้าสู่เมืองท่าของประเทศเวียดนามที่นครดานัง ทำให้จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขตมีการค้าขายกันในปริมาณที่สูง ประกอบกับประเทศเวียดนามได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนแล้ว ดังนั้น ในอนาคตจะมีการค้าขายกับไทยผ่านสะหวันนะเขต-มุกดาหารในปริมาณเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศด้วย (รักบ้านเกิด. 2551 : เว็บไซต์)

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด

การบริหารจัดการ

วิช วิชนิภาวรรณ (2545 : 15-16) ให้ความหมายของการบริหารและการบริหารจัดการ ว่าควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ สืบเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่อาจมีข้อยกเว้นน้อยมากที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” รวมทั้งมี “แนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” เพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศของภาครัฐ ในปัจจุบันอาจเรียกว่า “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มนั้น เรียกว่า การบริหาร (Administration) หรือการบริหารราชการ (Public Administration) ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการบริหารหรือการบริหารราชการได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีประเทศ ที่นั้นย่อมมีการบริหาร”

คำว่า การบริหาร (Administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administatrae” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรืออำนวยการ (Direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่าง ๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (Profits) หรือกำไรสูงสุด (Maximum Profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (By Product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (Public Services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติ

ราชการ และการจูงใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐก็ยังสามารถทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขยายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใด ๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึงของหน่วยงาน และ/หรือ บุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (1) การบริหารนโยบาย (Policy) (2) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) (3) การบริหารคุณธรรม (Morality) (4) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) (5) การวางแผน (Planning) (6) การจัดองค์การ (Organizing) (7) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) (8) การอำนวยการ (Directing) (9) การประสานงาน (Coordinating) (10) การรายงาน (Reporting) และ (11) การงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แฟ้มส์-โพสคอร์บ (PAMS-POSDCoRB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

การให้ความหมายทั้ง 2 ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมายซึ่งน่าจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่า การบริหาร เช่นนี้ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการ และมีกรอบแนวคิดด้วย นอกจากนี้ 2 ตัวอย่างนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมายได้อีก เป็นต้นว่า 3M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ 5P ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และประชาสัมพันธ์ เพื่อช่วยเพิ่มความเข้าใจการบริหารมากขึ้น จึงขอให้ความหมายคำว่า การบริหาร การจัดการ และการบริหารจัดการ มาแสดงไว้ด้วย เช่น

สมพงษ์ เกษมสิน (2514 : 13-14) มีความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร (Administrative Resource) เช่น คน เงิน วัสดุ สิ่งของ และการจัดการ มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) เช่น POSDCoRB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 5-6) กล่าวไว้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติว่า รัฐประศาสนศาสตร์

(Public Administration) และคำว่า การจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงษ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้

1. การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
2. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
3. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
4. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
5. การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
6. การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมมือ (Collective Mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (Group Effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
7. การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
8. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
9. การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

อนันต์ เกตุวงศ์ (2523 : 27) ให้ความหมายการบริหารว่า เป็นการประสานความพยายามของมนุษย์ (อย่างน้อย 2 คน) และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2532 : 17) ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึงระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ติน ปรัชญพฤทธิ (2535 : 8) มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2545 : 36-38) แบ่งการบริหาร ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือการบริหารภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือ การให้บริการสาธารณะ (Public Services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การ

รักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของภาครัฐ (Public or Governmental Organization) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่า การบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วยการบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

ส่วนที่สอง การบริหารงานของหน่วยงานภาคธุรกิจ ซึ่งเรียกว่า การบริหาร ธุรกิจ (Business Administration) หรือการบริหารภาคเอกชนหรือการบริหารของหน่วยงานของเอกชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อการแสวงหากำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (Maximum Profits) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการ เห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารงานของ บริษัท ห้างร้าน และห้างหุ้นส่วนทั้งหลาย

ส่วนที่สาม การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (Non-governmental Organization) ซึ่งเรียกย่อว่า หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO.) เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit Administration) มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งคือการไม่แสวงหาผลกำไร (Non-profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิ และสมาคม

ส่วนที่สี่ การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (International Organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United Nations Organization) องค์การการค้าระหว่างประเทศ (World Trade Organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN)

ส่วนที่ห้า การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น เช่น การบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ส่วนที่หก การบริหารงานของหน่วยงานภาคประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมซึ่งเป็นประชาชนส่วน

ใหญ่ของประเทศและถูกเอาเปรียบตลอดมา เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของ
เกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้ให้บริการ

Harold Koontz (สมพงษ์ เกษมสิน. 2523 : 6 ; อ้างอิงมาจาก Harold
Koontz) ให้ความหมายของการจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดย
อาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการนั้น

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 21-22) ในปี พ.ศ. 2543 กล่าวถึงลักษณะของ
งานบริหารจัดการไว้ 3 ด้าน คือ

1. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง
ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร
2. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง
การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์กร และการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
3. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้อง
ทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้า

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548 : 5) กล่าวไว้ว่า การบริหารจัดการ
(Management Administration) การบริหารการพัฒนา (Development Administration) แม้กระทั่ง
การบริหารการบริการ (Service Administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน
ที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย 3 ส่วน คือ หนึ่ง ส่วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐ
ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่ม
ประสิทธิภาพในการบริหารราชการ สอง มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน
คือ การคิด (Thinking) หรือการวางแผน (Planning) การดำเนินงาน (Acting) และการ
ประเมินผล (Evaluating) และ สาม มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่
ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น
สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่อง
การนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร
การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลด
ขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหาร
รวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (Policy, Plan, Program, Project)
หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวก
และการให้บริการแก่ประชาชน

สรุป

การบริหารและการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่าผู้บริหารและการบริหาร ตามลำดับ ดังนั้น ที่ใดมีกลุ่มที่นั้นย่อมมีการบริหาร

คำว่า การบริหารและการบริหารจัดการ รวมทั้งคำอื่น ๆ อีก เป็นต้นว่า การปกครอง (Government) การบริหารการพัฒนา การจัดการ และการพัฒนา (Development) หรือแม้กระทั่งคำว่า การบริหารการบริการ (Service Administration) การบริหารจิตสำนึกหรือการบริหารความรู้ฝังรู้ชอบ (Consciousness Administration) การบริหารคุณธรรม (Morality Administration) และการบริหารการเมือง (Politics Administration) ที่เป็นคำในอนาคตที่อาจถูกนำมาใช้ได้ คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัยจะนำคำใดมาใช้โดยอาจมีจุดเน้นแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ทุกคำที่กล่าวมานี้เฉพาะในภาครัฐล้วนหมายถึง (1) การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทาง (Guideline) วิธีการ (Method) หรือ มรรควิธี (Means) ใด ๆ (2) ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน (3) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (4) เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (End หรือ Goal) หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น (Primary Goal) คือ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติราชการให้ไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (ultimate goal) คือ การพัฒนาประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นต้น และทุกคำดังกล่าวนี้ อาจมองในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (Process) ที่มีระบบและมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงานก็ได้

2.. ทฤษฎีหลัก

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นโครงสร้างทางจิตของมนุษย์โดยมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเน้นศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมในสังคมที่ต่างกัน วิธีการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวัฒนธรรมของทุกชนชาติ แสดงให้เห็นขบวนการทางจิตของมนุษยชาติในโลกซึ่งเป็นขบวนการทางจิตที่เป็นแบบเดียวกัน สะท้อนให้เห็นโครงสร้างความคิดร่วมกันของมนุษยชาติ ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้ 1) ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม

- 2) ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม 3) ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาสมดุลภาพ และ
- 4) ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม เป็นต้น

Malinowski (สมศักดิ์ สันติสุข. 2544 : 113 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่า ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง อาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่ วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. ความจำเป็นต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะ

เกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วนนิยายปรัมปราทำให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

2.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดย White (1969) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) เทคโนโลยีเศรษฐกิจมีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม 2) เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวความคิดของมนุษย์ในที่สุด และ 3) ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคน (เป็นแนวความคิดอุดมคติหรือแนวความคิด) White เสนอข้อคิดดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้มนุษย์สามารถผลิตผลงานเพิ่มขึ้น
2. ความพยายามของมนุษย์ทุกวัฒนธรรมทำให้เกิดพัฒนาอันยิ่งใหญ่
3. วัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น

4. สรุปได้ว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลายเป็นวัฒนธรรมสากลได้เพราะเทคโนโลยี

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) มีความสนใจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรม ได้เสนอความคิดไว้ดังนี้

1. การศึกษาการปรับตัวของสังคมสามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. สภาพแวดล้อมอาจจะมีอิทธิพลหรือไม่มีอิทธิพลกำหนดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม
3. การศึกษานิเวศวิทยาชีวภาพ คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อมที่มีชีวิตทั้งหลาย
4. การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตทั้งหมด
5. การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) คำว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นคำศัพท์ที่ได้มาจากการผสมกันระหว่างคำว่านิเวศวิทยา

กับวัฒนธรรม เป็นนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งความหมายของคำศัพท์ได้อธิบายมาแล้ว เมื่อเอา 2 คำศัพท์มารวมเข้ากันแล้วจึงได้ความหมายที่แท้จริงของคำนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

คำว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นศัพท์ที่กำเนิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ โดย นักมานุษยวิทยาได้อาศัยความคิดทางนิเวศวิทยาไปใช้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์

นิเวศวิทยาเป็นศาสตร์ที่แพร่หลายในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แต่ส่วนใหญ่จะเน้น เฉพาะการ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชและสัตว์มากกว่าที่จะพูดถึงมนุษย์ จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2473 นักมานุษยวิทยาได้ยืมเอาแนวความคิดนิเวศวิทยาไปใช้อธิบายทางมานุษยวิทยา ซึ่ง เรียกว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม”

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่ง ที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนด กระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม Steward นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบาย แนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้ของสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติเป็น เงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) มอง “วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมประเด็น สำคัญสำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรกับ สภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัว เข้ากับสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อม ไม่ควรแยกแยะ สภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการอธิบายพฤติกรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการ รุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาการเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เหมือนกัน วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (Multilinear Evolution) และแต่ละแนวย่อมมี ความแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและ โครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้ เป็น แนวความคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์

ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน อย่างแยกไม่ออกในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัว เข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า มากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือคัดแปลง สภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็ลดถอยลง หากแต่รูปแบบลักษณะทาง วัฒนธรรม ประสพการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี บางอย่างจะยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามที่เสนอของ Steward (1955) เป็น ความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการ ผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนด สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2) ความสัมพันธ์ระหว่าง เทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อ พฤติกรรม

ในผลงานสำคัญของ Steward ที่ว่าด้วยวิธีของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั้น Steward ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวพันต่อกันและกันอย่างยิ่ง ในความเข้าใจของ Steward (1963) หลักของวัฒนธรรมประกอบด้วย เรื่องราวที่ว่าด้วยเศรษฐกิจ เหตุนี้ข้อเขียนของ Steward (1963) ที่ว่าด้วย “วิธีการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม” นั้น จึงรวมถึง การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพแวดล้อม และทัศนคติที่ มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนพฤติกรรมและ เทคนิคที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม 3) ผลกระทบที่แบบแผนของพฤติกรรมหนึ่ง ส่งไปถึงส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรม

จากการนำแนวความคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ ว่า พื้นฐานแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมคือ การวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อม และวิธีการดำเนินชีวิต นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับวิถี ชีวิตของคนอยู่ในชุมชน นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทาง วัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อม ต่าง ๆ ได้ เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบ การจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ ตั้งสม และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นไปสู่อุทิศหลาน ฉะนั้น จึงใช้วัฒนธรรม ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ฉะนั้นในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อ สภาพแวดล้อม ซึ่งต่างจากการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ที่จะเป็นผู้รับเงื่อนไขจากธรรมชาติ

เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ดังนั้นนิเวศวิทยาจึงต่างกับนิเวศวัฒนธรรมตรงที่ว่า นิเวศวิทยามุ่งให้ความสนใจในปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระบบนิเวศที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ ส่วนนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นประเด็นที่มนุษย์จัดการควบคุมและดัดแปลงระบบนิเวศ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและในขณะที่เดียวกันถ้าคนสามารถปรับสภาพแวดล้อมให้รักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมไว้ได้ดี สภาพแวดล้อมธรรมชาติก็จะส่งเสริมให้สุขภาพความคิดจิตใจของมนุษย์ให้ดีขึ้น และสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีมีความเจริญได้ ดังนั้น แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จึงเป็นความสัมพันธ์สองทางและสวนทางระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติกับคน (วัฒนธรรม) และคน (วัฒนธรรม) กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

3. ทฤษฎีเสริม

3.1 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

Steward (นียบพรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรมคือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้
3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น
4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี

Smith (นิยพวรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Smith, 1905) ได้ให้แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้ว แพร่กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นรูปวงกลม จนกระทั่งไปถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรม (หรือวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุด) อยู่ที่อียิปต์ ลักษณะของการแพร่กระจายตามแนวคิดของสมิทเป็นรูปวงกลมวงเดียวกระจายรัศมีออกไปเป็นละลอกประจวบกลมซ้อนกัน จุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรมจะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุด (หรือเจริญที่สุด) ของวัฒนธรรม วงกลมถัดออกมาจะค่อยจางลง ตามระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง จนกระทั่งจางหายไป ในที่สุดตามวงกลมรอบนอกที่จางหายไป

Wissler (1923 : 305) และ Kroeber (1963 : 200) ได้ให้แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยใกล้เคียงกัน จากความคิดแนวนี้เราจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่ม ๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์สามารถจะเดินทางไปถึงได้ ดังนั้นรูปแบบของการการแพร่กระจายจึงไม่ใช่รูปแบบวงกลม

3.2 ทฤษฎีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development)

White (1969 : 197) นักมานุษยวิทยาได้มองว่า การพัฒนาของวัฒนธรรมถูกกำหนดโดยระบบนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงสร้างสรรค์ การที่มนุษย์ออกแรงจัดสรรและพัฒนาธรรมชาติได้เท่าใด ระบบธรรมชาติก็จะมาตอบสนองการกินคืออยู่ดีของมนุษย์เท่านั้น White เชื่อว่า การพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับแรงงานจากพลังงานที่มนุษย์แต่ละคนออกแรงทำงาน สังคมดั้งเดิมไม่มีใครจะพัฒนาเพราะสมาชิกของสังคมนั้นใช้แรงงานกายน้อยมาก หมายถึง คนในสังคมดั้งเดิมพักผ่อนมากเพราะไม่มีอะไรจะทำ การเศรษฐกิจก็ใช้วิธีหาอาหาร เก็บผัก หักฟันเอาตามธรรมชาติ มิได้มีการคิดหากรรมวิธีผลิตอาหารเหมือนคนปัจจุบัน White เชื่อว่า การพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเป็นตัวส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจได้มาก เพราะมนุษย์สามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเอาทรัพยากรจากธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ เหล็ก ถ่านหิน แร่ธาตุ น้ำมัน และแก๊สธรรมชาติมาใช้ได้ และยังสามารถควบคุมและจัดสรรธรรมชาติได้อีกด้วย และ White เชื่อว่าคนสมัยใหม่เป็นผู้ใช้แรงงานจากมันสมองของตนผลิต วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้จึงสามารถพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ดี โลกสมัยใหม่จึงพัฒนามากเพราะมนุษย์ได้เพิ่มระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น

David (1961 : 132) เชื่อว่าทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ เน้นในทางเชิงจิตวิทยา คนที่ทำอะไรไม่ได้มุ่งที่เป้าหมายที่เป็นเงินทอง หน้าตา และศักดิ์ศรี แต่ทำเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

ในความสำเร็จของชีวิต (Achievement) เท่านั้นจะเป็นคนที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นในสังคม และเชื่อว่าความสำเร็จส่วนบุคคลก็จะเป็นความสำเร็จของสังคมในที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

มธุรส ปราบไพรี (2543 : 116-121) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ระบบอุดมการณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม ทั้งนี้ต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่เข้มแข็งมีศักยภาพ โดยได้ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนไทยทรงดำของบ้านเขาย้อยเกิดศักยภาพเพื่อการพัฒนา 3 ปัจจัยคือ 1) วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง 2) การพึ่งตนเองของชุมชน โดยอาศัยปัจจัยภายในเป็นตัวสร้างรายได้ และเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริม รายได้หลักของชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับแหล่งท่องเที่ยว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและยอมรับนับถือให้ความเคารพผู้อาวุโสรวมทั้งผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมนี้เกิดจากความสมัครใจและแรงจูงใจจากภายในชุมชนเอง ตั้งแต่ระดับการรับรู้ข้อมูล จนถึงระดับของการแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

รัฐทิทยา หิรัณยหาด (2544 : 80-85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีทั้งที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีการดำเนินชีวิต และโบราณวัตถุสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่มาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวมีบ้าง

เล็กน้อย ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า มีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการเพิ่มเติมศักยภาพทางด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึก ห้องสุขสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

เนตรชนก นันท์ (2544 : 89-91) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

อนุชา ปัญจพันธ์ (2545 : 78-90) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาดำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อย เป็นการดำเนินงานโดยมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวิวทัศน์ที่สวยงามเป็นจุดดึงดูดใจให้ท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ลักษณะของกิจกรรม คือ การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ การพักผ่อน การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อยเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ควรดำเนินการได้แก่ การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ กำหนดมาตรการควบคุมเสียงอีกที กำหนดแผนการจัดการขยะ น้ำเสีย ภายในแหล่งท่องเที่ยวจัดให้มีคู่มือเกี่ยวกับระบบนิเวศให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการมากยิ่งขึ้น และสร้างเครือข่ายกับองค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545 : 85-90) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะ

ของชาวเขาเผ่ามูเซอคำ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ ทั้งชุด ผู้หญิงสวมชุดสีดำยาวตกแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสาบเสื้อ และมีการสืบทอดงาน ประเพณีปีใหม่ที่ว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี อันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ต่าง ๆ พิธีไหว้ผีประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผิวย่าให้มีความเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง

วาลิกา แสนคำ (2545 : 70-76) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่ม ชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะ ของพื้นที่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการ ปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำ สาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยว

ทัศนดา บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100-109) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่ง ท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการคือ 1) มีสิ่งดึงดูดใจ 2) มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ใน ระดับปานกลางทั้งสองอย่าง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวว นอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าการบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลรายละเอียด ของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาด กิจกรรมทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังขาดความเป็นธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่ เพียงพอในช่วงฤดูกลาง รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของวนอุทยานภูชี้ฟ้า อีกทั้งขาด เจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะไม่เพียงพอสำหรับ นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมและขาดมนุษยสัมพันธ์ กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับ ข้อจำกัดของงบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอในช่วงฤดูกลาง ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัดจำนวน นักท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานว นอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉกฉวยโอกาสขึ้นราคาตามฤดูกาล

เพลินพิศ เครือบุญ (2545 : 78-80) ได้ศึกษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดิน ทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวมาทำพระพุทธรูป ครกหิน เครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านจิวเหนือ ปัจจัยอื่น ที่นำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมการร่วมมือและการให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ผลของการศึกษาจึงแสดงให้เห็นถึงว่าการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หิน ดิน ทราย ขึ้นอยู่กับความต้องการผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตจำเป็นต้องนำมาจากท้องถิ่นอื่น ดังนั้นสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างความสำเร็จของประชากรในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้น 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ข้อมูลข่าวสารและการมีกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับความรู้ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและความรู้มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ความคาดหวังทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับบรรทัดฐานการมีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ใบชา วงศ์ดุษฎี (2546 : 139-150) ได้ศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีกิจกรรม การท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าชุมชนมีการพัฒนาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยแบ่งพัฒนาการตามช่วงเวลาการพัฒนาเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่ภายนอกและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรรูปแบบใหม่ที่เข้าไปชุมชนนั้น มีการดำเนินการให้เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำแม่กำปอง บริหารจัดการโดยคณะกรรมการ 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการการท่องเที่ยว คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำบ้านแม่กำปอง โดยมีสมาชิกหลักที่ให้บริการที่พักจำนวน 6 หลัง และสมาชิกรองที่สำรองให้บริการที่พัก จำนวน 9 หลัง รายได้ที่ได้รับจาก

กิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละครั้งจะนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ในส่วนของความขัดแย้งพบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งระหว่างชุมชนกับกลุ่มบุคคลระหว่างกลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคล และระหว่างกลุ่มบุคคลกับปัจเจกบุคคล โดยสามารถแยกประเด็นความขัดแย้งได้ 4 ประเด็น ได้แก่ ความขัดแย้งด้านการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ความขัดแย้งด้านวิถีชีวิต ความขัดแย้งด้านแนวคิด และความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความขัดแย้งคือ ผู้นำชุมชน สำหรับแนวทางในการจัดการความขัดแย้งจะใช้วิธีการให้ความรู้ ทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

อภิญา จิตรวงษ์นันท์ (2546 : 187-195) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้าว้า จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพการณ์ของชุมชนลำน้าว้า เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ เกาะแก่ง และวังปลา ชุมชนลำน้าว้ามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติจึงได้ให้คุณค่าและร่วมกันดูแลรักษาให้คงความสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพของต้นไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำมาจนถึงปัจจุบัน การท่องเที่ยวผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ ประเภทล่องแก่งแพยาง ซึ่งแนวโน้มในอนาคตอาจมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และชุมชนมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถดำเนินการเอง 2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนหลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวไม่เกิดขึ้นมาก และเกิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากกว่า เพราะการท่องเที่ยวได้เข้ามาในชุมชนอย่างช้า ๆ ทำให้ชุมชนค่อย ๆ ปรับตัว และความสามารถในการปรับตัวของคนในชุมชนไม่เท่ากัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ชัดเจนที่สุดคือด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก นอกจากนี้เป็นด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน เป็นไปเชิงบวกในด้านการอนุรักษ์ ส่วนเชิงลบพบในการจัดการน้ำ และ 3) แนวทางการร่วมกับชุมชนเพื่อลดผลกระทบในอนาคต ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการท่องเที่ยว การรวมกลุ่มผู้รับจ้างบังคับแพยาง การควบคุมจำนวนผู้ประกอบการ การให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามาดูแลการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง การป้องกันพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ การเพิ่มกฎ กติกาสำหรับนักท่องเที่ยวและการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการเอง ส่วนแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนคือ การดำเนินการท่องเที่ยวตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันในรูปแบบองค์กรกึ่งอิสระ

อาคม อาจแสง (2546 : 25-26) ได้ศึกษาศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า เจ้าของบ้านผู้นำชุมชน ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่พักอาศัยของคนให้

เป็นโฮมสเตย์ ในขณะที่ผลการสำรวจคุณสมบัติของบ้านเรือนที่สามารถปรับให้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยว

พรพิมล เถลิ้มประเสริฐ (2546 : 118) ได้ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม : กรณีศึกษาบ้านกำพี้ หมู่ที่ 1 ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่าการทอผ้าไหมและปักผ้าเป็นลึ่งนำพาให้ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านกำพี้ อีกประการหนึ่งก็คือ ตำนานของหมู่บ้าน รวมถึงสิ่งของโบราณที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น การค้นพบโบราณวัตถุจำพวกไหใบใหญ่ ใบเล็ก กระต่าย ปูนปั้นฝังตาเพชร ข้าวสารสีดำบรรจุในไห ซึ่งขุดได้จากที่นาของราษฎรในหมู่บ้าน

นราธิป ผลบุญรักษ์ (2547 : 25-26) ได้ศึกษาการปรับที่อยู่อาศัยเดิมเป็น “โฮมสเตย์” ของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์เพื่อเป็นที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยว มีการปรับเปลี่ยนเป็นการต่อเติมในลักษณะที่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่บ้าง มีลักษณะที่ผิดรูปแบบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย และก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

วรพัทธ์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547 : 100-105) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง โดยเรื่องที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ เรื่องขยะมูลฝอยและอาชีพ เรื่องที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ได้แก่ เรื่องมลภาวะทางเสียง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านคิดว่าเสียงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเสียงรถม้า รถรางนำเที่ยว หรือเสียงจากการจัดงานต่าง ๆ เป็นเสียงที่ก่อให้เกิดความรำคาญ

พชระ พิพัฒน์โยธะพงษ์ (2547 : 97-103) ได้ศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า 1) มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนให้ความร่วมมือ และพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อน คือ ไม่มีการแบ่งงานให้มีผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดการด้านกายภาพพบว่าหมู่บ้าน โคนโก่งไม่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมผู้ไทย จึงไม่ได้นำเสนอเอกลักษณ์ทางกายภาพของหมู่บ้านเป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว มีการจัดการเพียงบำรุงรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์ โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนใหญ่สามารถทำได้เรียบร้อย และนักท่องเที่ยวพอใจ

3) การประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการเองโดยชุมชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวที่เขื่อนน้อย จึงต้องการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน และเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว 4) ชุมชนมีความต้องการเงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงควรให้การสนับสนุนเงินกองทุนเพิ่มเติม สำหรับใช้จ่ายในการบำรุงรักษาบ้านพัก และแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จากเดิมที่มีการจัดการจัดสรรสำหรับกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น 5) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เน้นการนำเสนอ ด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา และควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น ในช่วงฤดูเกี่ยวข้าวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยเพื่อเพิ่มจุดเด่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 6) วัดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่ชุมชนสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ แต่จะต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และมีการจัดการขยะและน้ำเสียในหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อให้รองรับนักท่องเที่ยวได้ตามจำนวนที่พักที่มีอยู่ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ควรเร่งดำเนินการได้แก่ การจัดให้มีการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

วิชชุดา ให้เจริญ (2548 : 163-168) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชนเกาะขาวน้อย จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนเกาะขาวน้อยมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการวางแผน 2) กระบวนการจัดสายงาน 3) กระบวนการดำเนินงาน ซึ่งยึดหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการจัดสรรนักท่องเที่ยวที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ 2) ทำกิจกรรมท่องเที่ยว โดยไม่มุ่งหวังรายได้เป็นหลักแต่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยผสมผสานการประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ธรรมชาติและการท่องเที่ยวให้เป็นเรื่องเดียวกัน 3) ต้องมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม และ 4) กระบวนการควบคุมการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการจัดการดังกล่าวสามารถกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนตามแนวทางของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนเกาะขาวน้อยมีปัจจัยเอื้อที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ อยู่ 6 ประการ ได้แก่ ทุนทางบุคคล ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนภายนอก ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะขาวน้อย มี 2 ลักษณะ คือ 1) ปัจจัยภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารภายในคณะกรรมการเอง 2) ปัญหาภายนอก สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ชุมชนเกาะยวน้อยต้องสร้างความเข้มแข็งในชุมชน การดำเนินการต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เมื่อมีปัญหาต้องพูดคุยทำความเข้าใจกัน และทุกคนต้องยึดมั่นในแนวทางการดำเนินงานตามเจตนารมณ์ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนที่ได้ตั้งไว้

โยธิน จันทวี (2548 : 96-99) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่าการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการฯ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมีการดำเนินงานตามนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการจัดการโดยใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว สภาพพื้นที่ภายในโครงการฯ มีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพันธุ์พืชและสัตว์ป่า ในโครงการฯ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ชมทัศนียภาพธรรมชาติ การพักค้างแรม ทั้งการกางเต็นท์ บ้านพักนักท่องเที่ยว และบ้านพักโฮมสเตย์ เชื่อมชมงานหัตถกรรมลือชื่อ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

รัตนภรณ์ มหาศรานนท์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 97.80 เป็นคนไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการพักผ่อนโดยระยะเวลาของการพัก ณ โฮมสเตย์ คือ 1 วัน 1 คืน ต้องการการต้อนรับที่เต็มใจ ความสะอาด การไม่หลอกลวง เอาเปรียบนักท่องเที่ยว ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ความเป็นกันเอง ความเอื้อเฟื้อ ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ความต้องการที่ได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ผู้ประสานงานรู้ข้อมูลเป็นอย่างดี ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต การนำชมสถานที่ท่องเที่ยว การติดต่อสื่อสารที่เข้าใจ สิ่งที่ต้องการในการปรับปรุงในการจัดที่พักในเรื่อง ห้องนอน ห้องอาหาร ห้องสุขา ห้องน้ำ ควรอยู่ในตัวบ้าน

ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ชลิ่งวิเชียร และพิชาน พงศ์นุรักษ์ (2550 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ศึกษาความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้ ผลการศึกษาพบว่าความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยว ในภาพรวมนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในระดับปานกลาง ประเด็นที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจระดับมากที่สุดคืออรรถาศัยไมตรีของเจ้าของบ้าน และชุมชน ประเด็นที่จัดอยู่ลำดับต่ำที่สุดคือการจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ซึ่งนักท่องเที่ยวพึงพอใจในระดับน้อย นักท่องเที่ยววัยผู้ใหญ่ ไทยมีความพึงพอใจในระดับมาก ขณะที่นักท่องเที่ยววัยรุ่นไทยและวัยรุ่นต่างชาติมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ขณะที่ภาพรวมของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของการศึกษาความต้องการของ

นักท่องเที่ยวยพบว่า ความต้องการสำคัญของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์มี 5 ประการ ในจำนวนนี้สามประการแรกเป็นความต้องการทางกายภาพ ซึ่งจัดเป็นความต้องการขั้นต่ำ และ ความต้องการที่เหลืออีกสองประการหลังเป็นความต้องการขั้นสูงเพื่อสนองตอบความต้องการ ด้านความรู้และความเพลิดเพลินใจ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนใน อีสานได้สามารถกำหนดรูปแบบการพัฒนาของโฮมสเตย์ที่ยั่งยืนในอีสานได้ 7 ประการ การศึกษาสามารถกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการ ท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้เพื่อความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประการ คือการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทางด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และธรรมชาติ และประการที่สอง คือการร่วมมือกันของทั้งสามประเทศในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์ให้เกิดขึ้นอย่าง เหมาะสมและได้มาตรฐานบนเส้นทางท่องเที่ยว

ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ (2550 : 90) ได้วิจัยการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิง อนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร พบว่า มีการวางแผนแบบมีส่วนร่วมและมีแผนปฏิบัติการที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยผู้นำด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการฝึกอบรมภาคีเครือข่ายให้แก่นักชาวบ้าน มีการเตรียมให้มี กิจกรรมการแสดงด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ของ ชุมชน

พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550 : 145-150) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีพัฒนาการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับ ชุมชน โดยแบ่งพัฒนาการตามช่วงของการเข้ามาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ยุค การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่ายสิ่งแวดล้อม ศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจเกิดการเรียนรู้และ เกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินทางศึกษาเส้นทาง ธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญ คือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและ

การท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทางเดินป่าบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการขยะ และบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงาม สอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสองแนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551 : 188-191) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผลการวิจัยพบว่า วัดจังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรม เอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม รมรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก การบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้

สรุปจากงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) พบว่า มีการปรับเปลี่ยนต่อเติมบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์ แต่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโฮมสเตย์ มีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณี มีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกับธรรมชาติ มีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Sprecher (2002 : 1442) ได้วิจัย Village-Based Tourism Monitorism Tourism Change on the Mekong River พบว่าการพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้และวัดว่าการท่องเที่ยวในบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีการเจริญเติบโตอย่างมีศักยภาพที่ยั่งยืนเพราะมีแม่น้ำโขงไหลผ่านหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้แม่น้ำโขงมีความสำคัญในการพัฒนาทางตรงและมีโครงการ

นาร่องในหลายประเทศที่ต้องสร้างกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวแถบลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ประเทศพม่า ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ทั้งนี้ปรากฏว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และสามารถส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนในอัตราที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

Nilsson (2001 : 7-24) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ พบว่าเกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบชาวสวนให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้หญิงต้องการยกระดับความสำคัญของตนขึ้นมาจากการทำงานปกติในฟาร์มซึ่งด้อยกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะสิ่งที่ทำได้คือการต้อนรับนักท่องเที่ยว การบริการด้านอาหารหรือการส่งเสริมด้านกิจกรรม และในปัจจุบันการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์แปลกใหม่สำหรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากการพักผ่อนโรงแรมทั่วไป แต่หมู่นักเรียนต่างชาติที่ไปเรียนภาษาและต้องการที่พักระยะยาวในราคาที่เหมาะสมเหตุผลด้วยเช่นกัน เพราะการพักแบบดังกล่าวนั้นนอกจากได้ฝึกภาษาแทนที่ภาษาของตนเมื่อพักร่วมกับคนชาติเดียวกันสำหรับนักเรียนต่างชาติ ผู้เข้าพักยังได้เรียนรู้ถึงสังคม ความคิดและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนั้น ๆ

Stem (2002 : 3009-B) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง : การศึกษากรณีเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศออสเตรเลีย พบว่าประสิทธิผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการอนุรักษ์และกลยุทธ์การพัฒนาในที่ศึกษารังนี้ผสมปะปนกันที่ใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอให้ทางเลือกด้านเศรษฐกิจได้ ที่นั่นโอกาสการท่องเที่ยวและการจ้างงานดูเหมือนจะทำให้คนละทิ้งที่ดินการเกษตรกรรมและที่ดินที่สงบสุขไป โดยปล่อยให้ป่าแห่งที่สองเกิดขึ้นมาแทน ปรากฏว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมในการอนุรักษ์และเจตคติน้อยมาก ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์และมุมมอง ได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมาย ระดับการศึกษาและผลประโยชน์ทางอ้อมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้การท่องเที่ยวเข้าครอบงำเศรษฐกิจ ที่นั่นผลประโยชน์จะขยายกว้างออกไป แต่จะมีผลกระทบเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสของเจ้าของที่พักและโรงแรมจะต้องปรับปรุงการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สำหรับชุมชนท้องถิ่น

Hurlbert (2003 : 407) ได้ศึกษาการเรียนรู้จากผู้ที่ไปก่อน : สามกรณีศึกษาการวางแผนกลยุทธ์เพื่อจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการพัฒนาในสหรัฐตะวันตกจำนวน 3 รัฐ พบว่า วิธีการที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับความสำคัญของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นในนโยบายและกลยุทธ์ที่รับเอามาระบุภาระหน้าที่ที่มองเห็นเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนใหม่

ของการพัฒนา โดยต้องเตรียมพร้อมสำหรับต้นทุนและผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจ

Casellas (2003 : 2282-A) ได้ศึกษารูปแบบของบาร์เซโลนาหรือนโยบายและการวางแผนพลวัตในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบของบาร์เซโลนาในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทศวรรษที่1980จนถึง1990 ตามแนวคิดแบบเขตเมืองแล้วมาพัฒนาที่ดินการปฏิรูปเขตเมืองในบาร์เซโลนาต้องใช้ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะนโยบายในเมืองใหญ่ในยุโรปและสหรัฐ โดยหุ้นส่วนของรัฐและเอกชนไทยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติจึงสามารถดำเนินไปด้วยดี

Liu (2003 : 2934-A) ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผนการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซีย พบว่า เมื่อกำหนดให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริบทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็นวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้ทั้งนโยบายและแผน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ ขาดทักษะการท่องเที่ยวทั้ง ๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและขาดการปลูกฝังโมติวีจิตในบุคลากรรวมทั้งกลยุทธ์อีกหลายประการ

Xie (2004 : 3843-A) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China) จากการวิจัยพบว่า การไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ การนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมืองโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บรักษาวัฒนธรรมความมีเสถียรภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งต่อความดึงดูดใจในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสถียรภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจใน

เจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ดีอยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Boi (2004 : 2013) ได้ศึกษาทัศนคติ และการรับรู้ต่ออุทยานแห่งชาติและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน Ghana : กรณีของชุมชน ใน อุทยานแห่งชาติ Digna โดยทั่วไป การจัดตั้งสวนสาธารณะมักจะขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ของแหล่งธรรมชาติ การวิจัยนี้ใช้กรณีศึกษาตรวจสอบทัศนคติและ การรับรู้ของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome จนถึงอุทยานแห่งชาติ Digna และการพัฒนาการท่องเที่ยวในกานา ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นแหล่งข้อมูลหลัก ศึกษาความสำคัญของอุทยานต่อผู้อาศัย และวิธีการรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นและทางเลือกในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวประเมินจากลักษณะทางกายภาพและผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน Dome การรับรู้ของผู้อาศัยต่อการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ผู้อาศัยเข้าใจผลกระทบทางลบของการท่องเที่ยวแต่ก็มีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวมากมาย แม้ว่าการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานจะเพิ่งเริ่มต้นด้วยการศึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงความคาดหวังที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome

Lu (2006 : 1561-A) ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่า เกาะหลันยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่างๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ใ้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนและพัฒนาเกาะหลันยูเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลันยูสามารถอยู่ได้

Preissing (2007 : unpagged) ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับชุมชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ประสบความสำเร็จ พบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน ประการที่สองให้ความสำคัญกับการตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีและวิธีการที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่นั้น ไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมจนเสื่อมโทรม ประการที่สาม ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการผลิตของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประการที่สี่ แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนในชุมชนให้มี

วิสัยทัศน์กว้างไกลและเห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ประการที่ห้า แผนยุทธศาสตร์ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ๆ

Soper (2006 : unpagged) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางสู่โลกของการด้อยพัฒนา กลายมาเป็นที่นิยมเพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปไกล ๆ เพื่อค้นหาภูมิภาคอื่นผู้คนสามารถเดินทางรอบโลกซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายเพื่อค้นหาระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์และยังคงมีการปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิม ปัจจัยที่สำคัญที่กระตุ้นให้ไปเยือนจากต่างประเทศคือความเชื่อมั่นของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ

Terry (2006 : unpagged) ได้วิเคราะห์ประวัติศาสตร์และการแสดงออกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแคนาดาโดยการดูที่ประวัติศาสตร์และการฟื้นฟู ของ Dundurn Castle บ้านทางประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์การครองชีพ ซึ่งอยู่ที่ Hamilton Ontario และโดยการตีความ the Dundurn Castle Christmas Evening Tour ซึ่งเป็นสถานที่ที่จัดธุรกิจมานาน เป็นรายการที่มีชื่อเสียงมากที่สุด Dundurn Castle นำเสนอ Christmas Evening Tour ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวทางชาติพันธุ์ที่เป็นวันหยุดทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ของชาวแคนาดา ที่มีรากฐานมาจากชาวอังกฤษ

Aspinall (2007 : unpagged) ได้วิจัยการเปลี่ยนแปลง การสนับสนุนทางสังคมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเมืองที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการวิจัย การวิจัยนี้มีเป้าหมายคือต้องการทราบว่า การท่องเที่ยวมีผลต่อผู้คนในสังคมอย่างไร โดยตรวจสอบสภาวะสังคมก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง วิชานีพนธ์นี้จะประเมินค่าความเหมาะสมในการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวน้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเกี่ยวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ด้อยกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคม การประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

Mitz (2007 : unpagged) ได้ศึกษามุมมองของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีมุมมองที่ซับซ้อนในหลายด้าน จำเป็นต้องมีมุมมองที่เป็นระบบมากกว่านี้เพื่อร่วมมือกันภายในอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวผู้มีส่วนได้เสียต้องมองภายในชุมชนและสำรวจคุณค่าและวิสัยทัศน์ที่จะบอกพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต ต้องสร้างผู้นำภายในชุมชนเพื่อรักษาสมรรถภาพทางการผลิตและการทำงานที่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอและ

ขอแนะนำให้ผู้มีส่วนได้เสียควรเริ่มใช้เครื่องมือประเมินเพื่อเริ่มสร้างสำนึกในขั้นตอนต่อไป สำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Diedrich (2007 : unpagged) ได้ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งทะเลเมืองเบลิเซ สหรัฐ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเบลิเซกำลังมีอิทธิพลทางบวกต่อจิตสำนึกทางการอนุรักษ์แนวหินปะการังและการสนับสนุนของคนในท้องถิ่นมีสหสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจทั้งทางบวกและทางลบ นักท่องเที่ยวชมทางเรือและนักท่องเที่ยวที่ค้างคืนบนเรือส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบ บทบาทสำคัญของอุตสาหกรรมที่พักผ่อนทางทะเลจึงอยู่ที่การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแนวหินปะการังเมโสอเมริกันให้เหลือน้อยที่สุด วิธีแก้ปัญหาอนาคตของเมืองเบลิเซในฐานะแหล่งท่องเที่ยว คือ จะต้องตระหนักถึงตำแหน่งที่มีประโยชน์ของเมืองนี้ซึ่งยังมีพลังพอที่จะปรับอนาคตของตัวเองได้

สรุปจากงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) พบว่ามีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดกันมา มีการส่งเสริมด้านอาหาร การส่งเสริมด้านกิจกรรม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตจากสิ่งแวดล้อมสังคม และเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว

จากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทำให้พบว่า มีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประเภทวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณี มีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมกับธรรมชาติ มีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเคย์) จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชน และในพื้นที่ที่จะทำการศึกษารวบรวม ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบและขั้นตอนของวิธีวิจัยดังนี้

- 1 ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 เนื้อหา
  - 1.2 วิธีวิจัย
  - 1.3 ระยะเวลาในการวิจัย
  - 1.4 พื้นที่ทำการวิจัย
  - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา
  - 1.1 ศึกษาประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเคย์) จังหวัดมุกดาหาร เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านของพื้นที่ทำการวิจัย
  - 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเคย์) เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัญหาของด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์ ของพื้นที่ทำการวิจัย

1.3 ศึกษาแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) เกี่ยวกับการได้มาในเรื่องด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์

2. วิธีวิจัย

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) ข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางตอบปัญหาตามความมุ่งหมายของการวิจัย

4. ระยะเวลาในการวิจัย

ตั้งแต่เดือน มีนาคม 2552 ถึงตุลาคม 2552

5. พื้นที่ทำการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ทำการวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคือ เป็นพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) ที่เป็นชาวผู้ไทย และเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรับรองจากเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

5.1 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

5.2 บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

5.3 บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

6. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

6.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดมุกดาหารที่เป็นชาวผู้ไทยที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์)

6.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 100 คน ประกอบด้วย

6.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 20 คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพปัจจุบัน และแนวทางในการจัดการหมู่บ้าน ได้แก่

1) นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลบ้านเป่า และนายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไทร ตำบลละ 1 คน รวมจำนวน 2 คน

2) ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเป่าและบ้านภู จำนวน 2 คน และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองหล่ม จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน

3) ครูที่อาศัยอยู่ในบ้านเป่าและบ้านภู จำนวน 2 คน และครูที่อาศัยอยู่บ้านหนองหล่ม จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน

4) กำนัน ตำบลบ้านเป่า จำนวน 1 คน กำนันตำบลโพธิ์ไทร จำนวน 1 คน
รวมจำนวน 2 คน

5) ผู้ใหญ่บ้านบ้านเป่าและบ้านภู จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหล่ม
จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน

6) พัฒนาการอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 1 คน พัฒนาการ
อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 1 คน รวมจำนวน 2 คน

7) พระสงฆ์ ที่อาศัยอยู่ในวัดบ้านเป่าและวัดบ้านภู จำนวน 2 รูป และ
พระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในวัดบ้านหนองหล่ม จำนวน 1 รูป รวมจำนวน 3 รูป

8) ผู้ประกอบพิธี (หมอสวด) ที่อาศัยอยู่ในบ้านเป่าและบ้านภู จำนวน 2
คน และผู้ประกอบพิธี (หมอสวด) ที่อาศัยอยู่ในบ้านหนองหล่ม จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน

6.2.2 กลุ่มผู้ใช้และผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 60 คน เพื่อสอบถาม
เกี่ยวกับการให้บริการ และใช้บริการด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว
ผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) ได้แก่

1) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในบ้านเป่าและบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอ
หนองสูง และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในบ้านหนองหล่ม ตำบลหนองหล่ม อำเภอดอนตาล
จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 24 คน

2) เจ้าของบ้านพัก ที่นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านเป่าและบ้านภู ตำบลบ้านเป่า
อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และเจ้าของบ้านที่นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านหนองหล่ม
ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 24 คน

3) ประธานกลุ่มหรือหัวหน้าฐานแหล่งเรียนรู้ในบ้านเป่า และบ้านภู
ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และประธานกลุ่มหรือหัวหน้าฐานแหล่งเรียนรู้ใน
บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 12 คน

6.2.3 กลุ่มประชาชนทั่วไป (General Informant) จำนวน 20 คน เพื่อ
สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการของหมู่บ้านแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่

1) นักแสดงและนักดนตรีที่เข้ามาแสดงในงานกิจกรรมของหมู่บ้าน จำนวน
10 คน

2) พ่อค้า แม่ค้าที่เข้ามาขายสินค้าในหมู่บ้าน จำนวน 5 คน

3) ผู้เข้ามาชมการแสดงกิจกรรม จำนวน 5 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) แบบสำรวจ ใช้สำรวจพื้นที่ ภูมิทัศน์
ของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

1.2 แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured
Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์กลุ่ม
ผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการหมู่บ้าน
วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

1.3 แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) โดยเริ่มการสังเกตสภาพทั่วไป
ของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่
ไม่เป็นทั้งกลุ่มตัวอย่าง และไม่ใช่อีกกลุ่มตัวอย่าง โดยตั้งกรอบแนวคิดและรูปแบบการสนทนา เพื่อ
แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูล
ภาคสนามเป็นหลัก ประกอบด้วย

2.1 การสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) โดยการสำรวจ พื้นที่ ภูมิทัศน์ ของ
ชุมชน สภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสัมภาษณ์
แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview)
สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 20 คน กลุ่มผู้ใช้และผู้ปฏิบัติ จำนวน
60 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 20 คน เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ ผู้ไทย :
แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

2.3 การสังเกต (Observation) โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) กับกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 20 คน กลุ่มผู้ใช้และผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 20 คน ควบคู่กันไปในขณะที่สัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมทางท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยร่วมสนทนากับ กลุ่มตัวอย่างและชาวบ้านที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร กลุ่มละ 5-10 คน

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูล จากการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกประเด็นตามความมุ่งหมาย ของการวิจัยที่ตั้งไว้ และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มีความ ครบถ้วนเพียงพอเหมาะสมพร้อมแก่การนำไปวิเคราะห์ สรุปผลแล้วหรือไม่ ในกรณีที่ข้อมูลที่ได้ มาไม่มีความไม่สอดคล้องกันผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และหากมี ข้อมูลส่วนใด ที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 78)

4. การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและ การสัมภาษณ์ นำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้ แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้นำสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล จัดกระทำข้อมูล และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายดังนี้

1. พื้นที่ที่ทำการวิจัย
2. ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
3. สภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดมุกดาหาร

4. แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัด

มุกดาหาร

พื้นที่ที่ทำการวิจัย

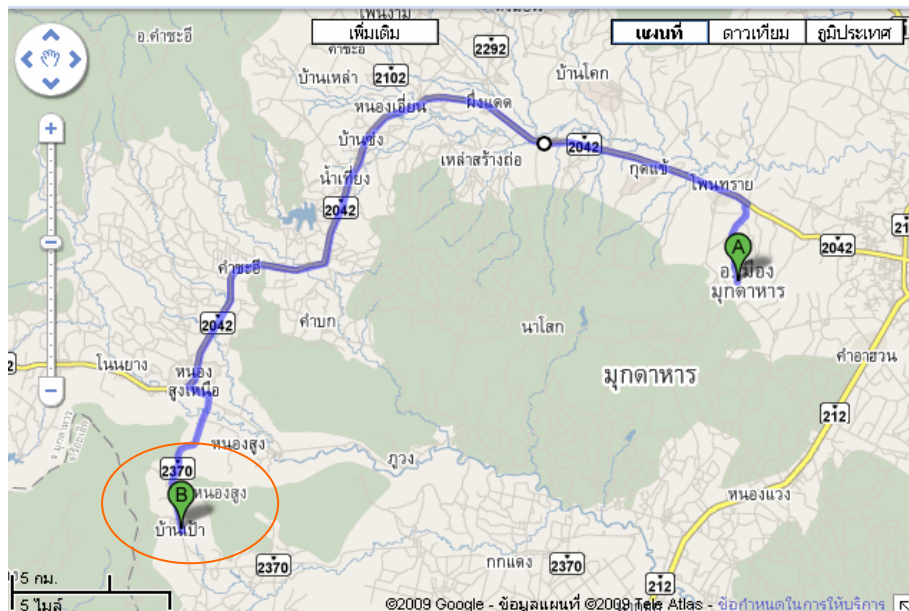
การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ทำการวิจัย 3 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
3. บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 5 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 6 แผนที่ผังหมู่บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 7 ป้ายทางเข้าบ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 8 สภาพถนนและบ้านเรือนในบ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติความเป็นมา

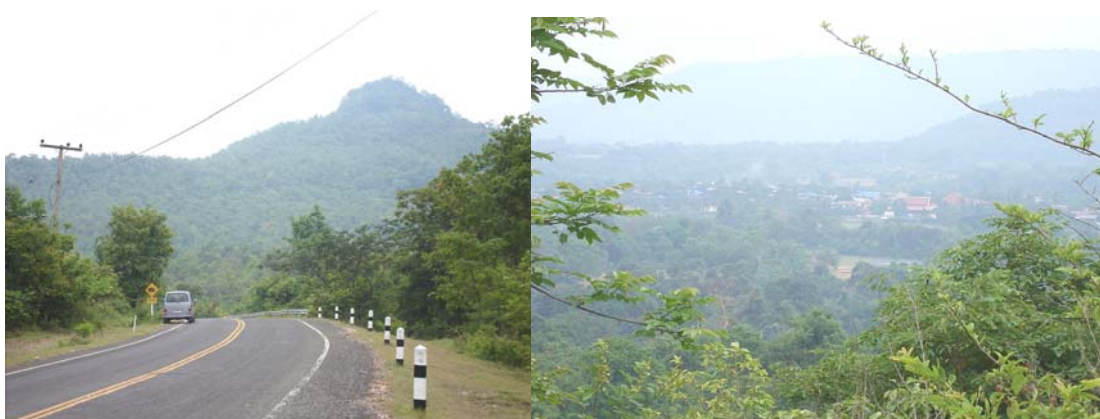
บรรพบุรุษที่เป็นต้นตระกูลของคนบ้านเป้า มาจากเมืองบก-เมืองวัง (ประเทศลาว) เป็นชาวไทย สาเหตุมาจากในสมัยนั้นเกิดสงครามแย่งชิงราชฎ เจ้าอนุวงศ์แห่งประเทศลาวต้องการประชากรในประเทศไทย จึงได้ทำการก่อกบฏ และยกกองทัพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาตีเมืองโคราช แต่ตีไม่สำเร็จ เพราะกลอุบายของยาโม เจ้าอนุวงศ์จึงได้แตกพ่ายกลับไปยังประเทศลาว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า รัชกาลที่ 3 ได้ทรงโปรดปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เป็นผลสำเร็จ

และทรงโปรดเกล้าให้รัฐบาลกวาดต้อนผู้คนจากประเทศลาวเข้ามายังประเทศไทย ในสมัยนั้นให้ผู้คนที่ยอพยพมาเลือกที่อยู่ ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร บรรพบุรุษของชุมชนบ้านเป่าเลือกอาศัยอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เพราะเป็นพื้นที่มีหนองน้ำขนาดใหญ่เหมาะแก่การเพาะปลูกจึงเลือกที่จะอาศัยอยู่ ตอนนั้นมีครอบครัวที่ยอพยพมาทั้งหมด 300 ครอบครัว มีเจ้าเมืองหนองสูงคนแรกชื่อ พระยาไกรสรราช ต่อมาได้มีนายพรานจำนวนหนึ่งได้ออกล่าสัตว์ มาพบทำเลหุบภูผาขาวเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าหนาทึบ และมีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ ช้าง กวาง เก้ง เลียงผา ลิง ค่าง บ่าง ชะนี เป็นต้น จึงชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งหลักปักฐานกันอยู่ ณ บริเวณห้วยกระเบียน (ตรงกันข้ามกับบ้านภูในปัจจุบัน) ต่อมาเห็นว่าทำเลคับแคบ ไม่พอเพียงในการทำมาหากินจึงย้ายมายังบริเวณน้ำไหลชานอยู่ระหว่างภูผาแดงกับภูผาขาวเหมาะแก่การเพาะปลูก และบริเวณแห่งนี้มีต้นเป่าอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “กุดอีเป่า” และต่อมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า บ้านเป่า มาจนถึงปัจจุบัน (บุญลุด ไชยอุป. 2552 : สัมภาษณ์)

สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

บ้านเป่ามีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา โดยหมู่บ้านมีภูเขาล้อมรอบประกอบด้วย ภูเขาแดง และภูผาขาว ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อให้หมู่บ้านมีทัศนภาพที่สวยงาม ลักษณะภูมิอากาศของบ้านเป่ามี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ช่วงเดือนมีนาคม ถึงเมษายน ฤดูฝน ช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงตุลาคม ฤดูหนาว ช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงกุมภาพันธ์

ภาพประกอบ 9 ลักษณะภูมิประเทศของบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านเป่าตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ห่างจากตัวอำเภอหนองสูง 10 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมือง 60 กิโลเมตร บ้านเป่าเป็นหมู่บ้านที่มีถนนตัดผ่านคือ ถนนหนองสูง-นิคมคำสร้อย ทำให้การคมนาคมสะดวกสบาย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านภู

ทิศใต้ ติดกับบ้านคำพิ์ บ้านป่าแสด

ทิศตะวันออก ติดกับ ภูผาแดง

ทิศตะวันตก ติดกับ ภูผาขาว

สภาพทางเศรษฐกิจ

บ้านเป่าเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน อาชีพหลักในชุมชนบ้านเป่ามีดังนี้

1. อาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนและทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในหมู่บ้านจะทำนาปีละครั้ง ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงพฤศจิกายนของทุกปี ปัจจุบันการทำนาจะเก็บไว้กินบางส่วน นอกจากนั้นก็นำไปขาย ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อขาย
2. อาชีพรับราชการ ปัจจุบันอาชีพรับราชการเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในชุมชน เพราะชาวบ้านเชื่อว่าอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่มีเกียรติและมีความสบายจึงนิยมส่งบุตรหลานเรียนในระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้น
3. อาชีพรับจ้างทั่วไป เมื่อเสร็จจากฤดูทำนาแล้วชาวบ้านที่ว่างจากการทำงานก็จะเริ่มหางานเสริม คือการไปรับจ้างทำงานในตัวเมืองมุกดาหารและต่างจังหวัด เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ค่าจ้างแรงงานมาก
4. อาชีพอื่น ๆ คนสูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่สามารถไปทำงานที่อื่นได้ ก็จะนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การสานกระติบข้าว การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน การทอผ้าไหม การทอผ้าฝ้าย การทำเสื่อเย็บมือ เป็นต้น

ภาพประกอบ 10 การทำนาของบ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 11 สถานีอนามัยตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

สถานศึกษาในบ้านเป่า

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเป่า รับเด็กก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา อายุ 3-5 ปี
2. โรงเรียนบ้านเป่า รับเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
3. โรงเรียนพลักราษฎร์พิทยาสรรค์ รับเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

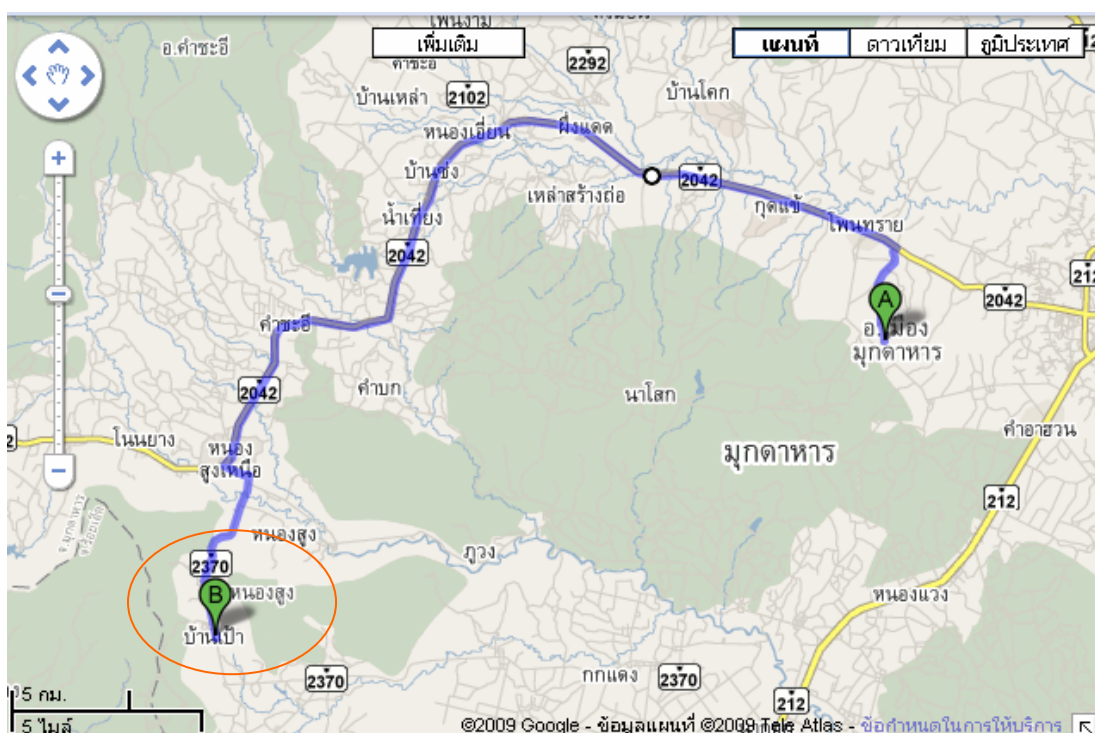
ด้านสาธารณสุขชุมชน

บ้านเป่ามีอนามัย 1 แห่ง คือ อนามัยชุมชน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ติดกับศูนย์หมู่บ้าน
การท่องเที่ยวบ้านเป่า เมื่อคนในชุมชนเจ็บป่วยก็จะมารักษาพยาบาลที่นี่ หรือถ้าไม่สามารถรักษา
ได้ชาวบ้านก็จะรักษาพยาบาลที่อำเภอหนองสูง หรือโรงพยาบาลมุกดาหาร (บ้านเป่า. 2552 :
5)

ด้านสาธารณูปโภค

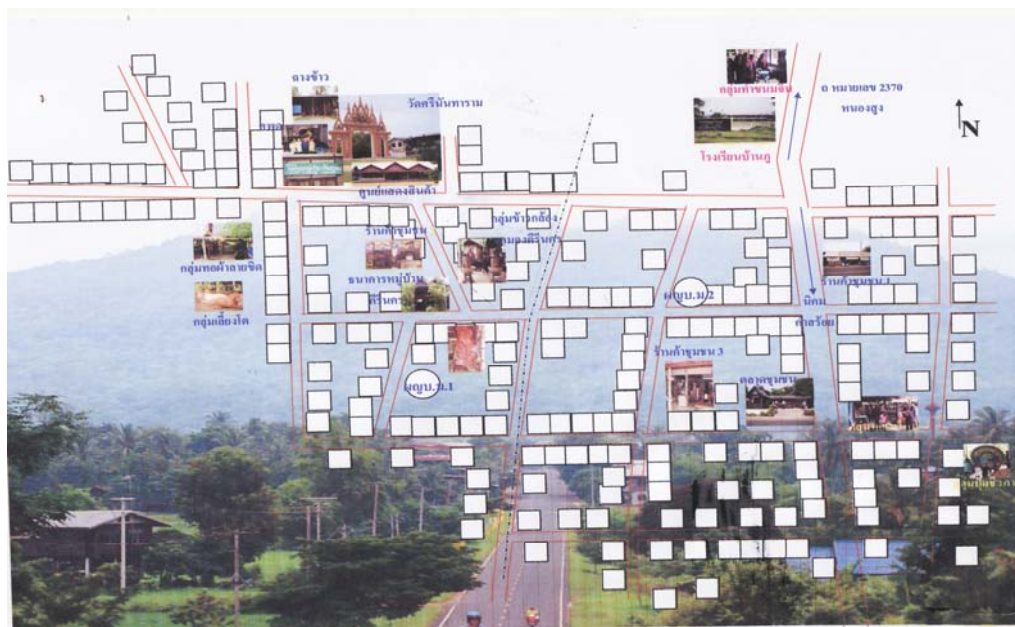
1. ประปาหมู่บ้าน มีอยู่ 2 แห่ง คือประปาจากองค์การบริหารส่วนตำบล
บ้านเป่า และประปาจากสำนักสงฆ์ถ้ำโล่ส้ม
2. โทรศัพท์สาธารณะ
3. ถนนภายในหมู่บ้าน ปัจจุบันถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตตัดเชื่อมกัน
ทุกสาย

2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 12 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 13 แผนผังบ้านนุ ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 14 ป้ายทางเข้าบ้านนุ ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 15 สภาพบ้านเรือนและถนนในบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง
จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติความเป็นมา

ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยในบ้านภูเล่าว่า เดิมบ้านภูเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหนองสูง ซึ่งเมืองหนองสูงตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อวันศุกร์ แรม 11 ค่ำเดือน 8 ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2378 ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไทยอพยพมาจากเมืองคำอ้อเขียวและเมืองวัง ซึ่งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแขวงสิบสองจุไทย (เมืองวังในปัจจุบันคือบ้านนาทม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) โดยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าแต่งตั้งท้าวสีหนามจากเมืองคำอ้อเป็นเจ้าเมืองหนองสูงนามว่าพระไกรสรราช เมืองหนองสูง ครอบคลุมเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยขึ้นกับเมืองมุกดาหาร (ชั้น อาจิวชัย. 2552 : สัมภาษณ์)

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2442 ชาวเมืองหนองสูงบางส่วนได้อพยพย้ายถิ่นฐานเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น หลังน้ำท่วมทุกปีจะเกิดโรคระบาดรุนแรงซึ่งชาวบ้านเรียกว่าโรคห้า (ท้องร่วง) พื้นที่ทำกินน้อยลง และในปีนั้นปรากฏว่าได้มีเสียมากินม้าของชาวบ้านซึ่งเชื่อกันว่าเสียดัวไหนได้กินม้าแล้วต่อไปจะกินคน ทำให้เกิดความกลัว ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งประมาณ 20 ครัวเรือน โดยการนำของเจ้าสุโพธิ์สมบัติ เจ้ามหาสงคราม เจ้ามหาเสนา และเจ้ากิตติราช จึงอพยพมาทางใต้ข้ามภูเขาลงมาตั้งฐานอยู่บนฝั่งขวาของห้วยกระเบนซึ่งเจ้าเมืองนนท์ได้มาอยู่ก่อน เนื่องจากเจ้าเมืองนนท์เป็นคนมีวิชาอาคมแก่กล้าจึงมีคนกล่าวหาว่าเป็นผีบอบเจ้าเมืองนนท์กับชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งจึงพากันย้ายมาอยู่ที่นาฝักชะงู เรียกว่า บ้านหลุมภู โดยให้เจ้าโพธิ์สมบัติเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแต่เนื่องจากที่ตรงนั้นเป็นหุบเขาทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมทุกปี เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2445 จึงได้พากันย้ายบ้านมาตั้งที่เนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบันต่อมาเมื่อทาง

ราชการได้สำรวจเขตบ้านแดนเมือง บ้านหลุมภูจึงตั้งชื่อเป็นบ้านภู โดยตัดคำว่าหลุมออกและได้ชื่อว่า “บ้านภู” มาจนถึงปัจจุบัน (ชิน อาภวิชัย. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 16 สภาพภูมิประเทศบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านภูตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดมุกดาหาร ระยะทาง 57 กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอหนองสูง 7 กิโลเมตร มีเส้นทางไปยังตัวจังหวัดมุกดาหารได้ 2 เส้นทาง คือ จากถนนหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2370 เข้าสู่ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 212 (ชยางกูร) และถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2370 เข้าสู่ถนนหลวงแผ่นดินหมายเลข 2042 (มุกดาหาร-กุฉินารายณ์) เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทาง

ภูมิประเทศตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน ในอดีตเทือกเขาเหล่านี้เต็มไปด้วยป่าไม้ พืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ป่านานาชนิด แต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงเนื่องจากการขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้ความต้องการที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น ระหว่างหมู่บ้านกับภูเขาเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขาเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา มีลำห้วยที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอยู่ จำนวน 3 สาย

ภูมิอากาศ มีสามฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน และจะหนาวมากในฤดูหนาว

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับภูจ้อก้อบ้านป่าเม็ก ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ทศใต้ ติดต่อกับบ้านเป่า หมู่ 3 และหมู่ 5 ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง
จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับภูถ้ำเม่น ภูผาแดง บ้านนาหนองแคน ตำบล
หนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับภูหินเหล็กไฟ ภูผาขาว บ้านหนองแซ่ หนองคำ
ตำบลบึงงาม อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด

โครงสร้างพื้นฐาน

ถนนสายหลักในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก มี 15 สาย ระยะทาง
3 กิโลเมตร ลำห้วย 3 สาย ความยาว 8 กิโลเมตร บ่อบาดาลสาธารณะ 3 บ่อ ใช้ได้ 2 บ่อ
ประปาหมู่บ้าน 3 แห่ง จำนวนครัวเรือนที่ใช้ 100 ครัวเรือน โทรศัพท์สาธารณะ 1 แห่ง
โทรศัพท์เคลื่อนที่ 120 เครื่อง พื้นที่ดินสาธารณะ 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์วัฒนธรรม ใช้ประโยชน์
สร้างศาลาอเนกประสงค์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านภูไทจำลอง และศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชน
ใช้ประโยชน์แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

การปกครอง สังคม การศึกษา

ประชาชนชาวบ้านภู เป็นชนชาวไทยที่ยังคงรักษาความเป็นชาวไทยที่ชัดเจน
มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เช่น หญิงสาวจะผิวขาวสวยเนียน มีสำเนียง ภาษาเป็นของตนเอง
การแต่งกายผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นสีดำ ดินซิ่นมีลาย สวมเสื้อแขนยาวสีดำแถบแดง ผู้ชายใช้ชุดเสื้อ
ม่อฮ่อม นิยมแต่งในงานประเพณีต่าง ๆ สภาพบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการจัดบ้านเรือน
เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ครอบครัวมีความอบอุ่น มีความสะอาด ประชาชนส่วนใหญ่สุขภาพดี
ผู้สูงอายุ คนพิการได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างดี เด็กได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อน
วัยเรียนและเยาวชนได้รับการศึกษาภาคบังคับทุกคน เป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
หมู่บ้านวัฒนธรรมดีเด่น หมู่บ้านเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติดอย่างยั่งยืน จึงไม่มีคนติดสุรา ยาเสพติด
ทำให้คนในหมู่บ้านมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คนในหมู่บ้านทุกครัวเรือนจะเป็น
สมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านและมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง มี
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ให้กับ
คนรุ่นต่อรุ่นเรื่อยมา มีแหล่งให้การศึกษาดูงานสำหรับชุมชนอื่น (บ้านภู. 2552 : 1-10)

ภาพประกอบ 17 วัดศรีนันทารามบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

เศรษฐกิจ

ชาวบ้านภูส่วนมาก จะทำนาเป็นอาชีพหลัก ทุกครัวเรือนต้องทำนา เพราะยึดหลักที่ว่า “ค้ายเข้าเต็มเล้า นั่งเว้ากะคือ” ประมาณร้อยละ 70 ของครัวเรือนจะมีคนในครัวเรือนรับราชการหรือมีอาชีพที่มีรายได้ประจำ และทุกครัวเรือนจะมีอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย งานหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นต้น มีการแข่งขันในการประกอบอาชีพค่อนข้างสูง ครัวเรือนในหมู่บ้านมีการออม 100 เปอร์เซ็นต์ พื้นที่ทั้งหมด 6,338 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 3,549 ไร่ ผลผลิตที่จำหน่ายออกสู่ตลาดภายนอกชุมชน

ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหมชนิดต่าง ๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป จากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายมัดย้อม เป็นต้น

รายได้ประชากรเฉลี่ยต่อคนต่อปี ประมาณ 42,719 บาท รายได้รวมของ หมู่บ้าน 19,834,600 บาท รายจ่ายรวมของหมู่บ้าน 6,361,848 บาท ซึ่งเป็นรายจ่ายเพื่อการลงทุน รวมของหมู่บ้าน จำนวน 1,103,480 บาท หนี้สินรวมของหมู่บ้านจำนวน 14,369,700 บาท เงินออมของหมู่บ้านรวม 6,402,640 บาท

กลุ่ม/องค์กรชุมชนในหมู่บ้าน ประกอบด้วย

กลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู หมู่ 1 สมาชิก 30 คน เงินทุน 50,000 บาท

กลุ่มทอผ้าฝ้ายลายมัดย้อม สมาชิก 20 คน เงินทุน 115,345 บาท

กลุ่มข้าวกล้อง ชกมองค์รีนคร สมาชิก 82 คน เงินทุน 60,630 บาท

กลุ่มผู้เลี้ยงโคแม่พันธุ์ สมาชิก 91 คน เงินทุน 113,300 บาท

กลุ่มกองทุนเงินล้านบ้านภู หมู่ 1 สมาชิก 54 คน เงินทุน 1,100,000 บาท

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อคุณภาพชีวิต สมาชิก 162 คน เงินทุน 2,723,610 บาท

ธนาคารหมู่บ้านคีรีนครบ้านภู สมาชิก 722 คน เงินทุน 5,000,000 บาท

กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ และกลุ่มแม่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว

ปราชญ์ชาวบ้าน

นายทองมา สุนทรส อยู่บ้านเลขที่ 110 ด้านหมอเป่า

นายบุญพันธ์ วิเศษศรี อยู่บ้านเลขที่ 83 ด้านหมอสมุนไพร

นางทอม สามาอาพัฒน์ อยู่บ้านเลขที่ 99/2 ด้านผลิตลายผ้าไหม

นางพามี น้อยทรงค์ อยู่บ้านเลขที่ 123 ด้านการละเล่นพื้นเมือง

นางพงษ์ษา กลางประพันธ์ อยู่บ้านเลขที่ 3 ด้านทำพานบายศรี

นายคำบง ปัทม อยู่บ้านเลขที่ 142 ด้าน ทำเครื่องดนตรีพื้นเมือง

นายชุ่ม อาจวิชัย อยู่บ้านเลขที่ 60 ด้าน ดนตรีพื้นเมือง

นายชื่น อาจวิชัย อยู่บ้านเลขที่ 60/2 ด้าน หมอดูของหาย (จับยามสามตา)

3. บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

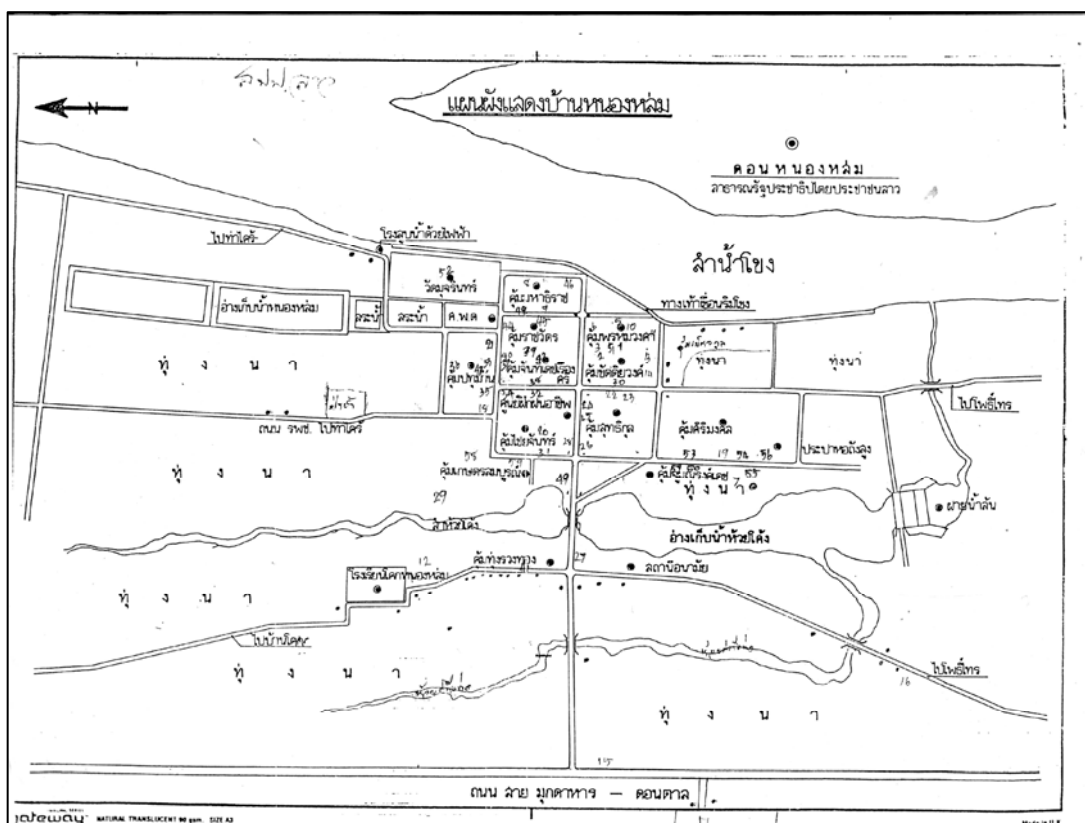
ภาพประกอบ 18 แผนที่แสดงที่ตั้งบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 19 ป้ายทางเข้าบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 20 แผนผังหมู่บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 21 สภาพบ้านเรือนและถนนบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติความเป็นมา

บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองมุกดาหาร 22 กิโลเมตร ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในทำเลที่มีเกาะแก่งขนาดใหญ่ ขนาดเล็กมากมาย พื้นที่ฝั่งโขงตรงข้ามกับหมู่บ้านมีป่าไม้สภาพสมบูรณ์ไม่มีผู้คนอาศัย ทิวทัศน์ฝั่งโขงหน้าหมู่บ้านจึงมีธรรมชาติที่สวยงามสบายตา เหมาะแก่การท่องเที่ยว

บ้านหนองหล่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2337 โดยชาวบ้านหนองหล่มมีเชื้อสายมาจากเผ่าผู้ไทย ได้อพยพมาจากเมืองวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน ในสมัยนั้นมีคนกลุ่มหนึ่งที่เร่ร่อนหาที่อยู่อาศัยไปตามแม่น้ำโขงเพราะที่อยู่เดิมมีความอดอยากและแห้งแล้งมาก จนถึงสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นห้วยหนองมีน้ำไหลไม่ขาดตลอดปี คิดว่าถ้าตั้งถิ่นฐานที่นี่คงไม่อดอยากเพราะมีน้ำอยู่ตลอดทั้งปี มี ปลูกปลามากมาย ประกอบด้วยเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ป่าอุดมสมบูรณ์ดีเหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ จึงได้ตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านเรือนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามหนองน้ำว่าบ้านหนองหล่ม เพราะดินในหนองน้ำนั้นหล่มมาก (แสง ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 22 บริเวณหนองหล่มในบ้านหนองหล่ม

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านโคก บ้านท่าไคร้ บ้านนาสีนวล อำเภอคอนสาร
จังหวัดมุกดาหาร

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านโพธิ์ไทร ตำบลนาสะเม้ง อำเภอคอนสาร จังหวัด
มุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแม่น้ำโขง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านคง ตำบลบ้านแก้ง บ้านนาขย ตำบลเหล่าหมี
อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหาร

พื้นที่บ้านหนองหล่มมีพื้นที่ทั้งหมด 2,730 ไร่ โดยเป็นพื้นที่อาศัย 110 ไร่
และพื้นที่ทำการเกษตร 2,620 ไร่

การปกครอง

บ้านหนองหล่ม มีผู้นำหมู่บ้านทั้งสิ้น 13 คน ผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบัน คือ
นายทองถิ่น ยืนยง เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน
ได้แบ่งคณะกรรมการกลางเป็นฝ่ายต่าง ๆ 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายป้องกัน ฝ่ายสาธารณสุข
ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม ฝ่ายสวัสดิการและสังคม ฝ่ายการคลัง มีตำรวจอาสาป้องกัน
หมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 13 กลุ่ม

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักได้แก่ การทำนา อาชีพเสริม ได้แก่ ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า
ประชากร

บ้านหนองหล่มมีประชากรทั้งสิ้น 819 คน เป็นชาย 415 คน เป็นหญิง
404 คน

หมู่บ้านหนองหล่มได้รับรางวัลหมู่บ้านวัฒนธรรมดีเด่น ปี พ.ศ. 2544 โดย
หมู่บ้านมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาเพื่อให้ลูกหลานเห็นความสำคัญของ
วัฒนธรรมดั้งเดิมและสร้างความภูมิใจไว้วัฒนธรรมของตนเอง และได้ดำเนินการต่อมาจนถึง
ปัจจุบัน หมู่บ้านหนองหล่มได้จัดหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เปิดบริการนักท่องเที่ยว
ในลักษณะโฮมสเตย์ซึ่งมีจำนวน 20 หลัง โดยให้นักท่องเที่ยวพักแรมค้างคืนที่โฮมสเตย์ค่าที่พัก
และอาหาร 180 บาทต่อคนต่อวัน ค่าล่องเรือคนละ 40 บาท ค่าวงโปงลางและหมอลำ 2,000
บาท ค่าบายศรีสู่ขวัญ คนละ 700 บาท กิจกรรมที่ทางหมู่บ้านเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยว
ได้แก่ พิธีต้อนรับไหว้พระคู่บ้านคู่เมือง เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพ พายเรือล่องโขง และมีกิจกรรม
กลางคืน คือ การละเล่นหมอลำผญาพื้นบ้าน พิธีลงช่วง ร่วมรำวงกับชาวบ้าน พิธีบายศรี

คู่ขวัญ ตอนเช้าวิ่งออกกำลังกายและปั่นจักรยานชมพระอาทิตย์ขึ้นที่ริมฝั่งโขง (แสวง ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 23 สภาพภูมิประเทศบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล
จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

1. บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติของหมู่บ้าน

บรรพบุรุษที่เป็นต้นตระกูลของคนบ้านเป้า มาจากเมืองบก-เมืองวัง (ประเทศลาว) เป็นชาวผู้ไทย สาเหตุมาจากในสมัยนั้นเกิดสงครามแย่งชิงราชบุตร เจ้าอนุวงศ์แห่งประเทศลาว ต้องการประชากรในประเทศไทย จึงได้ทำการก่อกบฏ และยกกองทัพข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาตีเมืองโคราช แต่ตีไม่สำเร็จ เพราะกลอุบายของยาโม เจ้าอนุวงศ์จึงได้แตกพ่ายกลับไปยังประเทศลาว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า รัชกาลที่ 3 ได้ทรงโปรดปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เป็นผลสำเร็จ และทรงโปรดเกล้าให้รัฐบาลกวาดต้อนผู้คนจากประเทศลาวเข้ามายังประเทศไทย ในสมัยนั้นให้ผู้คนที่ยอพยพมาเลือกที่อยู่ ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร บรรพบุรุษของชุมชนบ้านเป้าเลือกอาศัยอำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เพราะเป็นพื้นที่มีหนองน้ำขนาดใหญ่เหมาะแก่การเพาะปลูกจึงเลือกที่จะอาศัยอยู่ ตอนนั้นมีครอบครัวที่อพยพมาทั้งหมด 300 ครอบครัว มีเจ้าเมืองหนองสูงคนแรกชื่อ พระยาไกรสรราช ต่อมาได้มีนายพรานจำนวนหนึ่งได้ออกล่าสัตว์ มาพบทำเลหุบภูผาขาวเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าหนาทึบ และมีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น เสือ ช้าง กวาง เก้ง เลียงผา ลิง ค่าง บ่าง ชะนี เป็นต้น

จึงชักชวนญาติพี่น้องมาตั้งหลักปักฐานกันอยู่ ณ บริเวณห้วยกระเบียน (ตรงกันข้ามกับบ้านภูใน
ปัจจุบัน) ต่อมาเห็นว่าทำเลคับแคบ ไม่พอเพียงในการทำมาหากินจึงย้ายมายังบริเวณน้ำไหลซาน
อยู่ระหว่างภูผาแดงกับภูผาขาวเหมาะแก่การเพาะปลูก และบริเวณแห่งนี้มีต้นเป่าอยู่เป็นจำนวน
มาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “กุดอีเป่า” และต่อมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านเป่า” มาจนถึงปัจจุบัน
(บุญลอค ไชยอุป. 2552 : สัมภาษณ์)

ประเพณีประจำปี

- เดือน 1 ประเพณีบุญกองข้าว
- เดือน 2 ประเพณีบุญปีใหม่
- เดือน 3 ประเพณีบุญข้าวจี
- เดือน 4 ประเพณีบุญบั้งไฟ (บุญเบิกฝน)
- เดือน 5 ประเพณีงานบุญสงกรานต์
- เดือน 6 ประเพณีบุญพะเหวด
- เดือน 7 ประเพณีบุญล้างบ้าน
- เดือน 8 ประเพณีบุญเข้าพรรษา
- เดือน 9 ประเพณีบุญข้าวประดับดิน (แรม 14 ค่ำ เดือน 9)
- เดือน 10 ประเพณีบุญข้าวสาก (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10)
- เดือน 11 ประเพณีบุญออกพรรษา
- เดือน 12 ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีบุญผ้าป่า

ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

วัฒนธรรม มีวัฒนธรรมด้านการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง หญิงผู้ไทย
จะนุ่งผ้าซิ่นสีดำ ดินซิ่นมีลายเรียกว่า ซิ่นทิว สวมเสื้อแขนยาว ผู้ชายใส่เสื้อม่อฮ่อม วัฒนธรรมใน
เรื่องของการนับถือผี ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น พิธีเหยา การเลี้ยงปู่ตา หรือทดา
(เทวดา) วัฒนธรรมด้านสุขภาพอนามัย ยังมีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เช่น การนำแก่น
ไม้แดงมาต้มให้ดื่มหลังคลอดลูกเพื่อขับน้ำคาวปลา ให้มีกำลัง เร่งน้ำนม

ศิลปะการแสดง การฟ้อนผู้ไทย คือการกำหนดท่ารำตามกลอนการรำผู้ไทย เช่น
รำผู้ไทยสามเฒ่า รำแห่ไข่มดแดง แข็งกะลา รำสาวไหม และรำบายศรีสู่ขวัญ เป็นศิลปะการแสดง
ควบคู่ไปกับรำผู้ไทย

การรำผู้ไทย คือการขับร้องกลอนรำที่เป็นทำนองเดิมของชาวผู้ไทย โดยมี
จุดมุ่งหมายตามลักษณะการรำ เช่น รำเลาะบ้าน รำเลาะตูป (กระท่อม)

รำเลาะภู รำลงขวง รำเลี้ยงโชคชะตา รำอวยพร รำในพิธีเหยา การรำมวยโบราณ
การเล่นดนตรีพื้นบ้าน

ประเพณี เช่น ประเพณีงานบุญต่าง ๆ ประเพณีการเกิดที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติ
กับเด็กที่เกิดใหม่ เช่น การฝังรกไว้ใต้บันไดเมื่อเด็กโตขึ้นจะไม่พลัดพรากไปอยู่ไกล ๆ เป็นต้น
ประเพณีบุญพะเววด ประเพณีการบวช ประเพณีการบายศรีสู่ขวัญหรือการผูกข้อต่อแขน
ประเพณีการแต่งงาน ต้องมีพ่อล่ำหรือผู้ที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องเคารพนับถือเสมือนพ่อแม่ของ
ตนเองโดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะเป็นผู้เลือกพ่อล่ำ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการผูกเสี่ยว เป็นต้น
ภูมิปัญญา ได้แก่ การแต่งวรรณกรรมตามความเชื่อ เช่น ผญาผู้ไทยยย มีหลายประเภท ได้แก่
ผญาบาทเดียว (หมาหลายเจ้ากินข้าวหลายเฮือน) ผญาซ้ำคำหน้า (เจ้าเฮือนพาว่า เจ้าหล้าพากิน)
ผญาล้อคำ (จะทึมกะสิดาย จะบายกะจี๋เลด) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ การละเล่นการ
กิน การงานหัตถกรรมต่าง ๆ

วิสัยทัศน์หมู่บ้าน

หมู่บ้านนำอยู่ เชิดชูคุณธรรม นำสู่เศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนา
ชุมชนเข้มแข็ง อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พระพุทธรูปแกะสลัก
บนหน้าผา

เป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้าน

1. เศรษฐกิจชุมชนคืบหน้าวิถีชีวิตแบบพอเพียง
2. ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านด้านโครงสร้างและกายภาพดี
4. หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยยั่งยืนเพื่อท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
5. ประชาชนทุกคนมีสุขภาพ/คุณภาพชีวิตที่ดี

เนื่องจากบ้านเป่า เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นภูเขาล้อมรอบหมู่บ้าน คือ
มีภูผาขาวและภูผาแดง และทุนทางวัฒนธรรม อาหาร การแต่งกายแบบชาวผู้ไทย ประเพณี
พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา พิธีการรำผีฟ้า ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอด
มาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ
ที่ได้จากธรรมชาติ และที่สำคัญคือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางภาษา คือ ผญาที่ยังคงอนุรักษ์ไว้
มาจนถึงปัจจุบัน จึงเหมาะกับหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การรักษาประเพณีวัฒนธรรม
วิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้รู้จัก พร้อมกับเป็นการพัฒนาหมู่บ้าน
ให้มีความเจริญไปพร้อมกัน จากเห็นผลดังกล่าวชาวบ้านจึงมีความเห็นพร้อมกันที่จะจัดตั้งหมู่บ้าน

เข้าเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และได้เสนอแผนพัฒนาตำบลในการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ดอนเดช กลางประพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์)

ในปี พ.ศ. 2544 โดยการนำของกำนันศักดิ์ดา อาจวิชัย จึงได้พร้อมกันกับชาวบ้านบ้านเป่าร่วมกันก่อสร้างบ้านผู้ไทยขึ้น ณ บริเวณฝายหลวงของหมู่บ้านเพราะเป็นที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม ชาวบ้านจึงได้ช่วยกันหาไม้และวัสดุในการก่อสร้างที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างบ้านผู้ไทย จนเป็นผลสำเร็จ โดยมีบ้าน 2 หลัง และตกแต่งภูมิทัศน์ตามแบบดั้งเดิมของชาวผู้ไทย ให้เกิดความสวยงาม และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากการสนับสนุนกองทุนเพื่อพัฒนาสังคมจนเป็นผลสำเร็จ ในวันที่ 29 เมษายน 2544 ชาวบ้านเป่าได้ทำการเปิดหมู่บ้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ โดยได้เชิญรองผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นคือ นายประมูล เพชรสว่าง มาเป็นประธานในการเปิดหมู่บ้านการท่องเที่ยว และดำเนินการเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวตั้งแต่นั้นมา และเป็นที่รู้จักกันภายในจังหวัดมุกดาหารและมีชื่อเสียงระดับประเทศ (ศักดิ์ดา อาจวิชัย. 2552 : สัมภาษณ์) ดังนั้น ชาวบ้านเป่าจึงได้รวมตัวกันส่งหมู่บ้านเข้ารับเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ในปี พ.ศ. 2550

มาตรฐานที่ได้รับ ปี พ.ศ. 2550

จุดเด่น วิถีชีวิตการเกษตร

กิจกรรม

เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ

วัฒนธรรมภูไท

เยี่ยมชมวัด

ในการจัดตั้งหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
2. เสริมสร้างให้ชุมชนได้รู้จักการวางแผน การตัดสินใจ และการสรุปบทเรียน

จากการจัดการท่องเที่ยว

3. เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่และ

เผยแพร่ให้แก่ผู้มาเยือนได้รู้จัก

4. เพื่อส่งเสริมความสามัคคีขึ้นในชุมชน ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์อันดี

ระหว่างคนในชุมชนและผู้มาเยือน

กระบวนการดำเนินงานและจัดการของหมู่บ้าน

กระบวนการดำเนินงานและจัดการของหมู่บ้านการท่องเที่ยวบ้านเป่ามีการวางแผนจัดการท่องเที่ยวซึ่งจะรับผิดชอบการต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดที่นักท่องเที่ยวอยู่ในบ้าน และในแต่ละด้านแบ่งหน้าที่ตามการทำงานดังนี้ (อนุรักษ์ ณะกลม. 2552 : สัมภาษณ์)

1. ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แก่ การชมวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย บ้านเป่ามีการบริหารบ้านพักค้างคืน ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจัดการต้อนรับนักท่องเที่ยว สรุปได้ดังนี้
  - 1.1 ฝ่ายต้อนรับ เป็นกิจกรรมในวันแรกที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน และจะได้สัมผัสทัศนที่ที่เดินทางมาถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านชาวผู้ไทยและจัดเตรียมดอกไม้ที่มีในท้องถิ่นร้อยเป็นพวงมาลัย เพื่อมอบแก่นักท่องเที่ยวพร้อมกับการต้อนรับด้วยความเป็นไมตรี
  - 1.2 ฝ่ายจัดการที่พัก ผู้นำหมู่บ้านจะเป็นผู้จัดให้นักท่องเที่ยวพักบ้านที่จัดเตรียมไว้ ซึ่งบ้านผู้ไทยที่มีอยู่ 3 หลัง สามารถอยู่ได้ 15 คน และมีห้องน้ำอยู่ใกล้กับบ้านที่พัก
  - 1.3 ฝ่ายจัดงานเลี้ยง ชาวบ้านมีการจัดงานเลี้ยงอาหารค่ำหรือพาแลงสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะส่วนใหญ่จะเน้นอาหารตามฤดูกาล เช่น แกงอ่อมหอย ไข่มดแดง หน่อไม้ แกงผักหวาน เป็นต้น นักท่องเที่ยวจะได้รับประทานอาหารร่วมกันกับชาวบ้านบนศาลาวัฒนธรรมเพื่อแสดงถึงความเป็นไมตรีในการต้อนรับแก่นักท่องเที่ยว
  - 1.4 ฝ่ายจัดบายศรีสู่ขวัญ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวทุกคนจะได้เข้าพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวผู้ไทย หลังจากให้นักท่องเที่ยวทานอาหารเสร็จ ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในหมู่บ้านเป็นผู้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญและเป็นการผูกฟ้าย้อมมือแก่นักท่องเที่ยวพร้อมทั้งกล่าวคำอวยพร เพื่อเป็นสิริมงคล การเสริมกำลังใจและมอบความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว
  - 1.5 ฝ่ายการแสดงพื้นบ้าน กิจกรรมการแสดงพื้นบ้านให้นักท่องเที่ยวได้ชมวัฒนธรรมพื้นบ้านหลังจากรับประทานอาหารค่ำ มีการจัดแสดงรายการคือ การรำเซิ้ง การรำมวยไทย การรำมวยโบราณ ตลอดจนพิธีกรรมความเชื่อของชาวผู้ไทย เช่น พิธีกรรมการเหย้า การรำผีฟ้า ซึ่งเป็นการแสดงที่ชาวบ้านให้ความสำคัญกับพิธีกรรมนี้ ตลอดจนการขับร้องเพลงไทย การจ่ายผญา เกี่ยวชาวหญิง ซึ่งนักแสดงทั้งเด็กและผู้ใหญ่ออกมาแสดงอย่างพร้อมเพรียงกันตามลำดับ
  - 1.6 ฝ่ายนำชมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในหมู่บ้าน ในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้นผู้นำหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน จะพานักท่องเที่ยวไปชมธรรมชาติและพาชมวิถีการดำรง

ชีวิตของชาวผู้ไทยบ้านเป่า เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การทำเสื่อเย็บมือ การจักสาน และการทำเกษตรในหมู่บ้าน การทำนา การปลูกพืชผักตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นต้น

2. ด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ ซึ่งชาวบ้านเป่าจะพานักท่องเที่ยวเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติที่สวยงาม โดยจะพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวภูเขาเขาที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อว่าเป็นผานางคอย คือ สาวคอยคนรักแล้วคนรักไม่มาตามนัดจึงตัดสินใจกระโดดหน้าผาตาย ชมถ้ำแก้วผัด ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากดวงแก้วที่ลอยมาจากฟ้ามาผัดให้น้ำผ้าเป็นรอยตามที่แก้วได้กระทำ จึงเห็นรอยตามที่ยังคงอยู่ และบนภูเขาเขาก็ยังมีวัดที่มีอยู่บนเขา คือ วัดถ้ำโสม (โสม เป็นภาษาผู้ไทย แปลว่า ที่นอน) ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวสามารถทราบถึงประวัติที่สำคัญของหมู่บ้านและสามารถมองเห็นทัศนียภาพข้างล่างภูเขา ทัศนียภาพของเป่าได้อย่างสวยงาม

3. ด้านการจำหน่ายของที่ระลึก ผู้นำหมู่บ้านให้กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้าฝ้าย เป็นผู้บริหารงาน จัดการขายสินค้า ซึ่งจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมจากฝีมือชาวบ้านเอง เช่น ตุ๊กตา ผ้าเช็ดมือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย หมอนจิด เสื่อเย็บมือซึ่งสามารถสร้างรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงร้านค้าทั่วไปก็มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคจากนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน

4. ด้านการรักษาความปลอดภัย บ้านเป่าจะมีการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ โดยจะมีเวรยามในแต่ละคืนประมาณ 5 คน ตามแต่ที่ได้จัดแบ่งไว้รักษาความปลอดภัยในตอนกลางคืน และคอยบริการนักท่องเที่ยวที่อาจเกิดการเจ็บป่วยอย่างกะทันหัน หรือต้องการสิ่งจำเป็น

5. ด้านการเงิน ชาวบ้านเป่ามีการประกอบอาชีพหลักคือทำนา และได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ให้กับหมู่บ้าน โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ บางส่วนชาวบ้านจึงได้จัดตั้งกองทุนสำรองเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเตรียมงานต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาพักแรมเป็นหมู่คณะ โดยนักท่องเที่ยวจะต้องแจ้งล่วงหน้าก่อนเข้าพักเพื่อให้ชาวบ้านได้เตรียมความพร้อมและจัดเตรียมสถานที่ อาหาร การแสดงไว้รอนักท่องเที่ยว เมื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวและส่งนักท่องเที่ยวกลับหมดแล้วฝ่ายการเงินก็จะนำเงินเข้ากองทุนของหมู่บ้านและแจ้งแก่คณะกรรมการของหมู่บ้านได้ทราบ

2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ประวัติความเป็นมา

ผู้เล่าเล่าว่า เดิมบ้านภูเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหนองสูง ซึ่งเมืองหนองสูงตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อวันศุกร์ แรม 11 ค่ำเดือน 8 ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2378

ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวผู้ไทยอพยพมาจากเมืองคำอ้อเขียวและเมืองวังซึ่งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแขวงสิบสองจุไทย (เมืองวังในปัจจุบันคือบ้านนายม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) โดยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าแต่งตั้งท้าวสีหนามจากเมืองคำอ้อเป็นเจ้าเมืองหนองสูง นามว่าพระไกรสรราช เมืองหนองสูง ครอบคลุมเขตอำเภอนาแก จ.นครพนมด้วย โดยขึ้นกับเมืองมุกดาหาร

ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2442 ชาวเมืองหนองสูงบางส่วนได้อพยพย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่นหลังน้ำท่วมทุกปีจะเกิดโรคระบาดรุนแรงซึ่งชาวบ้านเรียกว่าโรคห่า (ท้องร่วง) พื้นที่ทำกินน้อยลง และในปีนั้นปรากฏว่าได้มีเสื่อมากินม้าของชาวบ้านซึ่งเชื่อกันว่าเสื่อตัวไหนได้กินม้าแล้วต่อไปจะกินคน ทำให้เกิดความกลัว ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งประมาณ 20 ครอบครัวโดยการนำของเจ้าสุโพธิ์สมบัติ เจ้ามหาสงคราม เจ้ามหาเสนา และเจ้ากิตติราช จึงอพยพมาทางใต้ข้ามภูเขาลงมาตั้งฐานอยู่บนฝั่งขวาของห้วยกระเบนซึ่งเจ้าเมืองนนท์ได้มาอยู่ก่อนแล้ว เนื่องจากเจ้าเมืองนนท์เป็นคนมีวิชาอาคมแก่กล้าจึงมีคนกล่าวหาว่าเป็นผีโอบเจ้าเมืองนนท์กับชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งจึงพากันย้ายมาอยู่ที่หน้าผกชะงู เรียกรชื่อ ว่าบ้านหลุบภู โดยให้เจ้าโพธิ์สมบัติเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแต่เนื่องจากที่ตรงนั้นเป็นหุบเขาทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมทุกปีเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2445 จึงได้พากันย้ายบ้านมาตั้งที่เนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบันต่อมาเมื่อทางราชการได้สำรวจเขตบ้านแดนเมือง บ้านหลุบภูจึงตั้งชื่อเป็นบ้านภู โดยตัดคำว่าหลุบออกและได้ชื่อว่า “บ้านภู” มาจนถึงปัจจุบัน (ชื่น อาจวิชัย. 2552 : สัมภาษณ์)

ประเพณีประจำปี

- เดือน 1 ประเพณีบุญกองข้าว
- เดือน 2 ประเพณีบุญปีใหม่
- เดือน 3 ประเพณีบุญข้าวจี
- เดือน 4 ประเพณีบุญบั้งไฟ (บุญเบิกฝน)
- เดือน 5 ประเพณีงานบุญสงกรานต์
- เดือน 6 ประเพณีบุญพะเหวด
- เดือน 7 ประเพณีบุญล้างบ้าน
- เดือน 8 ประเพณีบุญเข้าพรรษา
- เดือน 9 ประเพณีบุญข้าวประดับดิน (แรม 14 ค่ำ เดือน 9)
- เดือน 10 ประเพณีบุญข้าวสาก (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10)
- เดือน 11 ประเพณีบุญออกพรรษา
- เดือน 12 ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีบุญผ้าป่า

ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

วัฒนธรรม มีวัฒนธรรมด้านการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง หญิงผู้ไทยจะนุ่งผ้าซิ่นสีดำ ดิ้นซิ่นมีหลายเรียกว่า ซิ่นทิว สวมเสื้อแขนยาว ผู้ชายใส่เสื้อม่อฮ่อม วัฒนธรรมในเรื่องของการนับถือผี ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น พิธีเหยา การเลี้ยงปู่ตา หรือทดา (เทวดา) วัฒนธรรมด้านสุขภาพอนามัย ยังมีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เช่น การนำแก่นไม้แดงมาต้มให้คั้นหลังคลอดลูกเพื่อขับน้ำคาวปลา ให้มีกำลัง เร่งน้ำนม

ศิลปะการแสดง การฟ้อนผู้ไทย คือการกำหนดท่ารำตามกลอนการรำผู้ไทย เช่น รำผู้ไทยสามเฒ่า รำแห่ไข่มดแดง เข็งกะลา รำสาวไหม และรำบายศรีสู่ขวัญ เป็นศิลปะการแสดงควบคู่ไปกับรำผู้ไทย

การรำผู้ไทย คือการขับร้องกลอนรำที่เป็นทำนองเดิมของชาวผู้ไทย โดยมีจุดมุ่งหมายตามลักษณะการรำ เช่น รำเลาะบ้าน รำเลาะตูป (กระท่อม)

รำเลาะภู รำลงขวง รำเสียงโศกชะตา รำอวยพร รำในพิธีเหยา การรำมวยโบราณ การเล่นดนตรีพื้นบ้าน

ประเพณี เช่น ประเพณีงานบุญต่าง ๆ ประเพณีการเกิดที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติกับเด็กที่เกิดใหม่ เช่น การฝังรักไว้ใต้บันไดเมื่อเด็กโตขึ้นจะไม่พลัดพรากไปอยู่ไกล ๆ เป็นต้น ประเพณีบุญผะเหวด ประเพณีการบวช ประเพณีการบายศรีสู่ขวัญหรือการผูกข้อต่อแขน ประเพณีการแต่งงาน ต้องมีพ่อล่ำหรือผู้ที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องเคารพนับถือเสมือนพ่อแม่ของตนเองโดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะเป็นผู้เลือกพ่อล่ำ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการผูกเสี่ยว เป็นต้น ภูมิปัญญา ได้แก่ การแต่งวรรณกรรมตามความเชื่อ เช่น ผญาผู้ไทย มีหลายประเภท ได้แก่ ผญาบาทเดียว (หมาหลายเจ้ากินข้าวหลายเฮือน) ผญาซำคำหน้า (เจ้าเฮือนพาเว้า เจ้าหล้าพากิน) ผญาล้อคำ (จะทิมกะสิดาย จะบายกะจีเลด) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ การละเล่นการกิน การงานหัตถกรรมต่าง ๆ

ในรอบปีที่ผ่านมาบ้านภูได้ปรับแผนชุมชน เพื่อให้การพัฒนาหมู่บ้านสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (อยู่ดีมีสุข) ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้แผนชุมชนเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยได้ค้นพบอัตลักษณ์หรือตัวตนของหมู่บ้าน คือ เป็นหมู่บ้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีผู้ไทย จึงได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนาเพื่อส่งเสริมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นอาชีพเสริม ควบคู่ไปกับการพัฒนาอาชีพ ด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม ในชุมชน โดยมีเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้านจากแผนชุมชนดังนี้ (บ้านภู, 2552 : 5-6)

จุดเด่นของโฮมสเตย์

สัมผัสวัฒนธรรมภูไท

ประเภทของโฮมสเตย์

โฮมสเตย์สัมผัสวัฒนธรรม วิถีชีวิต

ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ปี พ.ศ. 2550

กิจกรรมที่น่าสนใจ

1. ศึกษาวัฒนธรรมภูไท
2. การแสดงทางวัฒนธรรม เช่น ฟ้อนกลองคุ้ม

เป้าหมายการพัฒนา

1. หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเข้มแข็ง
2. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมผู้ไทย
3. หมู่บ้านสุขภาพดี ครอบครัวยั่งยืน เกษตรปลอดภัย
4. หมู่บ้านปลอดภัย
5. หมู่บ้านผลิตภัณฑ์แปรรูปที่หลากหลายมีมาตรฐาน

แนวทางการพัฒนา

1. ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องในชุมชนเนื่องในโอกาสต่าง ๆ
2. สร้างจิตสำนึกเพิ่มทักษะการเรียนรู้/เพิ่มทักษะการเรียนรู้ให้กับเด็ก/นักเรียน/

เยาวชนและผู้ใหญ่

3. ส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน
4. สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน
5. พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีความพร้อมในการพัฒนาหมู่บ้านและ

ชุมชน

6. เสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร
7. จัดสร้าง/ปรับปรุง/แหล่งข้อมูลการเรียนรู้/ปรับภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน
8. ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษา ถนน
9. ขุดสระ ก่อสร้างฝายน้ำล้น ปรับปรุง ซ่อมแซม แหล่งกักเก็บน้ำ
10. ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านเชิงนิเวศและวัฒนธรรมประเพณี
11. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็น

ระบบ

12. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น

13. ส่งเสริมสนับสนุนการเกษตรอุตสาหกรรมเพื่อการผลิต
14. จัดหา/จัดให้มีไฟส่องทาง ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร
15. ขยายโอกาสให้ประชาชนมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้และทักษะการเรียนรู้
16. บริการด้านอนามัยให้ทั่วถึง
17. จัดหาอาชีพเสริมและจัดหางานให้ประชาชน
18. นำอุปโภคบริโภคให้เพียงพอ
19. สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส
20. บริการกระจายข่าวให้ทั่วถึง (เสียงตามสาย)
21. จัดหา/จัดให้มีการบริการคมนาคมและโทรคมนาคม
22. ส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้า O TOP
23. รณรงค์ต่อต้านยาเสพติด

จากเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน มีโครงการ/กิจกรรม ที่จะดำเนินงานในหมู่บ้าน จำนวน 147 โครงการ แยกเป็นโครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนจะดำเนินการเอง จำนวน 36 โครงการ โครงการ/กิจกรรมที่ทำร่วมและขอสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน จำนวน 111 โครงการ และในรอบปีที่ผ่านมา มีโครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินงานไปแล้ว ดังนี้

1. กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการร่วมกับ อบต. บ้านเป่า
2. โครงการสนับสนุนกองทุนแม่ของแผ่นดิน งบประมาณ 8,000 บาท
3. กิจกรรมพิธีเลี้ยงปู่ตา เพื่อความเป็นสิริมงคล ชุมชนดำเนินการเอง
4. ส่งเสริมงานประเพณีบุญประจำปี ชุมชนดำเนินการเอง
5. โครงการปรับภูมิทัศน์หมู่บ้าน งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 145,000 บาท
6. สร้างบ้านจำลองวิถีชีวิตชาวผู้ไทย งบประมาณ 320,000 บาท จากรางวัลหมู่บ้าน OTOP
7. โครงการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 20,000 บาท
8. โครงการสนับสนุนการศึกษา งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 10,000 บาท
9. โครงการถนอมอาหาร งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 10,000 บาท

10. โครงการป้อนน้ำหมักชีวภาพ งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 20,000 บาท
  11. โครงการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จำนวน 50,000 บาท
  12. โครงการส่งเสริมการผลิตของที่ระลึกประจำหมู่บ้าน งบประมาณยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข
  13. โครงการขุดลอกห้วยกระเบียน งบประมาณจาก อบต.บ้านเป่า จำนวน 300,000 บาท
  14. โครงการปรับปรุงถนนเพื่อการเกษตร งบประมาณจากงบการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง
  15. โครงการกำจัดขยะ โดยได้รับการสนับสนุนถังขยะจาก อบต. บ้านเป่า และส่งเสริมการแยกขยะเพื่อจำหน่ายตาม โครงการขยะทองคำของกลุ่มแม่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว
  16. โครงการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการศึกษาคุณภาพงานด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ ในทุกรูปแบบ เช่น ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง 3 รายการทุ่งแสงตะวัน ออกอากาศทาง NBT รายการรอยยิ้มของแผ่นดิน และสมัครเข้าสู่ระบบมาตรฐาน โฮมสเตย์ไทย จำนวน 39 ครัวเรือน พัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์ถ้ำวัดกเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
  17. การส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพดิน โดยหมอดินอาสา เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เอง การไถกลบตอซังข้าวหลังการเก็บเกี่ยว การปลูกพืชบำรุงดิน เป็นต้น
  18. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การป้องกันการลักลอบขโมยกล้วยไม้ป่า ในเขตพื้นที่ปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่นในหมู่บ้าน
  19. กิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ในการเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และยังเป็นแหล่งเรียนของชุมชนอื่น ซึ่งในรอบปีที่ผ่านมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหลายชุมชน มากกว่า 2,000 คน
  20. การพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยการส่งเสริมการจัดทำแผนธุรกิจและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP
3. บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
- ประวัติความเป็นมา
- บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอมืองมุกดาหาร 22 กิโลเมตร ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในทำเลที่มีเกาะแก่ง

ขนาดใหญ่ ขนาดเล็กมากมาย พื้นที่ฝั่งโขงตรงข้ามกับหมู่บ้านมีป่าไม้สภาพสมบูรณ์ไม่มีผู้คนอาศัย
ทิวทัศน์ฝั่งโขงหน้าหมู่บ้านจึงมีธรรมชาติที่สวยงามสบายตา เหมาะแก่การท่องเที่ยว

บ้านหนองหล่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2337 โดยชาวบ้านหนองหล่มมีเชื้อสายมาจากเผ่าผู้ไทย ได้อพยพมาจากเมืองวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน
ในสมัยนั้นมีคนกลุ่มหนึ่งที่เร่ร่อนหาที่อยู่อาศัยไปตามแม่น้ำโขงเพราะที่อยู่เดิมมีความอดอยากและ
แห้งแล้งมาก จนถึงสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นห้วยหนองมีน้ำไหลไม่ขาดตลอดปี คิดว่าถ้าตั้งถิ่นฐาน
ที่นี่คงไม่อดอยากเพราะมีน้ำอยู่ตลอดทั้งปี มี ปลูกามากมาย ประกอบด้วยเป็นพื้นที่ราบลุ่มที่เต็มไปด้วยต้นไม้อุดมสมบูรณ์ดีเหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ จึงได้ตั้งถิ่นฐานสร้าง
บ้านเรือนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามหนองน้ำว่าบ้านหนองหล่ม เพราะดินในหนองน้ำ
นั้นหล่มมาก (แสง ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ในรอบปีที่ผ่านมา บ้านหนองหล่ม หมู่ที่ 3 ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอคอนสาร จังหวัด
มุกดาหาร เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ และหมู่บ้านข้างเคียงว่าเป็น
หมู่บ้านที่เข้มแข็ง มีกิจกรรมที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ต่าง ๆ มากมาย ผู้นำหมู่บ้านเป็นคนที่มี
วิสัยทัศน์กว้างไกล ยอมรับความคิดเห็นของคนในชุมชน และนำความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงาน
ราชการ หรือ หน่วยงานต่าง ๆ มาปรับใช้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

ประเพณีประจำปี

- เดือน 1 ประเพณีบุญกองข้าว
- เดือน 2 ประเพณีบุญปีใหม่
- เดือน 3 ประเพณีบุญข้าวจี
- เดือน 4 ประเพณีบุญบั้งไฟ (บุญเบิกฝน)
- เดือน 5 ประเพณีงานบุญสงกรานต์
- เดือน 6 ประเพณีบุญพะเหวด
- เดือน 7 ประเพณีบุญล้างบ้าน
- เดือน 8 ประเพณีบุญเข้าพรรษา
- เดือน 9 ประเพณีบุญข้าวประดับดิน (แรม 14 ค่ำ เดือน 9)
- เดือน 10 ประเพณีบุญข้าวสาก (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10)
- เดือน 11 ประเพณีบุญออกพรรษา
- เดือน 12 ประเพณีบุญกฐิน ประเพณีบุญผ้าป่า

ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวบ้าน

วัฒนธรรม มีวัฒนธรรมด้านการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง หญิงผู้ไทยจะนุ่งผ้าซิ่นสีดำ ดิ้นซิ่นมีหลายเรียกว่า ซิ่นทิว สวมเสื้อแขนยาว ผู้ชายใส่เสื้อม่อฮ่อม วัฒนธรรมในเรื่องของการนับถือผี ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น พิธีเหยา การเลี้ยงปู่ตา หรือทคา (เทวดา) วัฒนธรรมด้านสุขภาพอนามัย ยังมีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เช่น การนำแก่นไม้แดงมาต้มให้คั้นหลังคลอดลูกเพื่อขับน้ำคาวปลา ให้มีกำลัง เร่งน้ำนม

ศิลปะการแสดง การฟ้อนผู้ไทย คือการกำหนดท่ารำตามกลอนการรำผู้ไทย เช่น รำผู้ไทยสามเฒ่า รำเหย้าไขมดแดง เข็งกะลา รำสาวไหม และรำบายศรีสู่ขวัญ เป็นศิลปะการแสดงควบคู่ไปกับรำผู้ไทย

การรำผู้ไทย คือการขับร้องกลอนรำที่เป็นทำนองเดิมของชาวผู้ไทย โดยมีจุดมุ่งหมายตามลักษณะการรำ เช่น รำเลาะบ้าน รำเลาะตูป (กระท่อม)

รำเลาะภู รำลงขวง รำเสียงโศกชะตา รำอวยพร รำในพิธีเหยา การรำมวยโบราณ การเล่นดนตรีพื้นบ้าน

ประเพณี เช่น ประเพณีงานบุญต่าง ๆ ประเพณีการเกิดที่มีขั้นตอนในการปฏิบัติกับเด็กที่เกิดใหม่ เช่น การฝังรักไว้ใต้บันไดเมื่อเด็กโตขึ้นจะไม่พลัดพรากไปอยู่ไกล ๆ เป็นต้น ประเพณีบุญผะเหวด ประเพณีการบวช ประเพณีการบายศรีสู่ขวัญหรือการผูกข้อต่อแขน ประเพณีการแต่งงาน ต้องมีพ่อล่ำหรือผู้ที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวต้องเคารพนับถือเสมือนพ่อแม่ของตนเองโดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะเป็นผู้เลือกพ่อล่ำ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการผูกเสี่ยว เป็นต้น ภูมิปัญญา ได้แก่ การแต่งวรรณกรรมตามความเชื่อ เช่น ผญาผู้ไทย มีหลายประเภท ได้แก่ ผญาบาทเดียว (หมาหลายเจ้ากินข้าวหลายเฮือน) ผญาซำคำหน้า (เจ้าเฮือนพาเว้า เจ้าหล้าพากิน) ผญาล้อคำ (จะทิมกะสิดาย จะบายกะขี้เเลด) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ การละเล่นการกิน การงานหัตถกรรมต่าง ๆ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัดมูจลินทร์หมู่บ้าน มีลวดลายที่วิจิตรงดงาม

วิสัยทัศน์หมู่บ้าน

ประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการประกอบอาชีพหลัก โดยการทำอาชีพเสริมและเป็นชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน อนุรักษ์วัฒนธรรมลำผญา ไหว้พระมูจลินทร์

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินชุมชน โดยผ่านเวทีประชาคม มีประเด็น

สรุปได้ดังนี้

1. ประชาชนในหมู่บ้านมีความตื่นตัว เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองได้ทันต่อเหตุการณ์ และให้ความเคารพ นับถือผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน
2. ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง มีประชาชนชาวบ้าน มีกลุ่ม/องค์กร ที่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทอผ้า กลุ่มสานตะกร้าพลาสติกฯ
3. เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และหมู่บ้าน OTOP มีอาชีพเสริมด้านการทอผ้า การสานตะกร้าพลาสติก ซึ่งมีประธานกลุ่มทอผ้าของหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการเครือข่ายระดับจังหวัด นำสินค้าของกลุ่มไปจำหน่ายในการจัดงานต่าง ๆ ของอำเภอ จังหวัด และต่างจังหวัด
4. ชุมชนมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่บรรพบุรุษสืบทอดกันมาแต่ช้านาน
5. ประชาชนมีการดูแลสุขภาพ และมีการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ โดยมี อสม. ในหมู่บ้านดูแลให้ความรู้ แต่ยังไม่ทั่วถึง และไม่ให้ความสำคัญในการออกกำลังกายมากนัก
6. การรักษาสีแกวเคลือบให้น่าอยู่ ปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะ ทั้งในวัด และบริเวณบ้านเรือน

แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย

1. กลุ่มทอผ้าบ้านหนองหล่ม หมู่ที่ 3 ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร 49120 โทร.087-866-5414
2. ตลาดอินโดจีนชั้นใต้ดิน โซนสินค้า OTOP อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร 49120 โทร.087-866-5414

มาตรฐานและรางวัลที่ได้รับคัดสรร OTOP ปี 2549 ระดับ 4 ดาว

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านหนองหล่ม โสมสเดย์สัมพันธ์ธรรมชาติและชุมชนริมฝั่งโขงและวัฒนธรรมผู้ไทย

กิจกรรมที่น่าสนใจ

1. ล่องเรือลำน้ำโขง
2. เรียนรู้วัฒนธรรมผู้ไทย
3. การแสดงทางวัฒนธรรม
4. นมัสการพระมัจฉลินทร์
5. ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

สรุปได้ว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสเดย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นชาวผู้ไทยซึ่งถูกกวาดต้อน อพยพหนีความอึดอัดคับแคบ และติดตามญาติพี่น้องมาภายหลัง

บ้าง ส่วนมากมาจากเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิน เมืองนอง เมืองมหาชัย เมืองบก เมืองเวียงวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาก่อนตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย เลือกที่อยู่ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร โดยจะเลือกพื้นที่เป็นราบเชิงเขา อยู่ติดกับภูเขา มีหนองน้ำ หรือแม่น้ำที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามเอกลักษณ์ของไทย คือ สร้างบ้านไม้ใต้ถุนสูง มี 1 ห้องนอน 2 หน้าต่าง มีระเบียงสำหรับเป็นห้องครัวประกอบอาหาร ใต้ถุนบ้านเป็นที่ทอผ้า จักสาน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การแต่งกายของชาวผู้ไทยในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าด้วยตามเอ็ดดงคำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อดำยี่สิบคำ (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้ผ้าสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ถ้าไม่สวมเสื้อแทนที่จะห่มผ้าก็จะเอาแขนเสื้อผูกสะพายแล่งเฉียงบ่าใช้แทนผ้าห่ม เครื่องประดับของชายในเวลาปกติไม่มี ผู้หญิงมีกำไลเงินใส่ข้อมือ กับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วยเงินหรือทองเหลืองใส่ประจำตัวอยู่เสมอ สำหรับคนที่มีความเชื่อ ทั้งหญิงและชายจะมีผ้าเก็บดอกพื้นเล็ก ๆ ผูกคล้องศีรษะรัศมีไว้ไม่ให้รบกวนการเกล้าผมโดยมากใช้ทั้งหญิงและชายในเวลาปักชดถุกย์ ถ้าเป็นปกติใช้แต่ผู้หญิงถ้าเป็นเวลานักชดถุกย์ผู้ชายนุ่งผ้าไหมสวมเสื้อซิ่นไหม ห่มผ้าซิด (ผ้าพื้นเมือง) ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นไหม สวมเสื้อผ้าดำแขนยาว รูปเสื้อกระบอกติดลูกกระดุมด้วยแถวหนึ่ง ประมาณ 30-40 เม็ด

ภาษา ภาษาดั้งเดิมของชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน โดยลักษณะคำพูดเป็นคำไทโดดที่คล้ายภาษาไทยในภาคกลาง แต่มีสำเนียงและบางคำที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ถือว่ามียากคำเดียวกันและสามารถสื่อสารกันได้ในระหว่างชาวผู้ไทย กับชาวลาว ญ้อ หรือกลุ่มคนไท กลุ่มอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยหรือคนไทยนอกประเทศไทยได้ ลักษณะการพูดอักษรผิดกับภาษาไทยและภาษาอีสานกลุ่มอื่นในปัจจุบันไปบ้าง

สภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) 3 หมู่บ้านดังนี้

1. บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
2. บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
3. บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

โดยศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์ ผู้วิจัยเสนอตามลำดับหมู่บ้าน ดังนี้

1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

1.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบัน

บ้านเป่า ตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาเนื่องจากการดำรงชีวิตของชาวบ้านจะต้องทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ เป็ด เลี้ยงไหม ทำไร่ฝ้าย และทอผ้าเพื่อเลี้ยงตัวมากกว่าค้าขาย การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับสภาพบ้านพักให้กับมีความปลอดภัย โปร่ง เหมาะสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี มุงหลังคาฝาใช้ไม้ ใต้ถุนเรือนสูงใช้เป็นที่ทอผ้า สีข้าว จักสาน และทำงานหัตถกรรมเครื่องใช้ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้อง มีประตูหน้าต่าง มีระเบียงเรือน มีห้องครัว ห้องน้ำ ห้องนอน บางหลังคาเรือนใช้ใต้ถุนเป็นครัวเพื่อประกอบอาหารแทน บ้านพักบางหลังมีการดัดแปลงต่อเติมบ้านให้มีความสวยงาม น่าอยู่ และความสะอาดสบาย (พนมพร สารสิทธิ์ยศ. 2552 : สังเกต)

ภาพประกอบ 24 ตัวอย่างบ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นโฮมสเตย์ ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ภาพประกอบ 25 ห้องนอนบ้านพักโฮมสเตย์บ้านเป่า

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่ามีการคัดเลือกบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อมในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มีกลิ่นอับ ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังจากเป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี ไม้รวักไม่ซึม การจัดที่นอนให้นักท่องเที่ยวต้องมีที่นอนที่สบาย เช่น มีฟูก ผ้าห่ม หมอน มุ้ง เตียงนอน มีห้องอาบน้ำ และส้วมที่สะอาด มีสบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว สำรองไว้ให้นักท่องเที่ยวในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้นำติดตัวมา ในห้องน้ำมีที่แขวนผ้า และราวผ้า มีประตูห้องน้ำที่มีกลอนปิด เปิดอยู่ในสภาพดี มีแสงไฟสว่างพอเพียง ฝาห้องน้ำ ห้องส้วมมีความมิดชิดไม่มีรู บ้านเรือนที่พักอาศัยมีการตกแต่งเปลี่ยนแปลงจากเรือนผู้ไทย เป็นบ้านเรือนตามสมัยนิยม (ธิดา อาจิรัชย์. 2552 : สัมภาษณ์) บริเวณบ้านและหน้าบ้าน ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว และไม้ยืนต้น เช่น ลำไย มะม่วง (พนมพร สารสิทธิยศ. 2552 : สัมภาษณ์) บ้านเป่าได้คัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 15 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ 50 คน โดยคิดค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน หนึ่งหลังรับได้ 3-4 คน ราคาค่าบริการอาหาร 230 บาท/คน/วัน รวมแล้ว 330 บาท/คน (ดอนเดช กลางประพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์)

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีลักษณะเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ (ห้องส้วม) 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 15 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 50 คน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 50 คน ทำให้มีปัญหาในการจัดที่พัก จากโฮมสเตย์ 1 หลัง พักได้ 2 คน ก็เพิ่มเป็น 3-4 คน ต่อหลัง ทำให้มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่พอให้บริการ โดยเฉพาะในฤดูร้อนมีปัญหาในเรื่องพัดลมไม่เพียงพอ และในฤดูฝนมีแมลงรบกวน เช่น ยุง (พามี คุณราช. 2552 : สัมภาษณ์) นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอยากอยู่บ้านพักโฮมสเตย์ที่เป็นลักษณะของเรือนโบราณมากกว่าบ้านปัจจุบัน เพราะอยากสัมผัสกับชีวิตของการเป็นผู้ไทย

1.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ หาดูหากินตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องถิ่น เช่น หอย เขียด ปลา ปู ผักหวาน หน่อไม้ หวาย หน่อเตา เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยบ้านเป่าจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล ซึ่งแต่ละวันชาวผู้ไทยบ้านเป่าก็จะขึ้นเขา ลงนาเพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต อาหารของชาวผู้ไทยบ้านเป่าจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับผี และคนกับพระ โดยแสดงออกในพฤติกรรมการรับประทานอาหารในโอกาสพิเศษตามประเพณี พิธีกรรมและงานมงคล นอกจากนี้สิ่งที่นำมารับประทานในปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคมของผู้บริโภคและเจ้าภาพผู้ทำให้เกิดการบริโภคในโอกาสพิเศษ อาหารพื้นบ้านชาวผู้ไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร สามารถรักษาอาการโรคและบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติ และรสฝาด รสขม รสเค็ม รสเปรี้ยว รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที่นำมารับประทานแม้เป็นอาหารที่หาง่ายแต่มีคุณค่าทางอาหารสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทผักพื้นบ้าน อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเป่า คือ แกงกะบั้ง (หนูไทย อัจฉิชา. 2552 : สัมภาษณ์)

การปรุงอาหารหรือประกอบอาหารจะเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์พื้นบ้านหาได้ในพื้นที่ นำพืชผักสวนครัวหรือที่มีอยู่ในครอบครัว ในชุมชนนำมาปรุงเป็นอาหาร เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม น้ำพริก แจ่วซ้อมผู้ไทย แกงหวายใส่ไก่ แกงผักหวาน แกงหวายใส่ผัก เป็นต้น อาหารรสไม่จัดเกินไป (ไม่เผ็ด ไม่เค็ม) ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติ และขั้นตอนการปรุงต้องพิถีพิถัน อาหารต้องสด สะอาด ตามหลักโภชนาการ และปลอดภัย

ภาพประกอบ 26 อาหารประเภทแกงหอย แกงหน่อไม้ น้ำพริกที่ทำได้จากธรรมชาติ

ปัญหา

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทางเจ้าของโฮมสเตย์ทำรับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือจะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร เช่นภาคใต้ที่เป็นอิสลาม จะไม่กินหมู เจ้าของบ้านก็ต้องหาอาหารสำรองไว้ เช่น ไข่ทอด ปลาทอด เนื้อทอด เป็นต้น

1.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่นวัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของชาวไทยบ้านเป่าในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือการแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ้าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหย้า การรำผีฟ้า การจ่ายผญา

และผญา ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกฝ้ายข้อมือแก่นักท่องเที่ยว (นำมา ว่างคำ. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 พิธีบายศรีสู่ขวัญของบ้านเป่า

ภาพประกอบ 28 การฟ้อนผู้ไทยของบ้านเป่า

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น การแต่งกาย การทอผ้า การเงินฝ้าย การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือแม้แต่การเหยา ก็นำมาจัดฉากเป็นการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม มีการลดขั้นตอนในการทำพิธีกรรม เช่น การเหยา การรำผีฟ้า เมื่อนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกได้ชมแล้วไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน อาจจะหัวเราะขบขัน กลายเป็นของแปลก เป็นการดูถูกวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าลดลง เป็นการทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลง คุณค่าทางจิตใจของการยอมรับวัฒนธรรมลดลง ซึ่งการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการแสดงจึงเป็นเหมือนการจัดฉาก และนำวัฒนธรรมมาขายเพื่อแลกกับเงินที่ได้รับเป็นค่าตอบแทน จากการท่องเที่ยวจึงสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหากคนในชุมชนมองไม่เห็นหรือมองข้ามความสำคัญของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไป ดังนั้นการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวจึงเป็นเสมือนการเร่งให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกลืมไป (ศิริลักษณ์ อาจิวชัย, 2552 : สัมภาษณ์)

1.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบัน

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา มีภูเขาล้อมรอบ ประกอบด้วย ภูเขาขาว และภูเขาแดง ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อต่อการให้หมู่บ้านมีทัศนียภาพที่สวยงามเมื่อตอนพระอาทิตย์ขึ้นและอาทิตย์ตก จึงเหมาะกับการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้ ภูเขาขาวเป็นแหล่งที่มีความเชื่อว่าเป็นผานางคอย มีเรื่องเล่าว่า สาวคอยคนรักแล้วคนรักไม่มาตามนัดจึงตัดสินใจกระโดดหน้าผาตาย บณภูเขาขาวมีวัดถ้ำโสม (โสม เป็นภาษาผู้ไทยขย แปลว่าที่นอน) นักท่องเที่ยวเมื่อขึ้นไปภูเขาขาว และอยู่บริเวณวัดถ้ำโสม จะมองเห็นทิวทัศน์ทัศนียภาพของหมู่บ้านได้อย่างสวยงาม ถ้ำแก้วผัด เป็นสถานที่ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากดวงแก้วที่ลอยมาจากฟ้ามาผัดให้น้ำผาเป็นรอยตามที่แก้วได้กระทำ จึงเห็นรอยตามหน้าผาที่ยังคงอยู่ให้เห็นในปัจจุบัน บ้านเป่าเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิต และการเกษตร ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ ปี 2550 มีกิจกรรมคือ เรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ วัฒนธรรมภูไท เยี่ยมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูเขาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน ศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) (สวนดี ไตรยวงศ์, 2552 : สัมภาษณ์)

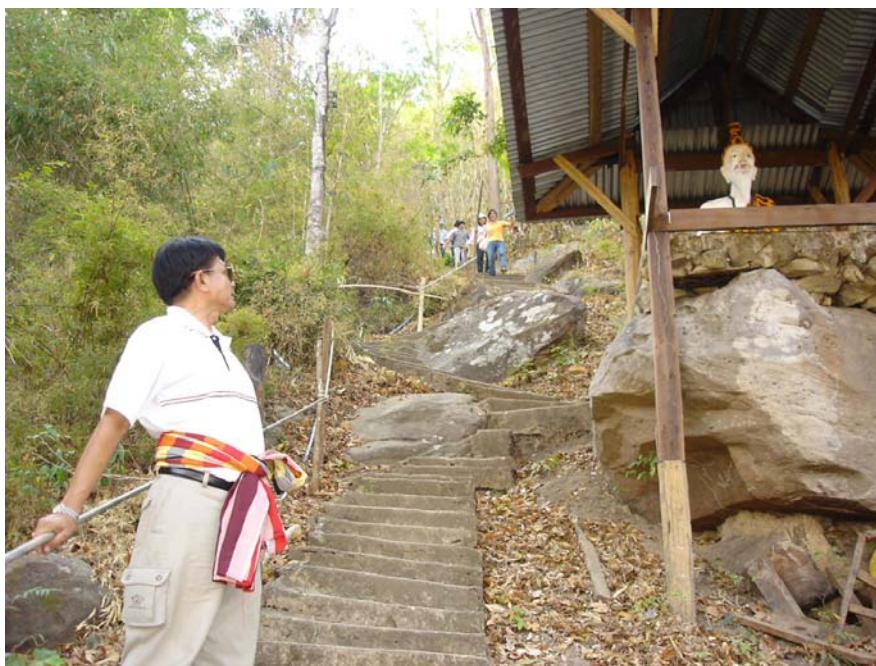

ภาพประกอบ 29 พระพุทธรูปในวัดภูผาขาว (วัดโสนิม)

ภาพประกอบ 30 บริเวณวัดภูผาขาว (วัดโสนิม)

ภาพประกอบ 31 ทางขึ้นวัดภูผาขาว (วัดโสม)

ปัญหา

เนื่องจากบ้านเป่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูเขาตามลักษณะของสภาพพื้นที่ และภูมิประเทศจึงไม่มีความปลอดภัย และความสะดวกในการขึ้นไปบนภูผาขาว ไม่มีผู้นำเที่ยว ที่มีความรู้ในการพาชมตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง นักท่องเที่ยวที่ประสบอุบัติเหตุ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ถังพลาสติก เขียบย่ำต้นไม้

1.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โสมสแตย์) บ้านเป่ามีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มในหมู่บ้านได้แก่ กลุ่มทำตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ เป็นกลุ่มแปรรูปจากผ้าฝ้ายที่ทอแล้วนำมาดัดแปลงเป็นตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ กลุ่มทำขนมกะหรี่ปั๊บ การจักสาน เช่น กระติบข้าว หวดนึ่งข้าว สุ่มขังสัตว์ กระด้ง ไม้กวาด ออกจำหน่ายภายในหมู่บ้านและส่งขายยังตลาด กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มทอผ้าไหม เป็นการรวมตัวของชาวบ้านที่มีฝีมือทางด้านทอผ้าไหม ซึ่งลวดลาย ทอ ได้แก่ ลายดอกไม้ ลายนกยูง ลายเรือหงส์ ลายตำ ลายขีด ลายต้นสน กลุ่มทอผ้าไหมสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวเป็นอย่างมาก กลุ่มหน่อไม้ดอง เป็นกลุ่มแปรรูปหน่อไม้ที่ทำได้จากป่า ภูเขาในหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเลี้ยง

จังหวัดไวยายให้กับพ่อค้า แม่ค้าที่มารับ และส่งขายในตลาด มีร้านค้าชุมชนไวยายผลิตภัณฑ์
ของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว (ทัศนา น้อยทรง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 การเลี้ยงจิ้งหรีดในบ้านเป่า

ภาพประกอบ 33 การทอผ้าของชาวบ้านเป่า

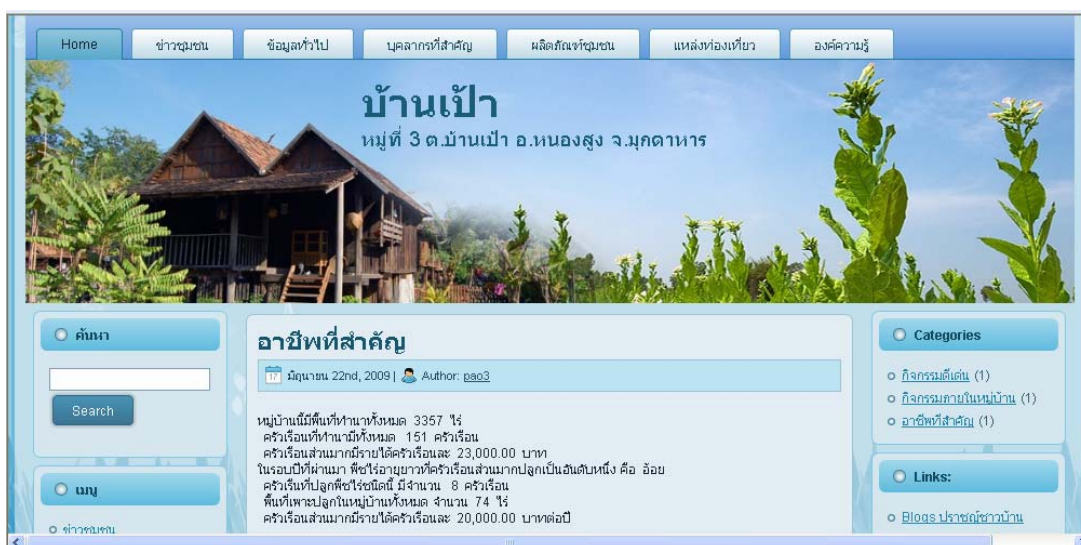
ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่ามีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ ขนมหะหรี่ปั๊บ กระจิบข้าว ไม้กวาด กระจับ ผ้าฝ้าย และผ้าไหม ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่มียกนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม เป็นคณะ ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตไว้ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดวัตถุดิบ

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตร การทำปุ๋ยชีวภาพ วัฒนธรรมภูไท เยี่ยมชมวัด แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน ศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) บ้านเป่าจึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์เป็นของตนเอง ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเว็บไซต์จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดทำคู่มือและทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศไทยขึ้น ดังนั้นโฮมสเตย์บ้านเป่าจึงมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวงการท่องเที่ยว ซึ่งมีเว็บไซต์ด้านนี้โดยเฉพาะคือ www.homestaythailand.org (นำมา วิงคำ. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 34 เว็บไซต์ของบ้านเป่า

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญในการสร้างเว็บไซต์ ทำให้เว็บไซต์ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน

2. บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

2.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบัน

บ้านภู ตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ ล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน ในอดีตเทือกเขาเหล่านี้เต็มไปด้วยป่าไม้ พืชพันธุ์ธรรมชาติและสัตว์ป่านานาชนิด แต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงเนื่องจากการขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้ความต้องการที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น ระหว่างหมู่บ้านกับภูเขาเป็นที่ราบลุ่มเชิงเขา เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา มีลำห้วยที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเครือญาติ ภายในครอบครัวมีความอบอุ่น ลักษณะบ้านเรือนมีความมั่นคงถาวร มีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ แต่บ้านยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้กระเบื้อง สังกะสี ใต้ถุนเรือนสูง เพราะใช้เป็นที่ทอดผ้า ลีข้าว หรือทำงานหัตถกรรมจักสาน และเก็บวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร เช่น รถไถนา จอบ คราด ไร่ ส่วนภายในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้องนอน มีช่องหน้าต่าง มีระเบียงด้านข้างสำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางเรือนใช้ใต้ถุนประกอบอาหารแทน (พนมพร สารสิทธิยศ. 2552 : สังเกต

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีการคัดเลือกบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโดยการคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อมในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่กักเก็บอับ ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคาเป็นหลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี จากการคัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 29 หลัง ให้นักท่องเที่ยวได้ 60 คน โดยคิดค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน หนึ่งหลังรับได้ 2 คน ราคาค่าบริการอาหาร 230 บาท/คน/วัน รวมแล้ว 330 บาท/คน ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่ม เป็นคณะทางโฮมสเตย์จะคิดบริการในราคาเหมาจ่ายต่อหัวโดยคิดค่าบริการดังนี้ อาหารเช้า-เย็น ค่าบริการการแสดงกิจกรรม การต้อนรับ และค่าพัก ในราคา 500 บาท/คน/คืน (ถวัลย์ ศิวขำ. 2552 : สัมภาษณ์)

บ้านภู มีการจัดที่นอนให้นักท่องเที่ยวโดยให้นักท่องเที่ยวมีที่นอนที่สบาย เช่น มีฟูก ผ้าห่ม หมอน มุ้ง เตียนนอน มีห้องอาบน้ำ และส้วมที่สะอาด มีสบู่ ยาสิฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว ตำรองไว้ให้นักท่องเที่ยวในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้นำติดตัวมา มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าห่มใหม่ทุกครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก ในห้องน้ำมีที่แขวนผ้า และราวผ้า มีประตูห้องน้ำที่มีกลอนปิด เปิดอยู่ในสภาพดี มีแสงไฟสว่างพอเพียง ฝาห้องน้ำ ห้องส้วมมีความมิดชิดไม่มีรู บริเวณบ้านมีการปลูกดอกไม้ดอก ไม้ประดับ พืช ผัก ผลไม้ (นิชดา อาศัยบุญ. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 35 บ้านพักโฮมสเตย์บ้านภู

ภาพประกอบ 36 ห้องนอนบ้านพักโฮมสเตย์บ้านภู

ภาพประกอบ 37 พืชผักสวนครัวในบริเวณบ้านพักโฮมสเตย์บ้านภู

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีลักษณะเป็นบ้านไม้ได้ทุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ (ห้องส้วม) 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 29 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 60 คน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 60 คน ทำให้มีปัญหาในการจัดที่พัก จากโฮมสเตย์ 1 หลัง พักได้ 2 คน ก็เพิ่มเป็น 3-4 คนต่อหลัง ทำให้มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ ห้องนอน พัดลมในการให้บริการไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน ในฤดูฝนมีแมลงรบกวน เช่น ยุง (นิชดา อาศัยบุญ, 2552 : สัมภาษณ์)

2.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ หายู่หากินตามไร่ตามนา ตามป่าตามภูเขา อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้จากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล อาหารตามท้องถิ่น เช่น อ่อมหอย อ่อมเห็ด อ่อมปลา ปั่นเห็ด ปั่นปู ปั่นปลา แกงผัก น้ำพริก แจ่วซ้อมผู้ไทย ผักลวก แกงหน่อไม้ แกงกะบั้ง แกงหน่ออ้อย แกงผักหวาน แกงผักหวาน แกงหอย แกงหน่อเลา เป็นต้น นับว่าอาหารของชาวผู้ไทยบ้านเป้าจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล ซึ่งแต่ละวันชาวผู้ไทยบ้านภูก็จะขึ้นเขา ลงนาเพื่อหาอาหารในการดำรงชีวิต อาหารของชาวผู้ไทยบ้านภูจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับผี และคนกับพระ โดยแสดงออกในพฤติกรรมการรับประทานอาหารในโอกาสพิเศษตามประเพณี พิธีกรรมและงานมงคล นอกจากนี้สิ่งที่น่าสนใจในปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงสถานภาพทางสังคมของผู้บริโภคและเจ้าภาพผู้ทำให้เกิดการบริโภคในโอกาสพิเศษ อาหาร

พื้นบ้านชาวผู้ไทยมีคุณค่าด้านสมุนไพร คือสามารถรักษาอาการโรคและบำรุงร่างกายได้ด้วยสรรพคุณของพืชผักธรรมชาติ และรสฝาด รสขม รสเผ็ด รสเปรี้ยว รสจืด รสหวาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสรรพคุณยา สิ่งที่น่ามารับประทานแม้เป็นอาหารที่หาง่ายแต่มีคุณค่าทางอาหารสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทแมง และผักพื้นบ้าน อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านภูคือ แก้วซ่อมผู้ไทย แกงกะบั้ง และแกงหน่อเลาะ (สายพระเวส บุรัตน์. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 38 อาหารประเภทผักหนึ่ง ผักต้ม และน้ำพริกของบ้านภู

การปรุงอาหารของชาวผู้ไทยบ้านภู จะพิถีพิถันในเรื่องขั้นตอนในการปรุงอาหารต้องสะอาด และถูกหลักโภชนาการ ชนิดของอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้านโดยเน้นความสะอาด และเป็นพืชผักปลอดสารพิษ เช่น ผักหนึ่ง ผักต้ม น้ำพริกแก้วซ่อมผู้ไทย..แกงหวายใส่ไก่ แกงผักหวาน แกงหวายใส่ผัก แกงบั้ง แกงหน่อเลาะ แกงหน่ออ้อย เป็นต้น รสชาติของอาหารจะไม่จัดเกินไป เช่น ไม่เผ็ด ไม่เค็ม และไม่จัดมากพอดีกับความต้องการของผู้เข้ามาพัก หรือถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนภาคอื่น เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ก็สอบถามเกี่ยวกับความชอบ ความต้องการของอาหาร และรสชาติก่อนปรุง ภาชนะในการปรุงอาหารทุกชนิด เช่น หม้อแกง จาน ชาม ถ้วย ต้องสะอาด และต้องมีชั้นกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ก่อนที่จะนำภาชนะมาใช้ต้องล้างด้วยน้ำยาล้างจานโดยเฉพาะ ล้างด้วยน้ำสะอาดทุกครั้ง ห้ามไม่ให้ใช้ผงซักฟอกโดยเด็ดขาด หลังจากล้างแล้วก็คว่ำภาชนะไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแก้วต้มน้ำ ต้องใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาวและแยกล้างต่างหาก (สำรับ งานไว. 2552 : สัมภาษณ์)

ปัญหา

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทาง

โฮมสเตย์จัดทำให้รับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือจะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร เช่นภาคใต้ที่เป็นอิสลาม จะไม่กินหมู เจ้าของบ้านก็ต้องหาแต่เจ้าของบ้านที่ให้พัก ก็จะหาอาหารไว้สำรองที่กินได้ง่ายทุกภูมิภาค เช่น ไข่ทอด หมูทอด เนื้อทอด เป็นต้น

2.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู เป็นหมู่บ้านชาวไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายของชาวไทยบ้านภูในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือการแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ้าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาวผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูดคือ ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีกรรมการเหยา การรำผีฟ้า การจ่ายผญา และผญา ยังคงมีอยู่ในปัจจุบันตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าฝ้าย ผ้าไหม การสานเครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งประดิษฐ์ที่ได้จากธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก จะจัดพิธีต้อนรับนักท่องเที่ยว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้สูงอายุจะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ และผูกฝ้ายข้อมือแก่นักท่องเที่ยว (อินทวา นามเหลา. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 39 การแต่งกายของชาวผู้ไทยบ้านภู

ภาพประกอบ 40 การทำบุญใส่บาตรตอนเช้าในบ้านกุ

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านกุ มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น การแต่งกาย การทอผ้า การเงินฝาย การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือแม้แต่การเหย้าก็นำมาจัดฉากเป็นการแสดงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม มีการลดขั้นตอนในการทำพิธีกรรม เช่น การเหย้า การรำผีฟ้า เมื่อนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกได้ชมแล้วไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน อาจจะหัวเราะขบขัน กลายเป็นของแปลก เป็นการดูถูกวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าลดลง เป็นการทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมได้เปลี่ยนไป คุณค่าทางจิตใจของการยอมรับวัฒนธรรมลดลง ซึ่งการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการแสดงจึงเป็นเหมือนการจัดฉาก และนำวัฒนธรรมมาขายเพื่อแลกกับเงินที่ได้รับเป็นค่าตอบแทน จากการท่องเที่ยวจึงสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในชุมชนมองไม่เห็นหรือมองข้ามความสำคัญของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมไป ดังนั้นการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการท่องเที่ยวจึงเป็นเสมือนการเร่งให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกลืมไป (อินทวา นามเหล่า. 2552 : สัมภาษณ์)

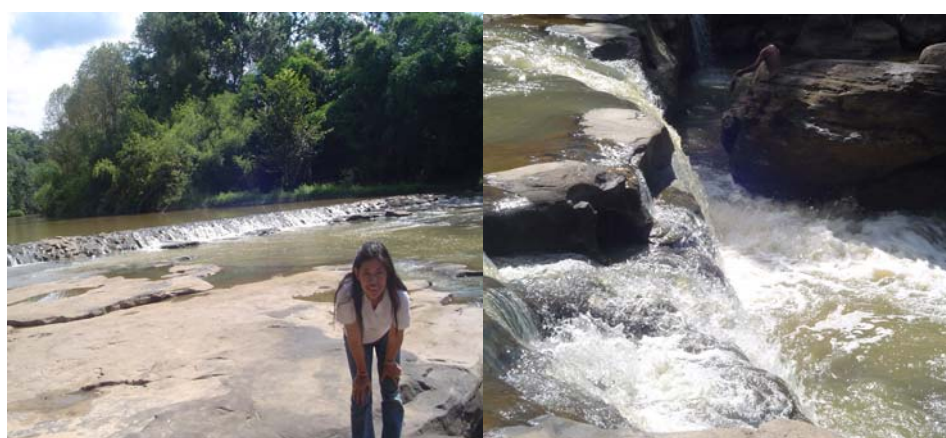
2.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบัน

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านกุ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงภูเขา มีภูเขาล้อมรอบ ประกอบด้วย ภูเขาขาว และภูเขาแดง

ลักษณะของหมู่บ้านจึงเอื้อต่อการให้หมู่บ้านมีทัศนียภาพที่สวยงามเมื่อตอนพระอาทิตย์ขึ้นและ
 อาทิตย์ตก จึงเหมาะกับการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น การเดินป่า ชมนก ป่าไม้
 บ้านภูเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นโฮมสเตย์ประเภทสัมผัสวิถีชีวิต ได้รับ
 มาตรฐานโฮมสเตย์ ปี 2550 และปี 2552 มีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ ศึกษาวัฒนธรรมผู้ไทย
 การแสดงทางวัฒนธรรม เช่น ฟ้อนกลองตุ้ม แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์
 ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน วัดพุทธคีรี- ถ้ำโงตก ถ้ำธรรมสภา หลวงปู่เสาร์ กนตสีโร วัดบรรพตคีรี
 (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) (ถวัลย์ ผิวขำ. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 41 น้ำตกตาดโตน

ภาพประกอบ 42 วัดภูจ้อก้อ

ปัญหา

เนื่องจากบ้านภูมิแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูเขาตามลักษณะของสภาพพื้นที่ และภูมิประเทศจึงมีความปลอดภัย และความสะดวกในการขึ้นไปน้อย ไม่มีผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ ในการพาชมตามสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง อีกทั้งแต่ละสถานที่ที่ไม่มีถึงขยะไว้ใส่ขยะ ไม่มี ป้ายบอกเส้นทางของสถานที่ท่องเที่ยว

2.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีภูมิปัญญาที่ ชุมชนสั่งสมมา หรือสิ่งที่ชุมชนริเริ่มขึ้นทำใหม่โดยใช้วัตถุดิบ หรือวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลิต ผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายจิด เป็นต้น ในบ้านภูยังมีกลุ่มพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมบ้านภู กลุ่มทอผ้า ฝ้ายลายจิด กลุ่มข้าวกล้อง กลุ่มชมมอญศิรินคร กลุ่มผู้เลี้ยงโคแม่พันธุ์ กลุ่มกองทุนเงินล้านบ้านภู กลุ่มออมทรัพย์เพื่อคุณภาพชีวิต ธนาคารหมู่บ้านศิรินครบ้านภู กลุ่มฉาบฉวยสังเคราะห์ และกลุ่ม แม่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ได้สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก ปัจจุบัน บ้านภูมีเงินสะสม และเงินออมของทุกกลุ่มรวมแล้วเป็นจำนวนเงินถึง 8,949,585 บาท (สำหรับ งานไว. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 ผลิตภัณฑ์ข้าวซ้อมมือในบ้านภู

ภาพประกอบ 44 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือในบ้านภู

ภาพประกอบ 45 การจักสานในบ้านภู

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวจะเป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย เสื้อผ้าสำเร็จรูปจากผ้าพื้นบ้าน ของที่ระลึก ชุดผู้ไทย ผ้าฝ้ายลายขิด ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว แต่ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม เป็นคณะเป็นจำนวนมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตไว้ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพราะส่วนมากการผลิตผลิตภัณฑ์จะทำกันภายในหมู่บ้าน ภายในกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้รับจากภายนอกมาจำหน่าย และขาดแรงงานที่มีความรู้ความสามารถในการผลิต (สำหรับ งานไว. 2552 : สัมภาษณ์)

2.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านภู มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ถ้ำภูผาขาว เจดีย์ชัยมงคล น้ำตกตาดโตน วัดพุทธคีรี-ถ้ำโงดก ถ้ำธรรมสภา หลวงปู่เสาร์ กนตสีโร วัดบรรพตคีรี (วัดภูจ้อก้อ ที่เก็บอัฐิหลวงปู่หล้า เขมปัตโต) เชื่อมโยงตลาดอินโดจีนเมืองมุกดาหาร กลุ่มโฮมสเตย์บ้านภู มีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ ในทุกรูปแบบ เช่น ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง 3 รายการทุ่งแสงตะวัน ออกอากาศทาง NBT รายการรอยยิ้มของแผ่นดิน และสมัครเข้าสู่ระบบมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จำนวน 39 ครัวเรือน พัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์ถ้ำวัวตกเพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของหมู่บ้าน บ้านภูจึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์เป็นของตนเอง ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเว็บไซต์จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดทำคู่มือและทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศไทยขึ้น ดังนั้น โฮมสเตย์บ้านภูจึงมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวงการท่องเที่ยว (ยนต์กลางประพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 46 เว็บไซต์ของบ้านภู

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านเป่า มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญในการสร้างเว็บไซต์ ทำให้เว็บไซต์ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน

3. บ้านหนองหุ้ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

3.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบัน

บ้านหนองหุ้ม เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) เชิงอนุรักษ์ ชาวบ้านหนองหุ้มเป็นชาวผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองเวียงวังอ่างคำ สาธารณรัฐ

ประชาติปีโตยประชาชนลาว ในอดีตชาวผู้ไทยมักตั้งบ้านเรือนใกล้ภูเขาหรือบริเวณที่เป็นป่าและ
 ปลูกพืชไร่ (ตามลักษณะถิ่นฐานเดิมก่อนที่จะอพยพมายังประเทศไทย) แต่ผู้ไทยในภาคอีสาน
 ส่วนมากมักตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่ราบใกล้ภูเขาเนื่องจากต้องทำนาทำไร่เป็นหลัก การตั้งบ้านเรือนจะ
 อยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ แต่ชาวผู้ไทยบ้านหนองหล่มกลับสร้างบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง
 ในทำเลที่มีเกาะแก่งขนาดใหญ่ ขนาดเล็กมากมาย พื้นที่ฝั่งโขงตรงข้ามกับหมู่บ้านมีป่าไม้ที่มี
 ความอุดมสมบูรณ์ไม่มีผู้คนอยู่อาศัย มีดอนอยู่กลางลำน้ำโขง เรียกว่า ดอนหนองหล่ม ทิวทัศน์
 ฝั่งโขงหน้าหมู่บ้านจึงมีธรรมชาติที่สวยงาม สบายตา เหมาะแก่การท่องเที่ยว ลักษณะบ้านเรือนมี
 การปรับให้มีความโล่งปลอดโปร่งเหมาะกับสภาพภูมิอากาศ แต่ยังคงเป็นหลังคาทรงสูง ใช้
 กระเบื้อง สังกะสี หรือแผ่นมุงหลังคา ฝาใช้ไม้ ไม้ไผ่สาน ใต้ถุนเรือนสูง ใช้เป็นที่ทำงาน เช่น
 ทอผ้า คัดแยกใบตอง จักสานเครื่องมือจับสัตว์น้ำ ส่วนห้องนอนในเรือนมีขนาด 1 หรือ 2 ห้อง
 มีช่องหน้าต่าง มีชานบ้านอยู่ด้านข้างสำหรับตั้งเตาไฟเพื่อทำครัว บางหลังใช้ใต้ถุนประกอบอาหาร
 แทน หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่มมีการคัดเลือกบ้านที่มีความ
 พร้อมในเรื่องห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย ไม่มีเด็กเล็ก
 (ทารกแรกเกิด) คนป่วย อยู่ในครอบครัว มีความปลอดภัยในเรื่องทรัพย์สิน ลักษณะของบ้านมี
 อากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่มีกลิ่นอับ ห้องแต่ละห้องมีลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน
 ห้องรับแขก จากการคัดเลือกบ้านที่อยู่ในลักษณะดังกล่าวได้จำนวนทั้งหมด 10 หลัง รับ
 นักท่องเที่ยวได้ 30 คน โดยคิดค่าบริการบ้านพักหลังละ 100 บาท/คน/คืน หนึ่งหลังรับได้ 2
 คน ราคาค่าบริการอาหาร 80 บาท/คน/วัน ถ้านักท่องเที่ยวมาเป็นกลุ่มหรือคณะ คิดค่าอาหารว่าง
 20 บาท/คน/มื้อ ค่าบริการล่องเรือ 40 บาท/คน/ครั้ง ค่าบายศรีสู่ขวัญ 700 บาท/คณะ ค่าหมอลำ
 ลำพญา 500 บาท/คณะ ค่าโปงลาง 1,500 บาท/คณะ (แสง ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 47 บ้านพักโฮมสเตย์บ้านหนองหล่ม

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่มมีการจัดที่นอนให้นักท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวมีที่นอนที่สบาย เช่น มีฟูก ผ้าห่ม หมอน มุ้ง เติงนอน มีห้องอาบน้ำ และส้วมที่สะอาด มีสบู่ ยาสิฟิโน แปรงสิฟิโน ผ้าเช็ดตัว สำรองไว้ให้นักท่องเที่ยวในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้นำติดตัวมา ในห้องน้ำมีที่แขวนผ้า และราวผ้า มีประตูห้องน้ำที่มีกลอนปิด เปิดอยู่ในสภาพดี มีแสงไฟสว่างพอเพียง ฝาห้องน้ำ ห้องส้วมมีความมิดชิด ไม่มีรู (แสวง ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์) รอบบริเวณบ้านมีสวนไม้ดอก ไม้ประดับ

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม มีลักษณะเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงมี 1-2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ (ห้องส้วม) 1 ห้องครัว รับนักท่องเที่ยวได้หลังละ 2 คน มีทั้งหมด 20 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 40 คน เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่า 30 คน ทำให้มีปัญหาในการจัดที่พัก จากโฮมสเตย์ 1 หลัง พักได้ 2 คน ก็เพิ่มเป็น 3-4 คนต่อหลัง ทำให้มีปัญหาในเรื่องห้องน้ำ พัดลมในการให้บริการไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน ในฤดูฝนมีแมลงรบกวน เช่น ยุง (แสวง ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 48 ภายในห้องพักโฮมสเตย์บ้านหนองหล่ม

3.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม

มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ มีอาชีพประมง อาหารของชาวบ้านจึงเป็นอาหารที่หามาได้จากแม่น้ำโขง มาจากธรรมชาติ อาหารตามฤดูกาล เช่น อ่อมปลา ลาบปลา ปั่นเจียด ปั่นปู้ ปั่นปลา แกงผัก น้ำพริก ผักลวก แกงหน่อไม้ แกงหน่ออ้อย แกงผักหวาน แกงหวาย เป็นต้น นับว่าอาหารของ ชาวผู้ไทยบ้านหนองหล่มจะมีอยู่ตามธรรมชาติและฤดูกาล (บรรทม วิวัฒนาการ. 2551 : สัมภาษณ์) บ้านหนองหล่ม จะพิถีพิถันในเรื่องขั้นตอนในการปรุงอาหารต้องสะอาด และถูกหลัก โภชนาการ ชนิดของอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้านโดยเน้นความสด สะอาด และเป็นพืชผักปลอด สารพิษ เช่น ต้มปลา อ่อมปลา ผักนี้้ง ผักต้ม น้ำพริก เป็นต้น รสชาติของอาหารจะไม่จัดเกินไป เช่น ไม่เผ็ด ไม่เค็ม และไม่จัดมาก พอดีกับความต้องการของผู้เข้ามาพัก หรือถ้านักท่องเที่ยวเป็น คนภาคอื่น เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ก็สอบถามเกี่ยวกับความชอบ ความต้องการของ อาหาร และรสชาติก่อนปรุง ภาชนะในการปรุงอาหารทุกชนิด เช่น หม้อแกง จาน ชาม ถ้วย ต้องสะอาด และต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ก่อนที่จะนำภาชนะมาใช้ต้องล้างด้วย น้ำยาล้างจานโดยเฉพาะ ล้างด้วยน้ำสะอาดทุกครั้ง ห้ามไม่ให้ใช้ผงซักฟอกโดยเด็ดขาด หลังจาก ล้างแล้วก็คว่ำภาชนะไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแก้วคืมน้ำ ต้องใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาวและ แยกล้างต่างหาก อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหนองหล่มคือแกงผักหวานใส่ไข่มดแดง (ลำพวย ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 49 อาหารประเภทแกง ต้ม อ่อม คั่วแมง และผักพื้นบ้านของบ้านหนองหล่ม

ภาพประกอบ 50 อาหารของชาวบ้านหนองหล่ม

ปัญหา

ปัญหาด้านอาหารของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม สำหรับนักท่องเที่ยว ถ้านักท่องเที่ยวเป็นคนในภาคอีสาน ก็จะรับประทานอาหารที่ทางเจ้าของโฮมสเตย์ทำให้รับประทานได้ไม่ยากนัก เพราะรสชาติอาหารไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างภูมิภาค เช่น ภาคใต้ ภาคเหนือจะมีปัญหาในเรื่องของการรับประทานอาหาร

เช่นภาคใต้ที่เป็นอิสลาม จะไม่กินหมู เจ้าของบ้านก็ต้องหาแต่เจ้าของบ้านที่ให้พักก็จะหาอาหารไว้
สำรองที่กินได้ง่ายทุกภูมิภาค เช่น ไช้ทอด หมูทอด เนื้อทอด เป็นต้น (ลำพวย ยืนยง. 2552 :
สัมภาษณ์)

3.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม เป็น
หมู่บ้านผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองเวียงวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อ
ประมาณ 300-400 ปีก่อน ชาวบ้านหนองหล่มจะเป็นชนเผ่าผู้ไทย ปัจจุบันมีวิถีชีวิตเป็นชุมชน
เมือง แต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาวผู้ไทย โดยเฉพาะประเพณีการ
ขับร้องเกี่ยวพาราสี “ลำพญา” ยังคงเป็นแบบดั้งเดิมตามต้นตำรับของชนชาติลาวอยู่ มีวัฒนธรรม
เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการสืบทอดมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เช่น การแต่งกาย
การแต่งกายของผู้ไทยบ้านหนองหล่ม ในปัจจุบันจะแต่งกายเหมือนกับท้องถิ่นทั่วไป คือ
การแต่งกายสมัยนิยม ไม่ต้องนุ่งผ้าซิ่น ผ้าถุง แต่ชาวบ้านก็ยังคงอนุรักษ์การแต่งกายแบบชาว
ผู้ไทยไว้อยู่ การแต่งกายด้วยชุดผู้ไทยจะแต่งในโอกาสสำคัญ และเอกลักษณ์ที่เป็นภาษาพูด คือ
ภาษาผู้ไทย ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีเหยา และการลำพญา ยังคง
มีอยู่ในปัจจุบันตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทอผ้าห่ม
ผ้าทอมือลายขัดพื้นฐาน การจักสานเครื่องมือสำหรับดักปลา เช่น ลอบ ไช้ แห หวน (เลื่อน
ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม มีความ
ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างมาก แต่เมื่อหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยว
เข้ามาเที่ยวเข้ามา มีการแต่งกาย ภาษาในการพูดเป็นเป็นของต่างถิ่น ต่างเชื้อชาติ ชุมชนมีการ
เลียนแบบตามนักท่องเที่ยว ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเช่น การแต่งกาย การทอผ้า การทำพิธีบายศรี
สู่ขวัญ สูญหายไป (เลื่อน ยืนยง. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 51 เครื่องบูชาหรือเครื่องภายในพิธีบายศรีสู่ขวัญของบ้านหนองหล่ม

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบัน

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงในทำเลที่มีเกาะ แก่ง ขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก มากมาย พื้นที่ฝั่งโขงตรงกันข้ามกับหมู่บ้านหนองหล่ม จะมีป่าไม้ที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์ ไม่มีผู้คนอาศัย ทิวทัศน์ฝั่งโขงหน้าหมู่บ้านจึงมีธรรมชาติที่สวยงาม สบายตา เหมาะแก่การท่องเที่ยว ประเภทของโฮมสเตย์เป็นลักษณะสัมผัสธรรมชาติ มาตรฐานที่ได้รับจากมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ปี พ.ศ. 2550 และปี 2552 จุดเด่น คือชุมชนอยู่ริมฝั่งโขงและวัฒนธรรมผู้ไทย แหล่งท่องเที่ยว ใกล้เคียง ได้แก่ ภูผาทีบ ดอนหนองหล่ม มีกิจกรรมในการท่องเที่ยวได้แก่ ล่องเรือดำน้ำโขง เรียนรู้วัฒนธรรมผู้ไทย การแสดงทางวัฒนธรรม นมัสการพระมูจลินทร์ ชมพิพิธภัณฑสถานบ้าน

ถ้านักท่องเที่ยวต้องการที่จะนั่งเรือชมทิวทัศน์ของสองฝั่งแม่น้ำโขง จะมีเรือหางยาวบริการนำเที่ยวรอบ ๆ เกาะ แก่ง หน้าหมู่บ้าน โดยทางเรือหางยาวจะให้นักท่องเที่ยวสวมใส่เสื้อชูชีพกันทุกคน เรือหางยาวลำหนึ่งนั่งได้ไม่เกิน 5 คน ถ้ามามากกว่านั้นจะเกิดอันตรายได้กับท่องเที่ยวได้ เช่น เรือล่ม เพราะบรรทุกเกินจำนวนที่กำหนด (ประดิษฐ์ โพธิ์ไทร. 2552 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 52 การแข่งเรือพาย

ปัญหา

เนื่องจากบ้านหนองหล่มมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามอยู่ตามสองฝั่งลำน้ำโขง นักท่องเที่ยวจะนั่งเรือชมทิวทัศน์สองฝั่งแม่น้ำโขง จึงเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุทางน้ำ จำนวนของเรือ และเสื้อชูชีพที่ไว้บริการนักท่องเที่ยวมีจำนวนไม่เพียงพอในกรณีที่นักท่องเที่ยวมาเป็นหมู่คณะ (ประดิษฐ์ โพธิ์ไทร. 2552 : สัมภาษณ์)

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่มมีภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมา เช่น การทอผ้า ทอผ้าห่ม ผ้าทอมือลายมัดย้อมพื้นฐาน และทำเสื้อเย็บมือ จึงได้รวมตัวกันจัดเป็นกลุ่มทอผ้าขึ้น แล้วส่งเข้าประกวดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จนได้รับรางวัลชนะเลิศในปี พ.ศ. 2549 จึงเป็นสินค้า OTOP ที่ทำรายได้ให้กับหมู่บ้าน และจำหน่ายที่ร้านค้าในหมู่บ้าน จัดเป็นแหล่งเรียนรู้กลุ่มทอผ้าขึ้น ในบ้านหนองหล่มมีอาชีพ

ทำนา และทำการประมงจับปลาในลำน้ำโขง มีการเพาะเห็ด รับผิดชอบสินค้าเกษตร เช่น ไบตองกล้วย กล้วย มะขาม สมุนไพร จากฝั่งลาว บ้านหนองหล่มจึงนับเป็นแหล่งสินค้าที่ใหญ่ที่สุดอีกแห่งหนึ่ง นอกจากนี้จะมีการทอผ้า แล้วยังมีการจักสานเครื่องมือหาปลา เช่น ไซ ข้อง และ สานแห อวน ไม้จันทน์อีกด้วย

ภาพประกอบ 53 ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบ้านหนองหล่ม

ภาพประกอบ 54 การเข็บเสื่อด้วยมือของชาวบ้านหนองหล่ม

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่มมีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ผ้าห่มทอมือ ผ้าทอมือลายขัดพื้นฐาน เครื่องมือหาปลา และใบตองกล้วย จำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและพ่อค้าแม่ค้าคนกลาง กลุ่มทอผ้าจะทอผ้าไม่ทันกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเป็นกลุ่ม หมู่ และคณะ และโดยเฉพาะเมื่อมีการจัดงานแสดงสินค้า OTOP เนื่องจากขาดผู้มีความชำนาญ และฝีมือในการทอ จึงทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่พอจำหน่าย (ฉลอง พิกุลศรี. 2552 : สัมภาษณ์)

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่มมีกิจกรรม ล่องเรือลำน้ำโจง เรียนรู้วัฒนธรรมผู้ไทย การแสดงทางวัฒนธรรม นมัสการพระมัจฉลินทร์ ชมพิพิธภัณฑสถานบ้าน แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ ภูเขาเทิบ ดอนหนองหล่ม จึงมีการประชาสัมพันธ์โดยการจัดทำแผ่นพับ มีการสร้างเว็บไซต์เป็นของตนเอง ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเว็บไซต์จะบอกรายละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่าย การติดต่อ ปัจจุบันสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้จัดทำคู่มือและทำเนียบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของประเทศไทยขึ้น ดังนั้นโฮมสเตย์บ้านหนองหล่มจึงมีการเชื่อมโยงข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของกระทรวงการท่องเที่ยว และสามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลของหมู่บ้านได้ที่เว็บไซต์ของหมู่บ้านคือ

<<http://nongloun.moobanthai.com>>

ภาพประกอบ 55 เว็บไซต์ของบ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ปัญหา

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) บ้านหนองหล่ม มีปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ในการจัดทำเว็บไซต์เป็นของตนเองเนื่องจากขาดผู้มีความรู้ ความชำนาญ ในการสร้างเว็บไซต์ ทำให้เว็บไซต์ไม่มีการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นปัจจุบัน ขาดการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล

ตาราง 2 สรุปสภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
1. บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	1. ด้านที่พักอาศัย บ้านพักมีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความ สะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอกหมอน ไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้านมี ไม้ดอกไม้ประดับพืชผักสวนครัว มี จำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 15 หลัง รับได้ 30 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่ คณะ มีจำนวนมากกว่า 30 คน บ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอ ฤดูร้อนอากาศร้อน พัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝน แมลงรบกวน เช่น ยุง
	2. ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ อาหารมีความสด สะอาด เป็นอาหารที่ทำ ได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย ผักหวาน ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวน ครัว อุปกรณ์ในการปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อมีความสะอาด ปรุงอาหารที่มีรสชาติไม่จัดเกินไป ชนิดของอาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม แกงหวาย แกง หน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้ มีความ สะอาด	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาค รับประทานอาหาร พื้นบ้านไม่ได้ เช่น มีรสเผ็ด เป็นอาหารพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวที่รับประทาน อาหารเจ
	3. ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม กันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรมเห็นเป็น เรื่องตลก เช่น การพูดภาษา ท้องถิ่น (ผู้ไทย) การแต่งกาย

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น วัดถ้ำผาขาว (วัดโสม)	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะจง เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ใน สถานที่ท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ -กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่ม จักสานหัตถกรรม กลุ่มทำขนมกะหรี่ปั๊บ กลุ่มทำตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ กลุ่มหน่อไม้ดอง กลุ่มทำเสื่อเย็บมือ กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิต ไม่ทัน และขาดวัตถุดิบใน ชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับ เอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานราชการไม่ให้ความ ร่วมมือในการเผยแพร่ ไม่มีความรู้ในการจัดทำ เว็บไซต์
2. บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร	1. ด้านที่พักอาศัย - บ้านพักมีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความ สะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอกหมอน ไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้านมี ไม้ดอกไม้ประดับพืชผักสวนครัว มี จำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 29 หลัง รับผิดชอบได้ 60 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่ คณะ มีจำนวนมากกว่า 30 คน บ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอ ฤดูร้อนอากาศร้อน พัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝน แมลงรบกวน เช่น ยุง
	2. ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่ถูกต้องหลักโภชนาการ อาหารมีความสด สะอาด เป็นอาหารที่ทำ	2. ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาค รับประทานอาหาร

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	ได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย หน่อเลา หน่ออ้อย ผักหวาน อุปกรณ์ในการปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อมีความสะอาดปรุงอาหารที่มีรสชาติไม่จัดเกินไปชนิดของอาหารเป็นอาหารพื้นบ้านเช่น ผักนึ่ง ผักต้ม แกงหวาย แกงหน่อไม้ แกงบั้ง น้ำพริก แจ่วซ้อมผู้ไทย น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด	พื้นบ้านไม่ได้ นักท่องเที่ยวจำนวนมาก อาหารไม่พอเพียง เช่นนักท่องเที่ยวที่เป็นอิสลาม ไม่กินหมู
	3. ด้านวัฒนธรรม - มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม - นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องตลก เช่น การแต่งกาย และภาษาท้องถิ่น (ผู้ไทย)
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม เช่น วัดถ้ำผาขาว	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ในสถานที่ท่องเที่ยว
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ - กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้ายลาย จิดกลุ่มข้าวกล้อง ชกมองคีรีนคร กลุ่มผู้เลี้ยงโคแม่พันธุ์	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว เนื่องจากผลิตไม่ทัน และขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับเอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานราชการไม่ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ ไม่มีความรู้ในการจัดทำเว็บไซต์

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
1. บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหาร	1. ด้านที่พักอาศัย - บ้านพักมีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความ สะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอกหมอน ไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้านมี ไม้ดอกไม้ประดับพืชผักสวนครัว มี จำนวนบ้านที่เป็นโฮมสเตย์ จำนวน 20 หลัง รับได้ 40 คน	1. ด้านที่พัก นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่ คณะ มีจำนวนมากกว่า 40 คน บ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอ ฤดูร้อนอากาศร้อน พัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝน แมลงรบกวน เช่น ยุง
	2. ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่ถูกต้องโภชนาการ อาหารมีความสด สะอาด เป็นอาหารที่หา ได้ในพื้นที่ เช่น ปลา หน่อไม้ ผักหวาน ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวนครัว อุปกรณ์ในการปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อมีความสะอาดปรุงอาหารที่มี รสชาติไม่จัดเกินไปชนิดของอาหารเป็น อาหารพื้นบ้านเช่น ลาบปลา ปลาเผา ผักนึ่ง ผักต้ม แกงหน่อไม้ น้ำพริก แจ่ว น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด	2. ด้านอาหาร - นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาค รับประทานอาหาร ในท้องถิ่นไม่ได้ เช่น นักท่องเที่ยวที่เป็นอิสลาม ไม่กินหมู
	3. ด้านวัฒนธรรม - มีภาษา การแต่งกาย การ รับประทานอาหาร ประเพณีพิธีกรรมที่ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าบ้าน และนักท่องเที่ยว	3. ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่นการ แต่งกาย ภาษาพูด ชุมชนมีการ เลียนแบบการแต่งกาย ภาษา จากนักท่องเที่ยว

ตาราง 2 (ต่อ)

หมู่บ้านวัฒนธรรม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหา
	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามเป็น ธรรมชาติ เช่น ล่องเรือชมแก่ง ทัศนียภาพริมน้ำโจง นมัสการวัด มุจลินทร์พระเก้าแก่คู่บ้าน มีแหล่งเรียนรู้ กลุ่มทอผ้า OTOP พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญา พื้นบ้าน คู่มือกิจกรรมฝึกใบตอง ปั่น จักรยานตามริมน้ำโจงคูพระอาทิตย์ขึ้น	4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะ เช่น ขวดน้ำ พลาสติก ใน สถานที่ท่องเที่ยว ไม่เห็น ความสำคัญของโบราณสถาน
	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีการจัดกลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทำขนม กลุ่มผลิตข้าวซ้อมมือ กลุ่ม เลี้ยงจิ้งหรีด	5. ด้านผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายไม่เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว ในกรณีที่ นักท่องเที่ยวเข้ามาครั้งละ จำนวนมาก เนื่องจากผลิต ไม่ทัน ขาดวัตถุดิบในชุมชน
	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน ทำแผ่นพับ เอกสารเผยแพร่	6. ด้านการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานราชการไม่ให้ความ ร่วมมือในการเผยแพร่ ไม่มีความรู้ในการจัดทำ เว็บไซต์

แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร ทั้ง 3 แห่ง มีการจัดการบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่พักอาศัย
ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์
ผู้วิจัยได้เสนอตามลำดับขั้นตอนดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและ
กีฬา, 2551 : 1-3)

1. ด้านที่พักอาศัย

จากการเก็บข้อมูลจากทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า ลักษณะของตัวบ้านพักมีความมั่นคงแข็งแรง อยู่ในสภาพไม่ชำรุด ไม่เสี่ยงต่ออันตรายจากการใช้สอย วัสดุที่ใช้ก่อสร้างบ้านมีความแข็งแรง ไม่ใช่ไม้ไผ่ ฝาขัดแตะ หรือใบไม้ ในการทำตัวบ้าน บ้านพักมีอากาศถ่ายเทสะดวก แสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ ห้องต่าง ๆ ของบ้านออกแบบให้ลมผ่านได้ทุกจุด เช่น ห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว และห้องน้ำ หลังคาทำกันน้ำฝนได้ มุงด้วยกระเบื้อง หรือสังกะสี มีที่นอนที่สบายเครื่องนอนสะอาด ที่นอนที่จัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นฟูก และเตียง ห้องพัก หรือห้องนอนเป็นห้องเดี่ยว และห้องคู่ มีการเปลี่ยนเครื่องนอน เช่น ฟูก ผ้าปู หมอน ปลอกหมอน ผ้าห่ม ทุกครั้งที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพัก ในห้องนอนมีโต๊ะเครื่องแป้ง กระจก หน้าต่างมีม่านหน้าต่างทุกบาน มีพัดลมระบายความร้อนในบ้านพัก ในห้องน้ำและห้องส้วมสะอาด มีสุขุณยาสีฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดตัว สำรองไว้ในห้องน้ำ ประตูห้องน้ำมีกลอน ล็อก การปิดเปิดอยู่ในสภาพดี และปลอดภัย ไม่มีรู รอยรั่ว หรือช่องที่มองเห็นได้จากภายนอก มีสวิสตัดไฟฟ้าหรือที่จุดไฟให้ความสว่าง มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ เช่น แมลงสาบ หนู ยุง มด โดยไม่ใช่สารเคมีที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว วัสดุที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเป็นภูมิปัญญา เช่น สมุนไพร เครื่องดักสัตว์ เป็นต้น มีการดูแลเอาใจใส่บริเวณบ้านและรอบบริเวณบ้านโดยมีการจัดสวนหย่อม ปลูกต้นไม้ เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว ต้นไม้ ร่องน้ำ มีที่นั่งเล่นบริเวณลานบ้าน

ด้านที่พักอาศัยปัญหาที่พบคือ นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่ คณะ มีจำนวนมากกว่าบ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอต่อการบริการ ฤดูร้อนอากาศร้อนพัดลมในบ้านพักมีน้อย ฤดูฝนแมลงรบกวน เช่น ยุง บ้านพักมีการตกแต่งดัดแปลงไปตามสมัยนิยม สภาพบ้านพักที่เป็นแบบผู้ไทยมีจำนวนน้อย

แนวทางการในการจัดการด้านที่พักอาศัย คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุมและมีมติร่วมกันว่าให้มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่องระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดตั้งหลอดบริเวณประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน (ถวัลย์ ผิวขำ. 2552 : สัมภาษณ์) สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดด้านที่พักอาศัยไว้ว่า มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมีคิซิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน

2. ด้านอาหาร

จากการเก็บข้อมูลจากทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า อาหารที่นำมาปรุงรับประทานจะเป็นอาหารพื้นบ้านที่หาได้ในพื้นที่ เช่น ผักหวาน หน่อไม้ หน่อหวาย ไช้ผดแดง และพืชผักสวนครัว มาประกอบเป็นอาหาร เช่น แกงผักหวานใส่ไช้ผดแดง แกงหน่อไม้ แกงหวายใส่ไก่ ผักคั้ม ผักลวก จิ้มแจ่ว (น้ำพริก) ภาชนะที่ใช้ปรุงอาหาร เช่น จาน ถ้วย ชามมีความสะอาด การทำความสะอาด จะใช้น้ำยาล้างจาน ไม่ใช่ผงซักฟอกล้างจาน และหลังจากล้างเสร็จแล้วมีการคว่ำไว้ให้แห้งก่อนเก็บ สำหรับแก้วคั้มน้ำมีความสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็นคาว และแยกล้างต่างจากถ้วยจาน ห้องครัวของบ้านพักจะอยู่ในตัวบ้าน มีการทำความสะอาดอยู่เสมอหลังจากการปรุงอาหารทุกครั้ง ไม่มีกลิ่น อุปกรณ์ในห้องครัว ได้แก่ ตู้กับข้าว มีฝาปิด เปิด ได้สะดวก และสะอาด กันแมลงได้ และมีระบายอากาศถ่ายเท อุปกรณ์เครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลาร้า เกลือ มีการเก็บมิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย เต้าเป็นทั้งเต้าถ่าน และเต้าแก๊ส ที่สะอาดปลอดภัย มีการตรวจสอบอุปกรณ์ของเต้าอยู่เสมอ เช่น สายแก๊สของเต้าแก๊ส ที่อาจชำรุดเพื่อมิให้เกิดอันตรายในการปรุงอาหาร ผู้เขียนมีการดูแลความสะอาดอยู่เสมอ และใช้เก็บอาหารและเครื่องคั้ม โดยอาหารที่มีกลิ่นจะใช้ถุงพลาสติก หรือกล่องปิดมิดชิด น้ำคั้มน้ำใช้ น้ำคั้มเป็นน้ำฝนที่สะอาด เก็บไว้ในตุ่มมีฝาปิดมิดชิด หากเป็นน้ำประปา ถ้าไม่แน่ใจว่าสะอาดก็คั้มก่อนบรรจุขวด หรือภาชนะอื่น ๆ

ด้านอาหารปัญหาที่พบคือ อาหารที่หมู่บ้านนำมาปรุงรับประทานจะเป็นอาหารท้องถิ่น ที่หาได้ง่ายในหมู่บ้าน เช่น หน่อไม้ หน่อเตา ผักหวาน ผักสดหวาย เป็นต้น และปรุงอาหารตามรสชาติของท้องถิ่น คือ มีรสชาติเผ็ดจัดจ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ ต่างภูมิภาคท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวที่รับประทานอาหารเช้า รับประทานอาหารที่ชาวบ้านเตรียมไว้ไม่ได้ และถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมากเป็นหมู่คณะทำให้หมู่บ้านเตรียมอาหารให้ไม่พอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวนับถือศาสนาอิสลาม ไม่กินหมูและฮินดูไม่กินวัว ทำให้เกิดปัญหาในการหาอาหารมาต้อนรับ

แนวทางในการจัดการด้านอาหาร คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุม และมีมติร่วมกันว่า ต้องมีการสอบถามประสานกลุ่มคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารชนิดใด ประเภทใด จำนวนมากน้อยเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมประเภท และรสชาติของอาหาร อาหารมีความพอเพียงกับจำนวนนักท่องเที่ยว (สำหรับงานไว. 2552 : สัมภาษณ์) และสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดมาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการ

ว่าต้องคำนึงถึงชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ

3. ด้านวัฒนธรรม

จากการเก็บข้อมูลจากทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า การจัดการด้านวัฒนธรรม มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน โดยคณะกรรมการบริหารโฮมสเตย์ของชุมชนร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ การแสดงออกของชายและหญิงลักษณะผู้สาว การใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อให้ นักท่องเที่ยวยอมรับ และเข้าใจ เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อ นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมีการจัดกิจกรรมต้อนรับโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติกันมาแล้ว เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การรำมวยโบราณ การจ่ายผญา หมู่บ้านมีโอกาสเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และชื่นชม ถือว่าเป็นการทำนุบำรุง วัฒนธรรมของตน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่น ในระหว่างที่นักท่องเที่ยวพักอยู่ในบ้านในชุมชนมีการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และในขณะเดียวกัน ชุมชนก็เรียนรู้วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ

ด้านวัฒนธรรมปัญหาที่พบ คือ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีพิธีต้อนรับโดยการรำผู้ไทย รำมวยโบราณ ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อต่อแขน มีการแสดงแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน ทำให้วัฒนธรรมถูกกลืนแบบ และนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจกับประเพณีวัฒนธรรมของเจ้าบ้าน เห็นเป็นเรื่องตลก เช่น ภาษาพูด ผู้ไทย การแต่งกายแบบผู้ไทย

แนวทางในการจัดการด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุมและมีมติร่วมกันว่า มีการกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายสุภาพ การใช้สารเสพติด การแสดงออกของชายหญิงลักษณะผู้สาว มีการแนะนำ อธิบายและให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมให้แก่ นักท่องเที่ยวเข้าใจก่อน (พระสุธรรม ธรรมโม, 2552 : สัมภาษณ์) และนักท่องเที่ยวต้องศึกษา เรียนรู้เรื่องราวที่พบเห็น เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภาษาถิ่น การแต่งกาย ซึ่งเป็น ความแตกต่างของผู้คนแต่ละเผ่าพันธุ์ เพื่อการท่องเที่ยวจะได้มีคุณค่ามากขึ้น ดังแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1-2) ที่ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่าเป็นรูปแบบ การท่องเที่ยวที่ชุมชนยินดีให้นักท่องเที่ยวเข้าพักค้างแรมในบ้านของตนเอง เพื่อเรียนรู้แบบแผนวิถี ชีวิต วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว และอาจมีการแลกเปลี่ยน

ประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยว เจ้าของบ้าน และคนในท้องถิ่น สอดคล้องกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดมาตรฐานด้านวัฒนธรรมไว้ว่า มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ

4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว

จากการเก็บข้อมูล ทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า ในบริเวณใกล้ที่พักหรือชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 ประเภท เช่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก มีแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ เช่น วัด เจดีย์ วัตถุโบราณ หรือในชุมชนมีอยู่แล้วเช่น สวนผลไม้ บ่อตกปลา แปลงผัก และการทำงานปลูกข้าว มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ปีนเขา ปั่นจักรยาน เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนมีหลากหลายตามสภาพพื้นที่และภูมิประเทศ ชุมชนจะต้องร่วมกันจัดขึ้น และกำหนดไว้ชัดเจน มีผู้นำเที่ยว มีความปลอดภัย และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม เช่น การตกปลา ต้องเตรียมว่าคนนำเที่ยว อุปกรณ์ตกปลา และสถานที่ตกปลา มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า จักสาน โดยปกติทั่วไปชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีความรู้ ความสามารถในการศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีการฝึกหัดด้วย เช่น ฝึกหัดการทอผ้า จักสาน มีการดูแลสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ โดยการร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ดูแลรักษาโดยตรง ทุกแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน

ด้านแหล่งท่องเที่ยวปัญหาที่พบ คือ นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะ เช่น ขวดน้ำพลาสติก ทางเดินไม่มีความปลอดภัย เช่น ทางขึ้นวัดถ้ำผาขาว (วัดโสม) ภูจ้อก้อ น้ำตก ตาดโตน ภูผาทีบ เป็นต้น

แนวทางในการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุมและมีมติร่วมกันว่า มีการจัดทำถังขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตราย ป้ายบอกทิศทางขึ้น ลง ไว้ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (สุตสาคร แสนสุข. 2552 : สัมภาษณ์) ดังแนวคิดของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า มาตรฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ต้องมีแหล่ง

ห้องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน

5. ด้านผลิตภัณฑ์

จากการเก็บข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ ทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า ในชุมชนมีการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ โดยให้ชุมชนหรือชาวบ้านเป็นผู้ผลิต และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นชุมชนผลิตเอง เช่น การทอผ้าฝ้าย การทอผ้าไหม การเย็บเสื้อผ้าด้วยมือ การจักสาน การทำขนม การทำหมอนชนิด การเลี้ยงจิ้งหรีด การทำปุ๋ยอินทรีย์ การสานวัสดุด้วยพลาสติก เป็นต้น มีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นภายในชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำขนม กลุ่มข้าวกล้อง มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านภายในหมู่บ้าน มีร้านค้าชุมชนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนผลิตขึ้น เช่น ตุ๊กตา ผ้าเช็ดมือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย หมอนชนิด เสื้อเย็บมือ สร้างรายได้ส่วนหนึ่งให้แก่ชาวบ้านและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ได้เป็นอย่างดี

ด้านผลิตภัณฑ์ปัญหาที่พบคือ มีการผลิต และจำหน่ายไม่พอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในกรณีที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมาก เป็นหมู่คณะ ขาดวัตถุดิบในท้องถิ่น และชุมชน

แนวทางในการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุม และมีมติร่วมกันว่า เพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อน และฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัตถุดิบไม่เพียงพอจึงหาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็ง สร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต (บรรทม วิวัฒนาการ. 2552 : สัมภาษณ์) ดังแนวคิดของภราเดช พยัณวิเชียร (2543 : 1) ที่ได้กล่าวว่าการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ การทำการค้า จำเป็นต้องมีเพื่อนร่วมทางหรือที่เรียกว่าพันธมิตรทางธุรกิจ ได้แก่ องค์กร บริษัท ห้างร้าน โรงแรม เป็นต้น หลักการขาย ต้องหาจุดขายโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชนเพื่อวางจุดขาย พัฒนาสินค้า แก้ปัญหาอุปสรรค ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านแม่กำปอง มีจุดแข็งคือ อากาศดี หนาวเย็นสบายตลอดทั้งปี ชาวบ้านมีความตั้งใจและร่วมมือกันดีจุดอ่อนคือ บุคลากรขาดการจัดการที่ดี ขาดความชำนาญ ห้องพักไม่เพียงพอ

6. ด้านการประชาสัมพันธ์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการประชาสัมพันธ์ ทั้ง 3 หมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านมีการจัดคู่มือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยว ที่เป็นข้อมูลจริง มีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง รายละเอียดค่าใช้จ่าย และการติดต่อ มีการเผยแพร่ข้อมูลการประชาสัมพันธ์โดยการติดต่อสื่อสารผ่านระบบวิทยุคลื่นของชุมชนและจังหวัด หอกระจายข่าวชุมชน ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยสร้างเว็บไซต์ของหมู่บ้านของตนเอง ทั้งภาษาไทยและ

ภาษาอังกฤษ มีการเชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อเพิ่มรายชื่ออยู่ในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของกระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา

ด้านการประชาสัมพันธ์ปัญหาที่พบ คือ ชุมชน หรือหมู่บ้านขาดความรู้ในการจัดทำเว็บไซต์ ขาดการจัดทำเอกสารเผยแพร่ที่มีรายละเอียดของหมู่บ้าน

แนวทางการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการผู้บริหารหมู่บ้านมีการประชุมและมีมติร่วมกันว่า ส่งบุคลากรในชุมชน หมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้าน มีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบโฮมสเตย์ไทย (ประยุกต์ กลางประพันธ์. 2552 : สัมภาษณ์) เพื่อเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ที่ได้กำหนดมาตรฐานการประชาสัมพันธ์ไว้ว่า ต้องมีเอกสาร สิ่งพิมพ์ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนและต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 1-3)

จากข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหารในครั้งนี้ พบว่าหมู่บ้านโฮมสเตย์มีการจัดการหมู่บ้านในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านต้องจัดให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ มีการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อให้มีหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ที่ประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้ไทย : แนวทางในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหารในครั้งนี้คือ

ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ มีความปลอดภัยโปร่งอากาศถ่ายเทได้ดี ไม่มีการปรุงแต่งให้มีความหรูหรา โอ้อ่า ไปตามกระแสบริโภคนิยมและความเจริญทางด้านวัตถุ มีลักษณะการอาศัยอยู่แบบเรียบง่าย สะอาด สะดวก และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน อีกทั้งยังช่วยลดภาวะโลกร้อนได้อีก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล จัดกระทำข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และอภิปรายผล ตามความมุ่งหมายดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

สรุปผล

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นชาวผู้ไทย ซึ่งถูกกวาดต้อน อพยพหนีความอึดอัดขาดแคลน และติดตามญาติพี่น้องมาภายหลังบ้าง ส่วนมากมาจากเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ เมืองนอง เมืองมหาชัย เมืองบก เมืองเวียงวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เพื่อก่อตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย เลือกที่อยู่ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัด นครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร โดยจะเลือกพื้นที่ที่เป็นราบเชิงเขา อยู่ติดกับภูเขา มีหนองน้ำ หรือแม่น้ำที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตาม เอกลักษณะของผู้ไท คือ สร้างบ้านไม้ใต้ถุนสูง มี 1 ห้องนอน 2 หน้าต่าง มีระเบียงสำหรับเป็น ห้องครัวประกอบอาหาร ใต้ถุนบ้านเป็นที่ทอผ้า จักสาน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การแต่งกายของชาวผู้ไทในเวลาปกติผู้ชายนุ่งผ้าด้วยตาเม็ล็ดงาดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อ ค่ายสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ผู้หญิงนุ่งซิ่นใช้ผ้าสีดำ (ผ้าพื้นเมือง) ถ้าไม่สวมเสื้อแทนที่จะห่มผ้าก็จะเอา แขนเสื้อผูกสะพายเฉียงบ่าใช้แทนผ้าห่ม เครื่องประดับของชายในเวลาปกติไม่มี ผู้หญิงมีกำไล เงินใส่ข้อมือ กับกระจอนหู (ต่างหู) ทำด้วยเงินหรือทองเหลืองใส่ประจำตัวอยู่เสมอ สำหรับคนที่ มีฐานะดี ทั้งหญิงและชายจะมีผ้าเก็บดอกพื้ดเล็ก ๆ ผูกคล้องศีรษะรัดผมไว้ไม่ให้รุงรังการเกล้าผม โดยมากใช้ทั้งหญิงและชายในเวลานักขัตฤกษ์ ถ้าเป็นปกติใช้แต่ผู้หญิงถ้าเป็นเวลานักขัตฤกษ์ผู้ชาย นุ่งผ้าไหมสวมเสื้อชั้นใน ห่มผ้าจิด (ผ้าพื้นเมือง) ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นหมี่ไหม สวมเสื้อผ้าดำแขน ยาว รูปเสื้อกระบอกติดลูกกระดุมด้วยแถวหนึ่ง ประมาณ 30-40 เม็ด

ภาษา ภาษาคั้งเดิมของชาวผู้ไทมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน โดยลักษณะคำพูดเป็นคำไทโดดที่คล้ายภาษาไทยในภาคกลาง แต่มีสำเนียงและบางคำที่ แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ถือว่ามียากคำเดียวกันและสามารถสื่อสารกันได้ในระหว่างชาวผู้ไท กับ ชาวลาว ญ้อ หรือกลุ่มคนไท กลุ่มอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยหรือคนไทยนอกประเทศไทยได้ ลักษณะการพูดอักษรผิดกับภาษาไทยและภาษาอีสานกลุ่มอื่นในปัจจุบันไปบ้าง

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)

จังหวัดมุกดาหาร

2.1 ด้านที่พักอาศัย

สภาพปัจจุบัน บ้านพักมีความมั่นคงแข็งแรง มีอากาศถ่ายเท ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัว มีความสะอาด พูก ที่นอน หมอน มุ้ง ผ้าปู ปลอกหมอน สะอาดไม่มีกลิ่นอับ บริเวณบ้านมีไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกพืชผักสวนครัว

ปัญหา นักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นหมู่ คณะ มีจำนวนมากกว่าบ้านพัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่เพียงพอ ฤดูร้อนอากาศร้อนพัดลมไม่เพียงพอ ฤดูฝน มีแมลงรบกวน

2.2 ด้านอาหาร

สภาพปัจจุบัน มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ อาหารมีความสด สะอาด เป็นอาหารที่หาได้ในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ หน่อหวาย ผักหวาน ปลา ปู กบ เขียด พืชผักสวนครัว อุปกรณ์ในการปรุงอาหารเช่น ถ้วย จาน ชาม หม้อมีความสะอาด ปรุงอาหารที่มีรสชาติไม่จัด

กินไปชนิดของอาหารเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น ผักนึ่ง ผักต้ม แกงหวาย แกงหน่อไม้ น้ำพริก น้ำดื่มน้ำใช้ มีความสะอาด

ปัญหา นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ต่างท้องถิ่น รับประทานอาหารพื้นบ้านหรืออาหารท้องถิ่นไม่ได้ นักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก อาหารไม่พอ

2.3 ด้านวัฒนธรรม

สภาพปัจจุบัน มีการแต่งกาย ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว ท้องถิ่นหรือชุมชนเลียนแบบการแต่งกาย ภาษา จากนักท่องเที่ยว ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสูญหาย

ปัญหา นักท่องเที่ยวไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมเห็นเป็นเรื่องตลก เช่น การแต่งกาย การแสดงกิจกรรม และการทำพิธีกรรม

2.4 ด้านผลิตภัณฑ์

สภาพปัจจุบัน มีกลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มจักสานหัตถกรรม กลุ่มทำขนมกะหรี่ปั๊ป กลุ่มทำตุ๊กตาผ้าเช็ดมือ กลุ่มหน่อไม้ดอง กลุ่มทำเสื่อเย็บมือ มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน และจำหน่ายตามงานเทศกาลแสดงสินค้า OTOP

ปัญหา มีจำหน่ายไม่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดวัตถุดิบในการผลิต ขาดผู้มีความชำนาญการเฉพาะด้าน เช่น การทอผ้า การจักสาน

2.5 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

สภาพปัจจุบัน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ กิจกรรมท่องเที่ยว มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ ศูนย์แหล่งเรียนรู้

ปัญหา นักท่องเที่ยวทิ้งเศษขยะเช่น ขวดน้ำ พลาสติก ในสถานที่ท่องเที่ยว

2.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

สภาพปัจจุบัน จัดทำคู่มือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยว และเป็นข้อมูลจริง คู่มือหรือเอกสารมีรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง รายละเอียดค่าใช้จ่าย และการติดต่อ

ปัญหา หมู่บ้าน ชุมชนขาดคนที่มีความรู้ในการจัดทำเว็บไซต์ หน่วยงานราชการไม่ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำข้อมูลหมู่บ้าน

3. แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โหมสเดย์) จังหวัด

มุกดาหาร

3.1 ด้านที่พักอาศัย

แนวทางการในการจัดการด้านที่พักอาศัย พบว่ามีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่องระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดตั้งลวดบริเวณประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน

3.2 ด้านอาหาร

แนวทางในการจัดการด้านอาหาร พบว่ามีการสอบถามประสานกลุ่มคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารเช้าประเภทใด ประเภทใดมาจำนวนมากน้อยเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมอาหารให้พอดีกับรสชาติ และประเภทของอาหาร มีความพอเพียง กับจำนวนนักท่องเที่ยว

3.3 ด้านวัฒนธรรม

แนวทางในการจัดการด้านวัฒนธรรม พบว่ามีการกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกาย สุภาพ การใช้สารเสพติด การแสดงออกของชายหญิงลักษณะผู้สาว มีการแนะนำ อธิบายและให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวเข้าใจก่อน

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางในการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีการจัดทำถังขยะไว้บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตราย ป้ายบอกทิศทางขึ้น ลง ป้ายเตือนให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไว้ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์

แนวทางในการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ พบว่ามีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อน และฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัตถุดิบไม่เพียงพอจึง หาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งสร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิต

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

แนวทางการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่ามีการส่งบุคลากรในชุมชนหมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้าน มีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบโฮมสเตย์ไทย

อภิปรายผล

การวิจัย ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยได้อภิปรายผลของการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประวัติของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านของชาวผู้ไทซึ่งถูกกวาดต้อน อพยพหนีความอึดอัดขาดแคลน และติดตามญาติพี่น้องมาภายหลังบ้าง ส่วนมากมาจากเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ เมืองนอง เมืองมหาชัย เมืองบก เมืองเวียงวังอ่างคำ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาก่อตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย เลือกที่อยู่ซึ่งมีหลายพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร และมุกดาหาร โดยจะเลือกพื้นที่เป็นราบเชิงเขา อยู่ติดกับภูเขามีสบองน้ำ หรือแม่น้ำที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยตามเอกลักษณ์ของตนเอง ดังที่ Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ว่าวัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ สอดคล้องกับ ภูสวัสด์ สุขเลี้ยง (2545 : 85-90) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาค้อหรือเขาค้อ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชุด ผู้หญิงสวมชุดสีดำยาวตกแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสาบเสื้อ และมีการสืบทอดงาน ประเพณีปีใหม่ที่เรียกว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีอันเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ พิธีไหว้ผีประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผิวย่าให้มีความเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง

2. สภาพปัจจุบัน ปัญหาของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)

จังหวัดมุกดาหาร

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ทั้ง 3 แห่ง มีสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางสังคมและกายภาพ อันเกิดจาก

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดความงดงามตามธรรมชาติของ วัฒนธรรม ความเป็นโบราณสถาน ความเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ และความเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์ พื้นบ้าน ความแตกต่างนี้ถือว่าเป็นจุดเด่นหรือจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง Malinowski (สมศักดิ์ สันติสุข. 2544 : 113 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิด ในทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงาน อย่างมีเอกภาพ องค์ประกอบต่าง ๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิธีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ควรมี หน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมี หน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่ เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่า ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่ บ้าง อาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและ พยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สอดคล้องกับ วาลิกา แสนคำ (2545 : 70-76) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้าน วัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่ มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีระบบ สาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะ สำหรับนักท่องเที่ยว

3. แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัด มุกดาหาร ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการหมู่บ้าน 6 ด้าน ได้แก่

3.1 ด้านที่พักอาศัย

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านที่พักอาศัย โดยมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักและเข้าร่วมกิจกรรม โฮมสเตย์ เพื่อให้สะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุง ประตู หน้าต่าง ช่องระบาย อากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกรับทางลมและลดอุณหภูมิภายในบ้าน พร้อมทั้งติดตั้งหลอด บริเวณประตู หน้าต่าง เพื่อกันยุงและแมลงรบกวน สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานพัฒนาการ ท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 5-8) ที่ได้กำหนดด้านที่พักอาศัยไว้ว่า

มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน สอดคล้องกับ มาลินอวสกี (Malinowski. 1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการ ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพเพื่อให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น สอดคล้องกับ อาคม อาจแสง (2546 : 25-26) ที่ได้ศึกษาศักยภาพการพัฒนาที่อยู่อาศัยรูปแบบ โฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า เจ้าของบ้านผู้นำชุมชน ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่พักอาศัยของคนให้เป็นโฮมสเตย์ ในขณะที่ผลการสำรวจคุณสมบัติของบ้านเรือนที่สามารถปรับให้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับบรรณานุกรม (2547 : 25-26) ที่ได้ศึกษาการปรับที่อยู่อาศัยเดิมเป็น “โฮมสเตย์” ของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์เพื่อเป็นที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยว มีการปรับเปลี่ยนเป็นการต่อเติมในลักษณะที่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่บ้าง มีลักษณะที่ผิดรูปแบบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย และก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

3.2 ด้านอาหาร

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านอาหาร โดยมีการสอบถามประสานกลุ่มคณะนักท่องเที่ยวที่เข้ามาติดต่อก่อนว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มานั้นรับประทานอาหารเช้า ประเภทใด มากน้อยเพียงเท่าไร ทางหมู่บ้านจะได้เตรียมอาหารให้พอดีกับรสชาติ และประเภทของอาหาร มีความพอเพียง กับจำนวนนักท่องเที่ยว โดยอาหารมีการปรุงอย่างดี ชนิดของอาหาร เครื่องปรุง รสชาติของอาหารที่ทำและขั้นตอนการปรุงอาหารต้องพิถีพิถัน สะอาดและถูกหลักโภชนาการ ภาชนะที่เกี่ยวกับการปรุงทุกชนิด จาน ถ้วย ชามต้องสะอาด และต้องมีช้อนกลางสำหรับตักอาหารทุกครั้ง ภาชนะต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารและใช้รับประทานจะต้องทำความสะอาดและล้างด้วยน้ำสะอาดทุกครั้ง ห้องครัวหมั่นทำความสะอาดอยู่เสมอ โดยเฉพาะหลังจากการปรุงอาหารทุกครั้ง และห้องครัวต้องอยู่ในสภาพที่สะอาดไม่มีกลิ่น อุปกรณ์ในห้องครัว ได้แก่ ตู้กับข้าว ควรมีฝาปิด เปิด ได้สะดวก และสะอาด กันแมลงได้ และมีระบายอากาศถ่ายเท อุปกรณ์เครื่องปรุง เช่น พริก กระเทียม กะปิ น้ำปลา ปลา ร้า เกลือ ต้องเก็บให้มิดชิดมีฝาปิดและกันแมลงได้ด้วย เตาอาจเป็นเตาแก๊ส

หรือเตาถ่าน ซึ่งอยู่ในในสะอาด ปลอดภัย หมั่นตรวจสอบอุปกรณ์ของเตาที่อาจชำรุด เพื่อมิให้เกิดอันตรายในการปรุงอาหาร ผู้เขียนต้องดูแลความสะอาดอยู่เสมอ และใช้เก็บอาหารและเครื่องคั่วอย่างเหมาะสม ดังที่ Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1955) ได้กล่าวถึงในทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบการจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ สั่งสม และสืบทอดต่อ ๆ กันจากรุ่นสู่รุ่นปู่สู่ลูกหลาน ฉะนั้น จึงใช้วัฒนธรรมปรับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ฉะนั้นในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อสภาพแวดล้อม

สอดคล้องกับ เนตรชนก นันท์ (2544 : 89-91) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์การการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

3.3 ด้านวัฒนธรรม

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านวัฒนธรรม โดยมีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน โดยคณะกรรมการบริหารโฮมสเตย์ของชุมชนต้องร่วมกันกำหนดข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า โดยกำหนดสิ่งที่นักท่องเที่ยวทำได้และทำไม่ได้ เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ การแสดงออกของชายและหญิงลักษณะผู้สาว การใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับ และเข้าใจ เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมีการจัดกิจกรรมต้อนรับโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติกันมาแล้ว เช่น การบายศรีสู่ขวัญ หรือการต้อนรับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสและอบอุ่น โดยไม่ควรปรุงแต่งจนขัดแย้งกับประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม โอกาสเผยแพร่พัฒนาของชุมชน ชุมชน หมู่บ้านได้ใช้โอกาสที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนได้เผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชน

ทุกด้านให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส และชื่นชม ถือว่าเป็นการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของตนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่น ในระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในชุมชนต้องเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และในขณะที่เดียวกันชุมชนก็เรียนรู้วัฒนธรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวด้วย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ

และสอดคล้องกับรัฐทิตยา หิรัณยหาด (2544 : 80-85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชน โบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิต นับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีการดำเนินชีวิต และ โบราณวัตถุสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่มาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวมีบ้างเล็กน้อย ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า มีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการเพิ่มเติมศักยภาพทางด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึกห้องสุขสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการจัดทำถังขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ทำป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทาง ป้ายเตือนให้ระมัดระวังบริเวณอันตราย ป้ายบอกทิศทางขึ้น ลง ไร่ตามบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวให้ร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งในหมู่บ้านต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบ

จากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน ในบริเวณใกล้ที่พักหรือชุมชน ควรมีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างน้อย 1 ประเภท เช่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก มีแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ เช่น วัด เจดีย์ วัตถุโบราณ หรือในชุมชนมีอยู่แล้วเช่น สวนผลไม้ บ่อตกปลา แปลงผัก และการทำนาปลูกข้าว

มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ปีนเขา ปั่นจักรยาน เนื่องจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนมีหลากหลายตามสภาพพื้นที่และภูมิประเทศ ชุมชนจะต้องร่วมกันจัดขึ้น และกำหนดไว้ชัดเจน มีผู้นำเที่ยว มีความปลอดภัย และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้พร้อม เช่น การตกปลา ต้องเตรียมว่าคนนำเที่ยว อุปกรณ์ตกปลา และสถานที่ตกปลา มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า จักสาน โดยปกติทั่วไปชาวบ้านในหมู่บ้านจะมีความรู้ความสามารถในศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีการฝึกหัดด้วย เช่น ฝึกหัดการทอผ้า จักสาน มีการดูแลสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ โดยการร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ดูแลรักษาโดยตรง

ดั่งที่ Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1955) ที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบการจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ สั่งสม และสืบทอดต่อ ๆ กันจากรุ่นสู่รุ่นปู่ลูกหลาน ฉะนั้น จึงใช้วัฒนธรรม ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ฉะนั้นในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งต่างจากการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ที่จะเป็นผู้รับเงื่อนไขต่าง ๆ จากธรรมชาติเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ฉะนั้นนิเวศวิทยาจึงต่างกับนิเวศวิทยาธรรมตรงที่ว่า นิเวศวิทยามุ่งให้ความสนใจในปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระบบนิเวศที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะ ส่วนนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นประเด็นที่มนุษย์จัดการควบคุมและดัดแปลงระบบนิเวศ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและในขณะเดียวกันถ้าคนสามารถปรับสภาพแวดล้อมให้รักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมไว้ได้ดี สภาพแวดล้อมธรรมชาติก็จะส่งเสริมให้สุขภาพความคิดจิตใจของมนุษย์ให้ดีขึ้น และสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีมีความเจริญได้ ฉะนั้น แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จึงเป็นความสัมพันธ์สองทางและสวนทางระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติกับคน (วัฒนธรรม) และคน (วัฒนธรรม) กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สอดคล้องกับ โยธิน จันทวี (2548 : 96-99) ที่ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่าการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโครงการฯ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมีการดำเนินงานตามนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีการจัดการโดยใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยว สภาพพื้นที่ภายในโครงการฯ มีป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางพันธุ์พืชและสัตว์ป่า ในโครงการฯ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ชมทัศนียภาพธรรมชาติ การพักผ่อนรวมทั้งการกางเต็นท์ บ้านพักนักท่องเที่ยว และบ้านพักโฮมสเตย์ เชื่อมชมงานหัตถกรรมลือชื่อ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม และเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เหมาะสม

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านผลิตภัณฑ์ โดยมีการเพิ่มพื้นที่ในการปลูกหม่อน และฝ้ายในชุมชนในกรณีที่วัตถุดิบไม่เพียงพอจึง หาแหล่งวัตถุดิบภายนอกชุมชน ขยายฐานสมาชิกในกลุ่มการผลิตในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งสร้างเครือข่ายสมาชิกสู่ภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic Development) ของ White (1969) นักมานุษยวิทยาได้มองว่า การพัฒนาของวัฒนธรรมถูกกำหนดโดยระบบนิเวศวิทยามนุษย์ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงสร้างสรรค์ การที่มนุษย์ออกแรงจัดสรรและพัฒนาธรรมชาติได้เท่าใด ระบบธรรมชาติก็จะมาตอบสนองการกินที่อยู่ดีของมนุษย์เท่านั้น สอดคล้องกับ พรพิมล เถлимประเสริฐ (2546 : 118) ซึ่งทำการศึกษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม : กรณีศึกษาบ้านกำพี้ หมู่ที่ 1 ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การทอผ้าไหมและปักผ้าเป็นสิ่งนำพาให้ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านกำพี้ อีกประการหนึ่งก็คือ ตำนานของหมู่บ้าน รวมถึงสิ่งของโบราณที่มีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น การค้นพบโบราณวัตถุจำพวกไหใบใหญ่ ใบเล็ก กระต่าย ปูนปั้นฝังตาเพชร ข้าวสารสีดำบรรจุในไห ซึ่งขุดได้จากที่นาของราษฎรในหมู่บ้าน และสอดคล้องกับ เพลินพิศ เจริญบุญ (2545 : 78-80) ได้ศึกษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสาแกเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า

- 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดิน ทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวมาทำพระพุทธรูป ครกหินเครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านจิวเหนือ

3.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ทั้ง 3 หมู่บ้านมีแนวทางการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ โดยการส่งบุคลากรในชุมชน หมู่บ้านไปอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์ จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหมู่บ้าน มีการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา เชื่อมโยงกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และเพิ่มชื่อไว้ในระบบโฮมสเตย์ไทย ดังที่ Steward (นิยพรธณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Steward) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism) ว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรมคือ ความคิด และ พฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ 1) หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่คำสั่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้คนที่มิเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้ 3) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักใครและแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ไข้หวัดใหญ่ระบาด แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น และ 4) การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี

สอดคล้องกับทัศนคติของ บัญญัติญาโรจน์ (2545 : 100-109) ที่ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า พบว่าการบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และ องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้าน

ข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรให้ชุมชนศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) คุณค่า ความสำคัญ ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ และขอควรปฏิบัติในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ไม่ให้เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นไปกับการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

1.2 ควรมีการวางแผน แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ที่จะดำเนินการในรูปแบบใด ที่จะทำให้นักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้จากการจัดการท่องเที่ยว โดยที่การท่องเที่ยวจะไม่ไปลดคุณค่า และไม่ทำลายหรือเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมเดิม ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ ทางด้านพื้นที่และสังคมของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละแห่งด้วย

1.3 ควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด มุกดาหาร โดยบรรจุลงในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียน เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ ในท้องถิ่นของตนเอง

1.4 ควรจัดให้มีกิจกรรมโครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ จังหวัดมุกดาหารมากขึ้น

1.5 ควรมีการจัดทำสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลการท่องเที่ยวของจังหวัด มุกดาหารในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ที่รวบรวมข้อมูลหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เช่น เอกสารแผ่นพับ แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว หนังสือคู่มือการท่องเที่ยว โปสเตอร์ และจดหมายข่าวการท่องเที่ยว รวมทั้งการทำเว็บไซต์ (Web Site)

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยแนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดในกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวคือจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบทุกแห่ง และใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวต่อไป

2.2 ควรมีการวิจัยรูปแบบการดำเนินชีวิตของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เพื่อให้ทราบรูปแบบการดำรงชีวิตของนักท่องเที่ยวในด้านที่พักอาศัย ด้านอาหาร ด้านวัฒนธรรม ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ต่อไป

2.3 ควรมีการวิจัยการเปรียบเทียบหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) ของจังหวัดมุกดาหาร เพื่อหาข้อแตกต่างแนวทางในการจัดการของแต่ละหมู่บ้าน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. รายงานประจำปี 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2551.
- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สภาคาทอติกแห่งประเทศไทย, 2538.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551.
- . แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อัสซา, 2544.
- . Home Stay – Farm Stay. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. กระบวนการค้นวัฒนธรรมไทย “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย. กรุงเทพฯ : ชัชเชสมิเดีย, 2541.
- โครงการวิถีทรรศน์. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2540.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543.
- จังหวัดมุกดาหาร. ข้อมูลทั่วไป. 2551. <<http://www.mukdahan.go.th/>> 14 พฤศจิกายน 2551.
- จามะรี พิทักษ์วงศ์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- จรรุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- จันงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2533.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. สังคมนิยมประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2537.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ดันไทรการพิมพ์, 2537.

- ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ขลังวิเชียร และพิชาน พงศ์นุรักษ์. “การศึกษาความยั่งยืนของ
โคมสเดย์ในอีสานใต้,” ใน รายงานวิจัย. 1 มิถุนายน 2549- 31 พฤศจิกายน, 2550.
ชัยสิทธิ์ คำรงวงศ์เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง, 2540.
- ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. การประชาสัมพันธ์ภายในโรงแรมเอเชีย ศึกษาเฉพาะกรณี “พนักงานสัมพันธ์”
กรุงเทพฯ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ณรงค์ เส็งประษา. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544.
- เดชา ไต้สูงเนิน. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง
อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ดิน ปรัชญพฤทธิ. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ดุษฎี ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. ประเพณีในรอบปีของชาวผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กอปกินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.
- ทัศนาว บุญปัญญาโรจน์. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า
ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2551. <<http://emis.fpo.go.th/txtlstvw.aspx?LstID=95ce6107-81b6-4e7b-881e-09d2a2e82dc5>> 20 พฤศจิกายน 2551.
- ธันวา ใจเที่ยง. หมู่บ้านชาวนาปฏิวัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2546.
- นิคม มุสิกคามะ. วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์,
2545.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย : การท้าทายใหม่ ในปัจจุบันและอนาคต
ของงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2533.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

- เนตรชนก นันท์. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาท
ห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- บริษัท มรดกโลก จำกัด. รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียด
การให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์,
2537.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- . การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2542.
- บุญสม ยอดมาลี. การสืบค้นประวัติชุมชน แบบประชาชนมีส่วนร่วม กรณีบ้านสระบัว
ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- ประพิมพร สมณาแซง ผการัตน์ รัฐเขตต์ และสุมาลี รัตนปัญญา. การประเมินภาวะโภชนาการ
ในชุมชน. ขอนแก่น : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- ประเวศ วะสี. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2545.
- พงศธร เกษลาลี. งานเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2531.
- พระพิพัฒน์โยธะพงศ์. การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พรพิมล ปาฐะเดชะ. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม
ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์, 2547.
- พระมหาปัญญา เขมปัญญา. ชนชาติผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- พระมหาวิรวงศ์ (ดิสโส อ้วน). นิพนธ์บางเรื่อง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
2519.

- พิทยา พิณสาร. รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- เพลินพิศ เครือบุญ. วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสาบ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2532.
- ไพโรจน์ สโมสร อภิชาติ ทองอยู่ และมณีนัย ทองอยู่. การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในภาคอีสาน และรูปแบบงานพัฒนาที่เหมาะสม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- ภราเดช พัมวิเชียร. เขาสก : เทือกเขาหินปูนแห่งผืนป่าสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- ภัททิยา ยิมเรวัต. ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2544.
- ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- มธุรส ปราบไพรี. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- มิศรา สามารถ. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : รายงานผลการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานพัฒนาศาสตร์มหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543.
- โยชิน จันทวี. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ. การปรับตัวของประชากรชนบทบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต. สงขลา : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537.
- รักบ้านเกิด. รากฐานไทยฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศ. 2551.
<http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfor/province_info/index.html?pid=71>
2551.

- รัฐติทยา หิรัณยหาค. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- รัตนภรณ์ มหาสรานนท์. การวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.
- วรพักตร์ เลอสิทธิศักดิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วัชร กล้วยนาทร. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วาลิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- วิษุตา ให้เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย. กรุงเทพฯ : โฟร์เพซ, 2545.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิปัญญา, 2536.
- . วิเทศคดีศึกษา : รากฐานของเมืองไทยในระบบโลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตนเองในระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ซีระฟิล์มแอนดีไซน์เท็กซ์, 2542.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. 2552.
<http://www.news.mot.go.th/motc/portal/graph/tab21.xls> > 20 กุมภาพันธ์, 2552 .

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการ
เพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เกษมสุวรรณ, 2514.
- . การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สามพร มณีไมตรีจิต. การฝึกอบรมด้านความปลอดภัยสำหรับซูเปอร์ไวเซอร์. กรุงเทพฯ :
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2533.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แนวทางการพัฒนาประเทศ.
กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2527.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. พลังท้องถิ่นในบริบทนโยบายใหม่.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลเพื่อการวางแผนมหาดไทย ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2541.
กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย,
2541.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. การใช้เครื่องหมายรับรอง
มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551.
- สุดาพร วรพล. การสัมมนาทางวิชาการโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย “ภูมิไทย นิยมไทย”.
กรุงเทพฯ : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- สุรจิตต์ จันทรสาขา. เมืองมุกดาหาร. มุกดาหาร : สภาวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร, 2543.
- เสรี วังสีไพจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทาง
การเมือง. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2530.
- องค์การสหประชาชาติ. แนวคิดเชิงทฤษฎีของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการลดภาวะ
เจริญพันธุ์. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อนันต์ เกตุวงศ์. การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- อนุชา ปัญจจันทร์. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาดำบล
ผาช้างน้อย อำเภอปาง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

- อภิญญา จิตรวงค์นันท์. การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้าวัว จังหวัดน่าน.
การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. โลกทัศน์อีสาน. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2537.
- อมรา พงศาพิชญ์. “ทุนทางสังคมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในสังคมไทย,” วารสารวิจัยสังคม.
23(1) : 34-50, 2543.
- อังคณา ใจหิม. การวิเคราะห์คนตรีพื้นเมืองเหนือ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2546.
- Aspinall, Alison Jean, “Communities in Change : Social Sustainability and Tourism
Development,” Maters Abstracts International. 45(1) : unpagged ; February,
2007.
- Boi, Paul Owusu. “Residents’ Attitudes and Perceptions Toward National Parks and
Ecotourism Development in Ghana : The Case of Dome Community in the
Digna National Park,” Dissertation Abstract International. 42(06) : 2013 ;
December, 2004.
- Bronislaw, Malinowski. Magic Science and Religion. New York : Doubleday, 1995.
- Casellas, Antonia P. “The Barcelona Model? Agents, Policies and Planning Dynamics in
Tourism Development,” Dissertation Abstracts International. 64(6) : 2282-A ;
December, 2003.
- Diedrich, Amy. “Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal
Communities in Belize,” Dissertation Abstracts International. 67(11) : unpagged ;
May, 2007.
- Fennell, A. David. Ecotourism an Introduction. London : Routledge, 1961.
- Green, Amold W. Sociology. New York : McGraw Hill, 1972.
- Grootaert and Van Bastelaert. Social Capital and Economic Growth. Tokyo : Japan, 2002.
- Holloway, J Christopher. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonald and Evans
Ltd, 1983.
- Hurlbert, Diana H. “Learning From Those Who Have Gone Before : Three Case Studies
of Planning Strategie to Manage Tourism as Development in the Western
United States,” Maters Abstracts International. 41(2) : 407 ; April, 2003.
- Kroeber, L. Alfred. The Nature of Culture. Chicago : Chicago University Press, 1963.

- Liu, Abby Yi-chun. "Human Resources Development and Planning for Tourism : Case Studies From PR China and Malaysia," Dissertation Abstracts International. 63(8) : 2934-A ; February, 2003.
- Lu, Shiau-Yun. "Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture," Dissertation Abstracts International. 67(4) : 1561-A ; October, 2006.
- Mc Clelland, C. David. *The Achieving Society*. Princeton N.J. : Van Nostrand, 1961.
- Mill, Robert Christie. Tourism The international Business. New Jersey : Prentice Hall, 1990.
- Mitz, Robyn. "A Community's Perspective on Tourism Development," Maters Abstracts International. 45(3) : unpagged ; June, 2007.
- Nan Lin. In Vitro Mechanistic Studies of Cell Proliferation and Cell Death Induced by the Agrochemicals Commonly Used in the Red River Valley. Thesis Ph. D. University of Minnesota, 2001.
- Pierre, Bourdieu. The Forms of Capital. New York : Greenwood, 1986.
- Pigram, J. "Planning for Tourism In Rural Areas : Bridging the Policy Implementation Gap," Tourism Research : Critiques and Challenges. London : Rutledge, 1993.
- Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding. New York : Van Nostrand Reinhold, 1983.
- Preissing, John. "Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs," Dissertation Abstracts International. 67(09) : unpagged ; March, 2007.
- Putnam, R. D. Making Democracy Work Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, NJ : Princeton University Press, 1993.
- Soper, Anne K. "Culture Heritage, Identity, and Tourism in Mauritius : Moving Beyond the Tourist Gaze," Dissertation Abstracts International. 67(05) : unpagged ; November, 2006.
- Sprecher, Dawn Marie. "Village-Based Tourism : Monitoring Tourism Change on The Mekong River," Dissertation Abstracts International. 40(60) : 1442 ; December 2002.

- Stem, Caroline Jeanine. "The Role of Local Development in Protected Area Management : A Comparative Case Study of Ecotourism in Costa Rica," Dissertation Abstracts International. 62(7) : 3009-B ; January, 2002.
- Stephen, Timm. The Performance and Innovation Unit. New York : Greenwood, 2002.
- Steward H, Julian. Theory of Cultural Change. Urbana ILL : University of Illinois, 1963.
- Taylor, Edward Burnett. Primitive Culture. London : Jonh Murray, 1871.
- Terry, Andrea. "Claiming Christmas for the Tourist : Living History in Dundurn Castle," Dissertation Abstracts International. 44(06) : unpagged ; December, 2006.
- White, Leslie. The Science of Culture. New York : Bobbs Merrill, 1969.
- Wissier, Clark. Man and Culture. New York : MacMillan, 1923.
- Xie, Philip Feifan. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China. Dissertation Abstracts International. 64(10) : 3843-A ; April, 2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสำรวจ

เรื่องผู้ไท : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

1. วัน, เวลา, สถานที่

.....

2. เนื้อหาสาระการสำรวจ

3.1 บริบทพื้นที่การศึกษา.....

.....

.....

3.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้าน.....

.....

.....

3.3 เอกลักษณ์ที่โดดเด่นของหมู่บ้าน.....

.....

.....

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม.....

.....

.....

.....

5. กิจกรรมประกอบการสำรวจ.....

.....

6. ผู้สำรวจ.....(ผู้วิจัย)

7. ร่วมกับ.....(ผู้ช่วย)

แบบสัมภาษณ์

เรื่องผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)
จังหวัดมุกดาหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ .....นามสกุล.....
  2. เพศ .....
  3. สถานภาพ .....
  4. ระดับการศึกษา.....
  5. อาชีพ .....
  6. บ้านของท่านให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่.....
  7. ค่าบริการที่พัก/คืน/คน.....
  6. วิธีการรับนักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านของท่าน .....
- .....
- .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

1. หน่วยงานหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน
คือ
.....
  2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านมีลักษณะเป็นพิเศษอย่างไร
.....
  3. ท่านมีแนวทางในการจัดการหมู่บ้านของท่านในแต่ละด้านอย่างไร
ด้านที่พักอาศัย.....
- .....
- .....

ด้านอาหาร.....

.....

.....

ด้านวัฒนธรรม.....

.....

.....

ด้านแหล่งท่องเที่ยว.....

.....

.....

ด้านผลิตภัณฑ์.....

.....

.....

ด้านการประชาสัมพันธ์.....

.....

.....

4. ท่านมีหน้าที่หรือมีความรับผิดชอบด้านใดบ้าง

.....

.....

5. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) หรือไม่

.....

.....

7. หน่วยงานราชการหรือองค์กรในชุมชนของท่านได้ทำนุบำรุงชุมชนด้านใดบ้าง

.....

.....

9. ท่านคิดว่าปัญหาการท่องเที่ยวของชุมชนของท่านที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคืออะไร

.....

.....

10. เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวท่านต้องการความช่วยเหลือด้านใดมากที่สุด

.....

.....

ข้อเสนอแนะ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์

เรื่องผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร
(สำหรับผู้นำชุมชน ข้าราชการ)

-
1. ชื่อ .....นามสกุล.....
  2. เพศ .....
  3. สถานภาพ .....
  4. ระดับการศึกษา.....
  5. อาชีพ .....
  6. ท่านมีนโยบายหรือเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) ในชุมชนอย่างไร
.....
.....
.....
.....
  7. ท่านคิดชุมชนของท่านมีจุดเด่นใดบ้างที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้
.....
.....
.....
.....
  8. ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนของท่านมีความรู้ความสามารถเพียงพอในด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) อย่างไร
    - 8.1 ด้านสถานที่พัก
.....
.....
    - 8.2 ด้านอาหาร
.....
.....

8.3 ด้านวัฒนธรรม

.....

.....

8.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว

.....

.....

8.5 ด้านผลิตภัณฑ์

.....

.....

8.6 ด้านการประชาสัมพันธ์

.....

.....

9. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในแต่ละด้านอย่างไรบ้าง

9.1 ด้านสาธารณูปโภค

ถนน.....

.....

น้ำดื่ม น้ำใช้.....

.....

ที่จอดรถ.....

.....

9.2 ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

.....

.....

9.3 ประเพณี วัฒนธรรม ต่าง ๆ

.....

.....

.....

.....

10. ชุมชนของท่านมีการอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยที่มีให้นักท่องเที่ยว

ป้ายแสดงสถานที่ต่าง ๆ .....

.....

แผนที่.....

.....

จัดให้มีการสลับกันเฝ้าเวรยาม.....

.....

11. ข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในชุมชน

.....

.....

.....

.....

12. ศูนย์กลางสำหรับคอยให้บริการ ให้คำปรึกษาหารือ ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว

.....

.....

.....

13. ส่วนราชการหรือองค์กรต่าง ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือยังมีอยู่หรือไม่ และให้การสนับสนุน
ในรูปแบบใดบ้าง

.....

.....

.....

14. การจัดการด้านการตลาดท่องเที่ยวของชุมชน

.....

.....

.....

15. การฝึกอบรมหรือการเตรียมพร้อมของบุคลากรการท่องเที่ยวของชุมชน

.....

.....

.....

16. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วัน.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสังเกต

เรื่องผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

แบบสังเกตนี้ เป็นประโยชน์ในการนำเอาข้อมูลไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการหมู่บ้าน
วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์)

1. กิจกรรมที่สังเกต

.....
.....
.....

2. วัน เวลา สถานที่

.....
.....
.....

3. บุคคลที่เกี่ยวข้อง

.....
.....
.....

4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต

.....
.....
.....

5. เครื่องมือประกอบการสังเกต (กล้องถ่ายรูป / กล้องวิดีโอ / สัมภาษณ์)

.....
.....
.....

ผู้สังเกต .....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .... ที่สังเกต

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

เรื่องผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร

1. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
2. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
3. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
4. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
5. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....

จัดการสนทนากลุ่ม วันที่ ..... เดือน .....

เวลา ..... เริ่มเวลา ..... สิ้นสุดเวลา ..... สถานที่จัดการสนทนากลุ่ม .....

1. หัวข้อในการสนทนา .....

.....

2. บันทึกรายละเอียด .....

.....

.....

3. สรุปการสนทนากลุ่ม .....

.....

.....

ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ชื่อ .....

นามสกุล .....

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ฉลอง พิกุลศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านหนองหล่ม หมู่ 3 ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- ดอนเดช กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ 3 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- ถวัลย์ ผิวจำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทารามบ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2552
- ทัศนา น้อยทรง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 182 หมู่ 3 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- ธิดา อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 94 หมู่ 5 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- นำมา วังคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100 หมู่ 5 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2552
- นิชดา อาศัยบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- บรรทม วิวัฒนาการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- ประดิษฐ์ โพธิ์ไทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาจตุรรมเรื่อ บ้านหนองหล่ม หมู่ 3 ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2552.

- ประยูทธ กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่โรงเรียนบ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8
สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- พระสุธรรม ชัมโม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม
บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.
2552.
- พามิ คุณราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ 5
บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.
2552.
- ยนต์ กลางประพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดศรีนันทาราม บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7
สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- ลำพาย ยืนยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
บ้านหนองหล่ม หมู่ 3 ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 10
สิงหาคม พ.ศ. 2552.
- เลื่อน ยืนยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาจตุรรวมเรือ
บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.
- ศิริลักษณ์ อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 9
หมู่ 5 บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.
- สวนดี ไตรยวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 184
หมู่ 3 บ้านเป้า ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.
- สายพระเวส บุรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม
บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.
- ลำรับ งานไว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม
บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.

สุดสาคร แสนสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
พัฒนาชุมชนอำเภอหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8
สิงหาคม พ.ศ. 2552.

แสวง ยืนยง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่
บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.

หนูไทย อัจฉิชา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 34
หมู่ 5 บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.

อินทวา นามเหล่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พนมพร สารสิทธิ์ยศ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีนันทาราม
บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม
พ.ศ. 2552.

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

ที่ ศธ 0530.7(1) /

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม 44000

28 เมษายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเป่า ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ด้วย นางสาวพนมพร สารสิทธิ์ศ นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผู้ไท : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม) โดยมี อาจารย์ ดร.สาตรา เหล่าอรรถะ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.สุนทร โทธิสาร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสานจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งนิสิตจะนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ถูกต้องเป็นจริง และใช้อย่างอิงในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร. ทรงคุณ จันทอง)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
โทรศัพท์ (043) 721686 โทรสาร (043) 721686

ที่ ศธ 0530.7(1)/

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม 44000

28 เมษายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ด้วย นางสาวพนมพร สารสิทธิ์ยศ นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผู้ไท : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม) โดยมี อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรถะ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.สุนทร โพธิสาร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสานจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งนิสิตจะนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ถูกต้องเป็นจริง และใช้อ้างอิงในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร. ทรงคุณ จันทอง)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
โทรศัพท์ (043) 721686 โทรสาร (043) 721686

ที่ ศธ 0530.7(1)/

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม 44000

28 เมษายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองหล่ม ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอกอนคต จังหวัดมุกดาหาร

ด้วย นางสาวพนมพร สารสิทธิ์ยศ นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ผู้ไท : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม) โดยมี อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.สุนทร โพธิสาร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสานจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการอนุญาตให้นิสิตเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งนิสิตจะนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ ถูกต้องเป็นจริง และใช้อ้างอิงในโอกาสต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(อาจารย์ ดร. ทรงคุณ จันทอง)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

โทรศัพท์ (043) 721686 โทรสาร (043) 721686

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวพนมพร สารสิทธิ์ยศ
วันเกิด วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2507
สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 31 หมู่ 6 ตำบลห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 54000
มือถือ 08-9618-9803 e-mail : kaoneaw4309@hotmail.com
สถานที่ทำงานปัจจุบัน -
ตำแหน่งหน้าที่การงาน -
ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2529 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ปกศ.ชั้นสูง)
วิชาเอกอุตสาหกรรมศิลป์ วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์
พ.ศ. 2550 ปริญญาบริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) วิชาเอกการจัดการทั่วไป
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2552 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

